จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พุทธศักราช ๒๔๓๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทานพระบรมราชานุญาต

ให้ท่านผู้หญิง วิจิตรา ธนะรัชต์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม., ป.ช., ต.จ.ว.

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พุทธศักราช ๒๔๓๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทานพระบรมราชานุญาต

ให้ท่านผู้หญิง วิจิตรา ธนะรัชต์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม., ป.ช., ต.จ.ว.

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ ที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมพระมหาจักรีบรมราชวงศ์
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชเจ้า รัชกาลที่ ๕

คำนำ

ด้วยท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์ มีหนังสือมายังราชเลขาธิการ ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับปีเถาะ ตรีศก พ.ศ. 2434 เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพนายสงวน จันทรสาขา ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต

สมุดจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่รักษาไว้ที่สำนักราชเลขาธิการ มีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2420 จนถึงปีสิ้นรัชกาล แต่บางปีขาดหายไปค้นหาไม่พบ สมุดเหล่านี้เป็นสมุดสำหรับจดบันทึกรายวัน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ทูลเกล้า ฯ ถวายในการขึ้นปีใหม่ เล่มแรกคือ เล่มปี พ.ศ. 2420 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกเองเกือบตลอดทั้งเล่ม ต่อจากนั้นจึงโปรดให้เป็นหน้าที่กรมราชเลขานุการบันทึกถวาย

ถึงรัชกาลที่ 6 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี ตรัสสั่งคัดขึ้นให้ทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2460 และต่อมาเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 6 แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหอพระสมุดหลวงให้เป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ บัดนี้สมุดเหล่านั้นจึงตกไปเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย หอสมุดแห่งชาติได้อนุญาตให้จัดพิมพ์ขึ้นในโอกาสต่าง ๆ เป็นลำดับมา โดยแบ่งออกพิมพ์เป็นภาค ๆ จนหมดต้นฉบับ ปรากฏว่ามีผู้นิยมในสารัตถะของจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้อย่างกว้างขวาง และเป็นที่เสียดายกันที่หมดฉบับค้างอยู่เพียงนั้น ไม่มีโอกาสจะได้อ่านทราบความอันมีอยู่ต่อมา

เมื่อปี พ.ศ. 2511 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันที่ค้างอยู่ต่ออีกหนึ่งปี เพื่อพระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงประเสริฐไมตรี (วงศ์ โชติกเสถียร) เป็นครั้งแรก และต่อมามีผู้ขอพระราชทานต้นฉบับไปพิมพ์อีกสามคราว ครั้งนี้เป็นครั้งที่ 4

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์ครั้งนี้ ได้จัดภาพประกอบเรื่องให้พิมพ์แทรกไว้ตามสมควร

สำนักราชเลขาธิการ

วันที่ 17 มกราคม 2515

ที่ ด่วนพิเศษ/๒๕๑๔

บ้านเลขที่ ๑/๒๗ ซอยปฏิพัทธ์
ถนนปฏิพัทธ์ พระนคร

๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิมพ์ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

เรียน ราชเลขาธิการ

เนื่องด้วยจะได้มีการพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน จันทรสาขา ในปลายเดือน ธันวาคม ๒๕๑๔ ซึ่งในการนี้ ข้าพเจ้าใคร่มีส่วนร่วมบำเพ็ญกุศลกับเจ้าภาพผู้เป็นน้องด้วยผู้หนึ่ง โดยมีความประสงค์จัดพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นเอกสารล้ำค่าทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้วายชนม์ในโอกาสนั้นด้วย

จึงเรียนขอความกรุณาท่านราชเลขาธิการ ได้โปรดนำความขึ้นกราบทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต พิมพ์พระราชนิพนธ์ ดังกล่าว ทั้งนี้สุดแต่จะทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯพระราชทาน แต่ถ้าจะเป็นพระราชนิพนธ์ที่สืบต่อจากปีจุลศักราช ๑๒๕๐ หรือ พุทธศักราช ๒๔๓๑ ที่ได้พิมพ์ไปแล้วก็จะเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม

ข้าพเจ้าหวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านราชเลขาธิการ ตามที่ได้เรียนมาและขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมาในโอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์)

ด่วนมาก

ที่ รล ๐๐๐๒/ ๕๗๙๔ สำนักราชเลขาธิการ

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรียน ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์

อ้างถึง หนังสือที่ ด่วนพิเศษ/๒๕๑๔ ลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

ตามที่ท่านขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สืบต่อจากปีจุลศักราช ๑๒๕๐ หรือพุทธศักราช ๒๔๓๑ ที่ได้พิมพ์ไปแล้ว ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน จันทรสาขา ปลายเดือนธันวาคม ๒๕๑๔ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๓๔ ได้

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

ชาตะ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๑

อนิจกรรม ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔

อันยศศักดิ์ฐานาโอ่อ่าเอก
เพียงปลุกเสกตั้งแต่งทุกแหล่งหมด
คุณธรรมความดีนี้เลิศรส
ที่ปรากฏเฉพาะตนจนตายเอย

(แบบ ค.)

ายรับสั่งที่ ๑๐๔๖๗

สำนักพระราชวัง

๑๔ กันยายน ๒๕๑๔

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา
ชาธิการพระราชวัง เชิญพวงมาลาของหลวง และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ
ะบรมราชินีนาถ ไปวางพระราชทานที่หน้าโกศศพ นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม.,
ช.,ต.จ.ว. ที่หอสมุด ป.กิตติวัน วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

<u>วันอังคาร ที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๑๔</u> เวลา ๑๙.๓๐ น.

ปิยะ/พิมพ์/ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายสงวน จันทรสาขา เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

พระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เลขาธิการพระราชวังเชิญพวงมาลามาพระราชทาน
เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๔

พระมหากรุณาธิคุณ

โปรดเกล้าฯ ให้ ดร. กัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา เลขาธิการพระราชวัง
ญมาลาหลวงและของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มาพระราชทานที่หน้าโกศศพ
วันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ นาฬิกา

สมาชิกในครอบครัวและวงศาคณาญาติของผู้ที่จากไป ที่หอสมุด ป. กิตติวัน
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
ฉายเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๔

บ้านเลขที่ ๑ ซอยเริงพยงค์

วันที่ ๒๖ เดือน ตุลาคม ๒๕๐๔

เรื่อง ขอรับพระราชทานเพลิงและเชิญเสด็จพระราชดำเนิน

เรียน ราชเลขาธิการ

ตามที่นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม., ป.ช., ต.จ.ว. กราบถวายบังคมลาถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๐๔ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำอาบศพและเครื่องประกอบเกียรติยศศพ กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลขาธิการพระราชวังเชิญพวงมาลาของหลวง และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปพระราชทานศพ พระมหากรุณาธิคุณทั้งนี้ล้นเกล้าล้นกระหม่อม จะเป็นที่สำนึกอยู่ในสกุลจันทรสาขาตลอดไป

บัดนี้ ดิฉันได้กำหนดจะขอรับพระราชทานเพลิงศพ ในปลายเดือนมกราคม ๒๕๐๕ ในการรับพระราชทานเพลิง ดิฉันใคร่ขอพระราชทาน พระมหากรุณาได้รับพระราชทานเพลิง ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส และโดยที่เมื่อนายสงวน จันทรสาขา ยังมีชีวิตอยู่ ได้รับราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ มาด้วยดี และเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาทเป็นล้นพ้น ดิฉันและบรรดาญาติจึงใคร่ขอรับพระราชทานพระมหากรุณา หากไม่เป็นการรบกวนเบื้องพระยุคลบาทแล้ว ดิฉันขอพระราชทานเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิง ซึ่งจะเป็นเกียรติประวัติแก่สกุลวงศ์ และเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม วันพระราชทานเพลิงนั้นจะเป็นวันหนึ่งวันใดในปลายเดือนมกราคม ๒๕๐๕ ก็สุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

จึงเรียนมาเพื่อขอได้โปรดนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา เรียนพระราชปฏิบัติ การจะควรมิควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(จงกลณี จันทรสาขา)

ที่ รล ๐๐๒/ ๕๗๖๙ สำนักราชเลขาธิการ

๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประกอบการรับพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม.,ป.ช.,ต.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส และทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิง

เรียน นางจงกลนี จันทรสาขา

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๔

ตามที่ท่านขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกอบการรับพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม.,ป.ช.,ต.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันใดวันหนึ่งในปลายเดือนมกราคม ๒๕๑๕ กับขอพระราชทานอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงเพื่อเป็นเกียรติแก่สกุลวงศ์และเป็นพระมหากรุณาธิคุณ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประกอบการรับพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน จันทรสาขา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ ตามที่ขอพระราชทานพระมหากรุณา และทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิง

ขอได้โปรดรีบไปติดต่อกับสำนักพระราชวัง และแผนกรักษาความปลอดภัยพิเศษ ประจำกรมราชองครักษ์ เพื่อร่วมกันพิจารณากำหนดวันและเวลา และจัดทำกำหนดการ แล้วรีบจัดส่งไปยังสำนักราชเลขาธิการโดยด่วนด้วย

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๒๓๔

สำนักพระราชวัง

๑๔ มกราคม ๒๕๑๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ จะเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม.,ป.ช.,ต.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

<u>วันจันทร์ ที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๑๕</u> เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาอิศริยาภรณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าไตรของหลวง ๕ ไตร และของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ๕ ไตร ให้ทายาทนำไปทอดที่โกศศพ พระสงฆ์ ๑๐ รูป บังสุกุลเสร็จแล้ว ทรงจุดฝักแคพระราชทานเพลิง สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์.

ปิยะ/พิมพ์/ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายสงวน จันทรสาขา เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๓๔๖

สำนักพระราชวัง

๑๔ มกราคม ๒๕๑๕

พระราชทานเพลิงศพ นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม.,ป.ช.,ต.จ.ว. ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันเสาร์ ที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๑๕ เวลา ๙.๓๐ น. เจ้าพนักงานจัดการเปลื้องเครื่องสูกำศพ ณ หอสมุด ป.กิตติวัน วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม แล้วเชิญบุพโพไปทำการเผา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ ที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๑๕ เวลา ๑๓.๐๐ น. เชิญโกศศพขึ้นรถวอประเทียบจากวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ไปยังวัดเทพศิรินทราวาส ตั้งกระบวนแห่ศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินทรงจุดผักแคพระราชทานเพลิง

วันอังคาร ที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ เวลา ๗.๐๐ น. เก็บอัฐิ.

ปิยะ/พิมพ์/ ๑๓ /ทาน.

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
	เพื่อทราบ	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายสงวน จันทรสาขา
	ที่มาปฏิบัติ	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานที่มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

(ลงนาม)

ผู้รับรับสั่ง

ถ่ายเมื่อได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ประถมาภรณ์ช้างเผือก
วันที่ ๕ ธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๐๔

ประวัติสังเขป
คุณสงวน จันทรสาขา

คุณสงวน จันทรสาขา เกิดเมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๑ อำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นบุตรหลวงพิทักษ์พนมเขตร (สีห์ จันทรสาขา) กับ นางจันทิพย์ จันทรสาขา มีพี่น้องร่วมบิดาและมารดา ๙ คน คือ

๑. *นางมนทิน ดีวงศ์*

๒. *นายโรจน์ จันทรสาขา*

๓. *นางสถิตย์ ปริปุญโญ*

๔. *นายสง่า จันทรสาขา (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์)*

๕. *นางมงคล ศยามานนท์*

๖. *คุณสงวน จันทรสาขา*

๗. *นางสมบูรณ์ จันทรสาขา (ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔)*

๘. *นางสาวสว่าง จันทรสาขา*

๙. *นายสุรจิต จันทรสาขา*

เมื่อเยาว์วัยได้รับการศึกษาชั้นประถมที่โรงเรียนพนมวิทยาคาร อำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ย้ายไปเรียนต่อชั้นมัธยมปีที่ ๑ ที่โรงเรียนประจำจังหวัดนครพนม *"ปิยะมหาราชาลัย"*

เรียนอยู่จนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๔ ในระหว่างศึกษาอยู่เคยได้รับอุบัติเหตุขาหักจากการเล่นฟุตบอลครั้งหนึ่ง เมื่อสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๔ ได้เข้ามาเรียนต่อในจังหวัดพระนคร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ที่โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา และย้ายมาเรียนที่โรงเรียนอำนวยศิลป์พระนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้เรียนอยู่จนจบการศึกษาที่โรงเรียนอำนวยศิลป์ ความมุ่งหมายเดิมอยากเป็นทหาร จึงสมัครเข้าสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียนนายร้อยแต่ผ่านการสอบไม่ได้ เมื่อพลาดหวังจากการสอบในครั้งนั้นได้เดินทางไปมุกดาหารภูมิลำเนาเดิม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ กระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก โดยให้แต่ละจังหวัดส่งนักเรียนมาเรียนได้ตามจำนวนของผู้แทนของจังหวัดนั้น ๆ จังหวัดนครพนมขณะนั้นมีผู้แทนราษฎรเพียงหนึ่งคน จังหวัดจึงส่งนักเรียนมาได้หนึ่งคน คุณสงวน จันทรสาขาเป็นผู้ได้รับเลือกส่งเข้ามาเรียนเป็นคนแรก นักเรียนข้าราชการปกครองรุ่นแรกปี พ.ศ. ๒๔๘๓ นี้มีจำนวน ๑๐๐ คน

เนื่องจากคุณสงวน จันทรสาขา เป็นผู้มีความประพฤติดี มีอัธยาศัยสุภาพ แต่งกายสะอาดเรียบร้อยเพื่อน ๆ ได้ขนานนามว่า "*หม่อม*" นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวยังเป็นคนรักการกีฬามากจึงได้รับเลือกเป็นผู้แทนเข้าไปเล่นเทนนิสกับผู้ใหญ่ในคณะรัฐบาลในวังสวนกุหลาบ และเป็นผู้ที่ได้รับความเมตตากรุณาจาก ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น) และผู้ใหญ่ในคณะรัฐบาลเป็นอันมาก

เมื่อจบการศึกษาที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ก็ได้ออกไปปฏิบัติราชการครั้งแรกเพื่อหาประสพการณ์และความชำนาญที่อำเภอนาน้อย จังหวัดน่านในตำแหน่งสำรองปลัดอำเภอ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ทางราชการได้ย้ายไปรับราชการที่จังหวัดนครพนมและในปีนี้ได้

เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในแผนกนิติศาสตร์ และในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ย้ายไปรับราชการเป็นปลัดอำเภอประจำตำบลขมิ้น อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครเมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๖ รับราชการอยู่ในส่วนภูมิภาคจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ทางราชการกระทรวงมหาดไทยจึงย้ายเข้ามาประจำกรมมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๗ และได้รับราชการในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ในกระทรวงมหาดไทยจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้ถูกส่งไปช่วยราชการพิเศษปราบโจรจีนภาคใต้ปีเศษ เมื่อกลับเข้ากรมได้ย้ายไปรับตำแหน่งปลัดอำเภอตรี อำเภอตลิ่งชัน จังหวัดธนบุรี เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ต่อมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ย้ายกลับเข้ามารับตำแหน่งประจำแผนกสาธารณะ กรมการปกครอง ถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นปีที่ได้เริ่มต้นวิถีชีวิตราชการใหม่คือได้โอนไปสังกัดสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรีในตำแหน่งหัวหน้าแผนกการเมือง จากการที่ได้มาดำรงตำแหน่งหน้าที่ใหม่นี้ทำให้เกิดมีความประสงค์จะมีชีวิตทางการเมืองดูบ้าง จึงได้ลาออกจากราชการไปสมัครรับเลือกตั้งแต่ผิดหวังเนื่องจากได้ตัดสินใจสมัครเข้ารับเลือกตั้งเพียง ๔ เดือน จึงมีเวลาน้อยในการที่ปลูกความนิยมแก่ประชาชนในท้องถิ่น เพราะได้จากบ้านเกิดมาอยู่กรุงเทพ ฯ เป็นเวลาหลายปี ซึ่งเป็นเวลาที่นานมากจนทำให้ความสนิทสนมและความคุ้นเคยกับพี่น้องชาวจังหวัดเลือนจางไป แต่คุณสงวน จันทรสาขา ก็ไม่ย่อท้อ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับตำแหน่งเลขานุการทั่วไปของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๖ การงานในหน้าที่ได้ก้าวหน้าไปเป็นลำดับจนถึงวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าหน้ากองการพิมพ์ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลอีกตำแหน่งหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้เข้าสมัครรับเลือกตั้งอีกเป็นครั้ง

ที่สองโดยมีใจมุ่งมั่นจะเป็นผู้แทนราษฎรให้ได้ ในระหว่างการหาเสียงต้องร้อนแรมไปท้องถิ่นทุรกันดารทั่วทุกแห่งในจังหวัดนครพนม และได้เกิดอุบัติเหตุรถยนต์คว่ำระหว่างการเดินทางรถพลิกไปสามตลบแต่เดชะบุญคุณพระช่วยที่ไม่ได้รับบาดเจ็บสาหัสเพียงศีรษะแตก ซี่โครงเดาะและฟกช้ำไปทั่วร่างกายต้องนอนพักรักษาตัวอยู่หลายวัน นับเป็นอุบัติเหตุครั้งที่สองซึ่งได้เกิดขึ้นก่อนหน้าที่จะเข้าพิธีมงคลสมรสไม่ถึงสองสัปดาห์

คุณสงวน จันทรสาขา ได้เข้าสู่พิธีมงคลสมรสเมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ กับ นางสาวจงกลนี ชลทรัพย์ ธิดาของนาวาโทพระศรการ-วิจิตร ร.น. ไม่มีบุตรธิดาสืบสกุล ในวันทำพิธีมงคลสมรสนั้นคุณสงวน จันทรสาขา (เจ้าบ่าว) ยังปิดพลาสเตอที่ศีรษะอยู่เนื่องจากอุบัติเหตุรถคว่ำ และหลังจากพิธีมงคลสมรสผ่านไปประมาณ ๒ สัปดาห์ก็ต้องเดินทางไปหาเสียงตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดนครพนมอีก ผลของการเลือกตั้งในครั้งนั้นได้รับเลือกเป็นผู้แทนของจังหวัดนครพนมสมความมุ่งหมาย และได้รับคะแนนนิยมเป็นที่หนึ่งนับเป็นชัยชนะครั้งแรกในชีวิตการก้าวสู่การเมือง คุณสงวน จันทรสาขาได้เป็นผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐

ในขณะนั้นเหตุการณ์บ้านเมืองอยู่ในสภาวะตึงเครียด หลังการเลือกตั้งสถานการณ์ทวีความเข้มข้นยิ่งขึ้น ได้มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นใหม่อีกพรรคหนึ่ง คือพรรคสหภูมิ คุณสุกิจ นิมมานเหมินท์เป็นหัวหน้าพรรค คุณสงวน จันทรสาขา เป็นเลขาธิการพรรค

ต่อมาคุณสงวน จันทรสาขาได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน

ถ่ายร่วมกับคณะรัฐมนตรี ชุดนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. ๒๕๐๑

แถวหน้า นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ พลโท ถนอม กิตติขจร นายพจน์ สารสิน (นายกรัฐมนตรี) พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระยาอรรถการียนิพนธ์

แถวสอง นายเจ๊ะอับดุลลา หลังปูเต๊ะ นายสพรั่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา ม.ล. ปิ่น มาลากุล นายแพทย์ เฉลิม พรหมมาส นายเสริม วินิจฉัยกุล

แถวสาม พลโท หลวงกัมปนาทแสนยากร นายวิสูตร อรรถยุกติ พลโท ประภาส จารุเสถียร นายวิบูลย์ ธรรมบุตร นายทวี แรงขำ

แถวสี่ พลเอก หลวงสวัสดิ์กลยุทธ พลตรี กฤช ปุณณกันต์ พลโท อัมพร จินตกานนท์ พลอากาศโท บุญชู จันทรุเบกษา พลเรือตรี สนอง ธนะศักดิ์ พลตรี ชลอ จารุกลัส พลโท เจียม ญาโนทัย

แถวหลัง นายสงวน จันทรสาขา พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์ พลโท จิตติ นาวีเสถียร พลตรี เผชิญ นิมิบุตร พลเรือตรี จรูญ เฉลิมเตียรณ

พ.ศ. ๒๕๐๐ คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลครั้งนั้นมี ฯพณฯ พจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรใหม่ คุณสงวน จันทรสาขา ได้สมัครเข้ารับเลือกอีก และได้ประสบความสำเร็จได้รับเลือกเป็นผู้แทนของจังหวัดนครพนมอีกเป็นครั้งที่สอง เมื่อ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ และได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมในคณะรัฐบาลชุดใหม่ เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๒

ต่อมาเมื่อถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้มีการยุบสภาอีกครั้งหนึ่ง และหลังการปฏิวัติครั้งนั้นแล้วต่อมาก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้คุณสงวน จันทรสาขาเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒ และได้เข้ารับตำแหน่งรองเลขาธิการบริหารของสำนักนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการบริหารของสำนักนายกรัฐมนตรีนี้ได้เคยรับมอบหมายจาก ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปปฏิบัติหน้าที่ราชการสำคัญหลายครั้ง และได้ติดตาม ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปตรวจราชการในส่วนภูมิภาคทุกครั้งทั่วประเทศ ครั้งหนึ่งได้ติดตามไปตรวจราชการภาคเหนือได้ประสบอุบัติเหตุเฮลิคอปเตอร์ตกที่บริเวณโรงเรียนแห่งหนึ่งที่จังหวัดเชียงใหม่ เคราะห์ยังดีที่เฮลิคอปเตอร์เพิ่งจะยกลำตัวพ้นยอดไม้แรงสะเทือนทำให้ใบพัดหลุดกระเด็นไปยังความตกตะลึงให้ผู้ที่ยืนอยู่เบื้องล่างไม่น้อย เมื่อเครื่องหยุดสนิทผู้โดยสารก็รีบเปิดประตูออกมาทีละคน ผู้โดยสารในเฮลิคอปเตอร์ลำนี้มี พลโท อำนวย ชัยโรจน์, พลโท วิรัช เพ็ชร์โยธิน, คุณ

สงวน จันทรสาขา และนักบินประจำเครื่องอีก ๒ นาย ทุกคนกระโดดลงมาด้วยความปลอดภัย อุบัติเหตุครั้งนี้นับเป็นครั้งที่สามในชีวิตของคุณสงวน จันทรสาขา

เนื่องจากคุณสงวน จันทรสาขาเคยผ่านโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง จึงมีเพื่อนฝูงรับราชการอยู่ทุกจังหวัด เมื่อติดตาม ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปตรวจราชการจึงได้พบเพื่อนเก่าที่ได้รับราชการอยู่ในจังหวัดนั้น ๆ ได้รับความสะดวกเป็นอย่างดีทุกแห่ง จนเป็นที่สัพยอกของนายทหารที่ร่วมเดินทางไปด้วยว่าไปไหนกับคุณสงวน จันทรสาขาไม่อดมีเพื่อนอยู่ทุกจังหวัดและได้ลิ้มรสอาหารพื้นเมืองแปลก ๆ อีกด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้เข้าศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕ ซึ่งมี พลเรือเอก อนันต์ เนตรโรจน์ ร.น. เป็นประธานนักศึกษารุ่นนี้ และมีคุณสงวน จันทรสาขา เป็นเหรัญญิก ได้เดินทางไปดูกิจการต่างประเทศสายเอเซีย ที่กัวลาลัมเปอร์ สิงคโปร์ ซิดนีย์ แคนเบอร่า เวลลิงตัน โตเกียว ไทเป เมื่อจบการศึกษาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ แล้ว ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเลขาธิการบริหารสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๖

ในระหว่างที่คุณสงวน จันทรสาขารับราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่นั้น ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงดังนี้

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญที่ได้รับ

๔ ธันวาคม	*พ.ศ. ๒๔๙๓*	*เหรียญเงินบรมราชาภิเษก*
๑๘ พฤศจิกายน	*พ.ศ. ๒๔๙๖*	*เบญจมาภรณ์ช้างเผือก*
๕ ธันวาคม	*พ.ศ. ๒๔๙๖*	*เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย*

๒๖ ธันวาคม	พ.ศ. ๒๕๐๐	ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม	พ.ศ. ๒๕๐๒	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
	พ.ศ. ๒๕๐๒	เหรียญกาชาดสรรเสริญชั้นหนึ่ง
๕ ธันวาคม	พ.ศ. ๒๕๐๔	ประถมาภรณ์ช้างเผือก
๕ พฤษภาคม	พ.ศ. ๒๕๐๖	ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
๑๖ พฤษภาคม	พ.ศ. ๒๕๐๖	เหรียญช่วยราชการชายแดน
๕ ธันวาคม	พ.ศ. ๒๕๐๖	มหาวชิรมงกุฎ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับดังปรากฏนี้ เป็นการแสดงให้รู้ว่า คุณสงวน จันทรสาขา เป็นผู้ที่ได้ประสบความสำเร็จในชีวิตราชการอย่างสูง อันเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลสืบไปในอนาคตตราบกาลนาน

คุณสงวน จันทรสาขาได้รับราชการอยู่ในตำแหน่งเลขาธิการบริหาร สำนักนายกรัฐมนตรีจนถึง วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ และอยู่ใน ตำแหน่งผู้อำนวยการและรักษาการในตำแหน่งหัวหน้ากองการพิมพ์สำนัก งานสลากกินแบ่งรัฐบาลถึงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๗

เมื่อพ้นจากหน้าที่ราชการแล้ว คุณสงวน จันทรสาขาได้ใช้ชีวิตสงบ สุขอยู่กับครอบครัว มิตรสหาย ดำเนินธุรกิจส่วนตัวไม่ยุ่งเกี่ยวการเมือง แม้ จะเคยมีผู้มาทาบทามสนับสนุนให้สมัครผู้แทนราษฎรอีก แต่ผู้นั้นก็ได้รับการ ปฏิเสธทุกครั้ง เพราะเกิดความเบื่อหน่ายในความไม่แน่นอนทางการเมือง และประสงค์ที่จะใช้ชีวิตอย่างอิสระ ปกติคุณสงวน จันทรสาขา เป็นคนมี อุปนิสัยร่าเริงชอบสนุก รักเพื่อน ชอบชีวิตง่าย ๆ มีความเป็นอยู่ธรรมดา ชอบอ่านหนังสือ และชอบฟังเพลงทุกครั้งที่มีงานรื่นเริงในหมู่มิตรสหาย มักจะขึ้นร้องเพลงบนเวทีและอยู่จนเลิกงานเสมอ เพลงที่นิยมร้อง คือเพลง

เย้ยฟ้าท้าดิน เพลงบัวขาว และเพลงห่วงอาลัย นอกจากชอบฟังเพลงแล้วยังสนใจดนตรีไม่ว่าไทย หรือสากลแต่เล่นไม่ได้จริงจังเท่าที่ใจรักเพราะไม่มีเวลาฝึกฝน แม้กระนั้นก็ยังซื้อหาเครื่องดนตรีสากลไว้หลายชิ้น และสร้างเครื่องดนตรีพิณพาทย์ครบวงไว้ประจำบ้านที่มุกดาหารตามประเพณีสืบเนื่องจากบรรพบุรุษต้นตระกูล

เนื่องจากเป็นคนรักความสนุกร่าเริง ทุกครั้งที่ไปเยี่ยมบ้านเกิดจึงเป็นที่ยินดีของบรรดาญาติและมิตรสหายเป็นอันมาก ในด้านเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี คุณสงวน จันทรสาขาก็นับว่าเป็นบุคคลที่ควรแก่การสรรเสริญ เพราะเป็นผู้ที่มีความกตัญญูอย่างยิ่งต่อบิดามารดาและผู้มีอุปการคุณอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้มีพระคุณแล้วคุณสงวน จันทรสาขาจะปฏิบัติทุกประการที่จะแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อท่านผู้นั้น โดยไม่คำนึงว่าจะอยู่ในฐานะอย่างไร ขอเพียงได้ยื่นมือเข้ามีส่วนได้คลี่คลายความทุกข์ของผู้นั้นแล้วตนเองก็มีความสุขใจเพราะได้เป็นผู้ช่วยให้เขาได้คลายความทุกข์ร้อนโดยเขาผู้นั้นไม่ผิดหวัง ด้วยคุณงามความดีในความมีน้ำใจโอบอ้อมอารีดังนี้เอง เมื่อคุณสงวน จันทรสาขาป่วย–ญาติ พี่น้องมิตรสหายทั้งที่อยู่ใกล้และไกลต่างก็มีความห่วงใยพากันไปเยี่ยม แม้บางคนหนทางจะไกลก็มิอาจยับยั้งความห่วงใยและความปรารถนาดีได้ ทุกคนเป็นห่วงและได้ช่วยกันพยายามให้กำลังใจช่วยในทางที่เชื่อถือบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่เคารพบูชากันมาแต่บรรพบุรุษทั้งในทางลัทธิศาสนาและวิธีการอื่น ๆ ซึ่งเคยปฏิบัติกันมา นี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า คุณสงวน จันทรสาขาเป็นที่รักของวงศาคณาญาติและมิตรสหายอย่างยิ่ง

คุณสงวน จันทรสาขาป่วยต้องเข้ารับการรักษาตัวครั้งแรกที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ระหว่างที่อยู่โรงพยาบาลได้รับการดูแลรักษาอย่างดีจากศาสตราจารย์นายแพทย์ วีกิจ วีรานุวัตติ์ ศาสตราจารย์นายแพทย์ กษาน จาติกวณิช ศาสตราจารย์นายแพทย์ โรจน์ สุวรรณสุทธิ์ นายแพทย์ ประเสริฐ นิลประภัสสร ศาสตราจารย์นายแพทย์ ชัชวาล โอสถานนท์ ศาสตราจารย์นายแพทย์ อุดม โปษะกฤษณะ และนายแพทย์ เกษม ลิ่มวงศ์ บรรดาท่านที่กล่าวนามมานี้ ได้มาเยี่ยมถามอาการป่วยและให้การดูแลรักษาอยู่เป็นประจำ ป่วยครั้งแรกได้รับการรักษาตัวอยู่ ๕๘ วัน อาการดีขึ้นนายแพทย์อนุญาตให้กลับบ้านได้ระหว่างพักฟื้นรักษาตัวอยู่กับบ้านอาการดีขึ้นเป็นลำดับมีความสดชื่นร่าเริงดูเหมือนคนปกติ และได้ออกสังคมเป็นครั้งคราว เล่นกีฬากลางแจ้งบางโอกาส ซึ่งเป็นที่ชื่นชมแก่ครอบครัวและมิตรสหายผู้ใกล้ชิดโดยทั่วกัน ถึงกระนั้นก็ตามผู้ที่มีความหวังดีด้วยใจจริงก็คอยเตือนให้ระวังรักษาตัวอยู่เสมออย่าได้ประมาท และไม่มีใครคาดคิดว่าการป่วยครั้งที่สองได้ทำให้ คุณสงวน จันทรสาขาต้องจากครอบครัวญาติพี่น้องไปอย่างสุดเสียดายไม่มีวันกลับ คุณสงวน จันทรสาขาเริ่มมีอาการไม่สบายอีกครั้งหนึ่งเมื่อต้นเดือนสิงหาคม รับประทานอาหารน้อยลง มีไข้เสมอ แต่ไม่ยอมไปเข้าอยู่โรงพยาบาลจนมีอาการไข้มากขึ้นและอาการก็มีแต่ทรงกับทรุด ทำให้เป็นที่วิตกแก่ครอบครัวญาติพี่น้องจึงได้อ้อนวอนให้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันศุกร์ที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ในระหว่างป่วยอยู่โรงพยาบาลเมื่อรู้สึกตัวจะรบเร้าพาให้กลับบ้าน อยากจะกลับบ้านและพยายามที่จะลุกขึ้น

จากเตียงอยู่เสมอ บรรดาแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่รักษาอยู่ได้พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะช่วยชีวิตคุณสงวน จันทรสาขาให้ยืนยาวต่อไป แต่ด้วยบุญกรรมแต่ชาติปางก่อนได้สิ้นสุดเพียงนี้ จึงไม่มีใครเหนี่ยวรั้งหรือห้ามความตายไว้ได้ มิใยที่ทุกคนไม่ว่าภรรยาญาติพี่น้อง มิตรสหายต่างก็ปรารถนาที่จะให้คุณสงวน จันทรสาขามีชีวิตอยู่ต่อไป ในที่สุดวาระสุดท้ายแห่งชีวิตก็มาถึงเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ คุณสงวน จันทรสาขาก็จากไปด้วยอาการสงบโดยประคองพระพุทธรูปอยู่ในอุ้งมือทั้งสอง ทิ้งความโศกเศร้าอาดูรไว้แก่ภรรยา ญาติพี่น้อง มิตรสหาย เหลือไว้แต่เหตุการณ์ในอดีต คุณงามความดี ความมีเมตตาจิตให้ระลึกถึงไปตราบกาลนาน

ขอกุศลผลบุญ คุณงามความดีที่คุณสงวน จันทรสาขาได้ประกอบกรรมดีไว้จงเป็นดวงประทีปนำดวงวิญญาณอันสงบของคุณสงวน จันทรสาขาไปสู่สุคติภพอันเป็นแดนเกษมชั่วนิรันดร เทอญ.

กำหนดการบำเพ็ญกุศลศพ

นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม., ป.ช., ต.จ.ว.

ณ หอสมุด ป.กิตติวัน

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

นับแต่นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม., ป.ช., ต.จ.ว. ได้ถึงอนิจ-กรรมจวบกระทั่งถึงวันพระราชทานเพลิงศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม พระราชทานเป็นงานหลวง รวม ๓ คืน

ตั้งแต่วันอาทิตย์ ที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔

ถึง วันอังคาร ที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔

พระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม

และได้รับความกรุณาจากคณะบุคคลและท่านที่เคารพนับถือร่วมในการบำเพ็ญกุศลอุทิศด้วย ดังนี้

วารบำเพ็ญกุศล	*เจ้าภาพ*
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

วารบำเพ็ญกุศล	*เจ้าภาพ*
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	ชาวนครพนม
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	พลเอก กฤษณ์ สีวะรา และ คุณหญิง
บำเพ็ญกุศลสัตตมวาร	ครอบครัว
บำเพ็ญกุศลสัตตมวาร วันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๐.๐๐ น. บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม เวลา ๑๙.๓๐ น.	
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	บริษัท สตาร์ออฟไซแอม จำกัด บริษัท สตาร์ออฟไซแอมบาง- กอกซิลค์ จำกัด บริษัท กรุงเทพไหมไทย จำกัด บริษัท เอ. เอ. จำกัด

วารบำเพ็ญกุศล	*เจ้าภาพ*
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	พลเอก เนตร เขมะโยธิน และคุณหญิง ม.ร.ว. ทันพงศ์ กฤดากร และคุณหญิง
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	บริษัท ทิพยประกันภัย จำกัด บริษัท วิจิตรก่อสร้าง จำกัด สมาคมประกันภัย
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	สโมสรกอล์ฟดุสิต
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	คณะนักเรียนปกครองร่วมรุ่นปี พ.ศ. ๒๔๘๓–๒๔๘๔
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	พลโท จิตต์ สุนทานนท์ พลตำรวจโท พจน์ เภกะนันท์

บำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร *เจ้าภาพ*

บำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์
วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔
เวลา ๑๙.๓๐ น.

วารบำเพ็ญกุศล

บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม คณะนายทหาร ตำรวจ พลเรือน
วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ บ้านสี่เสา
เวลา ๑๙.๓๐ น.

บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม คณะนักศึกษาวิทยาลัยป้องกัน
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ราชอาณาจักร รุ่น ๕
เวลา ๑๙.๓๐ น.

บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม คณะวันพุธ
วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔
เวลา ๑๙.๓๐ น.

วารบำเพ็ญกุศล	*เจ้าภาพ*
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	บริษัท สหไม้ขีดไฟ จำกัด บริษัท ไม้ขีดไฟกรุงเทพ ฯ
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	ศาสตราจารย์ ทวี และ คุณยุวดี เจริญพิทักษ์
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	สมาคมศิษย์เก่าอำนวยศิลป์
บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม วันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๑๙.๓๐ น.	ญาติในตระกูล จันทรสาขา

บำเพ็ญกุศลศตมวาร *เจ้าภาพ*

บำเพ็ญกุศลศตมวาร
วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔
เวลา ๑๙.๓๐ น.

นางจงกลนี **จันทรสาขา** และเครือญาติ

การบำเพ็ญกุศลออกเมรุ

และ

เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ
นายสงวน จันทรสาขา ม.ว.ม., ป.ช., ต.จ.ว.

อาทิตย์ ที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๑๕ ณ หอสมุด ป.กิตติวัน วัดเบญจมบพิตร

เวลา ๑๐.๐๐ น. แสดงพระธรรมเทศนา
พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์
ถวายภัตตาหาร

เวลา ๑๙.๓๐ น. สวดพระอภิธรรม

วันจันทร์ ที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๑๕ ณ หอสมุด ป.กิตติวัน วัดเบญจมบพิตร
และเมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระสงฆ์บังสุกุล
เชิญศพสู่เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิง

วันอังคาร ที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ และหอสมุด ป.กิตติวัน

เวลา ๗.๐๐ น. เก็บอัฐิ
ถวายภัตตาหารสามหาบ
เชิญอัฐิไปหอสมุด ป.กิตติวัน

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์
ถวายภัตตาหาร
บังสุกุล

<u>ารแต่งกาย</u> เวลาเสด็จพระราชดำเนิน แต่งเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์
งานทำบุญอัฐิ แต่งกายสากลนิยม ออกทุกข์

คำปรารภ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณสงวน จันทรสาขา ซึ่งคุณจงกลนี จันทรสาขา น้องสาวของข้าพเจ้า ภรรยาของผู้วายชนม์ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงทั้งสองพระองค์ ในวันที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์วัดเทพศิรินทราวาสนั้น ข้าพเจ้าได้ตั้งปณิธานไว้แล้วว่า ขอมีส่วนร่วมการบำเพ็ญกุศลด้วยผู้หนึ่ง เพราะคุณสงวน จันทรสาขา เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้มีส่วนช่วยเหลือข้าพเจ้าอยู่เป็นอันมาก ทั้งในฐานะเป็นญาติผู้อยู่ในครอบครัวเดียวกัน และทั้งในหน้าที่การงานที่ข้าพเจ้าได้มอบหมายให้ดำเนินการ คุณสงวน จันทรสาขา ก็ได้ปฏิบัติงานทุกสิ่งทุกอย่างไปด้วยความเรียบร้อย การจากไปของคุณสงวน จันทรสาขา เป็นวิปโยคทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัวและญาติพี่น้องอย่างยิ่ง เป็นการสมควรที่ข้าพเจ้าจะบำเพ็ญกุศลสนองเป็นปฏิการในโอกาสสุดท้ายนี้ด้วย

ข้าพเจ้าควรทำอย่างไรจึงจักเป็นการบำเพ็ญกุศลส่งสนองให้เป็นอนุสรณ์แก่คุณสงวน จันทรสาขา ผู้จากเราไปสู่สัมปรายภพและให้คงจีรังกาลอยู่นานเท่านาน เคยได้ยินได้ฟังมาบ้างในเรื่องการพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับธรรมะแจกเป็นอนุสรณ์ตามธรรมเนียมและประเพณี ซึ่งหนังสือดังกล่าวนั้นก็ปรากฏว่ามีการพิมพ์กันมากต่อมากแล้ว ควรจะพิมพ์หนังสือประเภทอื่นซึ่งเป็นสารัตถประโยชน์ต่อส่วนรวมขึ้นบ้าง จึงได้ปรารภความข้อนี้กันใน

ระหว่างเครือญาติว่า เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่คุณสงวน จันทรสาขา เราควรจะพิมพ์หนังสือในงานพระราชทานเพลิงศพด้วยเอกสารที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองให้มากที่สุด

ข้าพเจ้าจึงได้ปรึกษาญาติผู้ใหญ่และพี่ ๆ น้อง ๆ ในครอบครัวว่า สมัยที่ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังดำรงชีวิตอยู่ เคยปรึกษาการงานในด้านหนังสืออันเกี่ยวกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี ตลอดจนวรรณกรรม กับคุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ อยู่เสมอ ทั้งในหน้าที่ที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี และส่วนตัวในสมัยนั้น เราควรเชิญคุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ มาปรึกษาหารือดู อาจได้รับคำแนะนำที่มีค่าที่เป็นเกียรติแก่ผู้วายชนม์เป็นอย่างดีก็ได้ แล้วก็จริงดังคาด ข้าพเจ้าจึงได้เชิญคุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์มาที่บ้าน เมื่อพวกเราได้ปรึกษาหารือกับคุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ด้วยเรื่องดังกล่าวข้างต้น คุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ได้แนะนำให้พิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นเอกสารล้ำค่าทางประวัติศาสตร์การปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินในรัชสมัยของพระองค์ เมื่อพวกเราถามว่าจะมีทางได้พระ-ราชนิพนธ์ดังกล่าวมาด้วยวิธีใด คุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ได้แนะนำให้ทำหนังสือผ่านราชเลขาธิการขอให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ซึ่งคงจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน ข้าพเจ้าจึงได้ดำเนินการตามที่ได้รับคำแนะนำด้วยความยินดี

เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม เมื่อข้าพเจ้าได้ทำหนังสือเรียนราชเลขาธิการตามนัยดังกล่าว (ตามสำเนาเอกสารที่ตีพิมพ์ไว้ในเล่มนี้) ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระบรมราชานุญาตจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันจึงได้พิมพ์ขึ้นเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพ ซึ่งเป็นเกียรติยศอย่างยิ่งแก่ผู้วายชนม์ และจักเป็นพระมหากรุณาธิคุณเหนือเศียรเกล้าไปตราบกาลอันนิรันดร

ในการจัดพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ขอให้ คุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ เป็นผู้ดำเนินการ เริ่มแต่การจัดรูปเล่มพระราชนิพนธ์และการเสาะแสวงหาภาพประกอบพระราชนิพนธ์ ซึ่งเป็นภาพในสมัยนั้น เท่าที่จะหาได้มาพิมพ์ไว้ด้วย และข้าพเจ้าได้ทราบว่า คุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ได้เพื่อนอีก ๒ ท่าน คือ คุณยิ้ม ปั้ณฑยางกูร คุณวิชิฏฐ์ เดชสิต มาร่วมกันทำดัชนีและตรวจใบพิสูจน์อักขรวิธีให้เป็นไปตามต้นฉบับที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตอีกด้วย ข้าพเจ้าจึงขอขอบคุณคุณฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ คุณยิ้ม ปั้ณฑยางกูร และ คุณวิชิฏฐ์ เดชสิต ไว้ ณ ที่นี้ด้วยเป็นอย่างมากที่ช่วยให้การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยความเรียบร้อย ดังปรากฏอยู่แล้วในบัดนี้

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ตอนที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์นี้ เริ่มตั้งแต่ วันที่ ๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๓๔ จบลงเมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๓๕ เป็นวันรัชกาลตั้งแต่วันที่ ๘๑๘๒ ถึง ๘๕๔๗ เป็นหนังสือรวม ๒๘๙ หน้า ๓๖ ยก ผู้ที่ได้อ่านจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน จักต้องเห็นพ้องต้องกันว่า เป็นพระราชกิจรายวันที่เกื้อกูลแก่ประวัติศาสตร์การปกครองการบริหารราชการแผ่นดินความเป็นไปของพระบรมราชวงศ์และพสกนิกรผู้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินในระยะเวลาที่กล่าวถึงในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันอย่างละเอียด จนกล่าวได้ว่า นักประวัติศาสตร์ชาติไทย และนักศึกษาวิชาโบราณคดี ตลอดจนนักการปกครองผู้ใด ถ้าไม่ได้อ่านพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว จะนับว่าเป็นผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ในรัชสมัย

ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยสมบูรณ์มิได้เลย และแม้การเขียนประวัติศาสตร์ในรัชกาลที่ ๕ ก็จักไม่สมบูรณ์ดุจกัน ถ้านักเขียนประวัติศาสตร์ยังไม่ได้อ่านจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันเรื่องนี้ตั้งแต่ต้นจนจบเสียก่อน

ตามท้องเรื่องที่จารึกไว้เป็นพระราชกิจรายวัน จะเห็นว่าการเสด็จออกประทับประพาสราชการ ซึ่งราชการนั้น ๆ นอกจากส่วนกลางที่ขุนนางฝ่ายเสนาบดีจตุสดมภ์ต้องอ่านใบบอกจากปากใต้ฝ่ายเหนือของสมุหพระกลาโหม และมหาดไทย ถวายให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทเพื่อทรงมีพระบรมราชวินิจฉัย และมีพระบรมราชโองการเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งราชการไปตามสายงาน นอกจากนั้นแล้ว ยังมีพระราชภารกิจอื่น ๆ อีกอเนกประการ ต่างก็ต้องนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทั้งสิ้น เป็นพระราชภาระอันหนักยิ่งที่ทรงปฏิบัติอยู่ตลอดรัชสมัย ซึ่งทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระปรีชาญาณอันล้ำเลิศ และด้วยพระราชกุศโลบายอันประเสริฐสุด ทรงนำประเทศชาติผ่านพ้นอุปสรรคนานัปการมาได้ด้วยพระปัญญาบารมี ดังที่ทราบกันทั่วไปแล้ว ฉะนั้น จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันเรื่องนี้จึงเป็นเอกสารทรงคุณค่าของชาติที่ควรศึกษาและพิมพ์รักษาไว้ในหอบรรณสารของชาติไทยให้ถาวรสืบไป

ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านผู้ที่ได้อ่านจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้แล้ว คงจะได้รับความรู้ความพอใจโดยทั่วกัน.

(ท่านผู้หญิง วิจิตรา ธนะรัชต์)

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

โดย

พระบรมราชานุญาต

พระมหากรุณาธิคุณเป็นที่ล้นที่พ้น

และจารึกอยู่เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมของข้าพระพุทธเจ้า

(ท่านผู้หญิง วิจิตรา ธนะรัชต์)

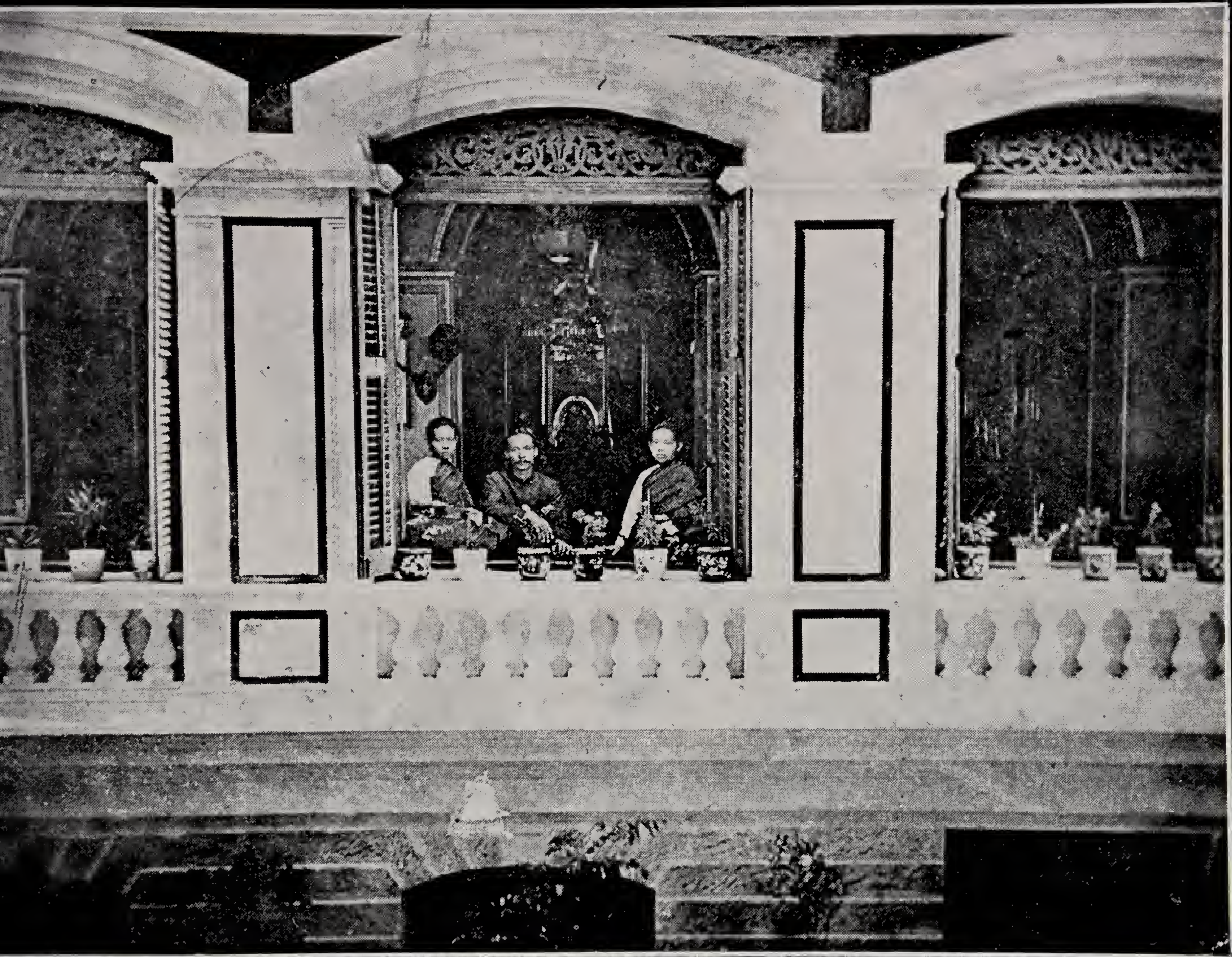

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉายเมื่อพระชันษา ๔๐ ปี

สมเด็จเจ้าฟ้าชายจุฬาลงกรณ บดินทรเทพมหามกุฎ
บุรุษรัตนราชรวิวงศ์ วรุตมพงศ์ปริพัตร สิริวัฒนราชกุมาร
กรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ

ทรงฉายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๘ พระชันษา ๑๓ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ฉายพร้อมกับ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี (ซ้าย) และ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (ขวา) พระตำหนักในพระบรมมหาราชวัง

จากซ้าย : สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหาวชิรุณหิศ ฯ ทรงอุ้ม สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหิดลอดุลเดช
เจ้าฟ้าชายสมมติวงศวโรทัย สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ทรงอุ้ม สมเด็จเจ้าฟ้า-
หญิงวิจิตรจันทรประภา สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงวไลยอลงกรณ์ นรินทรเทพยกุมารี

ขวา: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางค์ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี (สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) พระนางเจ้าพระราชเทวี
มาลมารศรี (สมเด็จพระปิตุฉาเจ้าสุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวี) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านภาพรประภา (กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี)
เด็จพระบรมราชินีนาถ เสาวภาผ่องศรี (สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง) พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้า
เสาวลีภิรมย์ (พระวิมาดาเธอ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าแขไขดวง

ทรงฉายในสวนศิวาลัย พุทธศักราช ๒๔๓๘

รับแกรนด ดยุค ซารวิตส กรุงรุสเซีย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๔
แกรนด ดยุค ซารวิตสอยู่ขวาที่ประทับ ข้างซ้ายคือ เจ้าชาย ยอรฺจ แห่งกรุงกรีซ
พระรูปนี้ฉายที่พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร พระราชวังบางปะอิน

พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เสด็จเถลิงถวัลยสิริราชสมบัติ ครบ ๔๐ ปี
มีพระราชพิธี ณ พระราชวังกรุงศรีอยุธยา
พุทธศักราช ๒๔๕๐

วันที่รัชกาล ๘๑๘๒ วัน ๒ ๆ ๑๓ ๔ ค่ำ ปีขาลโทศก ๒๓ ๑๒๕๒

วันที่ ๖ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)*

เวลายามเศษเสดจออกขุนนาง กรมมหาดไทยนำบอกเมืองนครลำปางขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ ฉบับ ๑ ว่าเจ้านครลำปางชราจะลงมาเฝ้าในการพระราชพิธีโสกันต์ไม่ได้ จัดได้เงิน ๑๕๐๐ รูเปีย มอบให้เจ้าอุปราชนายน้อยอภิวงษนายน้อยแก้วภาพเมนนายน้อย เทพวงษ / อินทยศ นำลงมาสมโภช

ฉบับ ๒ ว่าพระยามหาเทพข้าหลวงเมืองนครเชียงใหม่เกณฑ์เรือส่งพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย ๕๐ ลำ ได้จัดเงินส่งขึ้นไปให้ ๓๐๐๐ รูเปียเปนค่าจ้างเรือ กับได้ส่งนายยวงมหาดเล็กเปนเงิน ๖๐๐ รูเปีย รวมทั้งเงินที่ได้ส่งไปให้พระยามหาเทพเปนเงิน ๓๖๐๐ รูเปีย ฉบับ ๓ ว่า ตำแหน่ง เจ้าราชภาติกวงษ / พระยาไชยสงคราม / พระอุตรการ ว่างอยู่ยังหามีตัวรับราชการไม่ เจ้านครลำปางขอพระราชทานให้นายน้อยอภิวงษบุตรเจ้านครลำปางเปนที่เจ้าราช-ภาติกวงษ นายน้อยแก้วภาพเมนบุตรเจ้าบูรีรัตนเปนที่พระยาไชยสงคราม นายน้อยเทพวงษบุตรเจ้าอุปราชเปนที่พระยาอุตรการ กับเจ้าอุปราชจัดให้เงิน ๑๒๐๐ รูเปียกับแหวนทับทิม ๑ วงทูลเกล้าฯ ถวายสมโภชในการพระราชพิธีโสกันต์สมเดจพระบรมโอรสาธิราช เพลา ๔ ทุ่มเศษเสดจขึ้น

---

* จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันที่อัญเชิญมาพิมพ์นี้ ใช้อักขรวิธีตามต้นฉบับ

วันที่รัชกาล ๘๑๙๑ วัน ๔ ฯ ๗ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓
วันที่ ๑๕ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันที่รัชกาล ๘๑๙๒ วัน ๕ ฯ ๘ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓
วันที่ ๑๖ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันที่รัชกาล ๘๑๙๔ วัน ๗ ฯ ๑๐ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓
วันที่ ๑๘ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายามเศษเสดจออกขุนนาง กรมมหาดไทยนำบอกขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๔ ฉบับ ๑ บอกพระอนันตภักดีผู้ว่าที่พระยาสังขบุรีเมืองสังขบุรี ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ร,ศ, ๑๐๙ ความว่ามีตราพระราชสีห์ขึ้นไปหาให้ลงมาเฝ่าในการพระราชพิธีโสกันต์สมเดจพระบรมโอรสาธิราช พระอนันตภักดีกำลังทำบาญชีสำมโนครัวตัวเลขแลเร่งเงินส่อยอยู่จะลงมาหาทันไม่ จึ่งพร้อมกันกับพวกเมืองขึ้นแลกรมการเมืองสังขบุรีจัดได้เงิน ๘ ┼ ๒ แต่งให้ พระพลผลประสิทธิ หลวงแก้ววิไชย } คุมมาสมโภชในการพระราชพิธีโสกันต์สมเดจพระบรมโอรสาธิราช

๒ บอกพระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่าที่ ๖๕ ลงวันที่ ๒๓ มกราคม ร,ศ, ๑๐๙ ว่าเจ้าอธิการพุ่มนาย กลิ่น พร } สร้างพระอุโบสถที่บ้านนาวุ่น

พระยาไชยวิชิตขอผูกพุทธสีมา ๓ บอกพระยาไชยวิชิตที่ ๖๖ ลงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ ว่าตำแหน่งที่หลวงสมัคสโมสรยกกระบัตรซ้ายยังว่างอยู่ พระยาไชยวิชิตขอให้นายดิ่งบุตรพระยาไชยวิชิตเปนที่หลวงสมัคสโมสร ๔ บอกหลวงไชยสงครามปลัดผู้รักษาเมืองอ่างทอง ๘๕ ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ ว่าพระพุทธรักขิตมุนีจะปลงศพพระครูปาโมกษมุนีวันที่ ๒๐ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ ขอพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปปลงศพพระครูปาโมกษมุนี แล้วกรมพระกระลาโหมนำบอกขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๒ ฉบับ ๑ บอกพระยาเสนานุชิตผู้ว่าราชการเมืองตกั่วป่า ว่าพระพรเทพภักดีศรีราชยกรบัตรพระพลพยุหสงครามจางวางด่านถึงแก่กรรมตำแหน่งที่ว่างอยู่พระยาเสนานุชิตขอพระราชทานให้นายสิทธิมหาดเล็กเปนที่พระนรเทพภักดีศรีราชยกรบัตรนายพร้อมมหาดเล็กเปนที่พระพลพยุหสงครามจางวางด่านเมืองตกั่วป่า ๒ บอกพระยาอัมรินทรฦๅไชยผู้ว่าราชการเมืองราชบุรี ว่าเมื่อวันที่ ๗ มินาคม ร,ศ, ๑๐๙ มีผู้ร้ายปล้นเรือน

จีนเทียนซู (ฉอง, กุย) บ้านปากบางแขวงเมืองราชบุรีอ้ายผู้ร้ายยิงจีนกุยตายกับเก็บทรัพย์สิ่งของไปด้วย พระยาอัมรินทรได้ให้กรมการออกสืบจับได้ตัวอ้ายผู้ร้าย

คืออ้าย แดง เบี้ยว สอน บ่าย พลอย ถามให้การซัดถึงอ้าย เขียว พลอย บ่าย พรม สุน ได้ส่งลงมาดวยแล้ว

เพลา ๔ ทุ่มเศษเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๑๙๕ วัน ๑ ฯ๑๑ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ.๑๒๔
วันที่ ๑๙ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายามเศษเสดจออกขุนนาง กรมพระกระลาโหมนำบอกขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ ๑ บอกบริสุทธิโลหภูมินทรผู้ว่าราชการเมืองตกั่วทุ่ง ว่าได้จัดตั้งโปลิศขึ้นที่เมืองตกั่วทุ่งนายยาม ๑ คนเงินเดือน ๆ ละเจดเหรียญ โปลิศเลว ๒๔ คนเงินเดือนคน ๑ เดือนละหกเหรียญ กับเข้าสารคน ๑ เดือนละสองถัง รวม ๒๕ คนได้จัดตั้งขึ้นไว้รักษาบ้านเมือง

ฉบับ ๒ บอกพระเทพธนพัฒนาผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ ว่าที่ปลัดเมืองกระบี่ยังว่างอยู่ พระเทพธนพัฒนาขอให้หลวงภักดีสมบัติเปนที่ปลัดเมืองกระบี่ ๓ บอกพระยาพิทักษทวยหาญผู้ว่าราชการเมืองประทุมธานี ว่าขุนไชยอาวุธกับราษฎรได้สร้างอุโบสถวัดฉางขึ้นใหม่ พระยาพิทักษทวยหาญขอผูกพัทธสีมาภอจบลง พระยานรินทรราชเสนี นำพระยามนตรีสุริยวงษ ๑ พระทรงสุรเดช ๑ พระวิจารณาอาวุธ ๑ หลวงภูเบนทรสิงหนาท ๑ หลวงยศรักษา ๑ หลวงจำนงทวยหาญ ๑ นายบริบาลบรรยง ๑ รวม ๗ นายกราบถวายบังคมลาออกไปตรวจจับผู้ร้ายที่เมืองราชบุรี เพลา ๔ ทุ่มเศษเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๑๙๖ วัน ๒ ฯ๑๒ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ.๑๒๔
วันที่ ๒๐ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายามเสศเสด็จออกขุนนางกรมมหาดไทยนำบอกพระยาจันต-ประเทศธานีผู้ว่าราชการเมืองสกลนคร ขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ลง

วันที่ ๑๓ ธันวาคม ร,ศ, ๑๐๙ ทั้งสองฉบับ ฉบับ ๑ มีความว่าพระยาจันตประเทศจะลงมาเฝ้าในการพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชไม่ทันพร้อม ด้วยกรมการเมืองสกลนครกับเมืองขึ้นจัดได้เงิน ๑๘ ชั่ง ให้กรมการคุมลงมาสมโภช

ฉบับ ๒ ว่าพระสิทธิศักดิ์ประสิทธิเจ้าเมืองสว่างแดนดิน หลวงประชาราชรักษาเจ้าเมืองวานรนิวาทว่างอยู่ยังหามีตัวไม่ พระยาจันตประเทศขอให้ราชวงษเปนอุปฮาด ราชบุตรเปนที่ราชวงษ ท้าวสุริเปนที่พระสิทธิศักดิ์ประสิทธิ ท้าววรบุตรเปนที่พระประชาราชรักษา จัดได้ผ้าม่วง ๑๐ ผืน สีผึ้งหนัก —|๑—

ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วกรมพระกระลาโหมนำบอกพระยาศรีสรรราชภักดี ข้าหลวงรักษาราชการหัวเมืองฝ่ายทเลตวันออกขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๑ ฉบับ มีความว่าได้เก็บอากรดีบุกคอเวอนเมนต์เมืองภูเก็จจำนวนปีรัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ได้เงินสามหมื่นหกพันแปดร้อยเก้าเหรียญหกสิบหกเซน ได้ส่งหลวงทวีปสยามกิจฝากแบงก็เมืองปีนังพระยาศรีสรรราชได้ส่งลิสิตเข้ามา ๘ ฉบับ พอจบลง กรมท่านำบอกขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ ๑ บอกเมืองจันทบุรีว่าพระครูสงฆปาโมกกับราษฎรบ้านเขาพลอยแหวนสร้างอุโบสถวัดรัตนคิรีอาราม ๑ พระยาจันทบุรีขอผูกพัทธสีมา ๒ บอกเมืองนนทบูรี ว่าเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคมอำแดงสุดบุตรจีนโป๊มาแจ้งความว่าอ้ายรอดเอาปืนยิงถูกจีน โป๊บิดา ฮวดพี่ชาย จีนโป๊บิดานั้นตาย แต่จีนฮวดยังรักษาตัวอยู่ ได้ตัวอ้ายรอดมาถามรับเปนสัตยจะส่งลงมาโจทยยังทุเลารักษาตัวอยู่ ๓ บอกเมืองสมุทสงครามว่า เมื่อ

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ นายเจียมกับอำแดงเลียบภรรยาอำแดงล้อม มารดา ภรรยามาทำกฎหมายตราสินมีความว่า นายเจียมอำแดง ล้อม / เลียบ } พากันบันทุกสินค้าออกไปเมืองเพชรบูรีภอถึงปากอ่าวเมืองสมุทสงคราม มีอ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกนายเจียมแล้วนายเจียมกับภรรยาพากันโดดน้ำหนีไป อ้ายผู้ร้ายเก็บทรัพย์สิ่งของไปหมด จำนวนสิ่งของมีแจ้งอยู่ในคำตราสินนั้นแล้ว ได้สืบจับได้ตัวอ้าย จีนเปลี่ยน / รื่น } มาถามรับเปนสัตย์ยังสืบจับพวกเพื่อนอยู่ ได้ตัวครบเมื่อไรจึ่งจะส่งลงมา แล้วพระยาศรีนำพระสุนทรราชวงษาเจ้าเมืองยะโสธร อุปฮาดเมืองร้อยเอจราชวงษเขมราษฎร์ กราบถวายบังคมลาออกไปรักษาบ้านเมืองแล้วพระยาพิพัฒนนำหลวงบริบาลผู้ช่วยเมืองพัฒลุงกราบถวายบังคมลาออกไปรักษาบ้านเมือง

พอเพลา ๔ ทุ่มเสศเสดจขึ้น

วันทรชักาล ๘๑๙๗ วัน ๓ ฯ ๑๓ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๒

วันที่ ๒๑ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายามเสศเสด็จออกขุนนาง กรมมหาดไทยนำบอกพระยาไชยวิชิต ผู้ว่าราชการกรุงเก่า ขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ ฉบับ ๑ ที่ ๖๘ ว่าขุนประเสริฐ อำเภอแขวงนครใหญ่ยื่นริโปตมีความว่าวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ เพลาบ่ายสองโมงเสศ มีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๑๔,๑๕ คนเข้าปล้นเรือน จีนพึ่ง / อำแดงซ้ำ } อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกจีนพึ่งตายแล้วเก็บ

ทรัพย์สิ่งของไป อำแดงขำกับชาวบ้านตามผู้ร้ายไปทันที่บ้านดอนงิ้วแขวงเมืองลพบูรี อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกนายเหมือนที่ไปช่วยจับตายอิกคน ๑ ช่วยกันจับได้ตัวผู้ร้ายคน ๑ ชื่ออ้ายยิ้มแสง เอาส่งไว้ที่เมืองลพบูรี อ้ายยิ้มแสงรับเปนสัตย์ซัดพวกเพื่อนอิกหลายคนอยู่เมืองลพบูรีบ้างอยู่กรุงเก่าบ้าง พระนครพราหมปลัดเมืองลพบูรีมีหนังสือมาขอตัวอ้ายที่ต้องซัด พระยาไชยวิชิตยังให้สืบจับอยู่ ฉบับ ๒ ที่ ๖๙ ว่าครั้งก่อนได้มีบอกลงมาว่าอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๔๐ คนเข้าปล้นเรือนนายหุ่นบ้านสามเขาแขวงกรุงเก่ายังไม่ได้ตัวผู้ร้าย ครั้งนี้สืบจับได้ตัวอ้ายผู้ร้ายพวกนั้น ชื่ออ้ายปาด หลานนายหุ่นนั้นเองมาถามรับเปนสัตย์ซัดอ้ายหรุ่นกับพวกเพื่อนอยู่แขวงเมืองสระบูรีบ้างกรุงเก่าบ้าง พระยาไชยวิชิตได้มีหนังสือขอตัวอ้ายที่ต้องซัดไปยังเจ้าเมืองสระบูรี ถ้าได้ตัวพร้อมเมื่อไรจึงจะส่งลงมา ฉบับ ๓ ที่ ๗๑ ว่าเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ เพลาบ่ายสองโมงเศศ มีอ้ายผู้ร้าย ๗ คนเข้าปล้นเรือนนายเนตร อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกนายไผ่พวกนายเนตรตายคน ๑ แล้วเก็บทรัพย์สิ่งของไป พระยาไชยวิชิตได้สืบจับได้ตัวอ้ายผู้ร้าย คืออ้ายโพบุตรเขยนายเนตรอ้ายโพซัดถึงอ้ายหมาในได้ตัวอ้ายหมาในมารับเปนสัตย์ซัดพวกเพื่อนอยู่แขวงเมืองพระพุทธบาทบ้างเมืองสระบูรีบ้าง พระยาไชยวิชิตมีหนังสือไปยังเจ้าเมืองทั้งสองแล้ว ถ้าได้ตัวครบเมื่อไรจึงจะบอกลงมา แล้วกรมพระกระลาโหมนำบอกพระวิชิตชาญณรงค์ผู้ว่าราชการเมืองปราณบุรีขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณาต่อไป มีความว่าเมื่อเดือนมินาคม ร,ศ, ๑๐๙ มีอ้ายผู้ร้ายปล้นราษฎรในแขวงเมืองปราณบูรี ๒ ราย ราย ๑ ผู้ร้ายตีฟันเจ้าของทรัพย์เจบหลายแห่งเจ้าของทรัพย์หารู้จักตัวผู้ร้ายไม่ ราย ๑ เจ้าของทรัพย์รู้จักตัวผู้ร้ายคน ๑ ชื่ออ้ายชื่นอยู่บ้านค่ายแขวงเมืองประจวบ

คีรีขันธ์ พระวิชิตให้ หลวงวิชิตภักดีผู้ช่วย ขุนราชรองเมือง ขุนบำรุง ออกสืบจับ พบอ้ายชื่นผู้ร้าย กำลังซื้อน้ำตาลกระแชรับประทานอยู่ หลวงวิชิตภักดีพากันเข้าจับ อ้ายชื่นชักมีดออกต่อสู้ หลวงวิชิตเอาปืนยิงถูกอ้ายชื่นตายหาทันได้ถามปากคำไม่ พระวิชิตชาญณรงค์ยังให้ออกสืบจับพวกผู้ร้ายต่อไป เพลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๑๙๘ วัน ๔ ๑๔ ฯ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓
วันที่ ๒๒ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายามเสศเสด็จออกขุนนาง กรมมหาดไทยนำบอกพระภักดีณรงค์ข้าหลวงที่ ๒ ประจำหัวเมืองลาวฝ่ายตวันออกเฉียงเหนือ ลงวันที่ ๑๔ มกราคม ร,ศ, ๑๐๙ ทั้งสองฉบับขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ฉบับ ๑ ที่ ๓๔ มีความว่าได้ออกสืบจับได้ตัวอ้าย ชุ่ม ปาน คร้า อ้าย คำ แจ้ง ผู้ร้ายปล้นจีนเงี้ยวเตกมาถามรับเปนสัตยได้ส่งคำให้การอ้ายผู้ร้าย ๕ คนลงมา ฉบับ ๒ ที่ ๓๕ ว่าในปีรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ ๑๐๙ ราษฎรทำนาได้ผลเมลดเข้าไม่บริบูรณ ได้แต่พอรับประทานเท่านั้นหามีเข้าที่จะปลูกทำพรรณในปีรัตน-โกสินทรศก ๑๑๐ ไม่ พระภักดีณรงค์ขอรับพระราชทานเงินส่วยจัดซื้อเข้าเปลือกให้ราษฎรทำพรรณ กับขอให้ข้าหลวงผู้ช่วยราชการจัดนายกอง

ปลัดกองคุมตัวเลขกองด่านไปตั้งทำนาที่เมืองพิน พระภักดีณรงค์จะจัดโคกระบือส่งไปให้ แล้วกรมพระกระลาโหมนำบอกพระยาอัมรินทรฦๅไชยขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ ว่าวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ มีอ้ายผู้ร้ายปล้นเรือน หมื่นพิทักษ อำแดงไล่ อำแดงเขียว ได้ออกสืบจับ อ้ายแดงนำซองกลางมาลุแก่โทษซัดถึงอ้ายหุ่นกับเพื่อน ๕ คน ได้ตัวอ้ายหุ่นมาถามรับเปนสัตยชำระแตกออกไปได้อีกสองราย ได้ซองกลางคืนให้เจ้าซองไปบ้างยังบ้าง รวมได้ตัวอ้ายผู้ร้าย ๑๖ คน ทั้งอ้ายแดงผู้มาลุแก่โทษกับคำตราสินแลบาญชีรายชื่ออ้ายผู้ร้ายที่ยังหนีอยู่ ได้ให้ขุนรองจ่าเมืองคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๒ มีความว่าพระยาอัมรินทรฦๅไชยจับได้ตัวอ้ายจีน ยุ่ง ทรงกุย ก๊กยุ่น อยู่แขวงเมืองราชบุรี ๓ คน อ้ายจีน บุน บุ่น แขวงเมืองนครไชยศรี ๒ คน รวม ๕ คนลักต้มกลั่นน้ำสุราเถื่อน ซัดถึงอ้ายจีน ชง ชู ว่าตั้งม้วสุมกันกับพวกจีนที่อยู่ตำบลบ้าน ปากไก่ กาเลี้ยงลูก ตแพง เที่ยวคุมเหงราษฎรในแทบนั้นอยู่เสมอ ครั้ง ๑ นายหนูบ้านบางแพไปลักปืนอ้ายพวกจีนเหล่านี้จับได้ตีนายหนูตาย ครั้ง ๑ นายออดกำนันไปจับอ้ายแดงผู้ร้ายลักโคนาย แดง ตุ่น ไป อ้ายจีน

พวกนี้กลับจับนายออดไปเรียกเอาเงินหกตำลึงบาท นายออดต้องเสียเงินให้จึ่งปล่อยตัวมา ครั้ง ๑ หลงจู๊สายกับทหารกรมการพากันไปจับพวกจีนต้มน้ำสุราเถื่อนบ้านตแพง อ้ายจีน ชง ชู ต่อสู้ ทหารเอาปืนยิงถูกหลงจู๊สายตาย พระยาอัมรินทรฦๅไชยจัดให้ขุนจ่าเมืองกรมการคุม

อ้ายจีน ยง ทรงกุ่ย ก๊กยุ่น บุน บุ่น รวม ๕ คนเข้ามาส่งกับคำให้การด้วยนอกนั้นยังสืบจับอยู่

เพลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๑๙๙ วัน ๕ ฯ ๑๕ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๓ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันที่ ๒๓ ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๒๐๐ วัน ๖ ฯ ๑ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๔ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายามเสศเสด็จออกขุนนาง กรมมหาดไทยนำบอกอุปฮาดผู้ว่าที่พระรัตนวงษาเจ้าเมืองสุวรรณภูม ๔ ฉบับ พระไกรสิงหนาทเจ้าเมืองภูเขียว ๑ ฉบับ พระพิเรนทรเทพข้าหลวงนครราชสีห์มา ๑ ฉบับ พระยาพิไชย

รณรงค์สงครามเมืองสระบุรี ๑ ฉบับ ขึ้นกราบบังคมทูล ในใบบอกอุปฮาด ผู้ว่าที่พระรัตนวงษาเจ้าสุวรรณภูม ๔ ฉบับ นั้นลงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ ฉบับ ๑ ว่ามีตราพระราชสีห์ให้หาเจ้าเมืองกรมการท้าวเพี้ยลงมาเฝ้าในการพระราชพิธีโสกันต์ อุปฮาดผู้ว่าที่พระรัตนวงษาพร้อมด้วยท้าวเพี้ยกรมการจัดได้เงินตราห้าชั่งแต่งหลวงรัตนวงษาผู้ช่วยว่าที่อุปฮาดกับท้าวเพี้ยคุมลงมาถึงเมืองบุรีรำ มีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คนเข้าตีปล้นเอาปืนยิงถูกพระภิกษุที่จะลงมารับสัญญาบัตรเปนเจ้าคณะถึงแก่มรณภาพองค์ ๑ กับเกบเอาทรัพย์สิ่งของไปด้วย หลวงรัตนวงษาผู้ว่าที่อุปฮาดบนผู้ที่ชื่อจับตัวอ้าย { หลวงติเสศ, ทอง } ผู้ร้ายได้ พระรัตนวงษาเจ้าเมืองพร้อมด้วยท้าวเพี้ย กรมการจัดได้เงินอีกห้าชั่งให้หลวงรัตนวงษาผู้ว่าที่อุปฮาดคุมลงมาใหม่ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย ในการพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฉบับ ๒ ว่าอุปฮาดผู้ว่าที่พระรัตนวงษาได้เกณฑ์เข้ากับท้าวเพี้ยตัวเลขเมืองสุวรรณภูมแลเมืองขึ้นได้เข้า ๒๗๔๘ สัดส่งพระยาราชเสนาข้าหลวงเมืองอุบลครบตามจำนวนท้องตราที่มีไปแล้ว ฉบับ ๓ อุปฮาดผู้ว่าที่พระรัตนวงษาเจ้าเมือง ขอรับพระราชทานเจ้าอธิการ { บาลักคำเปนเจ้าคณะใหญ่, สอนเปนเจ้าคณะรอง } แต่เจ้าอธิการบาลักคำนั้นสูงอายุลงมาหาได้ไม่ ขอให้เจ้าอธิการสอนรับสัญญาบัตรขึ้นไปแทน ฉบับ ๔ อุปฮาดผู้ว่าที่พระรัตนวงษาเจ้าเมืองขอให้หลวงรัตนวงษาผู้ว่าที่อุปฮาดได้รับพระราชทานสัญญาบัตรที่อุปฮาด บอกพระไกรสิงหนาทเจ้าเมืองภูเขียว ที่ ๔๒ ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร,ศ, ๑๐๙ ว่าตำแหน่งราชวงษยังว่างอยู่ ขอพระราชทานให้ท้าวบุญเรืองบุตรพระจันทรประเทศเปนที่ราชวงษ บอกพระพิเรนทรเทพข้าหลวงเมืองลาว

กลางแลกรมการเมืองนครราชสีห์มา ที่ ๕๓ ลงวันที่ ๔ มกราคม ร,ศ, ๑๐๙ ว่าหลวงยกรบัตรเมืองบูรีรำมีบอกมาซอให้หลวงลครบูรีบุตรหลวงยกรบัตรคนเก่าเปนที่พระนครบูรีศรีนัคราผู้ว่าราชการเมืองบูรีรำ พระพิเรนทรเทพเห็นสมควรชอบด้วยแล้ว บอกพระยาพิไชยรณรงค์สงครามเมืองสระบูรี ที่๒ ลงวันที่ ๗ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าด้วยหลวงศรีสรภูมยกรบัตรถึงแก่กรรม ซอพระราชทานหิบศิลาน่าเพลิงขึ้นไปเผาศพหลวงสรภูม กับหลวงลครบูรีผู้จะเปนที่พระนครภักดีเจ้าเมืองบูรีรำหลวงรัตนวงษาผู้ช่วยว่าที่อุปฮาดลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทจัดได้คี่ผึ้งค่นละ —|—๑ ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย มีพระราชดำรัสถามว่าพระพิเรนทรเทพมีบอกมาด้วยฤๅไม่ พระยาศรีกราบบังคมทูลว่ามีมา มีพระราชดำรัสว่าผู้ร้ายรายนี้มีความกล้าหาญมากแลตัวอ้ายผู้ร้ายก็เปนกรมการแล้วฆ่าพระสงฆ์ถึงแก่มรณภาพเช่นนี้ โทษถึงตายอยู่แล้ว ให้มีตราถึงกรมหมื่นสรรพสิทธิให้รีบพิจารณาถ้าได้ความจริงแล้วอย่าให้รอสืบจับพวกเพื่อนให้ครบเลย ความจะยืดยาวไปให้กรมหมื่นสรรพสิทธิทำคำปฤกษาที่นอกไม่ต้องส่งลงมาให้ลูกขุนปฤกษา ถ้าโทษควรประหารชีวิตรแล้วก็ให้มีใบบอกขออนุญาตมาจะให้ประหารชีวิตรที่นอกเปนฤกษในการที่กรมหมื่นสรรพสิทธิจะทำการต่อไปจะได้มีอำนาจ แล้วมีพระราชดำรัสถามว่าการที่จะจัดการกรมมหาดไทยใหม่นั้น เจ้าพระยารัตนบดินทร์ว่ายังไร พระยาศรีกราบบังคมทูลว่าได้นัดประชุมวันนี้แต่หาได้ประชุมไม่ เพราะพระยามหาอำมาตย์ติดการทำบุญเจดวันศพหลวงเสนีพิทักษอยู่ แล้วมีพระราชดำรัสว่ารายการที่จะจัดนี้เปนดีอยู่แล้ว แต่เกรงว่าจะไม่เรียบไปได้ ตัวเจ้าพระยารัตนบดินทรเปนสำคัญ ให้บอกแก่เจ้าพระยารัตนบดินทร์ว่า ให้เจ้าพระยารัตนบดินทร์อ่านข้อบังคับเสียให้เข้าใจแลจำได้ทุกข้อ ถ้าข้อใดไม่เข้าใจ

ฤๅขัดข้องอย่างใดก็อย่าให้เดาแก้ไปเองให้บอกผู้ที่เรียบเรียงให้เขาช่วยแก้ไปให้ ถ้าตั้งหลักลงเสียได้แล้วการอื่น ๆ พอประจบรอบปีก็คงแก้ไปได้ ถ้าคนไม่พอให้บอกจะได้หาให้ แล้วกรมพระกระลาโหมอ่านนำใบบอกพระยาประสิทธิสงครามผู้ว่าราชการเมืองกาญจนบูรี ขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณาต่อไป ในบอกพระยาประสิทธิสงครามมีความว่า มีตราพระคชสีห์ออกไปให้ตามจับพวกรามัญบ้านบางเลาที่พากันหนีออกไปนอกพระราชอาณาเขตร พระยาประสิทธิสงครามได้ให้หลวงรามฤทธิแรงหลวงพลสงครามไปตามจับกลับมาทำริโปตยื่นว่า วันที่ ๒๐ มินาคม ร,ศ, ๑๐๙ หลวง {รามฤทธิแรง พลสงคราม} ไปถึงบ้านกองนินนายโปลิศตำบลหลักช้างแขวงเมืองทวาย พบพวกรามัญ ๒ ครัว หลวง {รามฤทธิแรง พลสงคราม} ได้ถามมะแบ้นเม้ยบางว่าเปนเหตุอย่างไรจึ่งหนีมา มะแบ้นเม้ยบางบอกว่าขัดสนจึ่งได้หนี แล้วกองนินนายโปลิศแจ้งความว่าพวกรามัญหนี ๒๙ ครัว มาถึงที่กองนินอยู่ตายชาย ๔ หญิง ๖ เหลือนั้นไปทางมรแมน มีพระราชดำรัสว่าพวกรามัญที่มีบอกมานี้หนีใหม่ฤๅพวกเก่า พระยานรินทร์กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าหนีไปสองคราวที่บอกมานี้เปนพวกคราวหลัง มีพระราชดำรัสว่าให้พระยามนตรีคิดตัดต้นรากเสียให้จงได้หาไม่ก็คงหนีร่ำไป แล้วพระราชทานสัญญาบัตรท้าวขัติย์เมืองสหัสขันธ์เปนพระประชาชลบาลเจ้าเมืองสหัสขันธ์ แล้วมีพระราชดำรัสว่ายังมีอีกเรื่อง ๑ มีผู้ร้องถวายฎีกาว่าถูกผู้ร้ายปล้น เจ้าของทรัพย์ไปทำคำตราสินไม่มีค่าธรรมเนียมให้กำนันไม่รับ การที่เปนนี้มีแต่หัวเมืองในกรุงจะมีบ้างฤๅไม่ กรมหมื่นนเรศร์กราบทูลว่าถ้าการใหญ่ ๆ แล้วยังไม่เคยมี แต่ถ้าการเล็กน้อยเจ้าของทรัพย์มักไม่ใคร่จะตราสิน เพราะต้องเสียของที่ผู้ร้ายเอาไป

แล้วยังต้องเรียกค่าตราสินอีก มีพระราชดำรัสว่าการที่เปนเช่นนี้เปนที่น่าสงสารนัก เปนเพราะให้อำเภอรับเงินเดือนของเจ้าของทรัพย์ ไม่ได้ทำตามเจ้าพนักงาน ถ้าเจ้าของทรัพย์ไม่มีเงินเดือนให้ก็ไม่ทำให้จะมีทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง พอเพลา ๔ ทุ่มเสศเสดจขึ้น เวลา ๔ ทุ่ม ๑๕ นาที เสด็จลงประทับที่ชุมนุมเสนาบดี เวลา ๕ ทุ่ม ๑๐ นาทีเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๒๐๑ วัน ๗ ๒ฯ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๕ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายาม ๔๕ นาทีเสด็จออกขุนนาง กรมพระกระลาโหมนำใบบอกขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๒ ฉบับ คือ ๑ บอกพระยาพิทักษทวยหาญผู้ว่าราชการเมืองประทุมธานีมีความว่า ได้ส่งเงินค่ารางวัดนาตราจองที่ข้าหลวงกรมการพร้อมกันได้เดินรางวัดนาราษฎรหมดแขวงเมืองประทุมธานีครั้งแรกส่งมาเปนเงิน ๒๓๐ ชั่ง ครั้งนี้เงิน ๑๗๐ ชั่งแปดบาท ๔๐ อัฐได้ส่งเงินไปยังพนักงานกรมเกษตราธิการแล้ว เปนหมดจำนวนค่ารางวัดนาเมืองประทุมธานี ๒ บอกหลวงราชเสนีข้าหลวงตรวจสายโทรเลขมีความว่าหลวงราชเสนีได้ไปพักอยู่เมืองนครศรีธรรมราช ส่งเงินลงมาสมโภชในการพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๑ ชั่ง พอจบลงมีพระราชดำรัสถามพระยาศรีสิงหเทพว่าเรื่องผู้ร้ายที่ฆ่าพระตายได้ความในบอกพระพิเรนทรเทพว่าอย่างไร พระยาศรีกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า พระพิเรนทรเทพได้มีใบบอกมาครั้งหนึ่งเปนเรื่องผู้ร้ายฆ่าพระตายเหมือนกันแต่ไม่ใช้รายนี้ รายนี้ไม่มีบอกมามีแต่ใบบอกพระภักดีณรงค์ มีพระราชดำรัสถามว่า

ผู้ร้ายนั้นส่งให้พระภักดีณรงค์ชำระฤๅ พระยาศรีกราบบังคมทูลว่าเมื่อจับผู้ร้ายได้แล้วก็พาไปเมืองอุบล มีพระราชดำรัสว่าพวกผู้ร้ายคงจะอยู่เมืองนครราชสีห์มาให้มีตราออกไปให้ส่งผู้ร้ายมาชำระที่เมืองนครราชสีห์มา ให้มีท้องตราไปยังกรมหมื่นสรรพสิทธิตามที่สั่งวานนี้ แล้วให้สั่งบอกรายนี้มาทูลเกล้าฯ ถวายด้วย แล้วพระยาศรีนำเจ้าราชภาคินัย เมืองนครเชียงใหม่ พระวิชิตคีรีเจ้าเมืองด่านนางพูนกราบถวายบังคมลาออกไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้าฯ พระราชทาน กาน้ำ คนโท พานหมาก กระโถน ถมเจ้าราชภาคีนัยแลผ้าพรรณแก่เจ้าเมืองด่านนางพูนตามสมควร แล้วพระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการ ๓ นาย คือพระประเทศอุไทยทิศเปนพระยานุภาพไตรภพ ๑ พระสยามสิมานุรักษเปนพระวิชิตสงครามปลัด ๑ หลวงจ่าเมืองเปนพระพยุหาภิบาล ๑ แล้วมีพระบรมราชโองการพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่พระยานุภาพ แลพระวิชิตก็ไม่ใช่คนอื่นเปนอาว์เปนหลานกัน การที่เกิดแต่ก่อนกร้าวกันขึ้นแต่ก่อนนั้นอย่าให้มีความอาฆาฏบาดหมางกันสืบไป ผู้ใหญ่ก็ให้มีความกรุณาช่วยทำนุบำรุงเด็ก ฝ่ายเล็กก็ให้มีความอ่อนน้อมยำเกรงผู้ใหญ่ อย่าให้ถือการที่วิวาทซึ่งเปนส่วนตัวเปนใหญ่ ให้ถือเอาราชการเปนประมาณ ถ้าไม่มีความปลองดองกันแล้วจะเปนที่ให้เสียราชการ เพลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น เวลา ๔ ทุ่ม ๓๓ นาทีเสด็จลงประทับที่ชุมนุมเสนาบดี เพลา ๒ ยาม ๔๐ นาที เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๒๐๒   วัน ๑ ฯ ๕ ค่ำ (๓) ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๖ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันที่รัชกาล ๘๒๐๓   วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ (๔) ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๗ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายาม ๕๐ มินิตเสด็จออกขุนนาง กรมพระกระลาโหมนำใบบอกพระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดีผู้ว่าราชการเมืองตกั่วทุ่ง ๒ ฉบับ ขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ฉบับ ๑ ว่ามีตราออกไปให้พระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดี จัดกรมการแทนข้าหลวง ๑ พร้อมด้วยอำเภอกำนันออกเดินประเมินนาราษฎรในแขวงเมืองตกั่วทุ่งจำนวนปีจออัฐศก พระบริสุทธิได้จัดการตามตามท้องตราที่มีไปแล้วเก็บเงินค่าประเมินนาเมืองตกั่วทุ่งในจำนวนปีจออัฐศกได้ ๑๑|๓ ๑|๓ (๔) ดวงตราเหลือ ๑๖๑๘ ดวง พระบริสุทธิได้จัดให้กรมการคุมดวงตรากับหางว่าวจำนวนนา ๑ ฉบับเข้ามาส่งยังเจ้าพนักงานกรมเกษตราธิการแล้ว ฉบับ ๒ ว่ามีท้องตราออกไปให้จัดกรมการผูกปี้จีนเมืองตกั่วทุ่งจำนวนปีชวดสัมฤทธิศกนั้น พระบริสุทธิได้จัดการตามท้องตราที่มีไปแล้ว ได้จำนวนเงินที่ผูกปี้จีนเมืองตกั่วทุ่งในจำนวนปีชวดสัมฤทธิศกรวมเปนเงิน ๙๑๙ ๓๙ เหรียญ ดวงตราเหลือ ๖๐ ฉบับ พระบริสุทธิได้จัดให้กรมการคุมดวงตรากับหางว่าวจำนวนจีน ๑ ฉบับเข้ามาส่งยังเจ้าพนักงานแล้ว เพลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๒๐๔ วัน ๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๕ / ๑๒๔)

วันที่ ๒๘ เมษายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เพลายามกับ ๓๕ มินิตเสด็จออกทรงตั้งพระที่พระที่นั่งจักรกรีองค์ขวา จำนวนพระที่ตั้งนั้น พระราชาคณะ ๒ พระครูเจ้าคณะใหญ่ ๙ เจ้าคณะรอง ๑๑ รวมทั้งสิ้น ๒๒ รูป รายนามตามลำดับดังนี้ ๑ พระมหากันตสาโร เปลียญ ๔ ประโยค วัดเสนาศนาราม เปนพระพรหมเทพาจารย เจ้าคณะใหญ่เมืองตาก มีนิตยภัตรเดือนละ ๔ ตำลึง ๒ พระมหาญาณ เปรียญ ๓ ประโยค วัดพระเชตุพน เปนพระญาณวิริยะ เจ้าคณะใหญ่เมืองพระตบอง มีนิตยภัตรเดือนละ ๔ ตำลึง ๓ พระใบฎีกากลิ่น วัดคูหาสวรรค์ เปนพระครูวินิจฉัยพุทธบัญญัติ เจ้าคณะรองเมืองสุโขไทย ๔ พระสมุหภู วัดประตูสาร เปนพระครูวิบูลยเมธาจาริย เจ้าคณะใหญ่เมืองสุพรรณ ๕ เจ้าอธิการเงิน วัดใหญ่อินทราธิบดี เปนพระครูปัญญาคธาวุธ เจ้าคณะรองเมืองพระตบอง ๖ เจ้าอธิการเปรียบ วัดราชบุรณ เปนพระครูอธิมุตสยามรัฐ เจ้าคณะใหญ่เมืองนครเสียมราฐ ๗ เจ้าอธิการเตียง วัดราชบุรณ เปนพระครูศิลวัดอุดม เจ้าคณะรองเมืองนครเสียมราฐ ๘ เจ้าอธิการดก วัดวิเสศมุนีศรัทธาวาศ เปนพระครูพนมนิวาศ เจ้าคณะใหญ่เมืองพนมศก ๙ เจ้าอธิการอยู่วัดอัทยา เปนพระครูวินัยสาสน์โกศล เจ้าคณะรองเมืองพนมศก ๑๐ เจ้าอธิการพรม วัดประเวศ เปนพระครูมงคลคุณาธาร เจ้าคณะรองเมืองมงคลบูรี ๑๑ เจ้าอธิการแป้ด วัดโพบ้านสิง เปนพระครูศิลสารโสภณ เจ้าคณะใหญ่เมืองศรีโสภณ ๑๒ เจ้าอธิการเพื้อย วัดศิศะเกษ เปนพระครูธรรมวินยานุยุต

เจ้าคณะใหญ่เมืองหนองคาย ๑๓ เจ้าอธิการหนู วัดศรีเมือง เปนพระครูพุทธพจนประกาศ เจ้าคณะรองเมืองหนองคาย ๑๔ เจ้าอธิการภูมี วัดมีไชย เปนพระครูชิโนวาทธำรง เจ้าคณะรองเมืองหนองคาย ๑๕ เจ้าอธิการจุนลา วัดกลาง เปนพระครูเอกุตตสตาธิคุณ เจ้าคณะใหญ่เมืองร้อยเอจ ๑๖ เจ้าอธิการดิษา วัดบึง เปนพระครูอะดุลยศีลพรต เจ้าคณะรองเมืองร้อยเอจ ๑๗ เจ้าอธิการพุทราวัดมหาธาตุ เปนพระครูจิตตวิโสธนาจารย เจ้าคณะใหญ่เมืองยโสธร ๑๘ เจ้าอธิการเกษ วัดธรรมหายโศก เปนพระครูญาณ-วิสุทธคุณ เจ้าคณะรองเมืองยะโสธร ๑๙ เจ้าอธิการบาหลักคำ เปนพระครูสุพรรณภูมคณาจาริย เจ้าคณะใหญ่เมืองสุวรรณภูม แต่ตัวไม่ได้มารับสัญญาบัตรโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวุฒิการรับส่งไป ๒๐ เจ้าอธิการสอนวัดใต้ เปนพระครูกาญจนสังกาศ เจ้าคณะรองเมืองสุวรรณภูม ๒๑ เจ้าอธิการภิลา วัดโพธิทาราม เปนพระครูมหาสารธรรมธร เจ้าคณะใหญ่เมืองมหาสารคาม ๒๒ เจ้าอธิการแสงวัดสิงทอง เปนพระครูวิเวคธรรมปฏิบัติ เจ้าคณะรองเมืองชนบท เมื่อเวลาทรงตั้งคือทรงประเคนไตรแพรสัญญาบัตรตาลิปัตรแฉกหักทองขาว ย่ามหักทองขวางย่ามเข้มขาบบาตรมีถุงเข้มขาบฝาบาตรเชิงบาตรมุกขันน้ำถมปัดกระโถนถมปัดผ้าขาวพับธูปเทียนหม่ากพลู ของข้างในแก่พระราชาคณะทั้งสอง นอกนั้นทรงประเคนไตรผ้าสัญญาบัตรตาลิปัตรแฉกเปลวเพลิงทองแผ่ลวดพัตรรองโหมด ย่ามสักหลาดบาตรถุงสักหลาดกาน้ำถ้วยกะโถนถ้วยร่มรองเท้าผ้าขาวพับธูปเทียนของข้างในแปลกแต่ตาลิปัตรพุดตาลทองแผ่ลวด ที่ทรงตั้งพระครูเจ้าคณะใหญ่อีก ๓ เจ้าคณะรอง ๑๑ คณะเมื่อทรงตั้งพระสงฆ์นั้นพระสงฆ์นำ ๑๐ รูป มีพระ

ธรรมไตรโลกาจารย์เปนประธาน สวดไชยมงคลตามธรรมเนียม ทรงตั้งตำแหน่งสงฆ์แล้ว ทรงประเคนไตรปริขานเครื่องกุฏีแด่พระครูวิจิตรธรรมภานีเจ้าคณะใหญ่แลถานา ๓ รูป ซึ่งจะไปอยู่วัดเมืองนครจำปาศักดิ์ตามสมควร พระสงฆ์ที่รับตำแหน่งไปครองไตรมานั่งที่พร้อมแล้วถวายอดิเรก ถวายพระพรลาเสด็จขึ้น แล้วเสด็จออกขุนนาง กรมพระกระลาโหมนำบอกพระบริสุทธิโลหภูมินทรขึ้นอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๒ ฉบับ คือ ๑ ว่าพระบริสุทธิได้จัดกรมการแทนเสนานาย ๑ พร้อมด้วยอำเภอกำนันออกเดินประเมินนาราษฎรในจำนวนปีรกาสัปตศกหมดแขวงเมืองตกั่วทุ่งได้เงิน ๑๐|๔|๑ ๒ ว่าได้ออกเดินประเมินนาราษฎรในแขวงเมืองตกั่วทุ่งในจำนวนปีกุนนพศกได้เงิน ๑๒|๔|๓|๑ รวมทั้งสองจำนวนเปนเงิน ๔|๙|๑ พระ-บริสุทธิโลหภูมินทรจัดให้ขุนศรีสมบัตรกรมการกับนายเกลี้ยงคุมเงินกับดวงตราที่เหลือ ๓๒๒๔ ดวงเข้ามาส่ง แล้วพระยาศรีนำเจ้าอุปราชเจ้าราชภาติก-วงษพระยาไชยสงครามพระยาอุตรการโกศลเมืองนครลำปาง ราชวงษพระบริรัตนเมืองเถินพระวรศักดาเดชพระเสนาพิพิธหลวงกำโภชพิทักษหลวงสุนทรวรกิจวิจารณเมืองพระตบองพระยานุภาพไกรภพพระวิชิตสงครามปลัดพระอภัยพิทักษเมืองนครเสียมราฐ ๑๔ นายกราบถวายบังคมลาออกไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่เจ้าอุปราชว่ากลับออกไปแล้วอย่าเพิกเฉยลเลยราชการบ้านเมืองเสียให้เอาใจใส่ทำนุบำรุงไพร่บ้านพลเมืองให้อยู่เย็นเปนศุข เพราะเจ้านครลำปางนั้นเปนคนชราใครชักชวนว่ากระไรก็จะเปนไปตาม จะเปนที่เสียราชการไปทรงหวังใจอยู่

แต่เจ้าอุปราชคนเดียว ให้ช่วยตักเตือนว่ากล่าวเจ้านครลำปางบ้าง อย่าทิ้งปล่อยให้เสียราชการได้ แล้วมีพระราชดำรัสกับพระยานุภาพไกรภพต่อไปว่า การรักษาบ้านเมืองเปนการสำคัญถ้าทำล ๆ หลวม ๆ แล้วจะเปนที่ให้เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมขึ้น ให้พระยานุภาพเอาใจใส่สอดส่องเหนแก่ราชการให้มาก ๆ ถ้าสิ่งใดขัดขวางจะทำไม่สำเร็จได้ด้วยตัวเองก็ให้บอกเข้ามาแล้วมีพระราชดำรัสแก่เจ้าราชวงษเมืองเถินว่า เข้าบอกเข้ามาว่าตามลำน้ำเมืองเถินมีโจรผู้ร้ายชุกชุมเที่ยวตีปล้นเรือลูกค้าอยู่เสมอ เมื่อก่อนเจ้าราชวงษเปนคนออกสืบจับผู้ร้ายเดียวนี้เลิกไปโจรผู้ร้ายจึ่งได้ชุกชุมมากขึ้นเปนเหตุอย่างไรจึ่งได้เลิกเสีย เจ้าราชวงษกราบบังคมทูลว่าป่วยจึ่งได้หยุดไป มีพระราชดำรัสว่าถึงป่วยก็ควรให้มีผู้แทนที่จะทิ้งเฉยเสียนั้นใช้ไม่ได้ ถ้ากลับไปให้ออกจับผู้ร้ายให้สงบจงได้ แล้วมีพระราชดำรัสถามเจ้าอุปราชว่าเมืองเถินกับเมืองตากไกลกันสักกีมากน้อย เจ้าอุปราชกราบบังคมทูลว่าหนทางเรือ ๓ วัน แต่หนทางบกสองวันถึง แล้วมีพระราชดำรัสถามกรมหลวงพิชิตว่า เมื่อขึ้นไปโจรผู้ร้ายที่เมืองเถินเปนอย่างไร กรมหลวงพิชิตกราบบังคมทูลว่ามีบ้างแต่ได้ใช้อุบายให้คนที่ไปปลอมเปนลูกค้าแล้วมีเรือเที่ยวซุ่มอยู่ อ้ายพวกผู้ร้ายเหนตรงเข้ามาแย่งชิงได้จับได้หลายราย แล้วพระราชทาน

คนโท
โต๊ะ } ทองแก่
กโถน

เจ้าอุปราช นอกนั้นพระราชทานผ้าพรรณพอสมควร เพลา ๔ ทุ่ม ๔๓ นาที เสด็จขึ้น

อาณาบริเวณพระบรมมหาราชวัง

มณฑปในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หอมณเฑียรธรรม

วันที่รัชกาล ๘๒๖๙ วัน ๕ ๆ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑๒๔ ก)

วันที่ ๒ กรกฎาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จกลับจากเกาะสีชัง พอเรือพระที่นั่งอุบลบุรทิศเทียบท่าราชวรดิษฐแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ประทับรับสั่งด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการตามสมควร แล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทแล้วเสด็จขึ้น โปรดเกล้าฯ ให้เชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชายอัศฎางค์เดชาวุธซึ่งประชวนพระโรคซางมาจากเกาะสีชังลงเรือพระที่นั่งคอนเดอเลอไปประทับพระราชวังปทุมวัน

เวลาย่ำค่ำเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท แล้วเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับแรมพระราชวังปทุมวัน

วันที่รัชกาล ๘๒๗๐ วัน ๖ ๆ ๑๒ ๗ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑๒๔ ก)

วันที่ ๓ กรกฎาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาทุ่มเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งมาจากพระราชวังปทุมวัน รถพระที่นั่งหยุดประทับที่บันไดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทแล้วเสด็จขึ้น

เวลายามเสศเสด็จประทับที่ออกขุนนาง มีพระราชดำรัสแก่พระยามหาอำมาตยาธิบดีว่า การที่ฝรั่งบันทุกหีบสิ่งของเข้ามาในเมืองนครจำปาศักดิ์ควรจะต้องเปิดออกตรวจดู ถ้าไม่ยอมให้ตรวจ ก็ต้องห้ามไม่ให้บันทุกเข้ามาจึ่งจะชอบ แล้วรับสั่งด้วยราชการอื่นๆ พอสมควร แล้วเสด็จขึ้น

เวลาย่ำรุ่งเสศเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทจะเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชวังปทุมวัน เจ้าพนักงานรถพระที่นั่งมาหาทันไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้กรมวังเรียกเครื่องยศคืน ๑ ตรา ๔ ทุติยจุลจอมเกล้า ๑ พานทอง ๑ คนโททอง ๑ กะโถนทอง แต่พระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ผู้บังคับการกรมม้ารถ คือ ๓ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกประตูวิเสศไชยศรี เสด็จพระราชดำเนินไปที่วังสมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จโปรดเกล้า ฯ ให้พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ์จัดรถทรงส่งเสด็จพระราชวังปทุมวัน

วันที่รัชกาล ๘๒๗๑ วัน ๗ ฯ ๑๓ ๗ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๔ กรกฎาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งกลับจากพระราชวังปทุมวัน พอรถพระที่นั่งเทียบที่เสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จขึ้นข้างใน

เวลายามเสศเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทประทับในออฟฟิศหลวงมีพระราชดำรัสด้วยพระบรมวงษานุวงษพอสมควร แล้วเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพระราชวังปทุมวัน

วันที่รัชกาล ๘๒๗๒ วัน ๑ ๑๔ ๗ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๕ กรกฎาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าย่ำรุ่งเสศเสด็จลงเรือพระที่นั่งคอนเดอเลอที่พระราชวังปทุมวันพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอัศฎางค์เดชาวุธซึ่งทรงพระ-ประชวนอยู่นั้นออกคลองบางลำพู เสด็จขึ้นเรือพระที่นั่งอุบลบุรทิศซึ่งทอดอยู่ที่ปากคลองบางลำพูนั้น เจ้าพนักงานก็ใช้จักรเคลื่อนเรือพระที่นั่งไปเกาะสีชัง

ด้วยทรงพระราชดำริห์ว่าสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอัศฎางค์เดชาวุธซึ่งประชวนมาจากเกาะสีชังนั้นพระอาการยังทรงอยู่ ถ้าจะประทับรักษาพระโรคอยู่ในพระบรมมหาราชวังเวลานี้ฝนหาตกไม่อากาศร้อนจัด ที่พระ-ราชวังปทุมวันเล่าอากาศร้อนก็ไม่น้อยถอยลงเหมือนที่เกาะสีชัง จึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับเกาะสีชังต่อไป

วันที่รัชกาล ๘๒๘๒ วัน ๔ ๑๐ ๘ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเสด็จพระราชดำเนินกลับจากเกาะสีชัง พอเรือพระที่นั่งสุริยมณฑลเทียบท่าแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย มีพระราชดำรัสด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการตามสมควรแล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จ

พระราชดำเนินทอดพระเนตรโคมไฟฟ้า ซึ่งกุมปนีเบิดถวายบนพระที่นั่งทั่วแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันตก ทรงประเคนเครื่องปริกขารหม่อมเจ้าพระเคารพในพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ ๑ หม่อมเจ้าพระวร ในพระเจ้าบวรวงษเธอ กรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ หม่อมเจ้าเณรธัญวงษ์ ในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนภูวไนยนฤเบนทราธิบาล ๑ หม่อมราชวงษ์วาด ในพระสัมพันธวงษ์เธอ พระองค์เจ้าประเสรฐิศักดิ์ ๑ ซึ่งได้ทรงผนวชแล้วในเวลาวันนี้ พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้ารุณนิภาคุณากร แลหม่อมเจ้าพระธรรมมุณหิศธาดา หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต พระธรรมไตรโลกาจาริย์ พระพรหมมุนีนำ ครั้นทรงประเคนเสร็จแล้ว พระสงฆ์ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา แล้วเสด็จขึ้น

เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันออก พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนแต่งเต็มยศเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามลำดับ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศนำกับตันแปลกสิน แลออฟพีซเซอ ราชทูตรุซเซีย กับนายทหาร ๖ นายเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ราชทูตได้กราบบังคมทูลพระกรุณาทูลเกล้า ฯ ถวายเครื่องอิศริยาภรณ์ เซนต์แอนดริว แลพระราชสาสน์เสร็จแล้ว มีพระราชดำรัสว่ามีพระราชหฤทัยยินดี ไปถึงพระเจ้าอาเล็กซันดราที่ ๓ แล้วมีพระราชปฏิสัณฐารด้วยราชทูตพอสมควร แล้วพระราชทานเครื่อง

ราชอิศริยาภรณ์ ช้างเผือกชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ์แก่ราชทูตเสร็จแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการก็นำราชทูตแลนายทหารถวายคำนับออกจากที่เฝ้า เจ้าพนักงานกรมท่านำราชทูตแลนายทหารไปพักอยู่ที่หอพระสมุทวชิรญาณ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ส่งเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ไปพระราชทานนายทหารรุซเซียที่ได้เข้าเฝ้าผ่าลอองธุลีพระบาทพร้อมด้วยราชทูตทั้ง ๖ นายแล้วเสด็จขึ้น จำนวนนายทหารแลเครื่องราชอิศริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทานนั้นคือเลฟเตแนนต์ สุโฮติน ช้างเผือกชั้นที่ ๓ นิภาภรณ์ ๑ เลฟเตแนนต์ ปอมานัศดิ ช้างเผือกชั้นที่ ๔ ภูษนาภรณ์ ๑ สัปเลฟเตแนนต์ มิไคลอฟ บัสโลเลฟต์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์ ๑ สัปเลฟเตแนนต์ ฟรันนิสุสกี มงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์ ๑ ดอกเตอเลเมนิฟฟ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์ ๑ นายกลใหญ่ ซะเซมสะกี มงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์ ๑

แลกับตันอาบาซาอีกนายหนึ่ง มากับราชทูตเหมือนกัน แต่อยู่เรือหาได้เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทไม่ โปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ไปเป็นเกียรติยศ

ในการรับราชทูตรุซเซียนี้ มีการเลี้ยงอาหารพระราชทานเป็นเกียรติยศ เวลาทุ่มครึ่ง ราชทูตรุซเซีย พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการที่โปรดเกล้าฯ ให้มาประชุมในการรับพระราชทานเลี้ยง พร้อมกันในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันออก

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จออกมีพระราชดำรัสปราไสด้วยราชทูตตามสมควรแล้วเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการแลราชทูต

รุซเซีย ไปพระที่นั่งมูลสฐานบรมอาศน์ประทับโต๊ะเสวย เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสร็จการเลี้ยง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยผู้ที่ไปประชุมนั้น มาประทับที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้พระชลยุทธโยธินทร์ เป็นพระยาชลยุทธโยธินทร์ มีตำแหน่งราชการในกรมทหารเรือ ถือศักดินา ๒๐๐๐ แล้วมีพระราชดำรัสปราไสด้วยราชทูตตามสมควรราชทูตถวายคำนับออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๘๒๘๓ วัน ๕ ฯ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทเสด็จทรงรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินโดยถนนบำรุงเมืองถึงหัวลำโพงประทับที่โรงประชุมเริ่มการจรดจอบก่อฤกษทางรถไฟ พระยาชลยุทธโยธินทร์นำจอบเข้าไปถวาย ทรงจรดลงในแผ่นดินเป็นพระฤกษ เจ้าพนักงานก็ประโคมฆ้องกลองดุริยางค์ดนตรี แล้วจีนก็ลงมือทำทางรถไฟต่อไป จึ่งมีพระราชดำรัสแลพระราชทานพรแก่กุมปนีทางรถไฟนั้น เวลาเช้า ๓ โมงเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จทรงพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย จึ่งพระยานรินทร์ราชเสนีนำพระโลหะภูมินทราธิบดี ผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วป่ากราบถวายบังคมลากลับออกไปรักษาราชการบ้านเมือง มีพระบรมราโชวาทแลพระบรมราชโองการโดยสมควร แล้วมีพระราชดำรัสแก่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการแล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งสุริยมณฑลเสด็จพระราชดำเนินไปประทับเกาะสีชัง

วันที่รัชกาล ๘๓๓๐ วัน ๓ ฯ๑๓ ๙ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จกลับจากเกาะสีชังพอเรือพระที่นั่งสุริยมณฑลเทียบท่าแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยประทับรับสั่งด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการตามสมควร แล้วเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย มาประทับพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทแล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๓๑ วัน ๔ ฯ๑๔ ๙ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เจ้าพนักงานจัดการที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท ในการหล่อพระพุทธรูปประจำพระชนม์พรรษา เวลาทุ่มเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาชิราวุธทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระสงฆ์ ๕ รูป มีหม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรตเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์

วันที่รัชกาล ๘๓๓๒ วัน ๕ ฯ๑ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๓ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๒ โมงเสด็จพระราชดำเนินทางประตูพรหมโสภา เสด็จขึ้นบนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมขปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้วเสด็จ

ประทับโรงพิธีหลังพระที่นั่งอาภรณ์พิโมขปราสาท เจ้าพนักงานช่างหล่อยกเบ้ามาตั้งถวายทรงวางทองคำใบลงในเบ้าหลอมทองแล้ว ทรงเทลงในคิมหล่อ เจ้าพนักงานก็ประโคมดุริยางค์ดนตรีแล้วเสด็จขึ้น โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษ์วโรทัย ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรพระสงฆ์

เวลายามเศษเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทประทับที่ออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกพระพิเรนทรเทพข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวกลางเมืองนครราชสีห์มาขึ้นกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าเจ้าอธิการดีวัดบ้านจอก ขอพระราชทานผูกพัทธสีมาวัดบ้านจอก ที่ยาว ๘ วาศอก กว้าง ๕ วาสองศอก

ฉบับ ๒ ว่าพระครูอินทรีย์สังวร วัดโพเมืองบั๋กธงไชย ขอพระ-ราชทานผูกพัทธสีมาวัดบั๋กธงไชยที่ยาว ๑๐ วาศอก กว้าง ๕ วา ๓ ศอกคืบ

ฉบับ ๓ ว่าหลวงบูรีรักษ์เมืองนางรอง ขอพระราชทานผูกพัทธสีมาวัดไร่โคก ยาว ๑๐ วา ๒ ศอก กว้าง ๙ วา ๒ ศอก

ฉบับ ๔ ว่าเจ้าอธิการคำวัดทุ่งงิ้วแขวงเมืองจัตุรัส ขอพระราชทานผูกพัทธสีมาวัดทุ่งงิ้วที่ยาว ๘ วา ๒ ศอก กว้าง ๖ วา ๒ ศอก

ฉบับ ๕ ว่าขอพระราชทานพระนราบริรักษ์บุตรพระพรหมบริรักษ์ยกรบัตร เป็นที่พระศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยราชการ

ฉบับ ๖ ว่าเกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่บ้านตึกพระภักดิสุวรรณ์ ลามไหม้โรงทหารแลที่พักพระยาราชเสนาไหม้หอนั่งที่ประชุมปฤกษาราชการแลตึกเรือนราษฎร ได้ถามปากคำอีทองทาษพระภักดิสุวรรณ์ผู้ต้นไฟ ให้การ

พระชัยนวรัฐ รัชกาลที่ ๕

สารภาพว่าเดิมอีทองก่อเพลิงหุงเข้าแล้วไปตลาดกลับมาเห็นไฟติดขึ้นตรงกับเตาถึงหลังคา

พระสุรินทรามาตย์นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ ว่าพระยารัษฎานุประดิษฐเมืองตรัง ได้จัดเงินซื้อเข้าสารที่เมืองปีนังมาจำหน่ายแก่ราษฎรเมืองตรัง เป็นราคากระสอบละ ๕ เหรียญตามที่พระราชทานให้ลงทุนซื้อนั้น

แล้วพระศรีเสนา นำพระนราบริรักษ์ผู้จะเป็นที่พระศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยราชการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายขี้ผึ้งหนัก ๑ หาบมีพระราชดำรัสถามกรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ว่า คนโทษนั้นย้ายคุกไปแล้วฤๅยังกรมหมื่นนเรศรกราบบังคมทูลว่าย้ายไปแล้ว มีพระราชดำรัสถามต่อไปว่าที่คุกเก่านั้นจะทำอย่างไร กรมหมื่นนเรศรกราบบังคมทูลว่าจะต้องรื้อ แล้วดำรัสถามว่าคุกใหม่นั้นพอกันอยู่ฤๅไม่พอ กรมหมื่นนเรศรกราบบังคมทูลว่าพอ

แล้วรับสั่งกับกรมหมื่นประจักษ์ว่าไฟฟ้านี้เป็นการดีจริง เกือบจะทรงสัพพีได้เพราะเวลาที่ไม่มีไฟฟ้า จะพระราชทานสัญญาบัตรต้องเพ่งพระเนตรจึ่งจะเห็นตัวหนังสือได้ กรมหมื่นประจักษ์กราบบังคมทูลว่าไฟฟ้าจะจุดถวายในคืนที่ ๓ กันยายนนี้คืนเดียว จึ่งรับสั่งถามว่าขัดข้องอย่างไรกรมหมื่นประจักษ์กราบทูลว่าเงินยังหาพอไม่ขาดอีกสองพันชั่ง แล้วรับสั่งกับกรมหมื่นสมมตว่าให้มีหนังสือไปเตือนกรมหมื่นนราเพราะท่านเป็นผู้มีแชร์มาก

แล้วรับสั่งถามพระยานครไชยศรีว่า พลับพลาที่พระปถมเจดีย์นั้นยังดีอยู่ฤๅชำรุดหักพังไป พระยานครไชยศรีกราบบังคมทูลว่าชำรุดบ้างเพราะ

หลังคากระเบื้องหักฝนตกลงถูกพื้นพาพื้นชำรุดผุไปบ้าง เพราะพื้นนั้นไม่ใช่กระดานไม้สักเป็นกระดานไม้กระแบก จึ่งรับสั่งว่าให้จัดซ่อมเสียให้ดี จะโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จไปพระราชทานพระกระฐินวัดพระปถมเจดีย์ แล้วรับสั่งต่อไปว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงผนวชเณร ต้องไปพระราชทานพระกระฐินวัดพระปถมเจดีย์แลวัดเมืองเพชรบูรี แต่สมเด็จพระบรมโอรสนี้ เสด็จแต่วัดพระปถมเจดีย์วัดเดียวก็เป็นการพอได้

แล้วรับสั่งกับกรมหลวงเทวะวงษ์ถึงอาการประชวร สมเด็จพระบรมโอรสว่าไข้ก็หายแล้ว ยังเป็นแต่ทรงแน่นพระนาภี แลทรงพระดำเนินให้วิงเวียนเท่านั้น แล้วพระราชทานอาการสมเด็จพระบรมโอรสที่ทรงพระอักษรมาให้กรมหลวงเทวะวงษ์ทอดพระเนตร

แล้วรับสั่งถามพระยามนตรีสุริยวงษ์ว่าจะกลับออกไปชำระผู้ร้ายเมืองราชบุรีฤๅไม่ต้องกลับออกไป พระยามนตรีกราบบังคมทูลว่าจะต้องกลับออกไป แล้วรับสั่งถามถึงน้ำฝนต้นเข้าเมืองราชบุรี พระยามนตรีกราบบังคมทูลว่าปี ๑๑๐ นี้ราษฎรไถหว่านปักดำได้ดี

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการ ๔ นาย คือ ๑ ให้พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร เป็นพระยามหานิเวศนานุรักษ์ศักดิ์วรานุกรม อุดมพฤฒาธิคุณ มีตำแหน่งราชการในกรมวัง ถือศักดินา ๓๐๐๐ ๒ ให้จมื่นจงภักดีองค์ กรมพระตำรวจวังขวา เป็นพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร กรมพระตำรวจวัง ถือศักดินา ๑๐๐๐ ๓ ให้นายจ่ายงมหาดเล็กเวรศักดิ์ เป็นจมื่นจงภักดีองค์ กรมพระตำรวจวังขวา ถือศักดินา ๘๐๐ ๔ ให้หลวงสวามิภักดิ์ภูวนารถ เป็นพระพิบูลย์พัฒนากร มีตำแหน่งราชการในกรมท่าซ้าย ถือศักดินา ๘๐๐ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๓๓ วัน ๖ ๒/๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑๒๔)

วันที่ ๔ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเศษเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระพิศณุเทพข้าหลวงที่สอง รักษาราชการหัวเมืองลาวฝ่ายตวันออกเมืองนครจำปาศักดิ์ ลงวันที่ ๖ มีนาคม ๑๐๙ ว่าอุปฮาดราชวงษ์เมืองอัตบือ จัดได้ทองคำทรายหนัก ๒๐ บาทมอบให้ท้าวอินทกุมารลงมาสมโภชโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

ฉบับ ๒ บอกพระพิษณุเทพแลลงวัน ๆ เดียวกันว่าอุปฮาดท้าวเพี้ยได้หาตัวขุนล่ามข่ามาเร่งทองคำส่วย ขุนล่ามข่าว่าเมื่อแต่งให้ ท้าวอัคฮาดท้าวเปลื้องคุมทองคำส่วยลงมาทูลเกล้า ฯ ถวายยังหาได้ ปี่ศตู ผ้าลาย ลูกปัดหอย เบี้ยชาม ของพระราชทานตอบไม่

ฉบับ ๓ บอกเมืองสุวรรณภูม ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๑๑๐ ขอพระราชทานท้าวไชยกุมาร เป็นที่หลวงรัตนวงษาผู้ช่วยราชการ

ฉบับ ๔ บอกเมืองยะโสธร ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๑๑๐ ขอพระราชทานท้าววรบุตร เป็นที่ราชบุตร ท้าวจันศรีสุราช เป็นที่พระศรีวรราชผู้ช่วย

แล้วพระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าเจ้าอธิการหนูวัดแม่เบี้ย ขอพระราชทานผูกพัทธสีมาวัดแม่เบี้ย ที่ยาว ๕ วา ๒ ศอกกว้าง ๓ วา ๒ ศอก

จึ่งดำรัสถามพระยามหาอำมาตยว่าพวกข่าเหล่านี้จะไม่ยอมเสียทองคำส่วยอย่างนั้นฤๅ พระยามหาอำมาตยกราบบังคมทูลว่าไม่ใช่อย่างนั้นมิได้

เป็นแต่ไปเร่งเก็บทองคำส่วยใหม่พวกฃ่าจึ่งร้องฃอฃองที่เคยพระราชทานตอบแทนที่ยังไม่ได้ จึ่งดำรัสถามต่อไปว่าทำไมจึ่งยังไม่ได้ตอบแทน พระยามหาอำมาตยกราบบังคมทูลว่าเวลานั้นพระยามหาอำมาตยขึ้นไปอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์ แล้วดำรัสกับพระยามหาอำมาตยต่อไปว่าการที่ฝรั่งเสศเข้ามาในพระราชอาณาเฃตรสยามครั้งนี้ เห็นจะเป็นเรื่องที่พระยามหาอำมาตยบอกลงมา การที่มีผู้กล่าวโทษพระยาราชเสนาว่ากดขี่ข่มเหงราษฎรๆ อพยบหลบหนีไปนั้น ทรงหวังพระราชหฤไทยว่าพระยาราชเสนาก็รักษาราชการมานานแล้ว การที่โลภโมโทสันนั้นเห็นจะไม่มี แต่ท้าวเพี้ยกรมการนั้นจะเป็นบ้าง แต่พระยาราชเสนาแกร่มเสียว่าถึงท้าวเพี้ยกรมการก็ไม่เป็นเลย แล้วรับสั่งกับกรมหลวงพิชิตว่าให้กรมหลวงพิชิตเสด็จขึ้นไปพร้อมกับพระยาราชเสนาให้ทรงตรวจดูว่าพระยาราชเสนากดขี่ฤๅท้าวเพี้ยกรมการกดขี่ ถ้าจริงก็ให้บอกลงมาจะโปรดเกล้าฯ ให้ลงโทษต่อภายหลัง แล้วรับสั่งกับกรมหลวงเทวะวงษ์ว่าการที่หลวงสากลไปทำแผนที่บนเฃาที่ต่อกับญวนเป็นการเปลืองอายุเปล่าๆ ควรจะบอกให้กลับมาเสียก็ได้ถึงไม่บอกก็คงกลับแล้ว ที่หลวงสากลจะบุกป่าผ่ารกขึ้นไปทำนั้นเห็นจะไม่เป็นเพราะทางก็ไม่มี แล้วรับสั่งกับพระยาราชเสนาว่า การที่คิดจะทำเมล์เรือไฟจากเมืองอุบลนั้นจะเป็นการทำได้แน่ฤๅไม่ พระยาราชเสนากราบบังคมทูลว่าคงจะทำฉลองพระ { เดช / คุณ } ได้เป็นแน่ แล้วรับสั่งต่อไปว่าที่ทรงพระยาราชเสนานั้นพอจะทำได้ แต่บุตรพระยาราชเสนานั้นคิดทำการอไรก็ไม่สำเร็จหลายหนหลายครั้งมาแล้ว ไปวิวาทกันจนกัมปนีแตก พระยาราชเสนากราบบังคมทูลว่าคิดจะทำฉลองพระ { เดช / คุณ } จนสิ้นชีวิตร เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๓๔ วัน ๗ ฯ ๓ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตริศก ๑๒๕๓ ๒๔

วันที่ ๕ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้พระสงฆ์ ๑๐ รูป มีกรมหมื่นวชิรญาณเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ที่ตำหนักเจ้าจอมมารดาพร้อม ในการสมโภชเดือนพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิง ซึ่งประสูต ณ วันที่ ๒๕ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๐

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำศุภอักษรเจ้านครเมืองน่านฉบับ ๑ ใบบอก ๒ ฉบับขึ้นกราบบังคมทูล ในศุภอักษรเจ้านครเมืองน่าน ลงวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๑๑๐ ว่าในวันที่ ๕ พฤษภาคม ว่า เจ้าอนันตวรฤทธิเดชแลเจ้านายบุตรหลานพระยาท้าวแสน ได้พร้อมกันถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแล้ว ใบบอกฉบับ ๑ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๕ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราชีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบเบดเซน น้ำท่าในราชีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สองศอกห้านิ้ว ราษฎรไถนาทุ่มได้ส่วนหนึ่งยังส่วนหนึ่ง ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัต ๒๕ ทนานเกวียนละ ๙|—

ฉบับ ๒ บอกเมืองอ่างทอง ลงวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราชีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปีร้อยเก้า ๔ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่าในราชีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว ราษฎรกำลังไถหว่านราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัต ๓๐ ทนานเกวียนละ ๙|—

พระสุรินทรามาตยนำบอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ ลงวันที่ ๔ กันยายน ๑๑๐ ขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ ว่ามีตราพระคชสีห์ไปให้สืบจับโจรผู้ร้ายได้แต่งให้กรมการแยกกองกันออกสืบจับยังหาได้ตัวไม่

จึ่งมีพระราชดำรัสแก่พระสุรินทรามาตยว่าบอกเมืองนครเขื่อนขันธ์รกพระกรรณนัก จับตัวผู้ร้ายไม่ได้ฤๅ พระสุรินทรามาตยกราบบังคมทูลว่าไม่ได้ตัว รับสั่งว่าที่จับตัวได้ก็ไม่จริง ที่จริงก็จับไม่ได้

แล้วรับสั่งถามกรมหลวงพิชิตปรีชากรว่า การที่จะเสด็จขึ้นไปเมืองนครจำปาศักดิ์นั้น ได้ทรงกะเอศติเมตเงินเดือนแล้วฤๅยัง หน่อยกรมมหาดไทยจะอิจฉา กรมหลวงพิชิตกราบบังคมทูลว่ากะเสร็จแล้ว แล้วดำรัสต่อไปว่ากรมหลวงพิชิตเห็นจ่ะยังไม่ทรงทราบ กรมมหาดไทยเขากล่าวโทษว่ากรมหลวงพิชิตให้มีตราไปเกณฑ์เจ้าเมืองกรมการมาคอยเฝ้าเป็นการเดือดร้อนนัก จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้เรียกต้นหนังสือกรมหลวงพิชิตมาทอดพระเนตรที่กะเกณฑ์เจ้าเมืองกรมการ เจดวันถึงได้ต้นหนังสือ ได้ทรงตรวจในหนังสือกรมหลวงพิชิตมีแต่ให้พระพิศณุเทพลงมาเฝ้าสักหน่อย แลขอบาญชีเสบียงอาหารหัวเมืองตามรายทางจะมีมากน้อยเท่าใด กรมมหาดไทยอ่านหนังสืออย่างไร จึ่งเข้าใจไปได้คนละความ

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำหลวงเทศาจิตรวิจารณ์ นายเฮงนักเรียนซึ่งขึ้นไปราชการแผนที่กับพระวิภาคภูวดล กลับลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทมีพระราชดำรัสไต่ถามตามสมควร แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการ ๑๑ นาย ให้พระยาดำรงค์ราชพลขันธ์ เป็นพระยามหาโยธาจางวางกองมอญคงถือศักดินา ๓๐๐๐ ให้หลวงสาตราธิกรณฤทธิเป็นพระประสิทธิศัลการมีตำแหน่งราชการในกรมทหารบก ถือศักดินา ๑๐๐๐ ให้นายร้อยโทนายเหลี่ยมเป็นหลวงอนุมัติมนูกิจ สารวัดใหญ่กรมกองตระเวรฝ่ายกองรักษา ในกรมพระนครบาล ถือศักดินา ๖๐๐ ให้นาย

สิทธิมหาดเล็กเวรศักดิ์ บุตรพระยาเสนานุชิต (นุช) เป็นพระนรเทพภักดีศรีราชยกรบัตรเมืองตะกั่วป่า ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายพลอยมหาดเล็กเวรศักดิ์ บุตรพระยาเสนานุชิต (นุช) เป็นพระพลพยุหสงครามจางวางด่านเมืองตะกั่วป่าถือศักดินา ๑๐๐๐ ให้หลวงภักดีสมบัติเมืองกระบี่ เป็นหลวงโภคาพิพัฒน์ปลัดเมืองกระบี่ ขึ้นเมืองนครศรีธรรมราช ถือศักดินา ๘๐๐ ให้ราชวงษ์เมืองสกลนคร เป็นอุปฮาดเมืองสกลนคร ให้ราชบุตรเมืองสกลนคร เป็นราชวงษ์เมืองสกลนคร ให้ท้าวสุริยเมืองสว่างแดนดิน เป็นพระสิทธิศักดิ์ประสิทธิ์ เจ้าเมืองสว่างแดนดิน ขึ้นเมืองสกลนคร ให้ท้าววรบุตรเมืองวานรนิวาศน์ เป็นพระประชาราษฎร์รักษา เจ้าเมืองวานรนิวาศน์ ขึ้นเมืองสกลนคร เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๓๕ วัน ๑ ๔ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๖ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าพระสงฆ์ ๑๐ รูป ซึ่งเจริญพระพุทธมนต์ที่ตำหนักเจ้าจอมมารดาพร้อมรับพระราชทานมีเครื่องไทยทานตามสมควร

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย พระยาศรีสิงหเทพนำบอกถวายต้นไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการ ในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองบริคัณหนิคม ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๑๐๙ ว่าพระวิเสศสุรฤทธิ์ได้ทำต้นไม้ทองเงินสิ่งละ ๔ ต้นๆ หนึ่งสูงศอกหนึ่ง ทอง

หนักต้นละ ๒ ตำลึง ต้นไม้เงินสูงต่ำเท่าต้นไม้ทองเงินหนักต้นละ ๒ ตำลึง

จำนวนปี รกาสัปตศก ๑๘ จออัฐศก ๑๙ กุนนพศก ๒๐ ชวดสัมฤทธิศก ๒๑ ปีละ ๒ ต้นรวมเป็นต้นไม้ทองเงิน ๘ ต้นอย่างละกี่ต้น

เครื่องราชบรรณาการ กำยานหนัก ๑ หาบ ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย

ฉบับ ๒ บอกเมืองมุกดาหาร ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๐๙ ว่าได้จัดต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการ จำนวนปีมแมเบญศก ๑๖ ปีวอกฉศก ๑๗ ต้นไม้ทองสองต้น ๆ หนึ่งสูงสองศอกทองหนัก ๓┼ ต้นไม้เงินสองต้น สูงต่ำเท่ากับต้นไม้ทองเงินหนัก ๓┼ เครื่องราชบรรณาการจำนวนปีมแมเบญศก ๑๖ หนัก ┼๖๐ นรมาต ๒ ยอดหนัก ๑๔┼๑ จำนวนปีวอกฉศก ๑๗ ขี้ผึ้งงาช้าง นรมาตเท่ากัน กับได้เก็บเงินแทนส่วยผลเร่ว เมืองมุกดาหารแลเมืองขึ้น ปี ๑๐๘ ๓๓ ๑๕┼ ปี ๑๐๙ ๒๓ ๑๗┼ รวมเป็น ๕๗ ๑๒┼

แล้วพระยาศรีนำพระวิเสศสุรฤทธิเจ้าเมือง ๑ ท้าวขัติย ๑ เพี้ยรองวัง ๑ เพี้ยมหาเสนา ๑ เมืองบริคัณหนิคม ๔ นาย เมืองมุกดาหาร ราชบุตรผู้ว่าราชการเมือง ๑ ท้าวเผือก ๑ ท้าวแสง ๑ ท้าวสุริย ๑ ท้าวมาตยสุริยวงษ ๑ รวม ๕ นาย เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระดำรัสราชปฏิสันฐารตามสมควร

แล้วพระยานรินทรราชเสนี นำบอกต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการในกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมือง

ตรังกานู ว่าจำนวนปี ๑๑๐ ได้แต่งให้ศรีตวันกรมการ คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๓ ศอกคืบเก้านิ้ว มีชั้นห้าชั้นหกชั้นทั้งยอด มีกิ่ง ๒๖ กิ่ง ก้าน ๒๖๐ ก้าน ดอกตามก้านกลีบชั้นเดียว ๔๐๕ ดอก ดอกพุดตานปลายยอดกิ่ง ๒๗ ดอก ใบโพห้อย ๘๙๕ ใบ ต้นไม้เงินสูงกาบกิ่งเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ พิมเสนหนัก ๔ ชั่งจีน ผ้ายกทองอย่างแขก ๒ ผืน ผ้าขาวกาษามีดอก ๔ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก สิบสองพับ ผ้าเจะโปะ ๔ พับ หวายตะค้าตามธรรมเนียม ๒๐๐ กำ หวายตะค้าแทนสาคู ๒๐๐ กำ หวายหิน ๔๐๐ ขด ไม้พลองก้ามขอ ๔๐๐ ดุ้น หอยมุข ๔๐๐ ตัว กันแชงเตย ๑๐๐ ผืน ขอพระราชทาน ทูลเกล้าฯ ถวาย

ฉบับ ๒ บอกเมืองกลันตัน ว่าจำนวนปี ๑๑๐ ได้แต่งศรีตวันกรมการ คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๖ ศอก ๕ นิ้ว กิ่ง ๓๒ กิ่ง ก้าน ๑๘๐ ก้าน ดอก ๒๑๒ ดอก ใบโพห้อย ๙๖๐ ใบ กาบรองชั้น ๑๐ กาบ ใบปรีห้อย ๓๖ ใบ นกจับ ๘ นก งูต่าย ๔ งู ดอกพุดตาน ๑ ภู่ห้อย ๑ ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำกาบกิ่งนกงูเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการแหวนดอกมพร้าว ๒๐ วง หอกปลอกทองคำ ๑๐ คู่ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๔๐ พับ ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย

แล้วพระยานรินทร์นำศรีตวันกรมการ เมืองตรังกานูอุรังกายอเดหวาสุรอ ๑ เจะอิตำ ๑ เจะอาลี ๑ มกัดมหมัด ๑ ๔ นายเมืองกลันตัน หวันดาเด ๑ หวันยุโสบ ๑ หวันหมุดตาฟา ๑ หวันดาเร ๑ สี่นายเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชปฏิสันฐานตามสมควรแล้วเสด็จขึ้นทรงเปลื้องเครื่องแต่งพระองค์เปลี่ยนใหม่แล้วเสด็จออกทรงรถพระที่นั่งพร้อม

ด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จพระราชดำเนินไปวัดบวรนิเวศวิหาร ในการทรงนำสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทูลลาพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงผนวชเณร แลเชิญเสด็จเปนพระอุปัชยาจารย์ เวลาทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๒ ทุ่มเศษพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้ใหญ่ที่ควรจะไปเฝ้าในที่สมโภชได้ ไปคอยเฝ้าอยู่ที่ตำหนักเจ้าจอมมารดาพร้อมพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงเจ้าพนักงานแต่งพระองค์พระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหญิงตามขัติยราชกุมารีเสร็จแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้แว่นเวียนเทียนสมโภชตามเคย แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระนามพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิง

เวลายามเศษเสร็จการสมโภชเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๖ วัน ๒ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๗ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองสระบุรี ลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๑๑๐ ว่าขุนวงอาษาซอพระราชทานผูกพัทธสีมาวัดบ้านหนองนกชุมที่กว้าง ๕ วา ยาว ๙ วา

ฉบับ ๒ บอกเมืองสาลวัน ลงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๑๐๙ ว่าได้เก็บเงินส่วยที่ค้างอยู่ ๔ มอบให้อุปฮาดผู้ว่าที่พระเอกราชาเจ้าเมืองคุมลงมา

ฉบับ ๓ ว่าขอพระราชทานอุปฮาดเป็นที่พระเอกราชาเจ้าเมืองสาลวัน ฉบับ ๔ บอกพระพิเรนทรเทพข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวกลาง เมืองนครราชสีหมา ลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๑๑๐ ขอพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระครูสีหราชสมาจาริย์มุนี

พระสุรินทรามาตยนำบอกพระยาศรีสรราชภักดีข้าหลวงประจำหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๓ สิงหาคม ๑๑๐ ขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ ว่ามีตราพระราชสีหโปรดเกล้า ฯ ออกไปว่าได้ตั้งพระยศภักดีเป็นผู้ว่าราชการเมืองถลาง หลวงนากรมการเป็นที่พระยศภักดียกรบัตรเมืองภูเกต ให้มอบถาดหมากคนโทเงินกาไหล่ทอง ตำแหน่งที่พระยศภักดีคนเก่า ให้พระยศภักดีคนใหม่นั้นได้มอบให้เสร็จแล้ว มีพระราชดำรัสกับกรมหลวงเทวะวงษ์ว่า กรมหลวงพิชิตจะไปในวันที่ ๑๖ กันยายนเห็นจะไม่ทัน เพราะคิดดูในระหว่างตราขึ้นไปถึง ๑๐ วันเท่านั้น ที่ไหนจะทำที่ประทับพลับพลาไว้ทัน แล้วรับสั่งต่อไปว่าเจ้าพระยารัตนบดินทร์ให้พระยาศรีติโทรเลขขึ้นไปถึงเมืองพระตบอง ให้จัดสะเบียงอาหารไว้คอยส่งกรมหลวงพิชิตเมืองพระตบอง ให้พระมหาดไทยตีตอบลงมาว่าสะเบียงอาหารไม่มีที่จะซื้อ เพราะเจ้าพระยารัตนบดินทร์ไม่ได้ตีโทรเลขขึ้นไปเอง ให้พระยาศรีตีโทรเลขขึ้นไปเมืองพระตบองจึ่งให้พระมหาดไทยตีตอบลงมา ทำเล่นกับเขมรไปเถิดเขมรจะเคยตัว ถึงจะไม่ถือก็เสียเกียรติยศในกรมมหาดไทย แล้วรับสั่งถาม

กรมหมื่นประจักษว่าจะขึ้นไปเมื่อไร กรมหมื่นประจักษกราบบังคมทูลว่าจะถวายบังคมลาต่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงผนวชเณรแล้ว จึ่งรับสั่งถามต่อไปว่าได้จัดให้ใครไปประจำอยู่ที่วัดบ้าง กรมหมื่นประจักษกราบบังคมทูลว่า กรมวัง ตำรวจ มหาดเล็ก ราชยาน นาฬิกา ทหาร แต่มหาดเล็กกับตำรวจนั้นให้คนวังน่าไป แล้วรับสั่งถามกรมหลวงเทวะวงษ์ว่า พระยาราชประสิทธิเจบอยู่ฤๅดี กรมหลวงเทวะวงษ์กราบบังคมทูลว่าไม่ได้ป่วยมิได้ แล้วรับสั่งว่าพระยาราชประสิทธิเป็นผู้ชำนาญวัดบวรนิเวศให้ไปอยู่เป็นเพื่อนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชด้วย กรมหลวงเทวะวงษ์กราบบังคมทูลว่าพระยาราชประสิทธิคิดจะไปฉลองพระ เดช/คุณ เหมือนกัน แล้วรับสั่งกับกรมหมื่นประจักษต่อไปถึงการที่สมเด็จพระบรมโอรสจะทรงผนวชนั้น

แล้วพระศรีเสนานำอุปฮาดผู้ว่าที่พระเอกราชาเจ้าเมืองสาลวันเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จัดได้งาข้าง ๒ กึ่งหนัก ๓๔ ─┼─ ขอพระราชทานทูลเกล้าฯถวายกับอุปฮาดจัดได้เงินตรา ๑ ─┼─ ขอถวายในการสมโภชโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ์ นายพันตรีเป็นราชองครักษ์ ให้ท้าวบุญเรืองเมืองภูเขียวเป็นราชวงษ์เมืองภูเขียว เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันที่ ๙ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐

วันนี้เป็นวันสมโภชซึ่งจะทรงผนวชเป็นสามเณร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าพนักงานได้จัดการที่พระที่นั่งอนันตสมาคมบนพระแท่นเศวตรฉัตร ตั้งพระมหาพิไชยมงกุฎเครื่องศิริราชกกุธภัณฑ์ เก่าพระที่นั่งเศวตรฉัตร ท่ามกลางมุขทั้งสาม ตั้งพระราชยานกงภายในเพดานซึ่งประดับด้วยดอกไม้สด แลมีฉัตรดอกไม้สดทำชั้นปักมุมเพดาน ๔ คัน ที่ตรงหน้าเพดานออกมาตั้งบายศรี (แก้ว ทอง เงิน) มุมโต๊ะบายศรีสองข้างมีไกรบาตรรองพานทองมหากฤษฎีน ต่อไปในท่ามกลางมุขหน้านั้นตั้งเครื่องบริกขารต่าง ๆ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เจ้าพนักงานเจริญพระเกศาแล้ว ทรงเครื่องที่จะสมโภชอย่างขัติยราชกุมาร

เวลาทุ่มเศษเสด็จทรงเครื่องคู่ลองพระองค์เยียระบับประดับนพรัตน์ราชาภรณ์ แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามลำดับ จึงเสด็จพระราชดำเนินไปพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ๑ รับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มาประทับในพระราชยานกงภายในเพดานดอกไม้สดที่พระที่นั่งอนันตสมาคม พระมหาราชครูพิธีพระครูพราหมณ์เบิกแว่นพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการเวียนเทียนสมโภช เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยางค์ดนตรีคำรพเบญจวาทเสร็จแล้ว พราหมณ์ก็ทำการสมโภชตามขัติยราชประเพณีสืบมา แล้วเสด็จหลั่งน้ำพระมหาสังข์แลทรงเจิมพระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จกรมพระภาณุพันธุ์ แลกรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ รับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชไปทรงเปลื้องเครื่องที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

แล้วเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งอนันตสมาคมไปประทับที่ประตูวัดศรีรัตนศาสดารามด้านตะวันออก แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรอบพระระเบียง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

ต้นฉบับจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

ปีเถาะตรีศก จุลศักราช ๑๒๕๓ (พุทธศักราช ๒๔๓๔) วันที่ ๙ กันยายน ร.ศ. ๑๑๐

หน้า ๔๑–๔๒

วันที่รัชกาล ๘๓๓๗ วัน ๓ ๖ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๔๑๒๕๓

วันที่ ๘ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เป็นวันเริ่มจัดการตั้งโต๊ะ ในการทรงผนวชเณรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทแล้วเสด็จวัดพระศรีรัตนสาสดารามทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามตามพระระเบียงวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการไทยจีนจัดมาตั้งตามระเบียงรอบพระอุโบสถนั้น ประทับทอดพระเนตรอยู่จนเวลา ๒ ยามเศษเสด็จกลับพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พระยาพิพัฒโกษานำนายปลื้ม ๑ นายเริ่ม ๑ นายสงบ ๑ เมืองอังกฤษ ๓ นายกลิ่น เรียนวิชาทหาร เมืองออสเตรีย ๑ นายแย้ม เมืองเยอรมนี ๑ รวม ๕ นาย เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทแล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๓๘ วัน ๔ ๗ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๔๑๒๕๓

วันที่ ៩ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เป็นวันสมโภชซึ่งจะทรงผนวชเป็นสามเณร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าพนักงานได้จัดการที่พระที่นั่งอนันตสมาคมบนพระแท่นเสวตรฉัตร ตั้งพระมหาพิไชยมงกุฎเครื่องศิริราชกกุธภัณฑ์ น่าพระที่นั่งเสวตรฉัตร ท่ามกลางมุขทั้งสาม ตั้งพระราชยานกงภายในเพดานซึ่งประดับด้วยดอกไม้สด แลมีฉัตรดอกไม้สดห้าชั้นปักมุมเพดาน ๔ คัน ที่ตรงน่า

เพดานออกมาตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน มุมโต๊ะบายศรีสองข้างตั้งไตรบาตรองพานทองมหากระฐิน ต่อไปในท่ามกลางมุขน่านั้นตั้งเครื่องบริกขารต่าง ๆ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท เจ้าพนักงานเจริญพระเกษาแล้วทรงเครื่องที่จะสมโภชอย่างขัติยราชกุมาร

เวลาทุ่มเศษเสด็จทรงเครื่องฉลองพระองค์เยี่ยระบับประดับนพรัตน์ราชวราภรณ์ แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลฃ้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามลำดับ จึ่งเสด็จพระราชดำเนินไปพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธวงษ์วรเดช ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ๑ รับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มาประทับในพระราชยานกงภายในเพดานดอกไม้สดที่พระที่นั่งอนันตสมาคม พระมหาราชครูพิธีพระครูพราหมณ์เบิกแว่นพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการเวียนเทียนสมโภช เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยางค์ดนตรีคำรพเบญจวารเสรจแล้ว พราหมณ์ก็ทำการสมโภชตามขัติยราชประเพณีสืบมา แล้วเสด็จหลั่งน้ำพระมหาสังขแลทรงเจิมพระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จกรมพระภาณุพันธ์ แลกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปะการ รับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชไปทรงเปลื้องเครื่องที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท

แล้วเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งอนันตสมาคมไปประทับที่ประตูวัดศรีรัตนสาศดารามด้านตวันออก แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยรอบพระระเบียง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๗ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหาวชิรุณหิศ

วันที่รัชกาล ๘๓๓๙ วัน ๕ ฯ ๘ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรี๒๔ศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๐ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เป็นวันทรงผนวชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช โปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์พระบรมวงษานุวงษ์ แลสมเด็จพระราชาคณะแลพระราชาคณะผู้ (ใหญ่/น้อย) รวม ๓๐ องค์มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นพระประธานมาพร้อมกันในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดาราม เจ้าพนักงานจัดกระบวนแห่ตั้งต้นแต่ถนนท้องสนามหลวงมุมป้อมเผด็จดัษกรตลอดไปถึงบางลำพู แต่กระบวนพระที่นั่งรออยู่ที่ประตูเทวาพิทักษ์ กระบวนน่ามีนายโปลิศลาดตระเวรแถวหนึ่ง แล้วต่อมามีธงนำริ้ว ๑ คู่ แล้วถึงกระบวนทหารม้าแลพลทหารบกเดินแถว มีแตรวงนำ ต่อมามีม้าเกราะทองสองแถว สายกลางกลองแขกปี่ชะวา พิณพาทย์ เถิดเทิงสรวมศีศะนาคของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดชวงหนึ่ง เถิดเทิงแต่งเป็นพม่ากระบวนหลวงวงหนึ่ง แล้วต่อมาถึงพระยานาคทำด้วยกระดาษเขียนลายยาวประมาณเส้นหนึ่ง แล้วถึงกระบวนธงชายสองแถว สายกลางช้างเขน ๓ ช้าง ช้างโขนอีก ๒ ชุด คือช้างพลายบรรทุกกลองแขก ๑ พิณพาทย์ ๑ พลายหมอแต่งเป็นยักษ์มีมกุฎ ๓ ช้างชุดหนึ่ง ช้างกลองแขก ๑ พิณพาทย ๑ ช้างพลายหมอแต่งตัวเป็นยักษ์ไม่มีมกุฎ ๓ ช้างชุดหนึ่งเรียงลำดับกัน แล้วถึงพลเดินเท้ากลองแขกสายกลาง ธงตะขาบ ธงภาพต่าง ๆ เดินสองแถว กลางรถคนแต่งเป็นพระ (ราม/ลักษณ์) ๑ รถ แล้วต่อมาถึงช้างพลายบรรทุกไตรไทยธรรม ๑ บรรทุก

เทียนธูปที่จะถวายพระอุปัชฌาย์ ๑ ช้างเผือกบรรทุกบาตร ๑ ไตร ๑ มีช้างพังนำทุกช้างแล้วกระบวนพลรบอย่างเก่าเดินสองแถว คือพลเสโลหโตมร ดาบสองมือ ดาบดั้ง ดาบเขน เกาทัณฑ์ ดาบเชลย ทวน ง้าว มีธงชายนำทุกชุด แล้วถึงกระบวนเกวียน บรรทุกบาตรแลไทยธรรมต่าง ๆ ๖ เล่ม พิณพาทย์ ๒ วง กลองแขก ๑ ต่อไปกระบวนลครขี่ม้าเดินแถวต่าง ๆ ๕ สำรับ มีพิณพาทยนำทุกสำรับ แล้วต่อมาถึงตำรวจถือมัดหวายหอกดาบ แล้วถึงจ่า ปลัดกรม เจ้ากรมพระตำรวจฝ่ายพระราชวังบวร ฯ แล้วถึงธงหงษ จีนสายนอก คู่แห่เทวดาสายใน มหาดเล็กหุ้มแพรนายรองเดินริ้ว หัวหมื่นทั้ง ๔ เวรเป็นต้นเชือก แล้วถึงกลองชนะพระที่นั่งพุดตาลที่เสด็จประทับเทียบเกย น่าอัฒจันทพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาทข้างประตูพิทักษเทวา แวดล้อมด้วยพระยาผู้ ใหญ่ น้อย } เป็นคู่เคียง ๖ คู่มีบังสุริยพัดโบก อินทร์พรหม แล้วต่อมามีกลองชนะน่าพระที่นั่งมีแตรฝรั่ง แตรงอน สังข์ เครื่องสูงพระแสงหว่าง เครื่องฉัตรดอกไม้สดที่ปักมุมเพดาน ๔ คัน เชิญนำ ๓ คันหลังพระที่นั่ง มหาดเล็กเชิญเครื่อง แล้วเครื่องสูงชุมสาย แล้วมหาดเล็กตามเสด็จกระบวนหลัง มีคู่แห่เทวดา แลกระบวนสั้น ธงตะขาบ ธงชายนำ พลพร้าปะกั๊ก ลครพลตรีศูล พิณพาทย์ ธงชายนำ พลขวาน จีนลคร หอกซัด แล้วถึงกระบวนจีนคือเล่าโก๊ แลจีนถือธง ง้วขี่ม้าเดิน แล้วพลทหารเรืออยู่สุดกระบวน เวลาเช้าโมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ทรงเครื่องอย่างขัตติยราชกุมาร แลสรวมพระชฎามหากระฐินเสร็จแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระภูษาเขียนทองฉลองพระองค์เยี่ยระบับ ประดับเครื่องราชวราภรณ์ มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ เสด็จออก

พระที่นั่งอนันตสมาคมแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งสุทไธ-สวรรย์ โปรดเกล้าฯ ให้เดินกระบวนแห่ตามถนนท้องสนามไชย ผ่านน่าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เลี้ยวลงถนนเจริญกรุง ลงถนนเฟื่องนคร มาตามถนนบำรุงเมือง พอกระบวนกลองชนะผ่านน่าประตูเทวาพิทักษไปแล้ว เสด็จทรงฉลองพระองค์ครุยพระชฎามหากระฐิน เสด็จลงส่งพระกรสมเด็จพระ-บรมโอรสาธิราชขึ้นทรงพระที่นั่งพุดตาลเดินกระบวนบรรจบน่าหลังแล้ว

ทรงเปลื้องฉลองพระองค์ครุยแลพระชฎามหากระฐิน แล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับพระที่นั่งไชยชุมพลทอดพระเนตรกระบวนแห่ซึ่งจัดมาจากถนนบำรุงเมือง กระบวนน่าเลี้ยวไปทางป้อมเผด็จดัษกรแล้วเสด็จพระราชดำเนินลงมาประทับพลับพลาริมประตูวัดพระศรีรัตนสาศดารามด้านตวันออก กระบวนพระที่นั่งต้นคู่แห่กลองชนะ แตรงอนแตรฝรั่งเครื่องสูงเลี้ยวเข้าประตูสวัสดิโสภา เทียบพระที่นั่งที่เกยน่าพลับพลาแล้วทรงรับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชจากพระที่นั่งพุดตาล เสด็จประทับในพลับพลา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงเปลื้องเครื่องแลเจ้าพนักงานเจริญพระขนงพระมัศสุ เปลี่ยนทรงเครื่องพระภูษาจีบ ฉลองพระองค์ครุยเฉวียงพระอังษาเสด็จออกที่เกยทรงโปรยทานเงินสลึงเงินเฟื้องหนึ่งชั่ง แล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดา-ราม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงพระราชยานงา พร้อมด้วยเจ้ากรมปลัดกรมจ่ากรมพระตำรวจนำเสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัศการพระพุทธปฏิมากรแล้ว พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานผ้าไตรให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จไปในที่ประชุมคณะสงฆ์ ภายในเพดานดอกไม้สด ทรงถวายธูปเทียนแลขอบรรพชาพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์พระ

ทานผ้ากาสาวพัตรแล้วเสด็จมาเปลื้องเครื่องแลทรงครองไตร โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ช่วยเปลื้องเครื่อง แล้วพระเจ้าอยู่หัวทรงครองไตรพระราชทานเสร็จแล้ว เสด็จเข้าไปขอศิลพระอุปัชฌาย์พระทานศิลเป็นสามเณรแล้วทรงขอนิไสย แล้วพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสพระทานอนุญญาสิโข ครั้นเสร็จแล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงถวายไตรผ้าสลับแพรบาตรพระสงฆ์ทั้ง ๓๐ รูป แล้วเจ้าพนักงานจัดเครื่องบริขารถวายพระสงฆ์ทั่วกัน แล้วโปรดเกล้าฯให้นิมนต์พระสงฆ์ไปรับพระราชทานฉันท์ที่พระพุทธปรางเว้นแต่พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชไปประทับในพระฉากข้างพระพุทธรัตนปฏิมากรเบื้องซ้าย ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรพระเจ้าบรมวงษเธอ แลสมเด็จพระบรมโอรส แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกประทับเฉลียงน่าพระอุโบสถพร้อมด้วยเจ้านายแลข้าราชการราชทูตกงสุลต่างประเทศ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายจักรพงษ์ภูวนารถ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรทรงรำกระบี่คู่ ๑ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เจ้าฟ้าชายบริพัตสุขุมพันธ์ทรงรำง้าวเป็นคู่ที่ ๒ พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงษทรงรำกระบองเป็นคู่ที่ ๓ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเพญพัฒนพงษ์ พระองค์เจ้าดิลกนพรัตนทรงรำดาบสองพระหัตถ์เป็นคู่ที่ ๔ แล้วเสด็จประทับในพระอุโบสถพอพระสงฆ์ฉันท์แล้วกลับเข้ามานั่งตามที่ แล้วทรงถวายบริขารต่าง ๆ แก่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แล้วโปรดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จไปรับผ้าไตรธูปเทียน ของสมเด็จพระบรมราชเทวี พระวรราชเทวี แลพระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายในที่น่าพระฉากข้างพระพุทธรัตนปฏิมากรเบื้องขวา

เสร็จแล้วเสด็จมาประทับพระเก้าอี้งาในพระอุโบสถ พระบรมวงษานุวงษ แลท่านเสนาบดี ได้ถวายไตรแลดอกไม้ธูปเทียนตามสมควร พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จทรงพระราชยานกลับขึ้นทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท สมเด็จพระบรมโอรสาประทับอยู่ในพระอุโบสถ

เวลาทุ่มเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระจักรพรรดิพงษ์ เวียนเทียนสมโภชหม่อมเจ้าดนัยวรนุช ในสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรณรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ซึ่งจะได้ผนวชเณรในวันที่ ๑๑ กันยายน

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว พระสงฆ์ ๓๐ รูปที่มาในการทรงผนวชนั้น เจริญพระพุทธมนต์

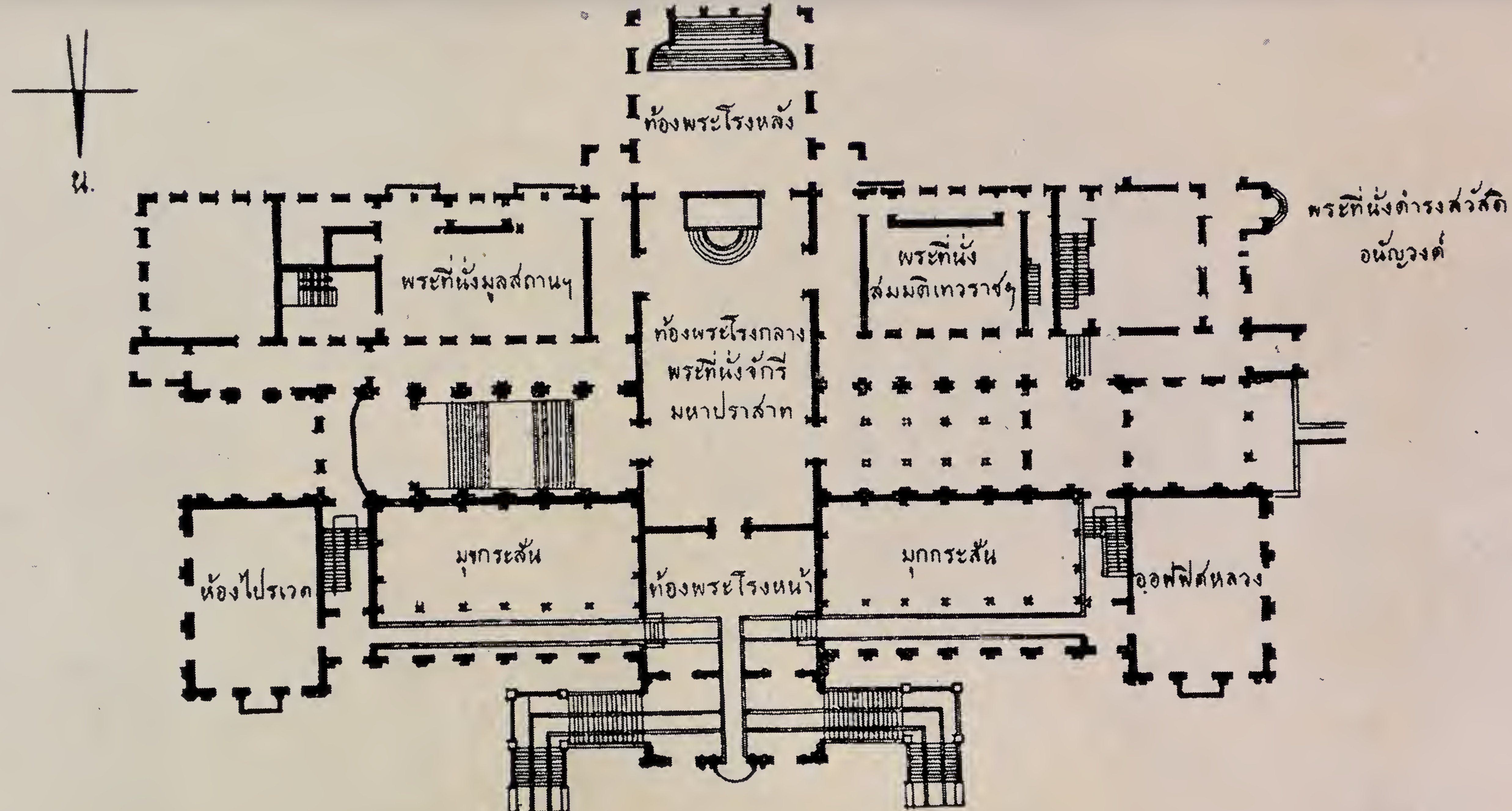
เวลายามเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จพระราชดำเนินกลับทางฉนวนข้างในไปพระพุทธรัตนสถานพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แลพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร ๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๑ สมเด็จพระพุฒาจารย์ ๑ แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๐ วัน ๖ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๕ / ๒๔)

วันที่ ๑๑ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้ามีการทรงบาตรในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงรับบิณฑบาตร กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสนำ พระสงฆ์

ที่รับทรงบาตรนอกนั้น คือพระองค์เจ้าอรุณ ๑ สมเด็จพระราชาคณะ ๒ ทรงบาตรแล้วพระสงฆ์แลสมเด็จพระบรมโอรสรับพระราชทานฉันท์ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แลพระเจ้าลูกเธอ ทรงรำกระบี่ง้าวกระบอง ดาบสองมืออีกเวลาหนึ่ง ที่พระที่นั่งทรงธรรม์ แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงพระราชยานงา มาประทับในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-สาศดาราม ทรงถวายอาหารบิณฑบาตรพระสงฆ์ ๓๐ รูปรับพระราชทานฉันท์ เวลาเที่ยงเศษเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทไปประทับพลับพลารีมประตูวัดพระศรีรัตนสาศดารามด้านตวันตก แล้วหม่อมเจ้าดนัยวรนุชขึ้นเสลี่ยงแต่ทิมคตมาขึ้นเกยน่าพลับพลาพระราชทานเงินเฟื้องห้าตำลึงให้หม่อมเจ้าดนัยวรนุชโปรยทานเสร็จแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระพุทธปฏิมากร แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าไตรให้หม่อมเจ้าดนัยวรนุชไปในที่ประชุมคณะสงฆ์ ขอบรรพชาต่อพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ซึ่งเป็นพระอุปัศฌาย์ แล้วขอศิลต่อพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ครั้นบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว หม่อมเจ้าดนัยวรนุชถวายผ้าพับพระสงฆ์ ๓๐ องค์แล้ว ทรงพระราชทานบริขารต่าง ๆ แล้วพระสงฆ์ ก็ถวายอนุโมทนาถวายพระพรลา เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จทรงพระราชยานกลับขึ้นทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท แต่สมเด็จพระบรมโอรสทรงพระราชยานงาหม่อมเจ้าดนัยวรนุชทรงเสลี่ยงกลับไปประทับที่พระพุทธรัตนสถาน เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จออกทางประตูพรหมโสภาพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแลหม่อมเจ้าดนัยวรนุช แล้วเสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งทรงกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช หม่อมเจ้าดนัยวรนุชขึ้นทรงรถพระที่นั่งรองกับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ไปประทับพระตำหนักวัดบวรนิเวศวิหารเป็น

แผนผัง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์ และ
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ในรัชกาลที่ 5

การส่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เวลายามเศษเสด็จกลับมาประทับทรงตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะอยู่ในวัดพระศรีรัตนสาศดารามจนเวลา ๗ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๑ วัน ๗ ๑๐ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ฯ๒๔

วันที่ ๑๒ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาทุ่มเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพระตำหนักสมเด็จพระบรมโอรสวัดบวรนิเวศ จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จกลับมาประทับในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะ เวลา ๑๑ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๒ วัน ๑ ๑๑ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ฯ๒๔

วันที่ ๑๓ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ทรงตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะ เวลา ๑๐ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๓ วัน ๒ ๑๒ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ฯ๒๔

วันที่ ๑๔ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพระตำหนักสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชวัดบวรนิเวศ จนเวลายามเศษเสด็จกลับมาประทับใน

วัดพระศรีรัตนสาศดาราม ทรงตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะ เวลา ๑๐ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๔ วัน ๓ ฯ๑๓ ๑๐ ค่ำ บีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๑๕ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพระตำหนักสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชวัดบวรนิเวศ จนเวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จกลับมาประทับในวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ทรงพระราชทานรางวัลเครื่องโต๊ะ เวลา ๑๐ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๕ วัน ๔ ฯ๔ ๑๐ ค่ำ บีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๑๖ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๗ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาราชเสนาข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวฝ่ายตวันออกเฉียงเหนือ ลงวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๑๑๐ ว่าราชวงษ์ผู้ว่าที่อุปฮาดเมืองกระเษตรวิไสย จัดได้เงินส่วยแทนผลเร่ว ๖๐ มอบให้ราชบุตรผู้ว่าที่พระศรีกระเษตราธิไชยคุมลงมาส่ง

ฉบับ ๒ ขอราชบุตรเบ็นที่พระศรีกระเษตราธิไชยเจ้าเมืองเกษตรา-วิไสยขึ้นเมืองสุวรรณภูม

ฉบับ ๓ บอกเมืองมุกดาหาร ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๐๙ ว่าเมืองมุกดาหารแลเมืองขึ้นจัดได้เงินตรา ๗ ๑๖ มอบให้ราชบุตรผู้ว่าราชการเมืองคุมลงมาสมโภชโสกันต์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

ฉบับ ๔ ขอราชบุตรเป็นที่พระจันทรสุริยวงษเจ้าเมืองมุกดาหาร ฉบับ ๕ ว่าคนโททองคำ ๑ กะโถนทองคำ ๑ พานหมากเงินกลีบบัวเครื่องในพร้อมทองคำสำรับ ๑ กระบี่บั้งทองเล่ม ๑ หมวกตุ้มปี่ ๑ เสื้อทรงประพาศ ๑ ลูกประคำทองร้อยแปดสาย ๑ ของพระจันทรสุริยวงษ์เจ้าเมือง พานหมากเงินเครื่องในพร้อมสำรับ ๑ คนโทเงินถมยาดำ ๑ กะโถนเงินถมยาดำ ๑ กระบี่บั้งเงินเล่ม ๑ ลูกประคำทองร้อยแปดสาย ๑ เครื่องยศอุปฮาด ได้มอบให้ราชบุตรผู้ว่าราชการเมืองคุมลงมาส่ง

ฉบับ ๖ ว่าขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระอมรฤทธิธาดาเจ้าเมืองพาลุกากรภุม ฉบับ ๗ ว่าได้รับหีบศิลาน่าเพลิงกับผ้าไตรร่มรองท้าว ซึ่งพระราชทานในการศพพระจันทรสุริยวงษ์ได้ทำการศพเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

พระสุรินทรามาตยนำบอกในกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองรนอง ลงวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๑๑๐ ว่าพระยารัตนเสรฐีทำแผนที่ไปถึงเมืองชุมพร เห็นราษฎรพูดกันว่านายชูอำแดงแผ้ว ตำบลบ้านหลังเคียท้องที่เมืองมริดเป็นผู้มีบุญได้แต่งให้กรมการไปสืบดูเห็นว่านายชูอำแดงแผ้วเป็นคนเสียจริต

ฉบับ ๒ บอกเมืองชุมพร ลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๑๑๐ ว่ามีตราพระคชสีห์ออกไปว่าให้หาตัวนายชูอำแดงแผ้วมาสอบถามได้ความแล้วให้ส่ง

เข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ นั้นได้เอาตัวมาขังแลถามได้ความแล้ว เป็นคนเสียจริต ชาวบ้านก็คลายนับถือไปหาเหมือนแต่ก่อนไม่

จึ่งดำรัสสั่งพระยานรินทรว่าถ้าไม่มีผู้นับถือแล้วให้ปล่อยตัวไปก็ได้ ถ้ายังมีผู้นับถืออยู่ให้เอาตัวส่งเข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ

แล้วดำรัสถามพระยามนตรีว่าการที่ซ่อมแซมวังที่เมืองราชบุรีนั้น เอาเงินที่ไหนทำ พระยามนตรีกราบบังคมทูลว่าเป็นการซ่อมแซมเล็กน้อย จัดเอาเงินส่วยที่เมืองราชบุรีทำ แล้วพระยามนตรีกราบบังคมทูลต่อไปว่า ที่น่าวังนั้นคิดจะทำเป็นตึกแถวไว้สำหรับให้คนเช่าเก็บค่าเช่าเป็นของหลวง คงจะเป็นการสนุกได้ จึ่งดำรัสถามว่าจะทำตามแผนที่ที่ถวายนั้นฤๅ พระยามนตรีกราบบังคมทูลว่าจะทำตามแผนที่นั้น จึ่งดำรัสว่าเมืองราชบุรีพื้นเมืองก็ดีแล้วพอจะทำให้สนุกได้ จึ่งดำรัสกับพระองค์โสณ์ว่าวันนี้เสด็จเข้าที่ตามเคย หาบันทมหลับไม่ ต่อบ่าย ๓ โมงจึ่งบันทมหลับ แล้วไปบันทมตื่นเอาทุ่มหนึ่ง ให้เวียน พระเศียร

แล้วพระศรีเสนานำราชบุตรผู้ว่าที่พระศรีเกษตราธิไชยเมืองเกษตรวิไสย ๑ ราชบุตรผู้ว่าที่พระจันทรสุริยวงษ์เมืองมุกดาหาร ๑ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จัดขี้ผึ้งได้คนละหนึ่งหาบซอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย

แล้วพระยาศรีสิงหเทพนำอุปฮาด ๑ ราชวงษ์ ๑ เมืองสกลนคร ๒ พระสิทธิศักดิ์เจ้าเมืองสว่างแดนดิน ๑ อุปฮาดเมืองสุวรรณภูม ๑ พระนครภักดีเจ้าเมืองบุรีรำ ๑ รวม ๕ นายกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่มแต่เครื่องยศนั้นจะได้กลับขึ้นไปเปลี่ยนกันที่เมืองตามตำแหน่งยศ แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๔ นาย คือ ให้นายต่วนอาจาริย เป็นขุนบำเนจ-วรญาณ มีตำแหน่งราชการในกรมศึกษาธิการ ถือศักดินา ๕๐๐ ให้นายจัน

อาจาริย์ เป็นขุนบรรหารวรอรรถ มีตำแหน่งราชการในกรมศึกษาธิการ ถือศักดินา ๕๐๐ ให้นายใจ เป็นหลวงศาวคณฆราณัตถ์ มีตำแหน่งราชการในกรมธรรมการ ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายฉัตรวิสุทธิสมาจาริย์ เป็นขุนวิสุทธิภัณฑาจาริย์ มีตำแหน่งราชการในกรมเด็กชา ถือศักดินา ๓๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๖ วัน ๕ ๑๕ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๔๒๔

วันที่ ๑๗ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศเสด็จทรงพระราชดำเนินจากพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทไปประทับที่ศัลลักษณสฐาน ทรงจัดเครื่องโต๊ะของหลวงอยู่จนเวลา ๑๐ ทุ่มเสด็จขึ้น

อนึ่ง ในการเฉลิมพระชนม์พรรษาปีนี้ โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ ฝ่ายน่า ฝ่ายใน แลข้าราชการไทยจีน จัดเครื่องโต๊ะเข้ามาตั้งที่ปรำยาวน่าศัลลักษณสฐานสองหลังตามเคย แต่โต๊ะหลวงแลโต๊ะข้างในนั้นตั้งที่ศัลลักษณสฐาน

วันที่รัชกาล ๘๓๔๗ วัน ๖ ฯ ๑ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๔๒๔

วันที่ ๑๘ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเท่าพระองค์ ข้างพระที่นั่งเสวตรฉัตร แลเทียนพระมหามงคล เทียนเครื่องนมัศการแล้วทรงโปรยสุหร่าย แลทรงเจิมพระพุทธรูปประจำพระชนม์-

พรรษาซึ่งหล่อในวันที่ ๓ กันยายน แล้วเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยไปประทับที่ศัลลักษณสถาน ทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะของหลวงอยู่ตามสมควร แล้วเสด็จทรงพระราชดำเนินเข้าไปในวัดพระศรีรัตนสาศดาราม

จึ่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำนักองค์ดวงจักษในองค์นโรดมเมืองกัมพูชาธิบดี เข้าไปถวายดอกไม้ธูปเทียนสมัคเข้ามาเป็นข้าพึ่งพระบรมโพธิสมภารในกรุงเทพมหานคร จึ่งมีพระราชดำรัสปฏิสันฐานด้วยตามสมควร แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถทรงถวายไตรผ้าย่ามสักลาด แก่พระวิไนยกิจโกศลแลเปรียญ ๔ รูป รวมพระสงฆ์ ๕ รูป แล้วทรงจุดเทียนเท่าพระองค์แลเทียนนมัศการพระมหามณีรัตนปฏิมากร พอพระสงฆ์ออกมาครองไตรแล้วกลับเข้ามานั่งตามลำดับ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ พระสงฆ์ ๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์แล้วทรงจุดเทียนบูชาเทวดานพเคราะห์ โหรเริ่มบูชาต่อไป แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับที่ศัลลักษณสถาน ทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะอยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จทรงพระราชยานกลับตามทางเดิม แล้วประทับในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ โปรดเกล้า ฯ ให้นิมนตพระอริยมุนี ๑ กับถานานุกรมวัดราชประดิษฐ ๔ รวมเป็นพระสงฆ์ ๕ รูปเข้าไปแล้ว ทรงจุดเทียนเท่าพระองค์ ข้างพระแท่นมณฑล ทรงถวายไตรแพรย่ามโหมดเทศแก่พระสงฆ์ ๕ รูป พระสงฆ์รับไตรออกไปครองแล้วกลับเข้ามานั่งตามลำดับ ทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนเครื่องนมัศการพระอริยมุนีถวายศิลแล้ว ทรงจุดเทียนโต๊ะเครื่องสการะพระสะยามเทวาธิราช แลเทียนบัตรนพเคราะห์ที่น่าพระสยามเทวาธิราช แล้วโหรก็เข้าไปบูชานพเคราะห์โดยย่อ พระสงฆ์ก็เจริญพระพุทธมนต์นพเคราะห์ตามเคย

แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้ประชุมกอมมิตตีตัดสินเครื่องโต๊ะลายผักชีซางอิที่น่าพระสยามเทวาธิราชโต๊ะหนึ่ง เวลา ๑๐ ทุ่มเสศพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ ถวายอติเรกพระพรลากลับเสด็จขึ้น

อนึ่ง พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน-สาศดาราม วันละ ๕ รูปทั้งสามเวลานี้ จะได้มารับพระราชทานฉันท์ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยพร้อมกันในวันที่ ๒๓ กันยายน

อนึ่ง เมื่อทรงพระราชดำเนินแต่เกยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีตำรวจแห่นำเสด็จ ๔ คน คือพระยามหาเทพ ๑ พระยามหามนตรี ๑ พระพรหมสุรินทร์ ๑ จมื่นราชานุบาล ๑ จึ่งดำรัสสั่งพระยาอนุรักษราชมณเฑียรว่าตำรวจน้อยไม่มีใครมาแห่นำเสด็จ ให้กรมวังเกาะเอาตัวมาขังเสียบ้าง ครั้นเสด็จประทับที่ศัลลักษณสถาน จึ่งดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม เสนาบดีว่าการกรมวัง ให้เกาะตัวเจ้ากรมปลัด กรมจ่ากรมพระตำรวจ เข้ามาขังไว้ในพระบรมมหาราชวังให้เรียกค่าเกาะบาทหนึ่งตามเคย แลขังไว้กว่าจะสิ้นการเฉลิมพระชนม์พรรษาแล้วจึ่งปล่อยตัวให้กลับไปบ้าน

วันที่รัชกาล ๘๓๔๘ วัน ๗ ฯ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๙ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ ๕ รูปที่มาเจริญพระพุทธมนต์ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ แล้วทรงจุดเทียนโต๊ะเครื่องสังเวย อาลักษณ

อ่านประกาศพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วทรงประเคนของไทยทานตามสมควร พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อดิเรก พระพรลากลับ

เวลาทุ่มเสศเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีไปประทับในวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ทรงถวายไตรย่ามตามเคย แก่พระมงคลเทพมุนี ๑ เปรียญ ๔ รวมพระสงฆ์ ๕ รูป แล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระพุทธรูปต่าง ๆ แลเทียนบูชานพเคราะห์ พอพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่ศัลลักษณสถาน

พระศรีสมบัติ นำบรรพชิดฝ่ายยวนฝ่ายจีน แลยวนนายกองปลัดกองกรมแจว แลยวนบึ่นใหญ่ แลพระยาพระหลวงเจ้าภาษรี เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ถวายเครื่องบูชาต่าง ๆ ตามเคย มีพระราชดำรัสปราไสยด้วยตามสมควร แล้วโปรดให้กอมมีตตีตัดสินเครื่องโต๊ะ เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จทรงพระราชยานมาประทับในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงถวายไตรผ้าสลับแพรแก่พระสงฆ์ ๓๙ รูปวัดนิเวศธรรมประวัติ มีพระวรวงษเธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากรเป็นประธาน แล้วทรงจุดเทียนเท่าพระองค์แลเทียนพระมหามงคล ครั้นพระสงฆ์ครองไตรเข้ามานั่งตามลำดับแล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ในการฉลองพระชนม์พรรษา เวลา ๕ ทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอดิเรกพระพรลากลับ เสด็จทรงพระราชยานไปประทับที่ศัลลักษณสถาน ทรงตัดสินเครื่องโต๊ะต่อไป เวลา ๑๐ เสศเสด็จขึ้น

อนึ่ง เมื่อเสด็จจากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ผ่านน่าห้องเวรชาววังทรงจุดดอกไม้เพลิงเปนการสมโภชพระพุทธรูปตามธรรมเนียม

วันที่รัชกาล ๘๓๔๙ วัน ๑ ๓ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ. ๑๒๕๓, ๑๒๔ ?)

วันที่ ๒๐ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสด็จออกเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย อาลักษณอ่านประกาศตามพระราชพิธี

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จทรงพระราชยานไปประทับที่ประตูวัดพระศรีรัตนสาศดาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงถวายไตรพระสงฆ์ ๕ รูปมีพระธรรมทานาจารย์เป็นพระประทาน แลทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ เทียนกำลังเทวดา แล้วเสด็จมาประทับที่ศัลลักษณสถาน จนเวลายามเสศเสด็จทรงพระราชยานมาประทับที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงถวายไตรย่ามแก่พระสงฆ์ ๖๐ รูปที่จะได้เจริญพระพุทธมนต์มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นประธาน พระสงฆ์ครองไตรแล้ว ทรงจุดเทียนเครื่องมนัศการแล้วเสด็จขึ้นเสวยแลเปลี่ยนเครื่องแต่งพระองค์ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณตามเคย เวลา ๔ ทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จออก พระสงฆ์ถวายอติเรกพระพรลากลับ เสด็จทรงพระราชยานมาประทับที่ศัลลักษณสถาน โปรดให้ตรวจตัดสินเครื่องโต๊ะอยู่จนเวลา ๑๐ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

อนึ่ง เมื่อเสด็จทรงพระราชยานไปวัดพระศรีรัตนสาศดาราม จีนบุญอยู่เมืองนครนายกถือธูปเทียนแลดอกบัวมอบเฝ้าอยู่ที่สนามหญ้าน่าศัลลักษณสถานร้องถวายตัว แล้วร้องกล่าวโทษว่านายโตขับไล่เอาที่บ้านเรือนของ

จีนบุญไป โปรดเกล้า ฯ ให้ขมื่นสุรฤทธิพฤฒิไกร มาสอบถามว่าเปนคนดีฤๅคนบ้า ขมื่นสุรฤทธิมาสอบถามได้ความแล้วกราบบังคมทูลว่ายังไม่เป็นบ้าแท้เป็นแต่บอ ๆ จึ่งดำรัสสั่งให้พระยามหามนตรีศรีองครักษเจ้ากรมพระตำรวจในขวาเอาตัวจีนบุญไปมอบให้เจ้าพระยารัตนบดินทร์ที่สมุหนายก

วันทีรัชกาล ๘๓๕๐ วัน ๒ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๔, ๒๔)

วันที่ ๒๑ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

เวลาเที่ยงเสศทรงเครื่องกรีบรมวงษ์เสด็จออกในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ประทับภายใต้พระมหานพปดลเสวตรฉัตร พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน แลราชทูตกงสุลต่างประเทศแต่งตัวเต็มยศเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทถวายไชยมงคลมีพระราชดำรัสปฏิสันฐานตอบ เวลาบ่ายโมงเสศเสด็จขึ้น แล้วเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทมุขด้านตวันออก ทรงรับของพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้ใหญ่แลชาวต่างประเทศทูลเกล้าถวายแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๒ โมงเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว ทรงจุดเทียนโต๊ะเครื่องสังเวยอาลักษณอ่านประกาศตามพระราชพิธี แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งราชฤดีทรงเปลื้องเครื่องแล้วทรงเครื่องพระกระยาสนาน เสด็จสู่ที่สรงมุรธาภิเศก พราหมณ์เป่าสังข์ เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์ ดนตรี พระสงฆ์สวดถวายไชยมงคล แล้วพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ พระเจ้า

น้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์ ถวายน้ำพระพุทธมนต์ เจ้าพนักงานถวายน้ำพระเต้าต่าง ๆ โหรพราหมณ์ถวายน้ำกลดสังข์ตามไสยเวทเสร็จแล้วเสด็จสู่พระที่นั่งราชฤดี ทรงพระภูษาตามสีวันทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศ ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนพระมหามงคล แล้วทรงประเคนเครื่องไทยทานพระสงฆ์ก็ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลากลับ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน ๑๐ ตำลึง ผ้าสำหรับหนึ่ง แก่ข้าราชการที่มีบันดาศักดิ์ที่สูงอายุฝ่ายน่า ๒๐ คน เวลาบ่าย ๓ โมงเสศเสด็จขึ้นพระราชทานข้าราชการมีบันดาศักดิ์ที่สูงอายุฝ่ายในอีก ๑๙ คน เท่าพระชนม์พรรษา ๓๙ ปี

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จพระราชดำเนินแต่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทไปลงเรือพระที่นั่งแอนมิกงที่ท่าตำหนักแพ ทอดพระเนตรโคมไฟตามลำน้ำฝ่ายเหนือถึงปากคลองสามเสน ฝ่ายใต้ถึงศุลกากร เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จกลับ มาประทับที่ศัลลักษณสถาน แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้ข้างในออกทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะ เวลา ๑๐ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

อนึ่ง ในการเฉลิมพระชนม์พรรษาปีนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้แจกทานแก่คนชราคนละสลึง ตั้งแต่วันที่ ๑๙ วันที่ ๒๐ วันที่ ๒๑ แลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงแจกที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ๒๐๐ คน แห่งหนึ่ง แจกข้างในพระบรมมหาราชวัง ๒๐๐ คน แห่งหนึ่ง แจกที่น่าศัลลักษณสถาน ๔๔๙๓ คน แห่งหนึ่ง รวมทั้งสามแห่งเป็น ๔๘๙๓ คน รวมสามวันเป็นคน ๑๓๘๗๙ คน

อนึ่ง วันนี้ เวลาเช้า ๒ โมง เวลาเที่ยง เวลาบ่าย ๔ โมง เจ้าพนักงานทหารปืนใหญ่ ทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง แลทหารเรือยิงปืนสลุดถวายไชยมงคลทั้งสามเวลา

วันที่รัชกาล ๘๓๕๑ วัน ๓ ๕ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๒ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

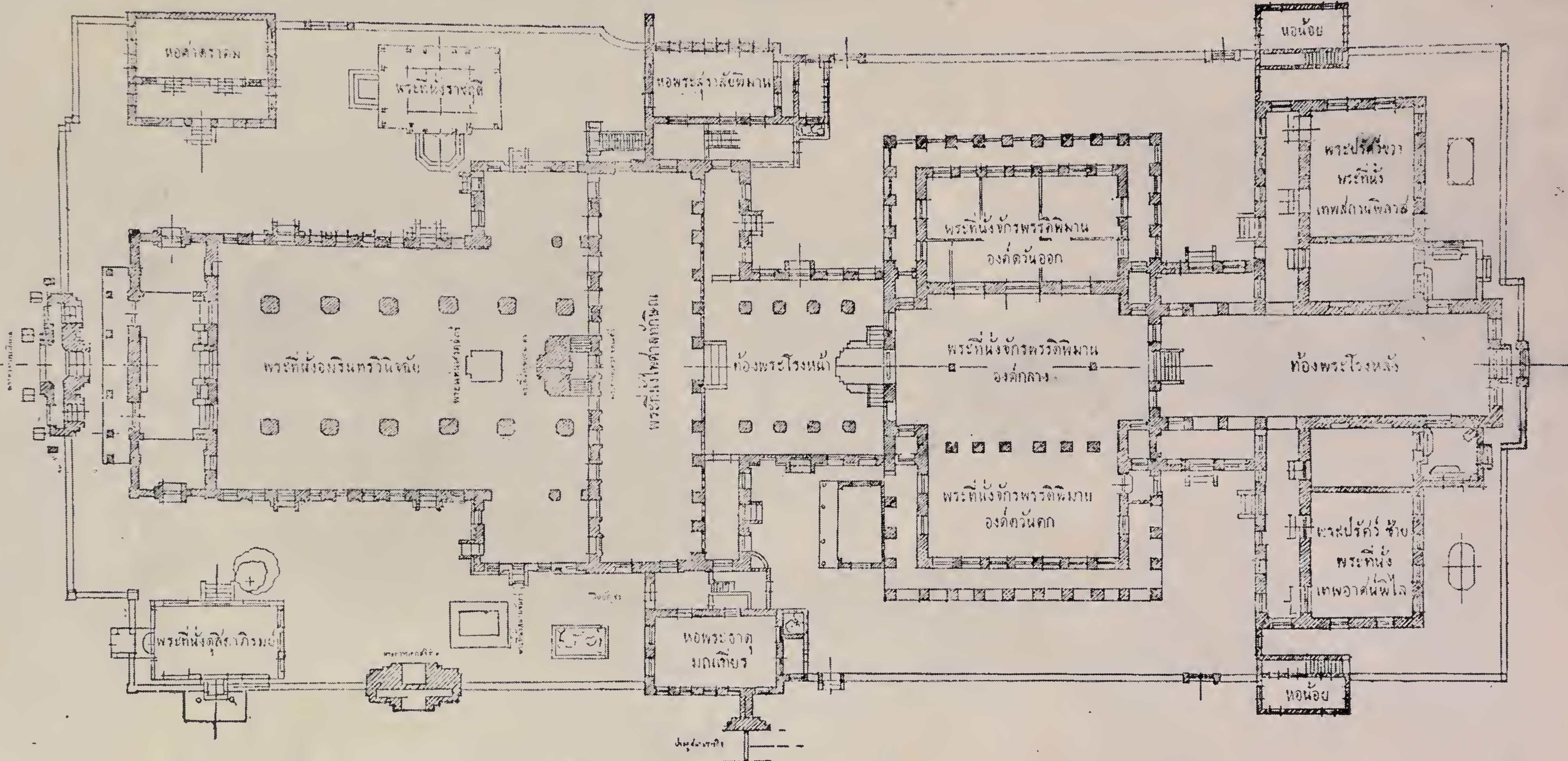
เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงถวายผ้าไตร แก่พระสงฆ์ ๓๐ รูป มีหม่อมเจ้าพระพุทธบาทปีลันท์ธรรมเจดีย์เป็นประธาน พระสงฆ์ครองไตรแล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระสงฆ์เจริญพระพุทธ-มนต์ เวลา ๔ ทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลากลับ เสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มาประทับที่ปรำน่าศัลลักษณสถานประชุมกอมมิตตีตัดสินชิ้นเครื่องโต๊ะที่จะได้รางวัลต่อไป เวลา ๑๐ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๕๒ วัน ๔ ๖ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๓ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ ๔๕ รูป คือพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธ-มนต์เมื่อเวลาคืนนี้ ๓๐ รูป ที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดารามอีก ๑๕ รูป จึ่งรวมเป็นพระสงฆ์ ๔๕ รูป รับพระราชทานฉัน ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเสร็จแล้ว ทรงถวายของเครื่องไทยทานตามสมควร

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทรงธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์ ถวายเทศนามงคลวิเสศกัณฑ์หนึ่ง พระพรหมมุนีถวายเทศนามงคลสูตรกัณฑ์หนึ่ง ครั้นจบแล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายจักรพงษ์ภูวนารถ ถวายไตรแลเครื่องบริขารกับเงินตราสิบ

แผนผังหมู่พระมหามณเฑียร

....ตำลึง แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรกพระพรลากลับ เวลายามเสศเสด็จทรงพระราชยานแต่เก๋ยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยไปประทับปรำน่าศัลลักษณสถาน ประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป เวลา ๑๐ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๕๓ วัน ๕ ฯ ๗ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๘๒๔

วันที่ ๒๔ กันยายน ร,ศ, ๑๐๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทรงธรรม พระธรรมวโรดม ถวายเทศนารัตนสูตรกัณฑ์หนึ่ง พระวรวงษเธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร ถวายเทศนาเมตสูตรกัณฑ์หนึ่ง พระธรรมไตรโลกาจาริย์ถวายเทศนาเทวตาอุทิศกัณฑ์หนึ่ง โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธเข้าถวายไตรแลเครื่องบริขารกับเงินตรากัณฑ์ละ ๑๐ ตำลึง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรกพระพรลากลับ เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ไปประทับที่ศัลลักษณสถาน ทรงประชุมตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป เวลาเช้าโมงเสศเสด็จขึ้น

อนึ่ง เมื่อประทับทรงธรรมอยู่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยนั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการ ๕ นายให้พระยาสุนทรบุรี ศรีพิไชยสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองนครไชยศรี เป็นพระยาทิพยโกษา มีตำแหน่งราชการในกรมท่ากลางคงถือศักดินา ๓๐๐๐ ให้หลวงพินิจวิรัชกิจ เป็นพระไพรัชพากย์ภักดี มีตำแหน่งราชการในกรมท่ากลาง ถือศักดินา ๘๐๐ ให้หมื่นวิเสศอักษร เป็นหลวงพินิจวิรัชกิจ มีตำแหน่งราชการในกรมท่ากลาง ถือศักดินา ๖๐๐ ให้นายหนา มหาดเล็กเวรสิทธิ์ บุตรพระยา

วิชยาธิบดี ผู้ว่าราชการเมืองจันทบูรี เป็นหลวงอุดมภักดี มีตำแหน่งราชการในกรมท่ากลาง ถือศักดินา ๖๐๐ ให้นายเสศติโมซาเวีย บุตรมิศเตอร์หลุยซาเวีย เป็นหลวงจำนงดิฐการ มีตำแหน่งราชการในกรมท่ากลาง ถือศักดินา ๖๐๐

พอทรงธรรมเสร็จแล้ว เสด็จประทับที่ออกขุนนาง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม เสนาบดีว่าการกรมวัง ข้าหลวงใหญ่ที่ ๑ หม่อมเจ้าวัฒนา ในพระบวรวงษ์เธอ กรมหมื่นสิทธิ์ศุขุมการ ข้าหลวงที่ ๒ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท กราบถวายบังคมลาขึ้นไปจัดราชการ ณ หัวเมืองลาวพวน ประจำอยู่หัวเมืองหนองคาย ตามกระแสพระราชดำริห์

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นประจักษศิลปาคมเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทน่าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ แลทรงเจิมพระราชทานแล้ว โปรดเกล้า ฯ พระราชทานฉลองพระองค์เยียระบับ ๒ พระแสงยี่ปุ่นฝักถม ๑ แล้วพระราชทานฉลองพระองค์เยียระบับ ๑ แก่หม่อมเจ้าวัฒนา

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำหลวงวิชิตสรสาตร ข้าหลวงที่ ๓ จมื่นเสนีนิเวศรักษ ผู้ช่วยข้าหลวง จ่าช่วงไฟประทีปวัง ผู้ช่วยข้าหลวง หม่อมราชวงษ์สิทธิ ๑ นายร้อยเอก ขุนสิทธิพรหมา ๑ นายกิจการี ผู้ช่วยกรมวังนอก ๑ หม่อมราชวงษ์เชื้อ ๑ หม่อมราชวงษ์ปุ้ย ๑ หม่อมราชวงษ์ตั้ว ๑ นายพัน มหาดเล็ก ๑ นายพุ่ม มหาดเล็ก ๑ นายอุ้ย มหาดเล็ก ๑ นายตู๋ มหาดเล็ก ๑ นายสละ มหาดเล็ก ๑ นายร้อยเอก นายแย้ม ว่าที่นายพันตรี ๑ นายร้อยเอก นายพิน ๑ นายร้อยโท นายหรัด ว่าที่นายร้อยเอก ๑ นายร้อยตรี นายกอน ว่าที่นายร้อยโท ๑ จ่านายสิบ นายบุญ ว่าที่นายร้อยโท ๑ จ่านายสิบ นายแสง ว่าที่นายร้อยตรี ๑ รวม ๒๑ นายกราบถวายบังคมลา ตามเสด็จ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม ขึ้นไปราชการเมืองหนองคาย นายพันเอก พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ์ ราชองครักษ ซึ่งประจำเมืองฝรั่งเสศ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ์ ได้เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท กราบถวายบังคมลาออกไปรักษาทางพระราชไมตรีตามกระแสพระราชดำริห์

ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์แลทรงเจิมพระราชทาน แล้วพระยาพิพัฒน์โกษา นำหลวงวิเสศวิรัชถาน ผู้ช่วยราชทูต ๑ หมื่นวิเสศอักษร ผู้ช่วยราชทูต ๑ นักเรียน ๗ คือหม่อมเจ้าอุปพัทธพงษ์ ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ ๑ นายทัน บุตรพระสุธรรมไมตรี ๑ นายเจริญ บุตรพระสถนรัฐยาธิบาล ๑ นายผล บุตรพระไพรัชพากย์ภักดี ๑ นายผาก บุตรหลวงฤทธินายเวร ๑ นายเลื่อน บุตรหลวงวิสูตรวิรัชถาน ๑ นายเรือง บุตรขุนอักษรสมบัติ (รอด) ๑ เมืองฝรั่งเสศ ๙ นาย

พระยามหาโยธา ราชทูตวิเสศ ๑ หลวงยศโยธี ผู้ช่วยราชทูต ๑ นักเรียน ๑๐ คือ หม่อมเจ้าอุดมดิเรกลาภ ๑ หม่อมเจ้าชายกลาง ๑ ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธเรศร์ธำรงศักดิ ๒ หม่อมราชวงษนพ บุตรหม่อมเจ้าปาน ๑ หม่อมราชวงษโต๊ะ บุตรหม่อมเจ้าถนอม ๑ นายภาศ บุตรพระยาภาสกรวงษ ๑ นายฉาก บุตรพระยาอนุชิตไชยชาญ ๑ นายชื่น บุตรพระยาทิพยโกษา ๑ นายสวัสดิ บุตรเจ้าหมื่นเสมอใจราช ๑ เมืองลอลดอน ๑๒ นาย พระยานนทบุรี ราชทูตวิเสศ ๑ นายเริก น้องชายพระยานนทบุรี ผู้ช่วยราชทูต ๑ นักเรียน ๔ หม่อมราชวงษใหม่ บุตรหม่อมเจ้าถนอม ๑ นายเพิ่ม บุตรพระยาไชยวิชิต ๑ นายทั่ง บุตรพระยา

ทิพยโกษา ๑ นายวิน บุตรหลวงสุนทรภูเบศร์ ๑ เมืองเบอลิน ๖ รวม ๒๗ นายกราบถวายบังคมออกไปรับราชการตามตำแหน่ง

แล้วเสด็จประทับศัลลักษณสถาน โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระไชยวัฒนทองคำองค์เล็กแลตลับทองคำ เป็นรูปตราประทุมลงยาราชาวดีแลมีสร้อยทองคำ แก่พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล ๑

วันที่รัชกาล ๘๓๕๔ วัน ๖ ฯ๘ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ.๑๒๕๓

วันที่ ๒๕ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทไปประทับที่ศัลลักษณสถาน ทรงปั๊กแปะรางวัลพระราชทานตามโต๊ะที่ได้ตัดสินรางวัลแล้วตลอด แลโปรดเกล้า ฯ พระราชทานแปะรางวัลกอมมิตตี เวลา ๘ ทุ่มโปรดเกล้า ฯ ให้ข้างในเสด็จออกทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะซึ่งผูกผ้าแดงเสร็จแล้ว เวลา ๑๐ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๕๕ วัน ๗ ฯ๘ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ.๑๒๕๓

วันที่ ๒๖ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองน่านลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๑๑๐ ว่าเจ้าอนันตวรฤทธิเดชเจ้านครเมืองน่านป่วยเป็นโรคชราถึงแก่พิลาไลย วันที่ ๒๙ พฤศภาคม ๑๑๐ อายุ ๘๖ ปี

ฉบับ ๒ ว่าโปรดเกล้า ฯ พระราชทานดุมลงยาน้ำเงินให้เจ้าอนันต-วรฤทธิเดช ๒ หีบ เจ้านายบุตรหลานได้เก็บรักษาไว้แล้ว

ฉบับ ๓ บอกเมืองสุพรรณบุรี ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม ๑๑๐ ว่ามีตราโปรดเกล้า ฯ ขึ้นไปให้จัดซื้อช้างพลายสำหรับบ้องกันจับช้างโขลงที่พะเนียด ได้จัดซื้อช้างพลายบานสูง ๕ ศอกถวายเป็นช้างต่อต่อไป

ฉบับ ๔ บอกเมืองพระพุทธบาท ลงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๑๑๐ ว่าโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเทียนขึ้นไปบูชาพระพุทธบาทเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๕ บอกเมืองลพบุรี ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน พุ่ม ธูปเทียน ขึ้นไปถวายแก่พระครูถานา วัดเสาธงทอง วัดกระวิศราราม วัดมณีชลขันธ์ ได้จัดถวายเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองรนอง ลงวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๑๑๐ ได้เก็บเลขส่วยดีบุกยกมาแต่เมืองชุมพรมาอยู่เมืองกระบุรี ๒๙ คน ได้ชำระเงิน ๑๖ คน เงิน ๒๑๐ บาท ยังอีก ๑๓ คนหามีที่จะให้ไม่

ฉบับ ๒ บอกเมืองกาญจนบุรี ลงวันที่ ๕ กันยายน ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีเมศปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สี่ทสางค์ น้ำฝนในราษีพฤศภ ปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว ๕ ทสางค์ น้ำฝนในราษีกรกฎ ปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ หกนิ้ว ๓ ทสางค์ ราษฎรกำลังไถหว่านราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานเกวียนละ ๑๐|—

พระยาสุรินทรราชเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวังบวร ฯ ขึ้นกราบบังคมทูล ๑ ฉบับ

บอกเมืองกลันตัน ว่าได้แต่งให้สีตวันกรมการคุมต้นไม้ ทอง เงิน เครื่องราชบรรณาฝ่ายพระราชวังบวร ฯ คือทองคำหนัก ๑๐ แขก แหวนดอกมะพร้าว ๑๐ วง ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ

มีพระราชดำรัสแก่พระยาศรีว่าเจ้านครเมืองน่านนั้นให้โกษแลให้แต่งข้าหลวงขึ้นไปเผาศพ เพราะได้ตั้งให้เป็นเจ้านครเมืองน่านแล้ว แต่ดุมที่พระราชทานนั้นไม่ใช่เป็นเครื่องยศไม่ต้องคืน

แล้วรับสั่งกับกรมหลวงพิชิตว่า การที่จะขึ้นไปเมืองนครจำปาศักดิ์นั้น ฉันได้ปฤกษากับกรมหลวงเทวะวงษ์แล้ว ว่าไม่ต้องขึ้นไปก็ได้ เพราะการก็เป็นไปแล้ว

แล้วดำรัสแก่พระยานรินทรว่ารายเลขส่วยดีบุก ๑๓ คน เงินค้างนั้นเพราะมันจนเตมทียกให้เสียก็ได้ แล้วรับสั่งต่อไปว่าแขกเมืองกลันตันที่จะเฝ้าทูลลา ให้เฝ้าในวันที่ ๒๘ กันยายน ๑๑๐ แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๓ นาย คือให้เลื่อนขุนโอวาทวรกิจอาจาริย์โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเป็นหลวงโอวาทวรกิจ ครูสอนหนังสือในโรงสกูลหลวงขึ้นกรมพระอาลักษณ ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายสิงหโตอาจาริย์ เป็นขุนบำนาญวรวัจน มีตำแหน่งราชการในกรมศึกษาธิการ ถือศักดินา ๕๐๐ ให้นายโตเปรียญ เปนขุนศรีธรรมภาณ ผู้ช่วยราชการในกรมสังฆการี ถือศักดินา ๕๐๐ เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

๒๔
วันที่รัชกาล ๘๓๕๖ วัน ๑ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๑๐
วันที่ ๒๗ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโมงเสศ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ์เสด็จลงเรือกลไฟ ซึ่งกรมทหารเรือจัดคอยรับเสด็จ ที่ท่าราชวรดิษฐพระยามหาโยธา พระยานนทบุรี ผู้ช่วยนักเรียนก็ได้ตามเสด็จไปพร้อมกัน ไปขึ้นที่เมืองสิงคโปร แล้วจะได้ลงเรือโดยสารไปยุโรปต่อไป

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศ เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จกลับ ประทับที่ออกขุนนางตามเคย

พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกผู้รักษากรุงเก่า ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีสิงปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ เก้าสิบห้าเซน น้ำท่าในราษีสิงปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สองศอกสามนิ้ว ราษฎรไถหว่านปักดำได้ประมาณส่วน ๑ ยัง ๓ ส่วน

ฉบับ ๒ บอกเมืองลพบุรี ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สี่นิ้ว น้ำท่าในราษีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ศอกคืบเก้านิ้ว ราษฎรกำลังไถหว่านปักดำราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัต ๒๕ เกวียนละ ๗|๑

ฉบับ ๓ บอกเมืองปราจิณบุรี ลงวันที่ ๑๒ เมษายน ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีเมศปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สี่นิ้วหนึ่งทสางค์ น้ำฝนในราษีพฤศภปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบสองนิ้ว ราษฎรไถหว่านเภาะเลยได้ส่วนหนึ่งยังประมาณสามส่วน

ฉบับ ๔ ว่าน้ำฝนในราษีเมถุนปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สามนิ้ว สามทสางค์ ว่าน้ำฝนในราษีกรกฎปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สามนิ้วสามทสางค์ เข้านาทุ่งราษฎรไถหว่านเสร็จแล้ว เข้านาดำแล้วประมาณสามส่วนยัง ส่วนหนึ่งราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๘ ทนานเกวียนละ ๑๐|

ฉบับ ๕ บอกเมืองฉเชิงเซา ลงวันที่ ๑ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝน ในราษีเมศปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ น้ำฝนในราษีพฤศภปี ๑๑๐ น้อยกว่า ปี ๑๐๙ สี่นิ้ว ๘ ทสางค์ น้ำฝนในราษีเมถุนปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ น้ำฝนในราษีกรกฎปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สี่นิ้วสี่ทสางค์ น้ำท่าในราษี กรกฎปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ ราษฎรไถหว่านได้บริบูรณ ราคาเข้าเปลือก ตวงสัด ๒๘ ทนานเกวียนละ ๑๐|๒

ฉบับ ๖ บอกเมืองสุพรรณบุรี ลงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๑๑๐ ว่า น้ำฝนในราษีสิงห์ปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สี่นิ้วสี่ทสางค์ น้ำท่าในราษี กรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ศอกคืบ ราษฎรไถหว่านปักดำแล้ว ประมาณสองส่วนยังสามส่วน ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๘ ทนาน เกวียนละ ๑๐|๒

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ฉบับ ๑ บอกหลวงอาวุธอัคนีข้าหลวงเมืองชุมพร ลงวันที่ ๕ สิงหาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการปฏิสังขรณ์วัดสุบรรณมิตร

พระยาสุรินทรราชเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวัง บวร ฯ ขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ บอกเมืองตรังกานู ว่าได้แต่งให้สีตวัน

กรมการ คุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการฝ่ายพระราชวังบวร ฯ คือ พิมเสนหนักสี่ชั่งแขก ผ้ายกทองสองผืน ผ้าขาวกาษามีดอกสี่พับ ผ้าแจะโป๊ะสี่พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอกสิบสองพับ หวายตะค้าสี่ร้อยกำ หวายหินสี่ร้อยขด กันแชงเตยใหญ่ ๑๐๐ ผืน

แล้วพระศรีเสนา นำพระยาสุริยวงษาเจ้าเมืองหล่มศักดิ์ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จัดได้ทองคำหนัก ─๔┼─ ขี้ผึ้งหนัก ๑ หาบ ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย

จึ่งมีพระราชดำรัสถามพระยาสุริยวงษาว่าขึ้นไปอยู่เมืองเชียงขวาง มีความศุขสบายฤๅมีความป่วยเจ็บเปนประการใด แลได้กลับลงมาแต่เมื่อไร แลทรงปราไสว่าพระยาสุริยวงษาชราไปมาก พระยาสุริยวงษากราบบังคมทูลว่ามิได้มีความป่วยเจ็บอันใด แลได้กลับลงมาแต่เดือนยี่ปีขาน แล้วดำรัสถามต่อไปว่าผู้คนที่เมืองเชียงขวางนั้นมีอยู่มากฤๅน้อย พระยาสุริยวงษากราบบังคมทูลว่ามีอยู่สักร้อยเรือน

แล้วดำรัสด้วยพระยามนตรีว่าการผู้ร้ายเมืองนครเขื่อนขันธ์ทำไมจึ่งไม่ค่อยสงบได้เลย เพราะกรมการภากันเหลวไหลเสียหมด พระยามนตรีกราบบังคมทูลว่า ถึงเมืองราชบุรีก็เหมือนกัน

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้ขุนพินิจจัย เปนหลวงภิรมย์โกษา มีตำแหน่งราชการในกรมท่ากลางคงถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายดิ่งมหาดเล็กเวรเดช บุตรพระยาไชยวิชิต เปนหลวงสมัคสโมสรยกรบัตรซ้ายกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยาโบราณ ฝ่ายบวรราชวัง ถือศักดินา ๔๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๕๗ วัน ๒ ฯ ๑๑ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔
วันที่ ๒๘ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกแขกเมืองที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระยาศรีสิงหเทพนำพระวิเสศสุรฤทธิ ท้าวเพี้ยเมืองบริคันหนิคม เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาราชการบ้านเมือง

แล้วพระยานรินทรราชเสนีนำอุรงกายอเดหวาสุรอ ๑ เจะอิตำ ๑ เจะอาลี ๑ มกัดมหมัด ๑ สีตวันกรมการเมืองตรังกานู ๔ หวันกาเด ๑ หวันยุโสบ ๑ หวันมหมุดตาฟา ๑ หวันดาเหร้ ๑ สีตวันกรมการเมืองกลันตัน ๔ รวม ๘ นายเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง

มีพระราชปฏิสันฐานไต่ถามถึงการที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯมีความศุขสบายตามสมควร แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่มแลเงินตราคนละ ๕ ตำลึง แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๕๘ วัน ๓ ฯ ๑๒ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔
วันที่ ๒๙ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้พระราชาคณะถานาปเรียญ ๓๘ รูปมีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นประธานจะได้เจริญพระพุทธมนต์ ในอุโบสถวัดศรีรัตนสาศดารามในการพระราชพิธีศรีสัจปานกาลตามเคย

เวลา ๒ ทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าบริพัตร สุขุมพันธ์ เสด็จไปจุดเทียนเครื่องนมัสการในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดาราม อาลักษณอ่านประกาศ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตามพระราชพิธี

วันที่รัชกาล ๘๓๕๙ วัน ๔ ฯ ๑๓ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช ๑๒๔ (?)

วันที่ ๓๐ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศทรงเครื่องราชอิศริยาภรณ์ เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งไปประทับที่ประตูวัดพระศรีรัตนสาศดาราม แล้วทรงพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการเสร็จแล้ว อาลักษณแลพราหมณ์อ่านคำแช่งน้ำพระพิพัฒน์สัตยาตามเคย เวลาบ่าย ๓ โมงเสศถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเสร็จแล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำวันนี้พระสงฆ์ ๔๕ รูปมีสมเด็จพระพุทธาจารย์เปนประธานจะได้เจริญพระพุทธมนต์ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามพระราชพิธีมัธุปายาส

เวลา ๒ ทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ เสด็จออกจุดเทียนเครื่องนมัสการ อาลักษณ์อ่านประกาศพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตามพระราชพิธี

วันที่รัชกาล ๘๓๖๐ วัน ๕ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔ ๑๔

วันที่ ๑ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถเสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ ๔๕ รูปในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ภอพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ทรงบั๊กฉลากชื่อพระสงฆ์ที่โถเข้ายาคูซึ่งข้าราชการฝ่ายน่า จัดเข้ามาถวาย รวม ๕๓ โถ ถวายพระสงฆ์ แลส่งไปถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แลพระบรมวงษานุวงษ์ที่ทรงผนวช แลพระราชาคะณะผู้ใหญ่ คือโถพระยานรรัตนราชมานิต พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช โถพระยาสุรศักดิ์มนตรี พระราชทานหม่อมเจ้าดนัยวรนุช โถพระยามหานิเวศนานุรักษ ถวายสมเด็จพระพุฒาจาริย์ แต่โถนอกนั้นพระสงฆ์ที่ฉัน ได้รับพระราชทานตามฉลากที่ทรงบั๊กทั่วกัน แลโปรดส่งไปถวายพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ๑ พระวรวงษเธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร ๑ สมเด็จพระวันรัต ๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์ ๑ พระสงฆ์ฉัน แล้ว ถวายอนุโมทนา ถวายพระพรลากลับ

เวลา ๒ ทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายบริพัตรสุขุมพันธ์เสด็จออกจุดเทียนเครื่องนมัศการ อาลักษณก็อ่านประกาศตามพระราชพิธี พระสงฆ์ ๓๖ รูป สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์เปนประธานเจริญพระพุทธมนต์

หอกลองกรุงรัตนโกสินทร
หน้าวัดพระเชตุพน

วันที่รัชกาล ๘๓๖๑ วัน ๖ ฯ ๑๕ ๑๐ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๒๔

วันที่ ๒ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถเสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ ๓๖ รูป ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แลทรงปั๊กฉลากโถพั๊กเหลือง ของพระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายน่า แลเสนาบดี รวม ๓๗ โถ พระราชทานพระสงฆ์ทั่วกัน สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์ ได้โถสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธวงษ์วรเดช แลโถพระยาภาสกรวงษ์ส่งไปถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แต่นอกนั้นก็ส่งไปถวายตามเคย เปลี่ยนแต่สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์ เปนสมเด็จพระพุฒาจาริย์

เวลายามเสศเสด็จออกในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว อาลักษณอ่านประกาศตามพระราชพิธี พระสงฆ์ ๓๘รูปเจริญพระพุทธมนต์ พระเจ้าบรมวงษ์ เธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เปนประธาน ภอพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เสด็จขึ้นข้างในพระราชทานทรงเจิม หม่อมเจ้าหญิงซึ่งจะเข้าพิธีกวนทิพย์ ปายาศเสรจแล้วเสด็จออกเวลา ๔ ทุ่มเสศพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับ

เสด็จขึ้นทรงพระราชยานแต่เกย พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ไปประทับ ณ โรงกวนเข้าทิพย์ที่น่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงเจิมพายแลทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ลงในกะทะทั่วแล้ว หม่อมเจ้าที่เข้าพิธีก็กวนพร้อมกัน เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยางดนตรี เวลา ๕ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๖๒ วัน ๗ ฯ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๓ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษภูวนารถเสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แลปักฉลากโถเข้ายาคู ๔๑ โถ ที่พระบรมวงษานุวงษฝ่ายในจัดออกมาถวาย แลมีเข้าทิพย์ปายาศของหลวงถวายด้วยโถพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร ส่งไปถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช โถพระเจ้าน้องนางเธอพระองค์เจ้าพวงสร้อยสอาง ถวายพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ โถพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล ถวายพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส โถพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์ ถวายพระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร แลพระสงฆ์ที่มารับพระราชทานฉัน ได้รับพระราชทาน โถเข้ายาคูแลเข้าทิพย์ปายาศทุกองค์ แล้วส่งไปถวายสมเด็จพระทั้ง ๓ แลหม่อมเจ้าเณรดนัยวรนุช ที่ไม่ได้มารับพระราชทานฉันท์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันท์เสร็จแล้ว ถวายอนุโมทนาถวายพระพรลากลับ

แล้วโปรดให้พระสงฆ์ที่อนุโลมในพระบรมอัฐิ แลพระอัฐิสดัปกรณ์กาลานุกาลพิธีสาทร แลสดัปกรณ์รายร้อย ๕๐๐ รูป แล้วส่งไปสดัปกรณ์หอพระนาค ๑๐๐ รูป พระราชวังบวร ๑๐๐ รูป

วันที่รัชกาล ๘๓๖๓ วัน ๑ ๒ฯ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๔ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำศุภอักษร ฉบับ ๑ ใบบอกสองฉบับในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูลในศุภอักษร พระเจ้านครเชียงใหม่ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าพระเจ้านครเชียงใหม่ จะลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทกรุงเทพฯ หามีผู้ใหญ่จะรักษาราชการไม่ ขอเจ้าพระยาพลเทพที่สมุหพระกระลาโหมไว้รักษาราชการบ้านเมือง

ในใบบอก ๒ ฉบับนั้นฉบับที่ ๑ บอกนายจ่ารงข้าหลวงผู้ช่วยราชการ หัวเมืองลาวกลาง ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ร,ศ, ๑๑๐ ว่าซึ่งมีตราขึ้นไปว่า เมื่อกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์จัดข้าหลวงหัวเมืองลาวกลางเสร็จแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เสด็จไปจัดเมืองหลวงพระบางราชธานีต่อไปนั้นนายจ่ารงได้ นำความขึ้นกราบทูลกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ทุกประการแล้ว

ฉบับ ๒ บอกพระศรีพิทักษข้าหลวงเมืองคุขันธ์ ลงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ร,ศ, ๑๑๐ ว่าซึ่งเจ้าเมืองกรมการบอกกล่าวโทษพระศรีพิทักษ ลงมามีตราขึ้นไปให้พระพิศณุเทพข้าหลวงแต่งข้าหลวงลงมาชำระไต่สวนนั้น หามีข้าหลวงลงมาชำระไม่ครั้นมีราชการขึ้นเจ้าเมืองกรมการขัดขวางไป ต่าง ๆ พระศรีพิทักษขอข้าหลวงขึ้นไปเปลี่ยนรักษาราชการต่อไป

พระสุรินทรามาตย์นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองเพชรบุรี ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ถวาย พระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ บอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ ลงวันที่ ๒๖ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

จึ่งมีพระราชดำรัสแก่พระยาศรีสิงหเทพว่า เรื่องพระศรีพิทักษนี้เปน แต่กรมมหาดไทยสั่งคร่าว ๆ ไปเท่านั้นจึ่งไม่เปนการตกลงได้ กรมหลวงพิชิตจะขึ้นไปมอบให้กรมหลวงพิชิตชำระ เมื่อเห็นใครควรจะเปลี่ยนเปนข้าหลวงได้ก็แล้วแต่กรมหลวงพิชิต

แล้วรับสั่งถามพระยาสุริยวงษาเจ้าเมืองหล่มศักว่า คนที่เมืองเชียงขวางมีสักกี่มากน้อย พระยาสุริยวงษากราบบังคมทูลว่าประมาณสักสองหมื่น แล้วรับสั่งถามต่อไปว่าเปนลาวมากฤๅข่ามาก พระยาสุริยวงษากราบบังคมทูลว่าเปนข่ามากเปนลาวพวนน้อย แล้วรับสั่งถามว่าข่านั้นเรียกว่าข่าอะไร พระยาสุริยวงษากราบบังคมทูลว่าเรียกกันแต่ว่าพวกข่าเท่านั้นหาทราบกลับว่าข่าอะไรไม่ แล้วรับสั่งถามว่าทำไมข่าพวกนั้นจึ่งไม่ตั้งอยู่ที่เชียงขวางจึ่งได้ตั้งถอยเข้ามา พระยาสุริยวงษากราบบังคมทูลว่าเมื่อหนีพวกฮ่อเข้ามาอยู่ก็เปนการสบายจึ่งไม่ได้ยกกลับออกไป แล้วรับสั่งถามว่าที่เชียงขวางมีเรือนสักกี่มากน้อย พระยาสุริยวงษากราบบังคมทูลว่ามีประมาณสักสองร้อยเรือน

แล้วดำรัสแก่พระองค์เจ้าไชยันตมงคลว่า เสด็จออกขุนนางไม่มีตำรวจเฝ้าเลยผิดแบบทีเดียว ให้เกาะเจ้ากรมปลัดกรมจ่าตำรวจแลสมทบด้วย แต่ต้นเวรนั้นให้มีพระกะทู้ถามว่าทำไมจึ่งไม่มา ต้นเวรนั้นควรจะจำตรวนจึ่งจะพอ

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำเจ้าราชวงษเมืองหนองคาย ๑ พระประชาชนบาลเจ้าเมืองสหัศขันธ์ ๑ กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่มตามสมควร

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการ ๑๐ นายให้นายอุ่นมหาดเล็กเวรศักดิ์ บุตรพระมหาราชครูพิธี เป็นหลวงราชมุณี ปลัดกรมพราหมพิธี ถือศักดินา ๖๐๐ ให้หมื่นเทพบรรทมนายเวร เป็นขุนศรีราชอาศน์ ปลัดกรมชาวที่พระบรรทม ถือศักดินา ๖๐๐ ให้พระนราบริรักษ์เมืองนครราชสีห์มา เป็นพระศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยราชการเมืองนครราชสีห์มา ถือศักดินา ๘๐๐ ให้ท้าวอินทกุมารเมืองอัตบือ เป็นราชบุตรเมืองอัตบือ ให้ท้าววรบุตรเมืองยะโสธร เป็นราชบุตรเมืองยะโสธร ให้ท้าวจันศรีสุลาศเมืองยะโสธร เป็นหลวงวรราชผู้ช่วยราชการเมืองยะโสธร ให้ท้าวไชยกุมารเมืองสุวรรณภูม เป็นหลวงรัตนวงษา ผู้ช่วยราชการเมืองสุวรรณภูม ให้ราชบุตรเมืองมุกดาหาร เป็นพระจันทรเทพสุริยวงษาเจ้าเมืองมุกดาหาร ให้ราชบุตรเมืองเกษตรวิไสย เป็นพระศรีเกษตราธิไชยเจ้าเมืองเกษตรวิไสย ขึ้นเมืองสุวรรณภูม ให้อุปฮาดเมืองสาลวัน เป็นพระเอกราชา เจ้าเมืองสาลวัน เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๖๔ วัน ๒ ฯ๑๑ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๕ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๑๙ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีสิงหบี ๑๑๐ มากกว่าบี ๑๐๙ ร้อยเจตสิบหกเซน น้ำท่าในวันที่ ๑๕ กันยายน บี ๑๑๐ น้อยกว่าบี ๑๐๙ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ราษฎรทำนาแล้วได้ประมาณ ๒ ส่วนยังส่วนหนึ่ง

ฉบับ ๒ บอกเมืองลพบุรี ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีสิงหบี ๑๑๐ น้อยกว่าบี ๑๐๙ ห้าทสางค์ น้ำท่าในราษีสิงหบี ๑๑๐ น้อยกว่าบี ๑๐๙ ศอกคืบ ๗ นิ้ว ราษฎรไถหว่านผลเมดเซ้าเสร็จแล้ว ราคาเซ้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนาน เกวียนละ ๗|๑

ฉบับ ๓ บอกเมืองสรบุรี ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีสิงหบี ๑๑๐ น้อยกว่าบี ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่าในราษีสิงหบี ๑๑๐ น้อยกว่าบี ๑๐๙ สองสอกคืบห้านิ้ว ราษฎรบั๊กดำทำนาได้ประมาณส่วน ๑ ยังสามส่วน ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนาน เกวียนละ ๙|๒

ฉบับ ๔ บอกเมืองสิงคบุรี ลงวันที่ ๑๕ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกรกฎบี ๑๑๐ น้อยกว่าบี ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว ๓ ทสางค์ ราษฎรไถหว่านได้ประมาณส่วน ๑ ยัง ๓ ส่วน ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนาน เกวียนละ ๗|๒

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ฉบับ ๑ บอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าซึ่งมีตราโปรดเกล้าฯ ให้หลวงโกษานุรักษไปเก็บเงินค่านาบี ๑๐๙ นั้นเก็บเงินได้ ๑๘๐| ก่อนยังหาเสร็จจำนวนเงินจำนวนนาไม่

จึ่งมีพระราชดำรัสเป็นพระกะทู้ถามพระยามหามนตรี เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ขวาว่าพระยามหามนตรีเป็นผู้ใหญ่ถึงว่าเป็นแต่ที่เจ้ากรมจะบังคับบัญชาใครไม่ได้ก็ดีก็ควรจะตักเตือนกัน มีอย่างอยู่ฤๅเสด็จออกท้องพระโรงไม่มีตำรวจเฝ้าแต่สักคนหนึ่ง พระยามหามนตรีกราบบังคมทูลสารภาพว่าซึ่งไม่ได้เข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทมีความผิดพระราชอาญาเป็นล้นเกล้า ฯ

แล้วดำรัสแก่กรมหลวงพิชิตว่า การที่กรมหลวงพิชิตกราบทูลนั้นถูกต้อง กรมมหาดไทยสำหรับจะทำให้การช้าเท่านั้น เหมือนอย่างการเงินเดือนที่กรมหลวงพิชิตจะเสด็จไปนั้นก็ได้รับสั่งกับกรมหลวงพิชิตแล้วว่าให้กรมหลวงพิชิตทรงคิดควรให้กรมมหาดไทยถวายเท่านั้น ข้อหนึ่งกรมหมื่นประจักษจะเสด็จไปครั้งนี้จะเอาปืนไปเท่าไร กรมมหาดไทยก็ไม่ทราบ นึกว่าท่านทรงทำได้เองก็เป็นแล้วกัน ถ้ากรมหมื่นประจักษจะไปเป็นกระบถขึ้นจะถามกรมมหาดไทยว่า กรมหมื่นประจักษเอาปืนไปเท่าไรคงจะรู้ทราบไม่ได้นี่เรียกว่ากรมมหาดไทยทำการไม่รักษาเต็มน่าที่ แล้วรับสั่งแก่พระยาศรีว่าที่กรมหมื่นประจักษเอาปืนไปเท่าไรและอะไรบ้างถ้าไม่มีบาญชีถวายจะต้องว่ากรมมหาดไทยมีความผิด การที่กรมหลวงพิชิตจะเสด็จไปครั้งนี้ให้กรมหลวงพิชิตทำบาญชีมายื่นต่อกรมมหาดไทยให้กรมมหาดไทยส่งบาญชีเข้าไปถวายเท่านั้นก็พอ

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๖๕ วัน ๓ ฯ๔ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๖ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เวลาทุมเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชายอาภากรเกียรติวงษ์เสด็จออกจุดเทียนเครื่องนมัศการที่พระที่นั่งสุไธยสวรรยอาลักษณอ่านประกาศตามพระราชพิธี พระสงฆ์ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ในการพระราชพิธีคเชนทรสนานตามเคย มีพระสุเมธาจาริยเป็นประธาน

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองนครสวรรค์ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกรกฎบี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ห้านิ้ว ๖ ทสางค์ น้ำท่าในราษีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ศอกหกนิ้ว ราษฎรทำนาได้ประมาณ ๒ ส่วนยังส่วนหนึ่ง

ฉบับ ๒ บอกเมืองสระบุรี ลงวันที่ ๒๖ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีสิงหปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ แปดนิ้ว น้ำท่าในราษีสิงหปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สามศอกคืบแปดนิ้ว ราษฎรปักดำทำนาแล้วประมาณ ๓ ส่วนยังส่วนหนึ่ง

ฉบับ ๓ บอกเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีเมถุนปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สองทสางค์ น้ำท่าในราษีเมถุนปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สองศอกคืบนิ้วกึ่ง น้ำฝนในราษีกรกฎปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สามนิ้วเจดทสางค์ น้ำท่าในราษีกรกฎปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ ศอกสามนิ้ว ราษฎรกำลังไถหว่านราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ เกวียนละ ๗┼

ประตูสามยอด สมัยรัชกาลที่ ๕

ฉบับ ๔ บอกเมืองสรรคบูรี ลงวันที่ ๒๒ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกรกฎปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สี่ทสางค์ ราษฎรกำลังไถหว่านปั๊กดำ ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ เกวียนละ ๘|๒

มีพระราชดำรัสถามกรมหมื่นศิริธัชสังกาศว่า รายมรฎกพระยาสมบัติยาธิบาลนั้นฟ้องเป็นมรฎกกันหรือ กรมหมื่นศิริกราบบังคมทูลว่าฟ้องเป็นความมรฎกกัน จึ่งดำรัสต่อไปว่าตัวแกก็รู้อยู่แล้วว่าไม่มีลูกควรจะทำพินัยเสียแต่คนมักพูดว่าทำพินัยกันเป็นการเซ่งตัว ให้เขาฟ้องร้องกันเสียให้เสร็จแล้วจึงส่งเข้าไปถวาย แล้วดำรัสถามต่อไปถึงเรื่องมรฎกพระยาราไชสวริย์ว่าภรรยามาร้องว่ากลัวโจรผู้ร้ายจะปล้นการค้างอยู่เพียงไร

กรมหมื่นศิริกราบบังคมทูลว่าเดิมภรรยาพระยาราไชยนำหนังสือลายมือพระยาราไชยที่ยกทรัพย์สมบัติถวายเป็นหลวงเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ได้สอบถามญาติพี่น้องของพระยาราไชยก็ว่าเป็นลายมือของพระยาราไชย จึ่งพระราชทานหนังสือนั้นส่งมาในที่ประชุม ๆ ปฤกษาว่าให้ข้าพระพุทธเจ้าตรวจทำบาญชีทรัพย์สิ่งของ ๆ พระยาราไชย แลพวกญาติว่ามีมากน้อยเท่าใด ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำบาญชีส่งเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวายนานแล้วยังหาตกออกมาไม่

เรื่องหนึ่งพวกญาติของพระยาราไชยทำเรื่องราวมาร้องต่อข้าพระ-พุทธเจ้าว่าภรรยาพระยาราไชยบังทรัพย์สิ่งของของพระยาราไชยไว้ประมาณสามร้อยชั่งเสศหาลงมาในบาญชีไม่ ข้าพระพุทธเจ้ายังไม่รับด้วยว่าทรัพย์มรฎกของพระยาราไชยที่ทูลเกล้า ฯ ถวายเข้าไปยังหาตกออกมาไม่ พวกญาติพี่น้องพากันร้องถวายฎีกากล่าวโทษศาลฎีกาว่าไม่รับเรื่องราว

จึ่งดำรัสสั่งให้ยกฎีกาที่ญาติพี่น้องพระยาราไชย กล่าวโทษศาลฎีกา แลภรรยาพระยาราไชยนั้นเสีย

แล้วกรมหมื่นศิริกราบบังคมทูลว่า จมื่นราชภัณฑารักษทำเรื่องราวกล่าวโทษพระยาราไชยว่า บังเงินค่าเช่าตึกของหลวงที่สัมเพงไว้แห่งหนึ่ง จนถึงปีชวดสัมฤทธิศกจึ่งได้ยกเก็บค่าเช่าเป็นของหลวง ข้าพระพุทธเจ้าว่าทรัพย์มรฎกของพระยาราไชยก็ยกทูลเกล้า ฯ ถวายมากแล้วเหลือกับที่ปีดบังค่าเช่าตึกของหลวงไว้ จึ่งดำรัสถามกรมหมื่นศิริว่าตึกของหลวงอะไรไปอยู่ที่สัมเพง กรมหมื่นศิริกราบบังคมทูลว่าตึกนี้เดิมได้ยินว่าทำให้พวกจีนที่รับการคลังในซ้ายไปอยู่ ครั้นต่อมาจีนพวกนั้นยกเลิกไปตึกนั้นก็ชำรุดหักพังลง พระยาราไชยจึ่งได้ซ่อมแซมขึ้นพวกจีนก็มาเช่าอยู่

แล้วดำรัสถามกรมหมื่นศิริว่า พระพิภาคษาร้องจะขอกลับมาอยู่ลูกขุนตามเดิมว่าวิวาทกันกับพระยาเจริญ ได้ถามกรมหลวงเทวะวงษ์แล้วยอมให้มา ตำแหน่งลูกขุนที่อะไรจะว่างบ้างให้เอามาเป็นเสียด้วย กรมหมื่นศิริกราบบังคมทูลว่าที่หลวงจักรปาณีปลัดพระมหาราชครูว่างอยู่ จึ่งดำรัสว่านั้นก็ได้แต่ให้เป็นพระตามเดิม

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๖๖ วัน ๔ ฯ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช ๑๒๕๓

วันที่ ๗ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าพระสงฆ์ ๑๐ รูปมารับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทไธยสวรรย์เสร็จแล้ว ถวายของเครื่องไทยธรรมตามสมควร

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายจักรพงษ์ภูวนารถ เสด็จออกทอดพระเนตรคเชนทรัศวสนานที่พระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ตามเคย

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ บอกเมืองเพชรบุรี ลงวันที่ ๑ กันยายน ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีเมศปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สองนิ้วสองทสางค์ น้ำฝนในราษีพฤศภปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ห้าทสางค์ น้ำฝนในราษีเมถุนปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ เก้าทสางค์ น้ำฝนในราษีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สองทสางค์ ราษฎรปักดำทำแล้วได้ประมาณสามส่วนยังส่วนหนึ่ง ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัดยี่สิบห้า เกวียนละ ๑๑

มีพระราชดำรัสถามพระยาทิพยโกษาว่า พลับพลาพระปะถมเจดีย์นั้นทำแล้วฤายัง พระยาทิพยโกษากราบบังคมทูลว่าทำแล้ว

แล้วรับสั่งด้วยพระองค์เจ้าไชยันตมงคลว่า กรมหมื่นสถิตย์ยกเลขถวายเป็นหลวงแล้วลูกชายกลับจะมาทูลขอเอาไป การเลขกรมหมื่นสถิตย์นี้จนถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกริ้วว่าเลขเหล่านี้หนีขึ้นไปพึ่งบุญเจ้านายวังน่ามาก การที่ใครมีเลขมากสำหรับให้มีทุกข์มากเหมือนอย่างเลขในพระองค์เมื่อยังไม่ได้ราชสมบัติมีถึงพันกว่า ครั้นได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้น เลขเหลือไม่ถึงพันเพราะพากันกลัวจะเป็นทหารหนีเสียหมด

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๖๗ วัน ๕ ๆ ๖ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ. ๑๒๕๓) ๒๔

วันที่ ๘ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม กับผู้ที่จะตามเสด็จด้วยมาลงเรือพร้อมกันท่าตำหนักแพ

เวลา ๒ ทุ่มเสศฝนตกเกิดพยุห์พัดกล้ำ ยอดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์ด้านตวันตกหักพลัดตกลงมาถูกสิงหโตที่น่าประตูกำแพงแก้ว พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทคอหักตัวหนึ่ง กับลูกแก้วยอดพระศรีรัตนเจดีย์ ในวัดพระศรีรัตนสาศดารามลุดพลัดตกแตกลงมาแห่งหนึ่ง

ยอดเจดีย์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ที่ประดิฐสถานไว้ในวัดพระเชตุพลวิมลมังคลารามแห่งหนึ่ง

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๒๔ กันยายน ๑๑๐ ฉบับ ๒ บอกเมืองอ่างทอง ลงวันที่ ๖ กันยายน ๑๑๐ ฉบับ ๓ บอกเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๙ กันยายน ๑๑๐ ฉบับ ๔ บอกเมืองสรรคบุรี ลงวันที่ ๑๒ กันยายน ๑๑๐ ฉบับ ๕ บอกเมืองลพบุรี ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษาทุกฉบับ

แล้วพระยาพิพัฒโกษา นำบอกในกรมท่าขึ้นกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองสมุทสงคราม ว่าน้ำฝนในราษีเมศปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งนิ้วหนึ่งทสางค์ ในราษีพฤศภปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สามนิ้ว ราษฎรกำลังปักดำทำนา ราคาเข้าเปลือกสัต ๒๕ เกวียนละ ๑๑|—

ฉบับ ๒ ว่าน้ำฝนในราษีเมถุนปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สามนิ้ว ในราษีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สองทสางค์ ราษฎรทำนาได้สองส่วน ยังส่วนหนึ่ง

ฉบับ ๓ บอกเมืองตราษ ว่าน้ำฝนในราษีเมศปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สองนิ้ว ในราษีพฤศภปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ ห้านิ้ว ราษีเมถุนปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สิบสองนิ้ว ในราษีกรกฎปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สิบสองนิ้ว ในราษีสิงห์ปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ ยี่สิบห้านิ้ว ราษฎรไถหว่านได้ทั่วกัน ราคาเข้าเปลือกสัด ๒๕ เกวียนละ ๑๐┼

ฉบับ ๔ บอกเมืองระยอง ว่าน้ำฝนในราษีเมศปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบเจดนิ้วสามทสางค์ ในราษีพฤศภปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ยี่สิบสองนิ้วสามทสางค์ ในราษีเมถุนปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สองนิ้วสองทสางค์ ราษฎรยังหาได้ไถหว่านปักดำได้ไม่ ราคาเข้าเปลือกสัด ๒๕ เกวียนละแปดตำลึง

ฉบับ ๕ บอกเมืองสมุทปราการ ว่าเดือนเมษายนพฤศภาคมฝนหาตกไม่ เดือนมิถุนายนกรกฎาคมฝนตก ๕ ครั้ง ราษฎรกำลังไถหว่าน ราคาเข้าเปลือกสัด ๒๕ เกวียนละ ๑๑┼

ฉบับ ๖ บอกเมืองนนทบุรี ว่าน้ำฝนในราษีพฤศภปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบเก้านิ้วสองทสางค์ ในราษีเมถุนปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบเอจนิ้วสามทสางค์ ราษฎรกำลังไถหว่านตกกล้ายังหาเต็มพูมไม่ ราคาเข้าเปลือกสัด ๒๕ เกวียนละ ๑๑┼

แล้วพระยานรินทรราชเสนี นำบาญชีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรือไรซิงซันออกไปรับแขกเมืองที่คุมต้นไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการเข้ามา คือเมืองไทรบูรี ๑ ปริด ๑ ตานี ๑ สายบูรี ๑ เมืองยิหริ่ง ๑ ยะลา ๑ หนองจิก ๑ ระแงะ ๑ แต่เมืองสตูนนั้นยังหาเข้ามาถึงไม่

จึ่งดำรัสถามพระยานรินทรว่าเมืองสตูนยังไม่ได้เข้ามาฤๅ พระยานรินทรกราบบังคมทูลว่ายังไม่ได้เข้ามา แล้วดำรัสว่าถ้าอย่างนั้นรอไว้เฝ้าพร้อมกัน แล้วดำรัสด้วยพระองค์ไชยันต์ว่าการตักบาตรน้ำผึ้งที่พระพุทธรัตนสถานนั้นไกลนักให้ยกมาทำที่พระที่นั่งจักรกรีก็ได้ แล้วดำรัสถามพระยาวุฒิการบดีว่าพระกี่องค์ พระยาวุฒิกราบบังคมทูลว่ารวม ๑๑ องค์ด้วยกัน แล้วดำรัสด้วยกรมหมื่นสมมตว่าหนังสือสักบัพของหลวงสมเด็จพระบรมโอรสเอาไปไว้ที่วัดทั้งสองผูกขอคืนมาถวายผูกหนึ่ง

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๖๘ วัน ๖ ฯ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๔ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานยกยอดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทขึ้นประดิสถานบนแท่นน่าพระที่นั่งจักรกรีด้านตวันตก เวลาเช้า ๕ โมงเสศโหรพราหมมาตั้งเครื่องกระยาสังเวยบ่วงสรวงเทพยุดา

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองสระบุรี ลงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๑๑๐ ว่าเจ้าอธิการพระวัดศรีไกรลาศ ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดศรีไกรลาศ ยาว ๘ วา ๒ ศอก กว้าง ๗ วา

ฉบับ ๒ บอกเมืองอุไทยธานี ลงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๑๐ ว่าพระครูอุไทยธรรมวินิจ ขอผูกพัทธสีมาวัดโนนเหล็ก ยาว ๘ วา ๒ ศอก กว้าง ๕ วา ๒ ศอก

ฉบับ ๓ บอกเมืองกำแพงเพชร ลงวันที่ ๒ พฤศภาคม ๑๑๐ ว่าจีนหันตุ้มอำแดงสุ่น ขอผูกพัทธสีมาวัดทุ่งสวน ยาว ๙ วา กว้าง ๖ วา

พระสุรินทรามาตยนำบอกเมืองนครศรีธรรมราช ลงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๑๑๐ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาความว่าเรือแครดิฐที่จะออกไปรับแขกเมืองซึ่งคุ้มต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการมาจากเมืองสงขลาถึงเกาะสมุยเหล็กข้อเสือหักไปไม่ได้ พระศริธรรมบริรักษ์ปลัด ได้หาช่างมาทำ เสร็จแล้ว แลได้จัดสะเบียงอาหารน้ำพื่นส่งไปตามสมควร

พระยาศรีสิงหเทพ นำนายมานิตรัฐยา ๑ หม่อมราชวงษ์ชื่น ๑ นายเยน ๑ ซึ่งขึ้นไปทำแผนที่พระราชอาณาเขตรลาวฝ่ายตวันออกเฉียงเหนือกลับลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

หลวงเทษาจิตรวิจารณ์ ๑ หม่อมราชวงษ์วิน ๑ นายเฮงนักเรียน ๑ กราบถวายบังคมลาขึ้นไปทำแผนที่พระราชอาณาเขตรทางหัวเมืองลาวเฉียง

พระพิรมย์ราชา กราบบังคมลาคุมเงินรางวัลขึ้นไปพระราชทานเจ้าของช้างพร้อมด้วยพระยาศุโขทัย แลพระยาพิไชย

จึ่งมีพระราชดำรัสด้วย หลวงเทษาจิตรวิจารณว่าเป็นการเหนื่อยมากไม่ค่อยได้หยุด แล้วมีพระบรมราโชวาทกับพระพิรมย์ราชาว่า เจ้าจะขึ้นไป

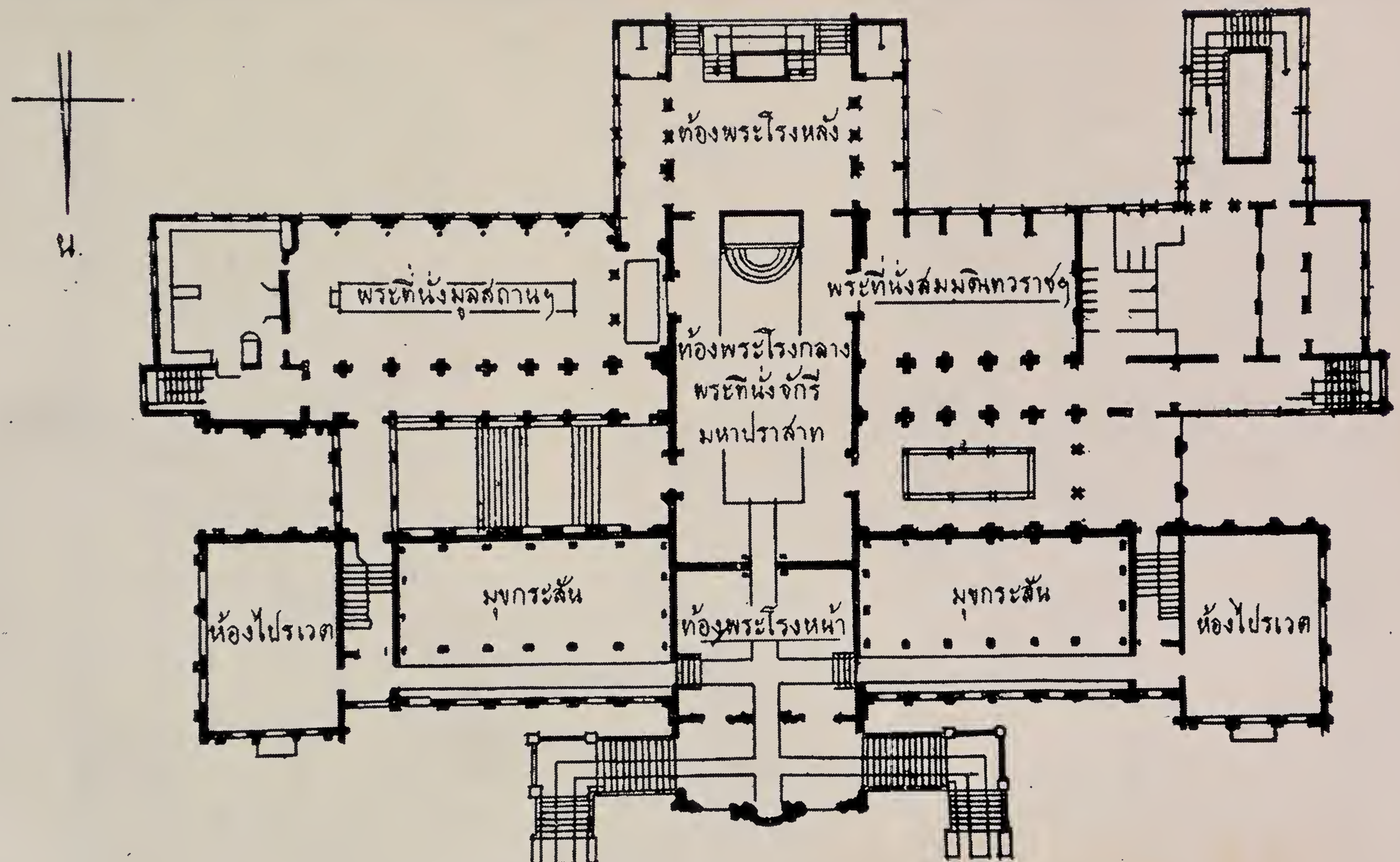
แจกเงินอย่าให้มันผิดเนื้อผิดตัวกัน แล้วดำรัสถามพระยาวุฒิการบดีว่า ฝรั่งสองคนที่จะขึ้นไปทำแผนที่นั้นยังไม่ขึ้นไปพร้อมกับพวกนี้ทีเดียวหรือ พระยาวุฒิกราบบังคมทูลว่าจะขึ้นไปครั้งหลัง แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๔ นาย ให้พระพิพากษานานาประเทศกิจ เป็นพระจักรปาณีศรีศิลวิสุทธิปลัดพระราชครูพิราม ถือศักดินา ๓๐๐๐ ให้นายสายมหาดเล็กเวรฤทธิ บุตรพระยาโชฎึกราชเสรฐี เป็นหลวงนริศรราชกิจ มีตำแหน่งราชการในกรมมหาดเล็ก ถือศักดินา ๖๐๐ ให้นายนุ่มมหาดเล็กเวรศักดิบุตรนายเชยมหาดเล็ก เป็นขุนสมุทโคจร มีตำแหน่งราชการในกรมมหาดเล็ก ถือศักดินา ๓๐๐ ให้นายมานิตรัฐยานายเวร เป็นขุนนภาภาคภัดติการมีตำแหน่งราชการในกรมแผนที่ ถือศักดินา ๕๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๖๔ วัน ๗ ฯ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๐ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโมงเสศเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง พระสงฆ์ ๙ รูป พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเป็นประธาน สามเณร ๒ คือ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๑ หม่อมเจ้าดนัยวรนุช ๑ รวมเป็น ๑๑ รูปด้วยกัน รับพระราชทานฉันแลตักบาตรน้ำผึ้งตามเคย เวลาเช้า ๓ โมงเสศพอพระสงฆ์แลสมเด็จพระบรมโอรสเสด็จกลับแล้วเสด็จขึ้น

แผนผัง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน์ และ
พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ ในรัชกาลปัจจุบัน

เวลา ๔ ทุ่มเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทประทับมุขเด็จ ดำรัสสั่งให้เอาตัวพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรเข้าหลักคาที่น่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมอนุวงษ์วรพัฒ เชิญกระแสพระบรมราชโองการไปอ่านให้พระยาอนุรักษ์ฟัง

ในพระกระแสว่า

ตรวจดูคำให้การพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรได้ความว่าวันที่ ๙ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ ได้พบกับพระยาเจริญราชไมตรีมานั่งอยู่ที่น่าห้องเอดเดอกง พระยาอนุรักษ์ไต่ถามได้ความว่ามานั่งคอยรับตัวทาษ ซึ่งพระบรมนารินทร์จะส่งให้แลเล่าข้อความให้ฟังว่าทาษสมคบกับลูกเลี้ยงลักลิ่งของหนีเข้ามาในพระบรมมหาราชวัง นาคนำเงินไปวางค่าตัว ว่าพระนางเจ้าพระวรราชเทวีให้วางเงิน พระยาเจริญได้กราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์กราบเรียนเจ้าคุณแลบอกพระยาราชประสิทธิ์แล้ว จึ่งใช้ให้พระบรมนารินทร์มากราบทูลพระนางเจ้า พระวรราชเทวี พระยาเจริญมาคอยอยู่นานแล้วยังไม่ได้ตัว ขอให้พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรช่วย พระยาอนุรักษ์จึงได้เรียกนาคออกไปถามว่า การเรื่องนี้พระยาเจริญได้กราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์แลพระยาประสิทธิ์แล้ว จึ่งให้พระบรมนารินทร์มาคอยอยู่ที่ประตูย่ำค่ำ เดี๋ยวนี้ตัวทาษอยู่ที่ไหน นาคจึ่งแจ้งความว่า เมื่อไปวางเงิน พระยาเจริญไม่รับเงินแล้วพระนางเจ้าพระวรราชเทวีก็รับสั่งให้บอกเบิดตัวทาษนั้นไปเสีย ตัวทาษก็ไปเสียแล้ว พระยาอนุรักษ์กลับขู่ว่า นาคเป็นผู้ไปวางเงิน เขาจะมิเอาตัวทาษกับนาคฤๅ ให้นาคส่งตัวให้เสียเถิด ได้ใจความดังนี้ เห็นว่าการเรื่องนี้เดิมตัวทาษมาหาเงินที่พระนางเจ้าพระวรราชเทวี พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอาง

จึ่งได้ให้นาคนำเงินไปวางค่าตัว ที่พระยาเจริญราชไมตรีนายเงิน พระยาเจริญราชไมตรีไม่รับเงิน ว่าทาษสมคบบุตรเลี้ยงลักซองหนีได้ฟ้องศาลหลวงไว้แล้ว นาคกลับเข้ามาแจ้งความดังนี้ พระนางเจ้าพระวรราชเทวี เห็นว่าทาษเกี่ยวข้องเป็นความ จึ่งไม่ต้องการรับสั่งให้บอกเบิดตัวทาษไปเสียตัวทาษนั้นก็ไปตั้งแต่วันที่ ๗ เดือนตุลาคม ซึ่งเป็นวันวางเงินนั้นต่อวันที่ ๙ พระยาอนุรักษ์จึงได้เรียกนาคออกไปแจ้งความว่าทาษพระยาเจริญราชไมตรีหนีมาอยู่ที่พระนางเจ้าพระวรราชเทวี กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการมีรับสั่งให้ส่งตัวให้เขาเสีย นาคแจ้งความว่า เมื่อไปวางเงินพระยาเจริญไม่ยอมรับเงินแล้ว พระนางเจ้าพระวรราชเทวีก็รับสั่งให้บอกเบิดตัวทาษไปแล้ว พระยาอนุรักษ์กลับว่านาคเป็นผู้ไปวางเงิน เขาจะเอาตัวกับนาคบังคับให้นาคส่งตัวทาษให้จงได้ดังนี้

เห็นว่าการซึ่งพระยาอนุรักษ์บังคับบัญชาทั้งปวงนี้ไม่มีหลักหลายอันใดซึ่งจะเป็นที่ตั้ง ด้วยพระยาเจริญก็หาได้มาร้องเรียนต่ออธิบดีกรมวังประการหนึ่งประการใดไม่ เป็นแต่พระยาเจริญเล่าให้ฟังแล้วขอให้ช่วย แลเมื่อนากแจ้งความว่าวางเงินไม่ได้ พระนางเจ้าพระวรราชเทวีรับสั่งให้บอกเบิดตัวทาษไปเสียแล้วดังนี้ ก็ไม่เป็นการจำเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งพระนางเจ้าพระวรราชเทวี ฤๅนากซึ่งจะเป็นผู้ต้องส่งตัวทาษ ด้วยว่าทาษมาหาเงินมิได้ช่วยไว้แล้วก็ปล่อยไปเป็นธรรมดา ถึงว่าพระยาเจริญจะฟ้องกล่าวโทษนากว่าสมคบทาษตาม ซึ่งนากแจ้งความว่าพระยาอนุรักษได้บอก (ซึ่งพระยาเจริญมิได้ฟ้องจริงดั่งนั้น เป็นแต่คำขู่) ก็ดี ก็ยังหาใช่กาลสมัยที่พระยาอนุรักษจะบังคับให้นาคส่งตัวทาษซึ่งจำหน่ายว่า มิได้อยู่แล้วนั้นไม่

ด้วยพระยาอนุรักษ์ไม่ได้เป็นตระลาการบังคับบัญชาความ ซึ่งอ้างว่าพ้องนั้นเลย อีกประการหนึ่ง ถึงว่าจะเป็นความจริงตามที่นากแจ้งว่า พระยาอนุรักษ์บอกพระยาเจริญได้กราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์เรียนเจ้าคุณแลบอกพระยาราชประสิทธิ์ ท่านทั้งนั้นบังคับให้ส่งตัวให้ได้ ถ้าพระยาอนุรักษ์เชื่อพระยาเจริญก็ควรจะไปกราบทูลสอบถามกรมหลวงเทวะวงษ์ให้ได้ รับคำสั่งต่อพระโอฐฤๅเป็นลายพระหัตถ์จึ่งจะสมควร ซึ่งจะเชื่อเอาแต่ถ้อยคำผู้มาอ้างถึงท่าน ผู้มีบันดาศักดิ์แล้วทำตามไปไม่พิจารณาว่าผิดแลชอบนั้นก็ไม่ควรอยู่ชั้นหนึ่งแล้ว นี่พระยาเจริญก็เป็นแต่อ้างถึงว่าได้กราบทูลแลได้กราบเรียนท่านทั้งนั้นใช้ให้ผู้อื่นมาพูดกับผู้อื่น พระยาอนุรักษ์ไปเก็บเอาข้อความมาเป็นธุระเอื้อเฟื้อเหลือเกิน บังคับขู่รู้จากทางที่ถูกที่ชอบ เห็นว่าพระยาอนุรักษ์ก็เป็นกรมวังผู้ใหญ่มีชื่อเสียงไม่สู้ดีมาแต่เดิม ครั้งนี้ก็มาปรากฏชัดว่าทำการเดินนอกทางเป็นการตะลบตะแลงละทิ้งแบบอย่าง บังคับการที่ไม่ชอบดังนี้ ครั้นจะยกโทษภาคทัณฑ์ให้ก็เห็นว่าจะเป็นทางประพฤติอีกร่ำไปของพระยาอนุรักษ์ แลจะเป็นเยี่ยงอย่างของกรมวัง ซึ่งจะไม่รักษาแบบอย่างทางราชการ หากินด้วยขู่กันโชกผู้หญิงซึ่งไม่รู้จักความต่อไปภายน่าให้ตีหลังพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรเสียสามสิบที ให้เข็ดหลาบจะเป็นเยี่ยงอย่างสืบไป

สยามินทร์

เวลายามเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๗๐   วัน ๑ ๙ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๑ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองสระบูรี ลงวันที่ ๒๗ พฤศภาคม ๑๑๐ ว่าได้รับหีบศิลาน่าเพลิง ผ้าขาวร่มรองเท้าพระราชทานในการเผาศพหลวงศรีสรภูยกระบัตรเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ ถวายพระราชกุศลในการผูกพัฒเสมาวัดหนองแซง ฉบับ ๓ บอกเมืองลพบูรี ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๑๑๐ ว่าหลวงรักษาบูรี ขอที่ผูกพัทเสมาวัดมะปรางหวาน ยาว ๙ วา กว้าง ๘ วา

ฉบับ ๔ บอกเมืองสิงคบูรี ลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเบิกพระเนตร์พระพุทธรูป ๙ องค์ในพระวิหารวัดพระพุทธไสยาศน์

พระสุรินทรามาตย์นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๑๑๐ ว่าเครื่องราชบรรณาการปี ๑๑๐ ต้นไม้ ทอง ๖ เงิน ๖ } ต้น เทียนพนมหนักเล่มละบาท ๑๐๐๐ เล่ม ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ กระเบื้องปูพื้น ๒๐๐๐ แผ่น เสื่อลวด ๑๕ ลวด มอบให้หลวงบริรักษ์ภูเบนทร์ผู้ช่วยราชการคุมเข้ามา

ฉบับ ๒ ว่าพระยาสงขลาได้ให้หลวงอุดมภักดีผู้ช่วย ไปเร่งต้นไม้ทองเงิน คือเมืองตานี ๑ เมืองสายบุรี ๑ เมืองยะลา ๑ เมืองหนองจิก ๑ รวม ๔ เมืองจำนวนปี ๑๑๐ ซึ่งอยู่ในบังคับเมืองสงขลา เข้ามาพร้อมกับหลวงบริรักษ์ภูเบนทร์เสร็จแล้ว จำนวนคนนาย ๑๘ ไพร่ ๔๙ รวม ๖๗ คน

แล้วพระยานรินทร์ราชเสนี นำหลวงบริรักษ์ภูเบนทร์ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จัดได้ผ้ายกทอง ๒ ผืน ผ้าโสรงไหม ๒๐ ผืน ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย

แล้วนำพระนรเทพภักดีศรีราชยกระบัตร ๑ พระพลพยุหสงครามจางวางด่าน ๑ เมืองตะกั่วป่า ๒ หลวงโภคาพิพัฒน์ปลัดเมืองกระบี่ ๑ รวม ๓ นายกราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง

จึงดำรัสถามหลวงบริรักษ์ภูเบนทร์ว่า เข้ามาพักอยู่ที่บ้านใคร หลวงบริรักษ์ภูเบนทร์กราบบังคมทูลว่ามาอยู่ที่บ้านนายปั้น แล้วดำรัสถามต่อไปถึงมารดาหลวงบริรักษ์ภูเบนทร์ว่าอยู่ดีดอกฤๅ หลวงบริรักษ์กราบบังคมทูลว่าป่วยมาสามเดือนแล้ว จึงดำรัสถามว่าเจบเป็นไข้อะไร หลวงบริรักษ์กราบบังคมทูลว่าเป็นโรคชรา

แล้วดำรัสด้วยพระนรเทพภักดีศรีราชยกระบัตรเมืองตะกั่วป่าว่าพระนรเทพก็เป็นคนเฉลียวฉลาดในราชการ ออกไปให้ช่วยกันจัดราชการบ้านเมืองให้เรียบร้อย แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่มแลเครื่องยศตามสมควร แล้วพระราชทานสัญญาบัตร ให้หลวงเสนาภักดี เป็นพระมนตรีพจนกิจ มีตำแหน่งราชการในกรมมหาดไทย ถือศักดินา ๘๐๐

แล้วมีพระราชดำรัสว่า ขุนนางที่ไม่รู้เรื่องหน่อยจะมีความสดุ้งตกใจว่าลงพระราชอาญาพระยาอนุรักษ์ เพราะคนพระยาเจริญหนีเข้ามาอยู่ในวังพระยาอนุรักษ์รับตามให้จึงต้องรับพระราชอาญา การไม่เป็นเช่นนั้น เพราะ

พระยาอนุรักษ์ทำการล่วงน่าที่ทิ้งแบบอย่าง คือความเดิมอีทาษสองคนแม่ลูกหนีเข้ามาหาเงินกับพระองค์สร้อยเป็นเงินตราสี่ชั่ง พระองค์สร้อยจึ่งให้นากคนเครื่องไปขอวางเงินกับพระยาเจริญ ๆ จึ่งว่าซึ่งจะให้รับเงินนั้นไม่ได้ เพราะอีสองคนแม่ลูกสมคบกับบุตรเลี้ยงแล้วลักเข้าของหนีมา ได้ฟ้องไว้ศาลหลวงแล้ว ถ้าจะวางให้ได้จะต้องไปเรียนเจ้าคุณ นากก็กลับมาทูลกับพระองค์สร้อย ๆ จึ่งเล่าความถวายพระวรราชเทวี เพราะในการที่จะวางทาษของพระวรราชเทวี แล้วมอบให้พระองค์สร้อยทรงจัด เวลาที่พระองค์สร้อยไปทรงเล่านั้นนั้นเจ้านายฝ่ายในประชุมอยู่พร้อมกัน จึ่งได้ทรงพระสรวลขึ้นว่าเป็นการขันเขาไปขอวางทาษเมื่อไม่ให้วางก็แล้วกัน ทำไมจึ่งจะไปฟ้องแล้วพระองค์สร้อยก็ไล่อีทาษนั้นไป ถึงวันที่ ๙ พระยาอนุรักษ์ว่าพบกับพระยาเจริญที่น่าห้องเอดเดอกง พระยาอนุรักษ์ถามพระยาเจริญว่ามานั่งอยู่ทำไม พระยาเจริญก็เล่าให้พระยาอนุรักษ์ฟังว่าได้ทูลกรม หลวงเทวะวงษ์แลกราบเรียนเจ้าคุณ แลเรียนพระยาราชประสิทธิแล้ว พระยาราชประสิทธิให้พระบรมนารินทร์มาเอาตัวส่งให้ มาคอยอยู่นานแล้วขอให้พระยาอนุรักษ์ช่วย พระยาอนุรักษ์จึ่งให้คนไปเรียกนากออกมาจะเอาตัวทาษส่งให้พระยาเจริญ นากว่าออกไปวางเงินพระยาเจริญไม่รับแล้ว พระองค์สร้อยท่านก็ไล่ตัวทาษไป พระยาอนุรักษ์ขู่จะให้นากส่งตัวให้ได้ ว่าถ้าส่งไม่ได้เขาจะต้องฟ้องนาก จึ่งเห็นการว่าพระยาอนุรักษ์ทำการทิ้งแบบอย่าง คือเป็นแต่พระยาเจริญอ้างว่าได้ทูลกรมหลวงเทวะวงษ์แลกราบเรียนเจ้าคุณแล้ว พระยาอนุรักษ์ก็ไม่ได้ไปทูลถามกรมหลวงให้ได้ยินแก่หูเป็นแต่พระยาเจรีญบอกเท่านั้น ก็เป็นความผิดอยู่ชั้นหนึ่ง แล้วท้าวนางข้างในก็มีทำไมจึ่ง ไม่บอกให้ส่ง พระยาอนุรักษ์เป็นแต่กรมวังอยู่ข้างนอกไปบังคับข้างในล่วงน่าที่มีความผิดอีกชั้นหนึ่งจึ่งต้องลงพระราชอาญา

อีกเรื่องหนึ่งยังถามกันอยู่ คือพระยาเจริญไปทูลกรมหลวงเทวะวงษ์ว่าภริยาหนีไปอยู่ตำหนักพระอรรคชายาสามคน กรมหลวงจึ่งว่าให้คนไปทูลท่านสิท่านคงประธานให้ มิฉนั้นให้เจ้าเพิ่มไปทูลขอก็ได้ แล้วพระยาเจริญไปเล่ากับพระยาราชประสิทธิว่าห้าคน แล้วไปเล่ากับผู้อื่นว่าสิบคน ได้สอบถามข้างในแล้วมีอยู่ห้าคน คือเข้ามาบีละคนเข้ามาคนไรก็ได้เอาเงินไปวางให้ทุกคน พระยาเจริญก็รับเงินไว้แล้วทั้งนั้น เบ็นการโกหกมากเต็มที แล้วก็โกงปล่อยผู้ร้ายด้วย

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๗๑ วัน ๒ ฯ ๑๐ ๑๑ ค่ำ บีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๑๒ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๑๖ กันยายน ๑๑๐ ส่งเงินจีนผูกปี้ ๑๐๐๐ คน เงิน ๕๐ —|— ยังหาเสร็จสิ้นจำนวนไม่

ฉบับ ๒ บอกเมืองอ่างทอง ลงวันที่ ๒๒ กันยายน ๑๑๐ ส่งเงินจีนผูกปี้ ๕๐๐ คน เงิน ๒๕ —|— ยังหาเสร็จสิ้นจำนวนไม่

ฉบับ ๓ บอกเมืองพรหมบุรี ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๑๐ ส่งเงินจีนผูกปี้ ๔๐๐ คน เงิน ๒๐ —|— ยังหาเสร็จสิ้นจำนวนไม่

ฉบับ ๔ บอกพระยาสุรเดชข้าหลวงหัวเมืองลาวพวน ฉบับ ๕ บอกเมืองบริคัณหนิคมความต้องกันว่า ขุนอุดมภักดีผู้ช่วยเมืองบริคัณหนิคมป่วยเป็นไข้จับถึงแก่กรรม ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองไทรบุรี ว่าได้แต่งให้ ตนกหมิศ ๑ ตนกูหมัดอาเกบ ๑ เจะมะหมุด ๑ เจะมะหมัดอาซัน ๑ คุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการปี ๑๑๐ เข้ามา

ฉบับ ๒ บอกเมืองปลิต ว่าได้แต่งให้ ศรีเลลามักะตา ๑ ห้วนหำเดาะ ๑ บั่งลิมาเงาะ ๑ คุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการปี ๑๑๐ เข้ามา

จึงดำรัสถามพระยานรินทร์ราชเสนีว่า เมืองสตูนยังไม่ได้เข้ามาถึงฤๅ พระยานรินทร์กราบบังคมทูลว่ายังไม่ได้เข้ามาถึง จึงดำรัสต่อไปว่าเสด็จออกเสียทีหนึ่งก็ได้ แล้วดำรัสถามพระองค์เจ้าไชยันตมงคลว่าทำบุญพระอัฐิวันใด พระองค์เจ้าไชยันกราบบังคมทูลว่าวันที่ ๑๖ ตุลาคมสวดมนต์ จึงดำรัสกับพระยานรินทร์ว่าวันที่ ๑๕ ตุลาคมออกแขกเมือง

แล้วดำรัสถามพระยามหามนตรีว่า น้ำปีนี้มากฤๅน้อย พระยามหามนตรีกราบบังคมทูลว่า เวลาน้ำลงยังแห้งขาดคลอง จึงดำรัสว่าถ้าน้ำน้อยพระราชทานกะฐินในคลองเล็กเห็นจะไม่ได้

แล้วดำรัสถามพระยาวุฒิการบดีว่า วัดไชยพฤกษใครอยู่ พระยาวุฒิการกราบบังคมทูลว่าพระรัตนมุนี แล้วดำรัสว่าจะพระราชทานให้สมเด็จพระบรมโอรสทรงทอด แล้วดำรัสถึงพระองค์ต่อไปว่าเมื่อทรงผนวช

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าก็เกณฑ์ให้ทรงถอดเหมือนกัน ที่จะพระราชทานให้ทรงถอดวัดไชยพฤกษเสียก่อน แล้วจึ่งจะให้ทรงถอดวัดพระปถมเจดีย

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๗๒ วัน ๓ ฯ[๑๑] ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓
วันที่ ๑๓ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระมนตรีพจนกิจนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองฉะเชิงเซา ลงวันที่ ๑๙ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๑๒ พฤศภาคม ๑๑๐ ว่าในราษีพฤศภปี ๑๑๐ น้ำฝนน้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบเบดนิ้ว ๗ ทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปี ๑๐๙ ศอกคืบ

ฉบับ ๓ ว่าในราษีเมถุนปี ๑๑๐ น้ำฝนน้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบห้านิ้วสี่ทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปี ๑๐๙ ศอกสี่นิ้ว

ฉบับ ๔ ว่าในราษีกรกฎปี ๑๑๐ น้ำฝนมากกว่าปี ๑๐๙ สามนิ้ว ๙ ทสางค์ น้ำท่ามากกว่าปี ๑๐๙ สิบเจดนิ้ว ราษฎรไถหว่านเสร็จแล้ว ราคาเข้าเปลือกสัต ๒๕ เกวียนละ ๙|๒

ฉบับ ๕ บอกเมืองอุไทยธานี ลงวันที่ ๑๘ กันยายน ๑๑๐ ว่าในราษีสิงหปี ๑๑๐ น้ำฝนมากกว่าปี ๑๐๙ เจดนิ้วสามทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปี ๑๐๙ สิบสามนิ้ว ราษฎรทำนาได้ประมาณ ๓ ส่วนยังส่วนหนึ่ง ราคาเข้าเปลือกสัด ๒๕ เกวียนละ ๙

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองหนอกจิก ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๑๑๐ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระยาเพทราธิบาลผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก กับได้มอบเครื่องยศถาดหมาก คนโฑกาไหล่ทอง กระบี่บั้งทองเล่ม ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์มัณฑนาภรชั้นที่ ๓ ดวงหนึ่ง ให้นายรื่นมหาดเล็กคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๒ บอกเมืองนครศรีธรรมราช ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าได้แต่งให้กรมการพร้อมกับศรีตวันกรมการคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเมืองปลิตเข้ามา แต่เมืองสตูนนั้นยังหาได้เข้ามาไม่

แล้วพระยานรินทร์ราชเสนีนำนายรื่นมหาดเล็ก บุตรพระยาเพทราธิบาลเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จัดผ้าพื้นต่าง ๆ ศรี ๒๐ ผืน ผ้าซับอาบ ๒๐ ผืน ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย

แล้วพระยาพิพัฒโกษานำขุนชาญสะกลผู้ช่วยราชทูตสยาม ณ กรุงเยอรมณีกลับเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

จึ่งดำรัสถามพระยาสีหราชเดโชชัยว่า กลับมาถึงเมื่อไร พระยาสีหราชเดโชชัยกราบบังคมทูลว่ามาถึงเมื่อเวลาวานนี้ แล้วดำรัสถามว่าเรือแน่นกันเต็มที่ฤๅ พระยาสีหราชบังคมทูลว่าแน่นกัน ดำรัสถามว่านอนกันที่ไหน พระยาสีหราชกราบบังคมทูลว่าขึ้นนอนบนดาดฟ้า

แล้วดำรัสถามเจ้าหมื่นเสมอใจราชว่ายังไม่ทูลลาฤๅ เจ้าหมื่นเสมอใจกราบบังคมทูลว่าในวันที่ ๑๔ ตุลาคมจึ่งจะได้กราบถวายบังคมลา เพราะเรือจะออกได้วันที่ ๑๕ ฤๅที่ ๑๖ ตุลาคม

แล้วดำรัสสั่งเจ้าหมื่นสรรพเพธภักดีว่า จางวางหัวหมื่นขาดให้นายเวรลงเรือพระที่นั่งแทนก็ได้ แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้หลวงประชาคดีกิจ เป็นพระประชาคดีกิจ มีตำแหน่งราชการในกรมมหาดไทย ถือศักดินา ๘๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๗๓ วัน ๔ ๑๒ฯ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๑๔ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสด็จออกขุนนางตามเคย พระมนตรีพจนกิจนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองพิไชย ลงวันที่ ๕ มิถุนายน ๑๑๐ ว่าได้รับหีบศิลาน่าเพลิงแลของเครื่องไทยทานที่พระราชทานในการเผาศพพระสงครามภักดีเจ้าเมืองน้ำปาดเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ บอกเมืองพรหมบุรี ลงวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๑๑๐ ว่าพระมงคลเทพมุณี ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดบางน้ำเชี่ยว ยาว ๑๓ วา กว้าง ๘ วา

ฉบับ ๓ บอกเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการโรงพยาบาล

ฉบับ ๔ บอกเมืองมโนรมย์ ลงวันที่ ๕ เมษายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการพระราชทานที่ผูกพัทธสีมาวัดโคกสุทธาวาศ

พระสุรินทรามาตยนำบอกในกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๑๑๐ ว่าพระอนันตสมบัติได้หาตัวนิเงาะ หลานพระยาระแงะมาเฝ้าพระองค์เจ้าสายสนิทวงษ์ที่เมืองกลันตันแลได้ชี้แจงให้นิเงาะส่งต้นไม้เงินทองเข้าไปเมืองสงขลาในเดือนสิงหาคม นิเงาะหาส่งต้นไม้เงินทองมาเมืองสงขลาไม่

ฉบับ ๒ บอกนิเงาะเมืองระแงะ ลงวันที่ ๒๒ กันยายน ๑๑๐ ว่านิเงาะทำต้นไม้เงินทองเสร็จแล้ว จะเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท พระอนันตสมบัติหาให้เข้ามาเฝ้าไม่ จึงได้หนีเข้ามา พระยาสุรินทเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวังบวร ฯ ขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๑๑๐ ว่าของสำหรับต้นไม้ เงินทองเมืองแขกซึ่งอยู่ในบังคับเมืองสงขลาปี ๑๑๐ เมืองตานีทองคำทรายหนักสามตำลึงแซก ผ้าขาวยาวห้าสิบศอกสิบพับ พรมเทศห้าผืน เมืองสายทองคำทรายหนักสามตำลึงแซก ผ้าขาวยาวห้าสิบศอก ๑๐ พับ พรมเทศห้าผืน เมืองยิหริ่งทองคำทรายหนักสามตำลึงแซก ผ้าขาวยาวห้าสิบศอกสิบพับ พรมเทศห้าสิบผืน เมืองหนองจิกทองคำทรายหนักสามตำลึงแซก ผ้าขาวยาวยี่สิบสี่ศอกยี่สิบพับ กันแซงเตยยี่สิบผืน เมืองยลาทองคำทรายหนักสามตำลึงแซก ผ้าขาวยาวยี่สิบสี่ศอกยี่สิบพับ กันแซงเตยยี่สิบผืน รวมห้าเมือง

มีพระราชดำรัสด้วยพระยานรินทร์ราชเสนีว่า ให้สอบถามปากคำนิเงาะมันดู ว่าทำไมจึงไม่มาตามพระอนันตสมบัติสั่ง

หอกลอง หอนาฬิกา
มุมด้านหลังศาลาว่าการกระทรวงกลาโหม
เห็นสะพานช้างโรงสี ที่มีคนเดิน

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำพระเอกราชาเจ้าเมืองสาลวัน ๑ ราชบุตรเมืองยะโสธร ๑ หลวงศรีวรวงษ์ผู้ช่วย ๑ รวม ๓ ราชบุตรเมืองอัตปือ ๑ หลวงรัตนวงษาผู้ช่วยเมืองสุวรรณภูม ๑ พระกระเษตรพิไสย เจ้าเมืองกระเษตรวิไสยขึ้นเมืองสุวรรณภูม ๑ พระศรีสิทธิสงครามผู้ช่วยราชการเมืองนครราชสีห์มา ๑ ราชวงษเมืองภูเขียว ๑ รวม ๘ นายกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเครื่องยศแลผ้าพรรณนุ่งห่มตามสมควร

แล้วพระยานรินทรราชเสนี นำพระยาทิพยโกษากรมท่า ผู้กำกับราชการ ๑ เจ้าหมื่นเสมอใจราช ข้าหลวงที่ ๑ หลวงนริศรราชกิจ ข้าหลวงที่ ๒ ขุนสมุทโคจรผู้ช่วยราชการ กราบถวายบังคมลาออกไปเปลี่ยนพระยาศรีสรราชภักดีรักษาราชการหัวเมือง ไทย / แขก } ฝ่ายทเลตวันตก

โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินเดือนเบี้ยเลี้ยงตามอัตราเดิม เจ้าหมื่นเสมอใจราช เดือนละ ┼(บน: ๕) เสมียนเอก ๒ คน เดือนละ ┼(ขวาบน: ๓๐) เสมียนสามัญ ๖ คน เดือนละ ┼(ขวาบน: ๑๒) หลวงนริศรราชกิจ เดือนละ ┼(บน: ๒, ขวาบน: ๔๐) เสมียนเอก ๑ คนๆละ ┼(ขวาบน: ๓๐) เสมียนสามัญ ๓ คนๆละ ┼(ขวาบน: ๑๒) ขุนสมุทโคจรผู้ช่วยราชการเดือนละ ┼(บน: ๑) รวมเป็นเงินเดือนละ ┼(บน: ๑๐, ขวาบน: ๗๒) แล้วมีพระราชดำรัสว่าพระยาทิพยโกษาออกไปดูการพอจัดการเรียบร้อยแล้วกลับเข้ามาก็ได้ เจ้าหมื่นเสมอใจราชนั้นออกไปอยู่แล้วถ้าจะกลับเข้ามากรุงเทพฯ บ้าง

ก็ได้ แต่ขุนสมุทนั้นตำแหน่งคลังอะไรว่าง ๆ ก็ให้เจ้าหมื่นเสมอใจจัดให้เข้าทำเสียในตำแหน่งนั้นก็ได้ เมื่อคนเก่ามีตัวอยู่ก็ให้กลับเข้ามาเสียบ้าง อนึ่งให้พระยาทิพย์โกษาตรวจดูวิธีที่จะถลุงแร่ของมิสเตอสดินเนอที่จะทำให้แร่ได้เนื้อมากเขาได้โปรดเกล้าให้มีหนังสือมาขอซื้อแร่ในเมืองนี้ทั้งสิ้น อริศ-ปอนเดนที่กรมท่าก็ยังมี ให้ตรวจมาให้ละเอียดควรจะทำเป็นของคอเวอแมนต์ได้ก็จะได้ทำ

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

วันที่รัชกาล ๘๓๗๔ วัน ๕ ฯ ๑๓ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๕๓
วันที่ ๑๕ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระยานรินทร์ราชเสนีนำแขกเมืองซึ่งคุมต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการ จำนวนปี ๑๐๐ รวม ๘ เมือง

เมืองไทรบูรี แต่งให้ตนกูหมิศ ๑ ตนกูมะหมัดอาเกบ ๑ เจะมหะหมุด ๑ เจะมหมัดอาซัน ๑ รวม ๔ นาย คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๕ ศอก มีชั้น ๗ ชั้น ๘ ทั้งยอด มีกิ่ง ๒๘ กิ่ง ดอกกลีบสองชั้น ๒๘ ดอก ใบ ๕๙๒ ใบ ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำกาบกิ่งใบเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ หอกคอทองเถลิงทอง ๓ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๓ คู่ หอกคอทองเลว ๑๕ คู่ ผ้าขาวยาว ๘๐ ศอก ๔๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๔๐ พับ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๘๐ พับ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอกแทนพรมเทศ ๖๐ พับ ปีไสไม้เขียนลาย ๒ คู่ ปีไสหวาย ๑๐ คู่

เมืองปลิต แต่งให้เสดดาโหรย ๑ สีเลหลามักกะตา ๑ ห้วมอำกะ ๑ ปั่งลิมางา ๑ คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๐ ๒ ๐ ๕ มีชั้น ๕ ชั้น มีกิ่ง ๔ กิ่ง กาบ ๑๖ กาบ ก้าน ๔๘ ก้าน ดอก ๖๕ ดอก ใบ ๒๐๘ ใบ ต้นไม้เงินต้นหนึ่ง สูงต่ำกาบกิ่งดอกใบเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ หอกคอทอง เถลิงทอง ๑ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๑ คู่ หอกคอทองเลว ๕ คู่ ผ้าขาว ยาว ๘๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอกแทนพรมเทศ ๒๐ พับ ผ้าลายนอก อย่าง ๒๐ ผืน ผ้าลายชายสบัด ๒๐ ผืน ปี่ไสหวาย ๕ คู่

เมืองตานีแต่งให้ แม่กองสามัน ๑ แม่กองอุเสง ๑ แม่กองเจะแล ๑ แม่กองเจะหะ ๑ รวม ๔ นาย คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๐ ๒ ๑ ๗ ศอกมีชั้น ๖ ชั้นทั้งยอด มีกิ่ง ๑๖ กิ่ง กาบ ๑๐ กาบ ก้าน ๖๘ ก้าน ใบประจำกิ่ง ๓๒ ใบ ใบโพห้อย ๑๖๐ ใบ ดอก ๖๙ ดอก นก ๑ นก ต้นเงินต้นหนึ่ง สูงต่ำเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ ทองคำทรายหนัก ๓ ไทย หอกคอทองเถลิงทอง ๒ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๒ คู่ หอกคอทองเลว ๓ คู่ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๒๐ ศอกแทนพรมเทศ ๑๐ พับ หวายตาค้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ ขด กันแชงเตย ๒๐ ผืน

เมืองสายบุรี แต่งให้แม่กองคุมา ๑ แม่กองหวันโดย ๑ แม่กองบะสอ ๑ แม่กองสาวิต ๑ รวม ๔ นาย คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๕ ชั้นทั้งยอด มีกิ่ง ๑๖ กิ่ง กาบ ๑๐ กาบ ใบประจำกิ่ง ๓๒ ใบ ใบโพห้อย

๑๐๔ ใบ ดอก ๖๑ ดอก ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำกาบกิ่งดอกใบเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ ทองคำทรายหนัก ๓|— ไทย หอกคอทองเถลิงทอง ๒ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๒ คู่ หอกคอทองเลว ๓ คู่ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๘๐ ศอก ๑๐ พับ หวายตาค้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ ซด กันแชงเตย ๒๐ ผืน

เมืองยิหริ่ง แต่งให้แม่กองฮามัด ๑ กูเด ๑ ดะโตะ ๑ บั่งลูมะ ๑ รวม ๔ นาย คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๐ ๒ ๐ ๑ มีกิ่ง ๑๒ กิ่ง มีกาบ ๘ กาบ มีก้าน ๔๑ ก้าน ก้านมีใบประจำกิ่ง ๒๔ ใบ มีใบโพน้อย ๘๐ ใบ มีดอก ๕๓ ดอก ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำกาบกิ่งก้านใบดอกเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ ทองคำทรายหนัก ๓|— ไทย หอกคอทองเถลิงทอง ๑ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๑ คู่ หอกคอทองเลว ๓ คู่ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๑๐ พับ ผ้าขาวยาว ๘๐ ศอกแทนพรมเทศ ๕ พับ หวายตาค้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ ซด กันแชงเตย ๒๐ ผืน

เมืองยลา แต่งให้แม่กองสาอีก ๑ นิรามัญ ๑ บั่งลูอาบู ๑ รวม ๓ นาย คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๐ ๑ ๑ ๔ มีกิ่ง ๑๖ กิ่ง มีกาบ ๑๖ กาบ มีก้าน ๕๖ ก้าน มีดอก ๖๑ ดอก มีใบประจำกิ่ง ๔๐ ใบ มีใบโพห้อย ๑๕๑ ใบ ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ ทองคำทรายหนัก ๓|— ไทย หอกคอทองเถลิงทอง ๑ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๑ คู่

หอกคอทองเลว ๓ คู่ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๑๐ พับ หวายตาค้า ๒๐๐ กำ หวายหีน ๒๐๐ ขด กันแชงเตย ๒๐ ผืน

เมืองหนองจิก แต่งให้หลวงต่างตา ๑ หลวงเทพอาญา ๑ ขุนอักษร ๑ รวม ๓ นาย คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๐ ๑ ๐ ๑๐ มีกิ่ง ๑๒ กิ่ง มีกาบ ๘ กาบ มีก้าน ๔๑ ก้าน มีใบประจำกิ่ง ๑๑๔ ใบ มีใบโพห้อย ๖๐ ใบ มีดอก ๔๕ ดอก ต้นไม้เงินสูงต่ำเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ ทองคำทรายหนัก ๓ ไทย หอกคอทองเถลิงทอง ๑ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๑ คู่ หอกคอทองเลว ๓ คู่ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๑๐ พับ หวายตาค้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ กำ กันแชงเตย ๒๐ ผืน

เมืองระแงะ คือนิเงาะห ๑ แม่กองสาลำ ๑ แม่กองปะตง ๑ แม่กองสุลง ๑ แม่กองอาหวังปะยัน ๑ แม่กองหะยีมะยามัน ๑ โต๊ะหะยิกุใจ ๑ รวม ๗ นาย คุมต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๐ ๑ ๑ ๓ มีกิ่ง ๑๖ กิ่ง มีกาบ ๑๐ กาบ มีก้าน ๖๑ ก้าน มีใบประจำกิ่ง ๒๘ ใบ มีใบโพห้อย ๑๕๒ ใบ มีดอก ๖๑ ดอก ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการ ทองคำทรายหนัก ๓ ไทย หอกคอทองเถลิงทอง ๒ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๑ คู่ หอกคอทองเลว ๑ คู่ ผ้าขาวยาว ๒๕ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๘๐ ศอกแทนพรมเทศ ๑๐ พับ หวายตาค้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ ขด กันแชงเตย ๒๐ ผืน

มีพระราชดำรัสด้วยตามสมควร แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๗๕ วัน ๖ ฯ ๑๔ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๖ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เป็นวันสมภพในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เวลาเช้าพระสงฆ์ ๒๐ รูปมีพระราชานุพัทธมุนีเป็นประธานจะได้รับพระราชทานฉันในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เวลาค่ำจะได้เจริญพระพุทธมนต์ตามเคย

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ตามที่กล่าวมาแล้ว เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว มีสดัปกรณ์ร้อยหนึ่ง

เวลาทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระบรมอัฐิ แลทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ พระสงฆ์ ๒๐ รูปนั้นเจริญพระพุทธมนต์ เวลายามเสศเจริญพระพุทธมนต์จบทรงทอดผ้าไตรพระสงฆ์ ๒๐ รูปสดับปกรณ์พระบรมอัฐิเสร็จแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระกิติสารมุนีเข้ามาถวายเทศนาทานมัยกัณฑ์หนึ่ง จบแล้วทรงถวายไตร เครื่องบริขารตามสมควร เวลา ๔ ทุ่มเสศพระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินสลึงแก่พระบรมวงษานุวงษ์ตามเคยแล้วเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยเสด็จลอยพระปทีบตามเคย เวลา ๕ ทุ่มเสศลอยพระปทีบเสร็จเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๗๖ วัน ๗ ฯ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๕๓ (๑๒๔๔ in margin)

วันที่ ๑๗ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เป็นวันสวรรคตในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ ๒๐ รูป มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นประธานที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว มีสดับปกรณ์ร้อยหนึ่ง

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระบรมอัฐิแลเครื่องนมัศการพระพุทธรูปตามเคย พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราตั้งกรรมสัมปาทิกให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์เป็นสภานายก หม่อมอนุวัตรวรพงษ์เป็นเลฃาธิการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์เป็นเหรัญญิก พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ์เป็นสาราณิยกร พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เป็นบรรณารักษ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิตเป็นประฏิคม หลวงสโมสรพลการเป็นผู้ช่วยสาราณิยกร หลวงไพศาลศิลปสาตรเป็นผู้ช่วยบรรณารักษ์ หม่อมเจ้าอลังการเป็นผู้ช่วยปฏิคม เวลา ๒ ยามเสศพระสงฆ์เจริญพระพุทมนต์จบ ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระสงฆ์ ๒๐ รูปเสร็จแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เชิญเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเข้ามาถวายเทศนาภาวนามัยกัณฑ์หนึ่งเมื่อจบแล้วทรงถวายไตรเครื่องบริฃาร แล้วทรงพระราชทานเงินสลึงแก่พระบรมวงษานุวงษ์ตามเคย เวลา๗ ทุ่มเสศพระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลากลับ เสด็จทรงพระราชยานไปประทับลอยพระปทีบตามเคย เวลา ๘ ทุ่มเสศลอยพระปทีบแล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๗๗ วัน ๑ ฯ$_{๑}$ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๑๘ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ ๓๔ รูปมีพระกิตติสารมุนีเป็นประธานในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในการกาลานุกาล ครั้นรับพระราชทานฉันแล้วสดับปกรณ์กาลานุกาลตามเคย แล้วมีสดับปกรณ์รายร้อยอีกห้าร้อยรูป ส่งไปสดับปกรณ์หอพระนาคร้อยรูป ฝ่ายพระราชวังบวรฯ ร้อยรูป

เวลาทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสด็จออกมาจุดเทียนนมัศการ พระโพธิวงษ์ถวายเทศนาศิลมัยกัณฑ์หนึ่ง จบแล้วถวายไตรแลเครื่องบริขารตามเคย เวลา ๕ ทุ่มเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งไปประทับลอยพระปทีบตามเคย เวลา ๒ ยามเสศลอยพระปทีบเสร็จเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๗๘ วัน ๒ ฯ$_{๒}$ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๑๙ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสด็จออกขุนนางตามเคย พระมนตรีพจนกิจนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระพิศณุเทพข้าหลวงที่ ๒ รักษาราชการหัวเมืองลาวฝ่ายตวันออก ณ เมืองนครจำปาศักดิ์ ลงวันที่ ๗ มินาคม ๑๐๙ ว่าได้รับหีบศิลาน่าเพลิงแลของไทยทานในการเผาศพขุนพิไชยชาญยุทธปลัดกรมเขนทองซ้ายฝ่ายพระราชวังบวรฯ เสร็จแล้วขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ ถวายพระราชกุศลในการเผาศพหมื่นพินิจวาตาหมอนวด ฉบับ ๓ บอกเมืองสุรินทร์ ลงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๑๐๙ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระยาสุรินทร์ภักดีเจ้าเมือง

จึ่งดำรัสถามพระยามหาอำมาตยว่า เมืองเหล่านี้ยังไม่มีเจ้าเมืองทั้งนั้นฤๅ พระยามหาอำมาตยกราบบังคมทูลว่า เมืองสุรินทร์ สังขะ ขุขันธ์ทั้งสามเมืองนี้ยังไม่มีเจ้าเมือง

พระยาศรีสิงหเทพนำเจ้าอุปราชเมืองหลวงพระบางกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาบ้านเมือง

จึ่งดำรัสด้วยเจ้าอุปราชว่า ให้ช่วยเจ้านครหลวงพระบางจัดราชการบ้านเมือง ถ้ากรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์เสด็จขึ้นไปถึงแล้ว การสิ่งไรที่ขัดข้องก็ให้ปฤกษาหาฤๅกรมหมื่นสรรพสิทธิ แล้วดำรัสถามพระยาศรีว่าสะเบียงแลอะไรจัดให้เขาขึ้นไปพร้อมแล้วฤๅ พระยาศรีกราบบังคมทูลว่าจัดพร้อมแล้ว

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๔ นาย ให้จหมื่นรัตนโกษาปลัดกรม เป็นพระศุภรัตกาสายานุกิจ เจ้ากรมพระคลังศุภรัต ถือศักดินา ๑๔๐๐ ให้นายเจริญสมบัตินายเวร เป็นจมื่นวิสูตรสมบัติ ปลัดกรมพระคลังศุภรัตขวา ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายพิศาลภักดีนายเวรชาววังเป็นขุนพิพัทธราชกิจ มีตำแหน่งประจำราชการที่ห้องชาววัง ถือศักดินา ๕๐๐ ให้ขุนบันเลงบันฤๅศัพท์ เป็นขุนสกลมณเฑียร ปลัดกรมวังนอก ถือศักดินา ๖๐๐ แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๘๐ วัน ๔ ฯ ๔ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามที่สมเด็จพระบรมโอรสตั้งถวายในการพระราชทานพระกฐิน ประทับทอดพระเนตรอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเสศเสด็จกลับ

วันที่รัชกาล ๘๓๘๑ วัน ๕ ฯ ๕ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๒๒ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เป็นวันพระราชทานพระกฐินกระบวนรถพระที่นั่งตามเคย เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดราชประดิษฐที่ ๑ มีพระสงฆ์จำพรรษา สมเด็จพระราชาคณะ ๑ หม่อมเจ้าพระ ๑ ถานานุกรม ๘ พระมหาดเล็ก ๒ พระอันดับ ๑๗ รวมพระสงฆ์ ๒๙ รูป สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์เป็นผู้ครองผ้ากฐิน พระรับไตรปี ๙ รูป พอถวายเครื่องบริขารแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสด็จกลับมาทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศที่ ๒ มีพระสงฆ์จำพรรษา พระเจ้าบรมวงษ์เธอ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ ๑ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ ๑ พระครูถานานุกรม ๙ อันดับ ๒๖ รวมพระสงฆ์ ๓๘ รูป พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นผู้ครองกฐิน พระรับไตรปี ๑๑ รูป พอถวายเครื่องบริขารแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา

เสด็จกลับมาทรงรถพระที่นั่งมาประทับวัดพระเทพศิรินทราวาศที่ ๓ มีพระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ พระครู ๑ ถานานุกรม ๓ เปรียญ ๒ อันดับ ๓๙ รวมพระสงฆ์ ๔๖ รูป พระอริยมุนีเป็นผู้ครองกฐิน พระรับไตรบี่ ๖ รูป สามเณร ๑ พอถวายเครื่องบริขารแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสด็จกลับมาทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดมหาธาตุที่ ๔ มีพระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๓ พระครู ๑ ถานานุกรม ๑๐ เปรียญ ๖ พิธีธรรม ๔ อันดับ ๒๑๙ รวมพระสงฆ์ ๒๓๗ รูป พระเทพโมลีเป็นผู้ครองกฐิน พระสงฆ์รับไตรบี่ ๒๑ รูป พอถวายเครื่องบริขารแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสด็จมาขึ้นทรงพระที่นั่ง เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จถึงพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๓๘๒ วัน ๖ฯ๑๑ ค่ำ บี่เถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑๒๔ / ๖)

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเสด็จทรงเครื่องเต็มยศ ประดับนพรัตนราชวราภรณ์เสด็จทรงราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท โดยกระบวนราบในการพระราชทานพระกฐิน ประทับวัดจักรวัติราชาวาศที่ ๑ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๒ พระครู ๑ ถานานุกรม ๕ เปรียญ ๗ อันดับ ๒๘๖ รวมพระสงฆ์ ๓๐๑ รูป พระวรญาณมุนีเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรบี่ ๑๔ พอถวายเครื่องบริขารแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสด็จมาทรงราชยานไปประทับวัดสัมพันธวงษ์ที่ ๒ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๓ อันดับ ๓๓ รวมพระสงฆ์ ๓๗ รูป พระวินิจวินัย

เป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๓ พอถวายเครื่องบริขารแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสด็จทรงราชยานไปประทับวัดประทุมคงคาที่ ๓ พระสงฆ์จำพรรษา สมเด็จพระราชาคณะ ๑ พระครู ๑ ถานานุกรม ๘ เปรียญ ๑ พระอินสูงอายุ ๑ อันดับ ๑๗ รวมพระสงฆ์ ๓๑ รูป สมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๑๑ พอถวายเครื่องบริขารแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสด็จทรงราชยานกลับ เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จถึงพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๓๘๓ วัน ๗ ฯ ๗ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๒๔ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๓๘๔ วัน ๑ ฯ ๘ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเสด็จทรงเครื่องเต็มยศ ประทับเครื่องราชวราภรณ์ช้างเผือกมหาวราภรณ์ เสด็จทรงราชยานงาแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทโดยกระบวนราบในการพระราชทานพระกฐินประทับวัดพระเชตุพลวิมลมังคลารามที่ ๑ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๔ พระครู ๓ ถานานุกรม ๑๘ เปรียญ ๔ พิธีธรรม ๔ อันดับ ๒๐๔ รวมพระสงฆ์ ๒๓๘ รูป พระมงคลเทพมุนีเป็นผู้ครองกฐิน เมื่อกรานกฐินแล้วทรงทอดผ้าไตรปี

พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรมในพระอัฐิ ๗ สดัปกรณ์พระอัฐิ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสตามเคย แล้วทรงถวายไตรบี่ พระราชาคณะ พระครูถานานุกรม เปรียญรวม ๒๒ รูป เณร ๑ แล้วเสด็จประทับวัดราชบุรณที่ ๒ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๓ ถานานุกรม ๑๓ เปรียญ ๔ พิธีธรรม ๔ พระมหาดเล็ก ๑ อันดับ ๑๗๖ รวมพระสงฆ์ ๒๐๑ รูป พระธรรมไตรโลกาจาริย์เป็นผู้ครองกฐิน รับไตรบี่ ๒๐ รูป ครั้นเสร็จแล้วเสด็จประทับวัดราชบพิธที่ ๓ พระสงฆ์จำพรรษา พระองค์เจ้าพระราชาคณะ ๑ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ ๑ หม่อมเจ้าพระเปรียญ ๑ หม่อมเจ้าพระ ๑ หม่อมราชวงษ์ ๑ ถานานุกรม ๘ เปรียญ ๕ พระขุนนาง ๑ พระมหาดเล็ก ๑ อันดับ ๑๗ รวมพระสงฆ์ ๓๗ รูป พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรบี่ ๑๖ เสร็จแล้วเสด็จประทับวัดสุทัศน์เทพวรารามที่ ๔ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๒ ถานานุกรม ๑๐ เปรียญ ๗ พระพิธีธรรม ๔ อันดับ ๑๔๙ รวมพระสงฆ์ ๑๗๒ รูป พระ-ธรรมวโรดมเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรบี่ ๑๘ รูป เสร็จแล้วเสด็จกลับเวลาย่ำค่ำเสศเสด็จถึงพระบรมมหาราชวัง

ในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกฐินวัดสุทัศน์เทพวรา-รามนี้เคยเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปประทับในพระวิหารก่อน ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูป แล้วจึ่งเสด็จเข้าไปประทับพระอุโบสถ แต่วันนี้มหาดเล็กเวรเดช ยามขันธ์หาได้เอาพานเทียนเข้าไปถวายในพระวิหารไม่ เอาพานเทียนเข้าไปคอยถวายเสียในพระอุโบสถ เสด็จเข้าไปในพระวิหารหามีเทียนเครื่องนมัสการไม่

จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้พระยานรรัตนราชมานิตจางวางมหาดเล็กประกาศแก่มหาดเล็กว่า ตั้งแต่จางวางหัวหมื่น หลวงนาย จ่าหุ้มแพรนายรอง ในพระบรมมหาราชวัง แลฝ่ายพระราชวังบวรฯ ให้มานมัสการพระพุทธรูปในพระวิหาร แทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ รับพระบรมราชโองการประกาศ ว่าในวันที่ ๓๐ ตุลาคม เวลาเช้า ๔ โมงให้มหาดเล็กมานมัสการพร้อมกัน

วันที่รัชกาล ๘๓๘๕ วัน ๒ ฯ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ [๒๔]

วันที่ ๒๖ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

จะได้เสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานพระกฐินโดยชลมารค

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเสด็จทรงเครื่องเต็มยศอย่างพลเรือน ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ปฐมจุลจอมเกล้า เสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งเทวาธิวัตร ที่ท่าราชวรดิษฐ

ประทับวัดอรุณราชวรารามที่ ๑ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๕ เปรียญ ๒ พิธีธรรม ๔ อันดับ ๑๐๑ รวมพระสงฆ์ ๑๑๓ รูป พระราชมุนีเป็นผู้ครองกฐิน พระรับไตรปี ๘ รูป สามเณร ๑ เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับวัดโมลีโลกยที่ ๒ มีพระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ พระครู ๑ ถานานุกรม ๓ อันดับ ๒๒ รวมพระสงฆ์ ๒๗ รูป

พระราชานุพัทธมุนีเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๔ เสร็จแล้วเสด็จประทับวัดหงษรัตนารามที่ ๓ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๓ เปรียญ ๑ พระพิธีธรรม ๔ อันดับ ๕๐ รวมพระสงฆ์ ๕๙ รูป พระประสิทธิศิลคุณเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๕ รูป เสร็จแล้วเสด็จกลับ เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จถึงพระบรมมหาราชวัง

อนึ่ง วัดราชสิทธิธาราม ซึ่งกำหนดเป็นวัดที่ ๔ นั้น เพราะเวลาจวนค่ำเสียหาได้เสด็จไม่ เมื่อประทับในพระอุโบสถวัดที่ ๓ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าไตรกฐิน ให้พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศร์ไปทอด

วันที่รัชกาล ๘๓๘๖ วัน ๓ ฯ๑๐ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑๒๔)

วันที่ ๒๗ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเสด็จทรงเครื่องครึ่งยศอย่างทหาร ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ กรุงรุชเซีย ชื่อ แซนต์แอนดริว เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งเพชร์รัตนดำราราย ไปประทับวัดมกุฎกษัตริย์ที่ ๑ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ หม่อมราชวงษ์พระ ๑ พระครู ๒ ถานานุกรม ๘ เปรียญ ๒ อันดับ ๔๔ รวมพระสงฆ์ ๕๙ รูป พระกิติสารมุนีเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๑๓ รูป เสร็จแล้วเสด็จไปประทับวัดโสมนัศวิหารที่ ๒ พระสงฆ์จำพรรษา สมเด็จพระวันรัต ๑ พระราชาคณะ ๒ พระครูถานานุกรม ๑๘ เปรียญ ๑ พิธีธรรม ๒ อันดับ ๖๖ รวมพระสงฆ์ ๙๐ รูป สมเด็จพระวันรัตอาพาธหาได้ลงมาในที่ประชุมสงฆ์ไม่ พระราชพงษ์ปฏิพัตรเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๑๕ เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนิน

ไปเยี่ยมสมเด็จพระวันรัตที่กุฎี แลทรงถวายไตรด้วยแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับวัดบรมนิวาศที่ ๓ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๕ เปรียญ ๑ พระมหาดเล็ก ๑ อันดับ ๒๗ รวมพระสงฆ์ ๓๕ รูป พระพรหมมุนีเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๖ รูป เสร็จแล้วเสด็จกลับ เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จถึงพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๓๘๗ วัน ๔ ฯ ๑๑ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๒๘ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเสด็จทรงเครื่องครึ่งยศ ประดับเครื่องราช-อิศริยาภรณ์ มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ เสด็จลงประทับเรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ ไปประทับวัดรฆังโฆสิตารามที่ ๑ พระสงฆ์จำพรรษา หม่อมเจ้าพระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๖ เปรียญ ๔ พระพิธีธรรม ๔ อันดับ ๑๑๔ รวมพระสงฆ์ ๑๒๙ รูป หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันท์ธรรมเจดีย์ เป็นผู้ครองกฐิน พระรับไตรปี ๑๑ รูป สามเณร ๑ เสร็จแล้วเสด็จไปประทับวัดกัลยาณมิตรที่ ๒ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๒ พระครู ๑ ถานานุกรม ๘ เปรียญ ๑ อันดับ ๗๕ รวมพระสงฆ์ ๘๗ รูป พระวิเชียรธรรมคุณาธานเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๑๑ เสร็จแล้วเสด็จไปประทับวัดบพิธภิมุขที่ ๓ พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๔ เปรียญ ๓ อันดับ ๗๘ รวมพระสงฆ์ ๘๖ รูป พระโพธิวงษาจาริย์เป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๔ รูป เสร็จแล้วเสด็จกลับ เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จถึงพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๓๘๘ วัน ๕ ฯ ๑๒ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ. ๑๒๕๓, ร.ศ. ๑๒๔)

วันที่ ๒๙ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งกราบประจำทวีปพระราชทานพระกฐิน ประทับวัดจันทารามที่ ๑ พระสงฆ์จำพรรษา พระครู ๑ ถานานุกรม ๒ อันดับ ๓๓ รูป รวมพระสงฆ์ ๓๖ รูป พระโพธิวงษาจาริย์เป็นผู้มานำสงฆ์ พระครูธรรมกิจานุรักษเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๒

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตรกฐิน ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสด็จไปทอดพระกฐินวัดนางนอง ซึ่งกำหนดเป็นวัดที่ ๒ แล้วเสด็จไปประทับวัดราชโอรส พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๕ อันดับ ๕๕ รวมพระสงฆ์ ๖๑ รูป พระสังวรวิมลเป็นผู้ครองกฐิน รับไตรปี ๕ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ ไปจุดเทียนนมัสการพระพุทธไศรยาศน์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ เวลาทุ่มเศษเสด็จถึงพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๓๘๙ วัน ๑ ฯ ๑๓ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (ร.ศ. ๑๒๔)

วันที่ ๓๐ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งแต่เชิงบันไดน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันออก ไปประทับวัดบวรนิเวศ เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ เสด็จขึ้นบนเกยซึ่งตั้งน่าพระพุทธชินศรี

ปฏิมากร ทรงปิดทองพระพุทธชินศรีที่พระภักตร์ พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นประธานสงฆ์สวดถวายไชยมงคล เจ้าพนักงานประโคมเครื่องดุริยางค์ดนตรี แล้วเสด็จกลับลงมาประทับทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายน่าปิดทองต่อไป

เวลาทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๓๙๐ วัน ๗ ฯ ๑๔ ๑๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓
วันที่ ๓๑ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี เสด็จทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายใน ไปประทับวัดบวร-นิเวศ ทรงปิดทองพระพุทธชินศรีอย่างที่กล่าวมาแล้ว เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จกลับ

วันที่รัชกาล ๘๓๙๑ วัน ๑ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓
วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำศุภอักษร ๒ ฉบับ ใบบอก ๕ ฉบับในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล

ในศุภอักษรพระเจ้านครเชียงใหม่ ลงวันที่ ๑๐ กันยายน ๑๑๐ ว่า วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๑๐๙ เวลา ๑๐ ทุ่มเกิดแผ่นดินไหวยอดพระเจดีย์บนเขาสุเทพหัก ได้จ่างช่างเอาทองคำหนัก ๓┼ ทำฉัตรสรวมยอดพระเจดีย์เสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ในใบบอก ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระยาอุตรการโกศล ฉบับ ๒ บอกเมืองอุไทยธานี ลงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๑๑๐ ว่าในราษีกรกฎบี่ ๑๑๐ น้ำฝนมากกว่าบี่ ๑๐๙ สิบสี่ทสางค์ น้ำท่ามากกว่าบี่ ๑๐๙ สิบสี่นิ้ว เข้าเปลือกสัด ๒๕ เกวียนละ ๘┼๒

ฉบับ ๓ บอกเมืองศุโขทัย ลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าในราษีกรกฎบี่ ๑๑๐ น้ำฝนน้อยกว่าบี่ ๑๐๙ เจตนิ้วสี่ทสางค์ น้ำท่ามากกว่าบี่ ๑๐๙ สามศอกสี่นิ้ว ราษฎรทำนาได้ประมาณกึ่งหนึ่ง ราคาเข้าเปลือกสัด ๒๕ เกวียนละ ๖┼๒

ฉบับ ๔ บอกเมืองพิไชย ลงวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๑๑๐ ว่าในราษีเมถุนบี่ ๑๑๐ น้ำฝนน้อยกว่าบี่ ๑๐๙ สองทศางค์ น้ำท่าน้อยกว่าบี่ ๑๐๙ หนึ่งศอก ๕ นิ้ว ในราษีกรกฎบี่ ๑๑๐ น้ำฝนน้อยกว่าบี่ ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว น้ำท่าน้อยกว่าบี่ ๑๐๙ หนึ่งศอกหนึ่งนิ้ว นาลุ่มทำได้นาดอนยังทำไม่ได้ เข้าที่จะซื้อขายกันไม่มี จึ่งให้พระณรงเรืองฤทธิคุมเงิน ๑๐ ชั่งมาจัดซื้อที่เมืองพิจิตร

ฉบับ ๕ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าตั้งแต่วันที่ ๒๓ ตุลาคม ถึงวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๕ วัน น้ำลด ๑๓ นิ้ว

พระวิจารณเอาวุธนำบอกเมืองกลันตัน ขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ ฉบับ ๑ ว่ามีตราพระคชสีห์โปรดออกไปว่า พระยาเดชานุชิตป่วยถึงแก่กรรม ให้พระโยธีประดิยุทธ พระรัษฎาธิบดีบุตรบุรุษพิเศษ ปรองดองรักษาราชการบ้านเมืองนั้น ได้จัดการตามท้องตราแล้ว

ฉบับ ๒ ว่าได้รับของพระราชทานในการศพพระยาเดชานุชิต เครื่องขมาศพ ๑ สำรับ เงินสลึง ๑๐ ชั่ง เนื้อไม้หนัก ๒ ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวี เงินสลึง ๒ ชั่ง ได้จัดการฝังศพเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๓ ว่าพระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงษ์ ออกไปชี้แจงราชการเมืองกลันตน ๗ ข้อ ข้อ ๑ ให้เอาความมาชำระที่บาไลใหญ่ ข้อ ๒ ที่เกณฑ์ราษฎรมาทำมารายาแล้วเก็บค่านาคนละ ๒ กันตัง เก็บเข้าเปลือกคนละ ๒ กันตังแล้วเก็บค่านาเข้าสารด้วยนั้น ค่านาแลเข้าเปลือกให้ยกเลิก คงเก็บแต่เข้าสาร ข้อ ๓ ป่าไม้แต่ก่อนห้ามไม่ให้ราษฎรตัดบัดนี้ยอมให้ตัด ข้อ ๔ ห้ามมิให้ตัดทางมะพร้าวให้ช้างกินคุมเหงราษฎร ข้อ ๕ เรื่องผู้ร้ายลักลอบปล้นต่าง ๆ ได้ให้คนคอยตรวจจับ ข้อ ๖ แขวงทุก ๆ ตำบลให้จัดราชการตามแบบอย่าง ข้อ ๗ ราษฎรยกครอบครัวหนีไป ถ้ากลับมาไร่นาของราษฎรให้คืนให้ ได้ตกลง

วันที่รัชกาล ๘๓๙๒ วัน ๒ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองไชยนาท ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๑๑๐ ฉบับ ๒ บอกเมืองปราจิณบูรี ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๑๐ ฉบับ ๓ บอกเมืองพรหมบูรี ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๑๐ ฉบับ ๔ บอกเมืองสุพรรณบูรี ลงวันที่ ๑๘ กันยายน ๑๑๐

ฉบับ ๕ บอกเมืองศุโขทัย ลงวันที่ ๒๑ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษาทุกฉบับ

พระวิจารณอาวุธ นำบอกเมืองกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองชุมพร ลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าได้มอบเงินเลขส่วย ๒๒ ๒|๓ ๒ ให้หลวงอาวุธอัคนีข้าหลวงคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๒ ว่าได้มอบเงินเลขส่วยเมืองหลังสวน ๑๑ ชั่ง ๑๔ ตำลึง ให้หลวงอาวุธอัคนีข้าหลวงคุมเข้ามาส่ง

แล้วพระยานรินทรราชเสนี นำหลวงอาวุธอัคนีข้าหลวงซึ่งไปชำระความแลเลขส่วยเมืองชุมพรกลับเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จึงดำรัสถามหลวงอาวุธอัคนีว่าฝนเมืองชุมพรตกมากฤๅน้อย ราษฎรทำนาได้ฤๅไม่ได้ หลวงอาวุธอัคนีกราบบังคมทูลว่าฝนปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ราษฎรทำนาได้บ้างเล็กน้อย จึงดำรัสว่าเมืองชุมพรถูกเข้าสองซ้ำแล้ว เพราะปี ๑๐๙ ก็ทำไม่ได้

แล้วพระยานรินทรราชเสนี นำตนกูมะหมุดมหาดเล็กน้องพระยาไทรบุรี ซึ่งเข้ามารับราชการอยู่กรุงเทพ ฯ กราบถวายบังคมลากลับออกไปเยี่ยมมารดาแลพระยาไทรพี่ชาย ณ เมืองไทรบุรี

จึ่งดำรัสถามตนกูมะหมุดว่าพูดไทยแลอ่านหนังสือได้บ้างฤายัง พระยานรินทรกราบบังคมทูลว่าพูดไทยได้บ้าง แต่อายไม่ใคร่จะพูดหนังสือไทยนั้นอ่านได้บ้างเล็กน้อย

จึ่งดำรัสต่อไปว่าพวกนี้มักอาย จึ่งดำรัสว่ากลับออกไปเยี่ยมมารดาแลพี่ชายแล้ว ให้กลับเข้ามาเรียนหนังสือแลหัดพูดเสียให้ได้

แล้วดำรัสถามกรมหลวงพิชิตว่า ความมรฎกพระยาไชยสุรินทร์เจี่ยมนั้นไปค้างอยู่ด้วยอะไร กรมหลวงพิชิตกราบบังคมทูลว่า เดิมกรมสมเด็จพระสุดารัตนมาอายัดไว้ว่าเงินค้างพระยาไชยสุรินทร์อยู่ ๖๐ ชั่ง แล้วหลวงฤทธินายเวรกับสมบุญจึ่งไปแบ่งเอาสิ่งของเหล่านั้นตีถวายไปก็เป็นการตกลงกัน ของที่ยังเหลืออยู่กะดูประมาณสัก ๔๐ ชั่งเสศมอบไว้กลางตระลาการแล้วหลวงนายฤทธิแลสมบุญก็หาได้มาตักเตือนไม่การจึ่งได้ค้างช้าอยู่จนหลวงนายฤทธิถึงแก่กรรม จึ่งดำรัสสั่งว่าชำระเสียให้แล้วก่อนกรมหลวงพิชิตจะขึ้นไปทันฤาไม่ทัน กรมหลวงพิชิตกราบบังคมทูลว่าทัน

วันที่รัชกาล ๘๓๙๓ วัน ๓ ๆ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๒๔

วันที่ ๓ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกแขกเมืองที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระยานรินทรราชเสนี นำหวันสะมะแอ ๑ หวันดนดาหา ๑ หวันอัปดนลา ๑ เจะเหม ๑ เมืองสตูน ๔ นาย ตุรันบาโห ๑ แม่กองแจะเลาะ ๑

บั้งลุสาหะ ๑ เมืองรามัญ ๓ นาย นำเครื่องราชบรรณาการปี ๑๑๐ เข้ามา

เมืองรามัญ ต้นไม้ทองต้นหนึ่งต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูง ๑ ๑ ๑ ๕ มีชั้น ๓ ชั้น ๔ ชั้นทั้งยอด มีกิ่ง ๑๒ กิ่ง กาบ ๘ กาบ ก้าน ๔๑ ก้าน ดอก ๔๑ ดอก ใบประจำกิ่ง ๘๘ ใบ ใบโพห้อย ๘๘ เครื่องราชบรรณาการ ทองคำหนัก ๓ ไทย หอกคอทองเถลิงทอง ๑ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๑ คู่ หอกคอทองเลว ๓ คู่ ผ้าซาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๑๐ พับ พรมเทศ ๕ ผืน หวายตะค้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ ขด กันแชงเตย ๒๐ ผืน

เมืองสตูน ต้นไม้ทองต้นหนึ่งต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูง ๐ ๑ ๑ ๕ มีชั้น ๔ ชั้น ๕ ชั้นทั้งยอด มีกิ่ง ๑๖ กิ่ง ดอก ๑๗ ดอก ใบ ๒๓๔ ใบ เครื่องราชบรรณาการ หอกคอทองเถลิงทอง ๑ คู่ หอกคอเงินเถลิงเงิน ๑ คู่ หอกคอทองเลว ๕ คู่ ผ้าซาวยาว ๘๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ ผ้าลายนอกอย่าง ๔๐ ผืน ผ้าขาวยาว ๒๔ ศอกแทนพรมเทศ ๒๐ พับ ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย มีพระราชปฏิสันฐานตามสมควรแล้วพระยานรินทร์ราชเสนี นำตนกูหะมิด ๑ ตนกูมะหะมัดอาเกบ ๑ ตนกูมะหะมุด ๑ เจะมหะมัดอาซัน ๑ ศรีตวันกรมการเมืองไทรบุรี ๔ นาย เสศดาโหรย ๑ ศรีเลหลามักกะตา ๑ หวันฮำกะ ๑ บั้งลิมางา ๑ ศรีตวันกรมการเมืองปลิต ๔ นาย หวันสะมะแอ ๑ หวันดนดาหา ๑ หวันอับดนลา ๑ เจะเหม ๑ ศรีตวันกรมการเมืองสตูน ๔ นาย แม่กองสามัญ ๑ แม่กองอุเสง ๑ แม่กองเจะแล ๑ แม่กองเจะหะ ๑ ศรี

ตวันกรมการเมืองตานี ๔ นาย แม่กองอุมา ๑ แม่กองหวันโดย ๑ แม่กองบะสอ ๑ แม่กองสาวิด ๑ ศรีตวันกรมการเมืองสายบุรี ๔ นาย แม่กองอำมัด ๑ กูเด ๑ ดะโต๊ะ ๑ ปั่งลุมะ ๑ ศรีตวันกรมการเมืองยิหริ่ง ๔ นาย ตวันบาโห ๑ แม่กองเจะเลาะ ๑ ปั่งลุสาหะ ๑ ศรีตวันกรมการเมืองรามัญ ๓ นาย แม่กองสาวิด ๑ นิรามัญ ๑ ปั่งลูอาบู ๑ ศรีตวันกรมการเมืองยะลา ๓ นาย หลวงต่างตา ๑ หลวงเทพอาญา ๑ ขุนอักษร ๑ ศรีตวันกรมการเมืองหนองจิก ๓ นาย รวม ๓๓ นาย ขอพระราชทานกราบบังคมลากลับไปรักษาบ้านเมือง มีพระราชปฏิสันฐานแลพระราชทานพรตามสมควร แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเงิน แลผ้าพรรณนุ่งห่มตามสมควร แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๔๔ วัน ๔ ๆ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองตาก ลงวันที่ ๑๙ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๕ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าในราษีสิงหปี ๑๑๐ น้ำฝนน้อยกว่าปี ๑๐๙ ยี่สิบสี่นิ้วสองทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปี ๑๐๙ สองศอก ราษฎรปั๊กดำทำนาได้ประมาณ ๒ ส่วนยังส่วน ๑ ราคาเข้าเปลือกสัด ๒๘ เกวียนละ ๙|๒

ฉบับ ๓ บอกหลวงวิชิตสรสาตรข้าหลวงที่ ๓ เมืองลาวพวน ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าพระวิเสศสรฤทธิเจ้าเมืองบริคัณหนิคม ตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคมไปถึงเมืองสระบุรีป่วยเป็นไข้จับถึงแก่กรรม์ มีหีบศิลาน่าเพลิง

พระวิจารณอาวุธ นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองปลิต ลงวันที่ ๕ กันยายน ๑๑๐ ว่ามีตราพระคชสีห์ส่งกฤษเล่ม ๑ เงิน ๒๐๐ เหรียญ ที่พระยาปลัดให้ขุนประมาณสถลมารคออกไปนั้น หาใช่เป็นสินบนไม่ให้ด้วย ทำการฉลองพระ {เดช คุณ} โดยแขงแรง

ฉบับ ๒ บอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าวันที่ ๒ ตุลาคม ๑๑๐ เวลาค่ำประมาณ ๒ ยามเสศมีอ้ายผู้ร้ายประมาณ {๙ ๑๐} คน ปล้นแพจีนเบี้ยวอำแดงเพิงคลองพระโขนง อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงสามนัดแล้วขึ้นแพได้ จีนเบี้ยวเอาปืนยิงถูกอ้ายผู้ร้ายนัดหนึ่ง อ้ายผู้ร้ายลงเรือหนีไป ผู้ว่าราชการกรมการสืบจับตัวยังหาได้ไม่

จึ่งดำรัสด้วยพระยาศรีสิงหเทพว่า ให้มีตราขึ้นไปถึงกรมหมื่นประจักษว่าเมืองบริคัณหนิคมเจ้าเมืองถึงแก่กรรม์หามีตัวไม่ ให้จัดใครไว้รักษาราชการ

แล้วดำรัสด้วยเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรว่าการนี้จะปิดกั้นมิให้เจ้าของที่หน่วงเหนี่ยวที่ไว้ในทางรถไฟนั้นถูกต้องแล้ว ถ้าไม่มีข้อบังคับไว้คงจะขอ

รอเป็นเรื่องราวแลฎีกาตั้งร้อยเรื่อง ก็การที่เจ้าของที่จะทำเรื่องราวแลฎีกานั้นคงจะชำระให้แต่ที่นั้นให้ทำไปก่อนซึ่งจะให้รอนั้นไม่ได้ อนึ่ง การที่เจ้าของที่วิวาทกันอยู่เจ้าพนักงานจะต้องรับเงินกลางนั้นรักษาไว้ ถ้าที่ตกลงเป็นของใครก็ให้ไปรับเงินที่เจ้าพนักงาน แล้วให้กรมขุนส่งแผนที่ทางรถไฟแลสะเตแชนเข้าไปถวายจะขอทรงทอดพระเนตร

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์มงกฎสยามชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ์ แก่พระยาศรียวงษาเมืองล่มศักดิ์

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๙๕ วัน ๕ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๕ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปลงเรือพระที่นั่งกราบซจรกรุงที่ท่าตำหนักแพไปตามลำน้ำเข้าคลองผดุงกรุงเกษมประทับวัด แล้วเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยน่าตพานวัดไปประทับเกยน่าประตูกุฎี แล้วพระราชดำเนินเข้าไปประทับในกุฎีทรงพระราชทานน้ำศพ

เจ้าพนักงานแต่งศพอย่างสมณเพศ ยกศพลงลองใน ทรงสรวมลอมพอกเกี้ยวทองคำพันโหมดพระราชทานแล้ว เจ้าพนักงานยกลองในขึ้นตั้งเมื่อชั้นแว่นฟ้า ๒ ชั้น ประกอบโกษฐไม้สิบสองแวดล้อมด้วยเครื่องสูง ๕ ชั้น ๙ คันแล้วทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร ผ้าขาว ๒๐ พับ พระสงฆ์บังสกุนแล้วเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่ง เวลาเที่ยงเสศเสด็จกลับถึงพระบรมมหาราชวัง

อนึ่ง ศพสมเด็จพระวันรัตนี้ ได้พระราชทานกลองชนะเขียว ๕ คู่ จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ สังข์ ๑ แตรงอน ๑ แตรฝรั่ง ๒ ประโคมประจำศพ แลพระสงฆ์สวดอภิธรรม ๘ รูป กว่าจะได้พระราชทานเพลิงศพ

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองลพบูรี ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๑๑๐ ส่งเงินผูกปี้จีน ๖๐๐ คน เงิน ๓๐ มอบให้ยกรบัตรคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๒ บอกเมืองสุพรรณบูรี ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๑๑๐ ส่งเงินผูกปี้จีน ๘๐๔ คน เงิน ๔๑ ชั่ง ๖ ตำลึงกึ่ง

พระวิจารณอาวุธนำบอกเมืองกลันตันฉบับ ๑ ต้นหนังสือตอบพระยาพิพัฒโกษาฉบับ ๑ รวม ๒ ฉบับขึ้นกราบบังคมทูล

ในบอกว่าตวนยุนวันรอเซนพ่อค้า ที่ได้รับทำบ่อแร่ทองคำที่ตุเมาะจะขออาไศรยเดินทางในคลองเมืองกลันตัน พาเครื่องมือไปที่ตุเมาะจะขอเสียเงินค่าเช่าให้ปีละ ๒๐๐ เหรียญ พระยากลันตันยังหายอมรับไม่

ในต้นหนังสือพระยาพิพัฒโกษาตอบไปถึงพระยานรินทร์ว่า ลงวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าเรื่องบ่อแร่ทองคำตำบลตุเมาะนั้น ได้นำทูลกรมหลวงเทวะวงษ์แล้ว รับสั่งว่าการอนุญาตให้เดินทาง แต่สิ่งของที่จะเอาไปใช้ในการบ่อแร่นั้น ควรเก็บภาษีจะได้เงินมากกว่าปีละ ๒๐๐ เหรียญ

จึงดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนีว่า กรมท่าว่ามานั้นถูกให้ทำตามกรมท่า แล้วพระวิจารณอาวุธ นำหลวงอนุรักษ์ภูเบนทรผู้ช่วยราชการเมืองกราบถวายบังคมลากลับออกไปรักษาบ้านเมือง จึงดำรัสถามหลวงอนุรักษ์ภูเบนทรว่าจะไปเรือเมล์ฤๅเรืออะไร หลวงอนุรักษ์ภูเบนทรกราบบังคมทูลว่าไปเรือเมล์ แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๙๖ วัน ๖ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๖ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคบทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองสิงคบูรี ลงวันที่ ๑๕ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ บอกเมืองสุพรรณบูรี ลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าในราชีดุลปี ๑๑๐ น้ำฝนน้อยกว่าปี ๑๐๙ ห้านิ้วแปดทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งคืบสองนิ้ว ราษฎรทำนาได้ประมาณสองส่วนยังส่วนหนึ่ง

ฉบับ ๓ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าตั้งแต่วันที่ ๒๙ ตุลาคม ถึงวันที่ ๓๑ ตุลาคม น้ำลงสามนิ้วรวมทั้งบอกครั้งก่อนน้ำลงศอกสามนิ้ว ที่นาลุ่มน้ำภุกศอกคืบสองศอกนาดอนน้ำภุกคืบ ๑ คืบเสศ

พระวิจารณอาวุธนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองตะกั่วทุ่ง ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๑๑๐ ว่ามีตราโปรดเกล้าฯ พระราชทานหมอไปปลูกไข้ทรพิศม์ ได้ชายหญิง ๒๖๖๓ คนเสร็จแล้วขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ บอกเมืองกระบี่ ลงวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๑๑๐ ว่ามีตราโปรดเกล้าฯ พระราชทานหมอไปปลูกไข้ทรพิศม์ ได้ชายหญิง ๕๔๘ คนเสร็จแล้วขอถวายพระราชกุศล

จึ่งดำรัสด้วยพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ว่า การที่พระยาภาสกรวงษ์คิดจะขึ้นไปปิดน้ำกรุงเก่านั้นไม่สำเร็จ เพราะน้ำลดลงเสียมากแล้ว

แล้วดำรัสด้วยสมเด็จกรมพระองค์น้อยว่า การที่ท่านทรงคิดให้รางวัลนายดองนั้นผิดไปคนละทางทีเดียว ต่อเมื่อทรงเห็นเรื่องนายพลอยจึ่งได้นึกถึงนายดอง แต่การแล้วไปแล้วชั่งเถิด สมเด็จกรมพระองค์น้อยกราบบังคมทูลว่าเวลานั้นอยู่เกาะสีชังไม่ได้ทันคิด จึงดำรัสต่อไปว่าถ้าคราวนี้สงไสยให้ทูลถามเสียก่อน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์หยิบสมุดกอบีพระราชหัตถมาถวายสมเด็จกรมพระองค์น้อยทรงทอดพระเนตร แล้วดำรัสต่อไปถึงเรื่องนายถัด แผนที่ก็ควรจะได้รับรางวัลแต่เวลนี้กรมหมื่นดำรงเจ้าของไม่อยู่

แล้วดำรัสถามเจ้าฟ้ากรมขุนนริศว่าทางรถไฟที่เมืองสมุทนั้นอย่าให้ถูกป้อมไม่ได้ฤๅ ให้คิดตัดเป็นไปให้ถูกประตูตามเดิมจะได้ฤๅไม่ได้ เจ้าฟ้ากรมขุนกราบบังคมทูลว่าจะต้องลงไปดู จึ่งดำรัสว่าดีแล้ว ๆ ดำรัสถามต่อไปว่าทางรถแตรมเวของสมุทนั้นลงไปอย่างไร เจ้าฟ้ากรมขุนกราบทูลว่าไม่ทราบ จึ่งดำรัสสั่งให้พระองค์โสณบัณฑิตย์หยิบเอาแผนที่แลต้นหนังสือพระยาสมุทถวายมาประทานให้เจ้าฟ้ากรมขุน แล้วดำรัสสั่งให้เจ้าฟ้ากรมขุนเอาตัวพระยาสมุทลงไปด้วย เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๓๙๗ วัน ๗ ฯ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๗ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองพิไชย ลงวันที่ ๔ ตุลาคม ๑๑๐ ฉบับ ๒ บอกเมืองสระบุรี ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษาทั้งสองฉบับ

ฉบับ ๓ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าตั้งแต่บอกลงมาครั้งก่อนแล้ว น้ำทเลขึ้นถึงกรุงเก่า รวมน้ำลดลงครั้งก่อนครั้งนี้ศอกคืบเสศ

ฉบับ ๔ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๒ กันยายน ๑๑๐ ขอเลขข้อมือขาวในระหว่างความศักเป็นเลขอาษาคงเมือง

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาศรีสรราชภักดีซ้าหลวงรักษาราชการหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ว่าได้จัดเงินภาษีผลประโยชน์ปี ๑๑๐ เมืองตรัง ๑๖๓๒๐ เหรียญ เมืองปะเหลียนเงิน ๑๗๕๐ เหรียญ ส่งหลวงทวิปสยามกิจกงสุลสยามฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๒ ว่าได้จัดเงินภาษีผลประโยชน์เมืองคีรีรัฐนิคมปี ๑๐๙ เงิน ๑๓๔๔๐ เหรียญ นำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๓ บอกเมืองไชยา ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๑๑๐ ว่ามีอ้ายผู้ร้ายปล้นเรือนหมื่นศรีแขวงเมืองไชยา กรมการจัดได้ตัวอ้ายแตง ซัดถึงพวกอ้ายมีชื่ออยู่เมืองกาญจนดิษฐ ๖ คน ได้แต่งกรมการถือสูตนรายไปจับได้ตัวอ้ายผู้ร้ายแล้วผู้รักษาเมืองหาส่งมาให้ชำระไม่

พระยานรินทรราชเสนีนำบอกเมืองไทรบุรี ขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ ว่าได้แต่งให้ ตนกูมะหมัด ๑ ตนกูมะหมัดอาเกบ ๑ เจะมะหมุด ๑ เจะมะหมัดอาซัน ๑ ศรีตวันกรมการคุมซองถวายฝ่ายพระราชวังบวร จำนวนปี ๑๑๐ ผ้าขาวเทศยาว ๘๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาวดิบยาว ๕๐ ศอก ๔๐ พับ ผ้าขาวเนื้อบางยาว ๒๔ ศอก ๔๐ พับ ผ้าขาวเนื้อบางยาว ๒๔ ศอกแทนพรมเทศ ๔๐ พับ

มีดำรัสด้วยพระยาราชวรานุกูลว่า พระยาพิไชยก็เปนคนในนี้อย่างไร ทำการเฉลิมพระชนม์พรรษาจึงผิด ให้กำหนดไว้ว่าในการเฉลิมพระชนม์พรรษาคงจะตกในวันที่ ๑๙ / ๒๐ / ๒๑ กันยายน เสมอทุกปีไป พระยาราชจึงกราบบังคมทูลว่าเหนจะถือตามราชกิจา จึงดำรัสต่อไปว่าราชกิจาจะลงผิด ๆ ไปดังนั้นอย่างไรได้ แล้วดำรัสสั่งให้หม่อมอนุวัติวรพงษ์ไปหยิบราชกิจาในประกาศสงกรานต์มาถวายทรงทอดพระเนตรแล้ว ทรงเรียกพระยาราชเข้ามาที่พระแท่นแล้วพระราชทานราชกิจาให้ดู พระยาราชกราบบังคมทูลว่าอ่านไม่เหนจึ่งพระราชทานโคมเทียนที่ชาวที่ตั้งถวายบนพระแท่น พระยาราชกราบบังคมทูลว่าไม่มีแว่นอ่านไม่ออก

วันที่รัชกาล ๘๓๖๘ วัน ๑ ๘ฯ ๑๒ ค่ำ บีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๓๙๙   วัน ๒ ฯ๕ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เจ้าพนักงานจะได้จัดการที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแห่งหนึ่ง ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณแห่งหนึ่ง ที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทแห่งหนึ่ง รวม ๓ พระที่นั่ง พระสงฆ์จะได้เจริญพระพุทธมนต์ต่อกันไปทั้งสามเวลาในการพระราชพิธีฉัตรมงคลตามเคย

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ อาลักษณอ่านประกาศตามพระพิธีจบแล้ว พระสงฆ์ ๓๓ รูป เจริญพระพุทธมนต์ มีหม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันท์ธรรมเจดีย์นำเป็นประธาน แล้วเสด็จมาประทับออกขุนนางในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุกด้านเหนือ พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองลพบุรี ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนราชรีกันปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว หนึ่งทสางค์ น้ำท่าในราชรีกันปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สิบเจดนิ้ว

ฉบับ ๒ บอกเมืองสรรคบุรี ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราชรีสิงหปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สี่นิ้ว น้ำท่าในราชรีสิงหปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ คืบแปดนิ้ว ราษฎรปักดำทำแล้วประมาณกึ่งหนึ่ง ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานเกวียนละ ๘ | ๓

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๑๑๐ ว่าตั้งแต่เดือนพฤษภาคมปี ๑๑๐ จนถึงเดือนกันยายนปี ๑๑๐ ราษฎรเป็นหิวาตะกะโรคตาย รวม ชาย หญิง } ๑๙๔๖ คน

ฉบับ ๒ บอกเมืองราชบุรี ลงวันที่ ๒๒ กันยายน ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษรีกรกฎปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ ห้าทสางค์ น้ำฝนในราษรีสิงหปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ สามทสางค์ ว่าน้ำท่าในราษรีสิงหปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สอกศองคืบเก้านิ้ว น้ำท่ากันยายน ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ ศอกคืบ ๙ นิ้ว น้ำท่วมต้นเข้าเสียไปประมาณ ๙ ส่วน ยังส่วนหนึ่ง

แล้วพระยานรินทรราชเสนี นำรายงานเงินค่าโดยสารที่จะพระราชทานแซกเมือง รวม ๑๐ เมือง คน ๑๖๙ คน เงิน ๕๐๗ เหรียญขึ้นอ่านกราบบังคมทูล

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำพระยาราชเสนา ๑ หลวงพิทักษสุเทพ ๑ กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาราชการเมืองอุบลราชธานี

จึ่งดำรัสถามกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ว่า พระยาราชเสนานั้นได้ตราอะไร กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์กราบบังคมทูลว่าได้ ม ม จึ่งดำรัสว่าให้พระราชทานนิภาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๓ เสียอีกดวงหนึ่ง

พอพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ จึ่งเสด็จไปประทับมุกด้านตวันตก

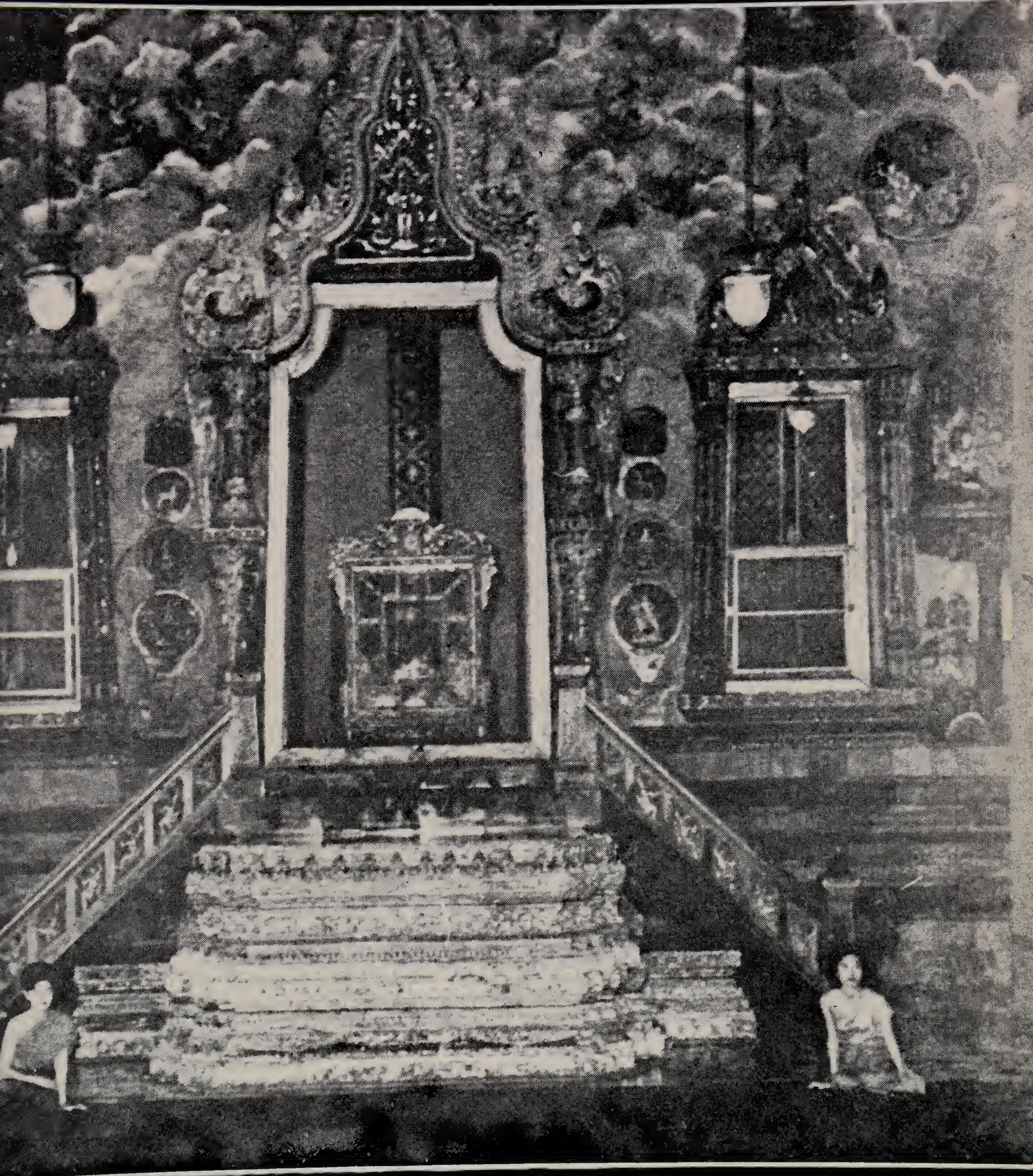
วันที่รัชกาล ๘๔๐๐ วัน ๓ [๑๐]ฯ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

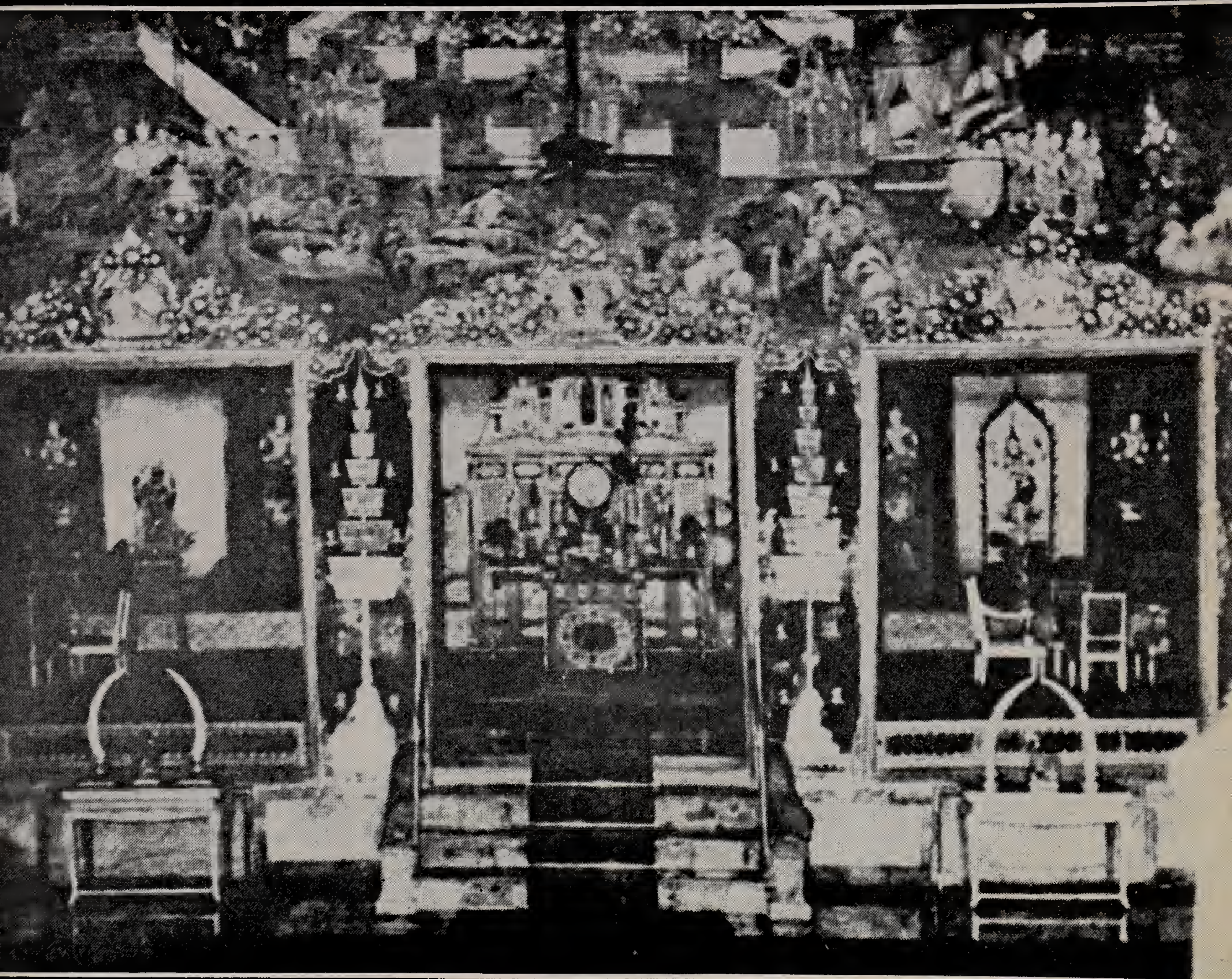
เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเสร็จแล้ว

เวลาบ่ายโมงเสศเสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธปฏิมากรแล้ว ทรงถวายเครื่องไทยทานของหลวงแก่หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปีลันท์ธรรมเจดีย์ แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอดิเรก ถวายพระพรลากลับ เสดจจุดเทียนเครื่องนมัศการบนพระแท่นเสวตรฉัตร แล้วทรงจุดเทียนโต๊ะเครื่องสังเวย โหรก็เข้าไปประกาศเทวดา พราหมณ์ก็เข้าไปอ่านดุษดีสังเวยขับไมบันเดาะ แล้วเวียนเทียนสมโภชมีบายสี แก้ว ทอง เงิน ตามเคย เวียนเทียนเสรจแล้วเสดจทรงเจิม พระไชยประจำรัชการทั้ง ๕ แผ่นดิน พระมหาเสวตรฉัตร พระมหาพิไชยมงกุฎ พระพัชวาลวิชนี พระแส้ พระแสงต่างๆ ตั้งบนพระแท่นพระมหาเสวตรฉัตร แล้วโหรก็เอาผ้าสีชมภูเข้าไปผูกคันพระมหาเสวตรฉัตร พราหมณ์ก็เข้าไปเจิมต่อไป เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสดจขึ้น วันนี้เครื่องไทยทานเปนของเจ้านายฝ่ายน่า

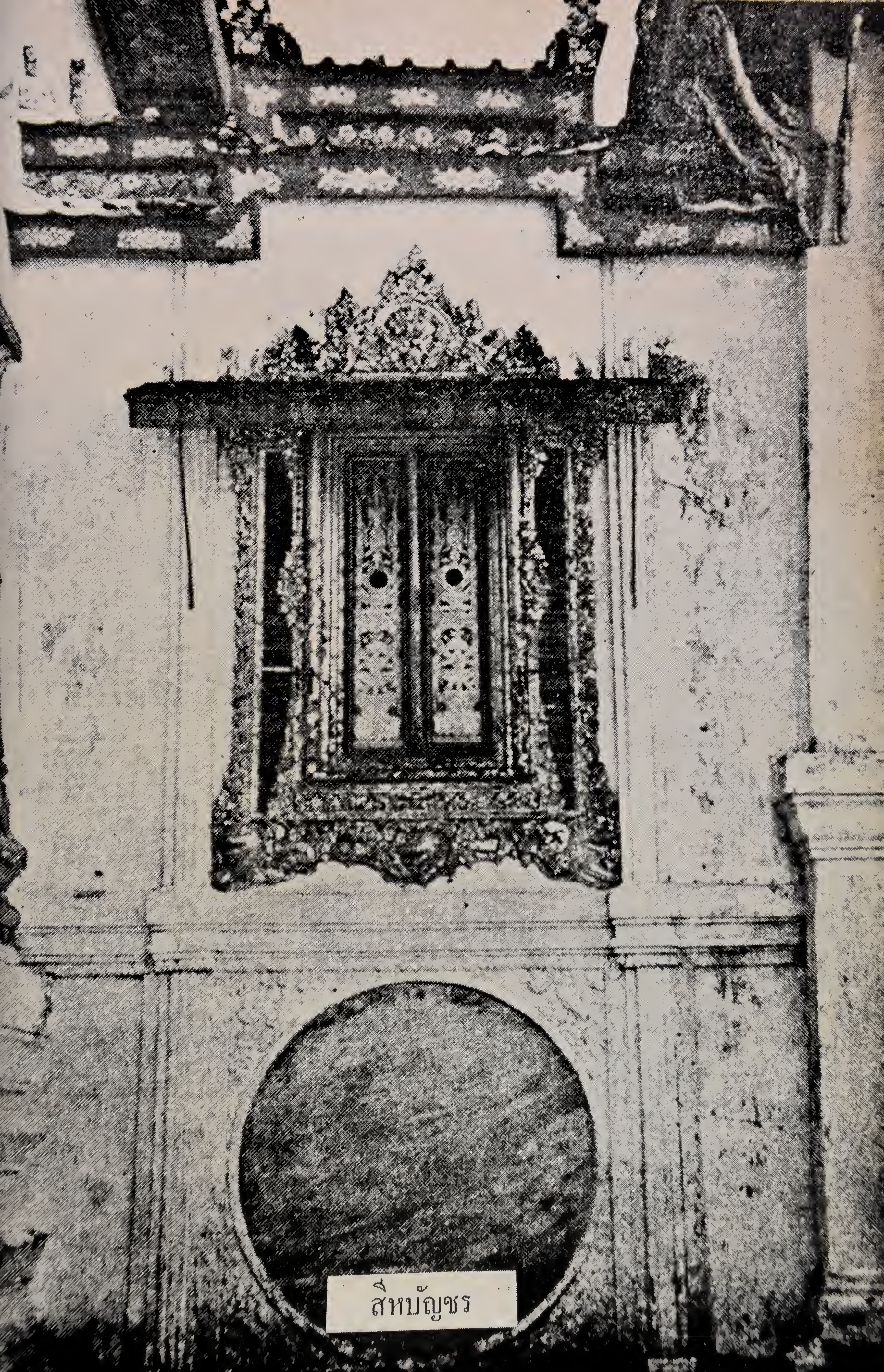
เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจลงในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แล้วอาลักษณก็อ่านประกาศตามพระราชพิธี พระสงฆ์ ๔๐ รูปก็เจริญพระพุทธมนต์ มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศร์วริยาลงกรณ์

ทางขึ้นพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน

ทางขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

สีหบัญชร

นำเปนประธาน แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ช้างเผือก ชั้นที่ ๓ นิภาภรณ์ แก่พระยาราชเสนา ปลัดทูลฉลองกรมมหาดไทยฝ่ายเหนือ ๑ เวลา ๕ ทุ่มเศษพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอดิเรก ถวายพระพรลากลับ เสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๐๑ วัน ๔ ฯ ๑๑/๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ ชายมหาชิราวุธ เสดจลงมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๔๐ รูปที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณเสรจแล้ว เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสดจลงพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเครื่องนมัศการพระพุทธปฏิมากรณ์ แล้วทรงถวายซองเครื่องไทยทานซองหลวงแก่พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา

จึงเสดจทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แลโต๊ะเครื่องสังเวย โหรพราหมณ์ แลอ่านดุษดีสังเวย แลเวียนเทียนสมโภช แลทรงเจิมก็เหมือนกับวันที่กล่าวมาแล้ว เว้นแต่พระที่นั่งไพศาลทักษิณนั้น พระมหาเสวตรฉัตรหามีไม่ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสดจขึ้น ซองเครื่องไทยทานวันนี้เจ้านายฝ่ายใน วันนี้เจ้าพนักงานจัดการที่พระที่นั่งอาภรพิโมขปราสาทอีกแห่งหนึ่ง ในการพระราชพิธีจองเปรียงยกโคมไชย มีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ๘ รูป คือฝ่ายไทย ๔ ฝ่ายรามัญ ๔ พระครูปริดโกศลนำเปนประธาน

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แล้วอาลักษณก็อ่านประกาศตามพระราชพิธี จบแล้วพระสงฆ์ ๒๗ รูปก็เจริญพระพุทธมนต์ มีพระธรรมวโรดมนำเปนประธาน แล้วโปรดเกล้าฯให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษวโรทัย เสดจมาจุดเทียนเครื่องนมัศการพระสงฆ์จะได้เจริญพระพุทธมนต์ที่พระที่นั่งอาภรพิโมขปราสาท

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องอิศริยาภรณ์ที่ ๑ มหาสุราภรณ์ แก่พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล ที่ ๕ วิจิตราภรณ์ แก่พระเทพศิรินทรามาตย เจ้ากรมกองการกุศล ๑ ภอพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้วถวายอติเรก ถวายพระพรลา จึงพระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระอินทราธิบาล ซ้าหลวงผูกปี้เมือง ปราจิณ / นครนายก ลงวันที่ ๒ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าพระอินทราธิบาลป่วยเปนไข้จับจะบอกกลับเข้ามารักษาตัว

ฉบับ ๒ บอกเมืองสรรคบูรี ลงวันที่ ๑๒ กันยายน ๑๑๐ ส่งเงินค่านาปี ๑๐๙ เงิน ๑๑ ชั่งกึ่งตำลึงสองสลึงเฟื้อง เสรจสิ้นจำนวน

ฉบับ ๓ บอกเมืองพระพุทธบาท ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าหมื่นกำจัดนายกองส่วยทองคำ ได้ทองคำทรายหนัก ๓ หลี อยู่ที่พุขี้ริ้วแขวงเมืองลพบูรี หมื่นกำจัดนำทองคำลงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองนครศรีธรรมราช ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าได้จัดต้นไม้ทองหนักต้นลบาท ๖ ต้น ต้นไม้เงินหนักต้นลบาท ๖ ต้น รวม ๑๒ ต้น เครื่องราชบรรณาการเทียนพนมหนักเล่มลบาท ๑๐๐๐ เล่ม ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ เสื่อลวด ๑๕ ลวด

ฉบับ ๒ บอกเมืองรนอง ลงวันที่ ๑๗ กันยายน ๑๑๐ ว่าได้จัดค่าตีตราดิบุกแลภาษีปี ๑๐๙ เงิน ๓๓๘๐ เหรียน ส่งหลวงทวิปสยามกิจกงสุลสยามฝากแบงเมืองปีนังแล้ว พระยาสุรินทรเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวังบวรขึ้นอ่านกราบบังคมทูลฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลาว่าได้สั่งของถวายฝ่ายพระราชวังบวร ฯ เมืองรามัญปี ๑๑๐ ทองคำทรายหนักสามตำลึงแขก ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๑๐ พับ พรมเทศ ๕ ผืน มอบให้หลวงอนุรักษภูเบนทร์คุมเข้ามา

แล้วพระศรีเสนานำเอาทองคำ ๓ หลีเข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงทอดพระเนตรแล้ว จึงดำรัสสั่งให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยกะรางวัลพระราชทาน เวลา ๔ ทุ่มเศษเสดจขึ้น วันนี้เจ้าพนักงานกรมทหารบกทหารเรือยิงปืนสลุดถวายคำนับสามเวลา คือเวลาเช้า ๒ โมง เวลาเที่ยง เวลาบ่าย ๔ โมง

วันที่รัชกาล ๘๔๐๒ วัน ๕ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
(๑๒ / ๑๒๔ written above)

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโมงเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกมายกโคมไชยจองเปรียงแลเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมขปราสาทตามฤกษด้วย

เวลาเช้า ๔ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาชิราวุธ เสดจออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท

เวลาบ่ายโมงเศษเสดจออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระพุทธปฏิมากรณ์ แล้วทรงถวายของหลวงเครื่องไชยทานแก่พระธรรมวโรดม แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอดิเรกพระพรลากลับ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการบนพระแท่นเสวตรฉัตร แลทรงจุดเทียนโต๊ะเครื่องสังเวย โหรพราหมณ์อ่านดุษดีสังเวย เวียนเทียนสมโภช แลทรงเจิมก็เหมือนกันกับพระที่นั่งดุสิทธิมหาปราสาททั้งสิ้น เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสดจขึ้น

เวลาทุ่มเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกมาจุดโคมไชยจองเปรียงที่น่าพระที่นั่งดุสิทธิมหาปราสาท

วันที่รัชกาล ๘๔๐๓ วัน ๖ ฯ ๑๓ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาทุ่มเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายบริพัตสุขุมพันธุ์ เสดจออกมาจุดโคมจองเปรียงที่น่าพระที่นั่งดุสิทธิมหาปราสาท

เวลายามเศษเสดจออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระสงฆ์ ๕๒๕ รูปจะได้เจริญพระพุทธมนต์ในการฉลองไตรปีรวมทั้งกรุงแลหัวเมือง มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์นำเปนประธาน เวลา ๕ ทุ่มเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอดิเรกพระพรลากลับ

อนึ่ง พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ในวันนี้ จะได้ผ่อนกันรับพระราชทานฉันท์ทั้งสามเวลา คือวันที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๑๖ วันละ ๑๗๕ รูป รวมพระสงฆ์ ๕๒๕ รูปตามที่เจริญพระพุทธมนต์

แล้วพระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกหลวงจินดารักษข้าหลวงเมืองฉเชิงเทรา ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๑๑๐ ว่ามีตราโปรดเกล้า ฯ ออกไปให้ทำบาญชีรายชื่ออ้ายผู้ร้าย ที่พระยาสรศักดิมนตรี ถวายพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณได้ทำถวายแล้ว

ฉบับ ๒ บอกเมืองปราจิณบูรี ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๑๐ ว่ามีตราโปรดเกล้า ฯ ออกไปให้ทำษาระบบความนครบาลอายาแพ่ง ส่งถวายพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณเดือนลครั้ง นั้นได้ทำถวายแล้ว

ฉบับ ๓ บอกเมืองพระพุทธบาท ลงวันที่ ๔ ตุลาคม ๑๑๐ ว่ามีตราโปรดเกล้า ฯ ออกไปให้ทำษาระบบความนครบาลอายาแพ่ง ส่งถวายพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณเดือนละครั้ง นั้นได้ทำถวายแล้ว

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองสตูน ว่าวันที่ ๑๘ กันยายน ๑๑๐ ตนกูบี้ตรีมารดาซ้าพระพุทธเจ้า เปนโรคชราถึงแก่กรรม ได้จัดทำการศพเสรจแล้ว

ฉบับ ๒ บอกเมืองกระบูรี ลงวันที่ ๑๐ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการ ๖ นาย ให้หลวงโกษากรวิจารณ์ เปนพระราชธนพิทักษ์ มีตำแหน่งราชการในกรม

พระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา ๘๐๐ ให้ขุนประมวลมาศก เปนพระไชยศสมบัติ มีตำแหน่งราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายกลีนหมื่นรักษาพยุหพล เปนหลวงมหิศรราชบรรณาการ มีตำแหน่งราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา ๖๐๐ ให้ขุนวิเศษเสนี เปนหลวงประมวลมาศก มีตำแหน่งราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา๖๐๐ ให้นายพร้อม เปนขุนเยาวราชธนารักษ มีตำแหน่งราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา ๕๐๐ ให้พันเทพภักดี เปนขุนราชพลีรักษ มีตำแหน่งราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา ๔๐๐ เวลา ๕ ทุ่มเศษเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๐๔ วัน ๗ ๑๔/๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโมงเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๑๗๕ รูป ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์นำเปนประธาน

เวลาทุ่มเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกมาจุดเทียนเครื่องนมัศการ ทรงธรรม์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระเทพโมลี เข้าไปถวายเทศนากฐินทานกัณฑ์หนึ่ง จบลงแล้วทรงถวายไตรแลเครื่องบริขารตามสมควร

เวลา ๔ ทุ่มเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจลงไปจุดเทียนลอยพระปทีป ที่เรือพระที่นั่งบัลลังคพิมาร

วันที่รัชกาล ๘๔๐๕ วัน ๑ ๑๕ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๑๗๕ รูป ที่พระที่นั่งอนันตสะมาคม มีสมเดจพระพุทธโฆษาจาริย์นำเปนประธาน

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันออก ที่เจ้าพนักงานจัดพระสงฆ์ ๑๑ รูป มีพระอริยมุนีนำเปนประธาน พระสงฆ์ที่จะได้รับสมณศักดิ์ใหม่ ๑ รูป จึงทรงถวายไตรแพรแลสัญญาบัตร ให้พระครูพุทธมนตปรีชา วัดบวรนิเวศวิหาร เปนพระเขมาภิมุขธรรม์ที่พระราชาคณะ มีนิตยภัตรราคาเดือน ๓ ตำลึง แลทรงถวายตาลปั้ตแฉกหักทองขวางเครื่องบริขารต่าง ๆ อย่างพระราชาคณะเสรจแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรกพระพรลากลับ เสดจขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกมาจุดเทียนเครื่องนมัศการทรงธรรม์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระอมรโมลีถวายเทศนาจิวรทานกัณฑ์หนึ่งจบลงแล้ว ทรงถวายไตรแลเครื่องบริขารตามสมควร แล้วเสดจลงลอยพระปทีปตามเคย

อนึ่งโหรได้คำนวณ จันทรูปราคาทูลเกล้า ฯ ถวาย กำหนดที่ถูกต้อง คือเวลา ๑๑ ทุ่ม ๑๗ นาที จับทางทิศอาคเณย์ ครั้นถึงเวลาจันทรูป ชาวประโคมได้ประโคมเครื่องดุริยางดนตรี แตรสังข์ฆองไชย ตามประเพณี ที่ชลาข้างพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

วันที่รัชกาล ๘๔๐๖ วัน ๒ ฯ ๑ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๔

วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้ายำรุ่งเศสเสดจออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระราชทานเงินแจกพระบรมวงษานุวงษ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาททั่วแล้ว เวลาเช้าโมงเศษเสดจ

อนึ่ง ทรงกริ้วโหรว่า จันทรปุราคาแล้วหาเชิญเสดจสู่ที่สรงไม่ ไม่ทรงพระราชทานเงินรางวัล ได้รับพระราชทานแต่เงินแจกตามเคย

เวลาเช้า ๔ โมงเศษโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมตติวงษวโรทัยเสดจออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๑๗๕ รูป ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม มีสมเดจพระพุทธาจาริยนำเปนประธาน

อนึ่ง วันนี้เปนดิถีซึ่งคล้ายกับวันพระบรมราชาภิเศก พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งกำหนดที่จะได้ประชุมพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๔ รัชการที่ล่วงมาแล้ว แต่งตัวเตมยศมาคอยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสดจออกในพระที่นั่งอนันตสมาคม ประทับเหนือพระราชบันลังก์อาศน์ น่าพระที่นั่งเสวตรฉัตร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ประฐมจุลจอมเกล้า ฯ มีสายสร้อยทองคำลงยา แก่สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ ๓ พระองค์ แก่พระเจ้าลูกยาเธอ ๑ พระองค์ คือสมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ

เจ้าฟ้าชายบริพัตรสุขุมพันธ์ ๑ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษวโรทัย ๑ เจ้าฟ้าชายจักรพงษภูวนารถ ๑ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพร ๑ ทรงสรวมพระราชทานทุกพระองค์

แล้วพระราชทานทุติยจุลจอมเกล้า แก่พระบรมวงษเธอ พระองค์เจ้าจรุญโรจเรืองศรี แลพระราชทานพานทองกลมใหญ่เครื่องในพร้อม ๑ พระเต้าทองคำ ๑ บ้วนพระโอษฐทองคำ ๑ แล้วพระราชทานทุติยจุล-จอมเกล้า แก่พระยานรินทรราชเสนี (ชั้น) ปลัดบาญชีพระกระลาโหม แลพระราชทานพานทองเหลี่ยมเครื่องในพร้อม ๑ คนโททองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑ แล้วพระราชทานทุติยจุลจอมเกล้า แก่พระยามหาโยธาจางวางกองมอญ แลพระราชทานพานทองเหลี่ยมเครื่องในพร้อม ๑ คนโททองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑ แต่ตัวไปรับราชการอยู่เมืองลอนดอนหาได้เข้ามาไม่ โปรดเกล้าฯ ให้พระอรรคราชนารถภักดีในกรมท่ารับส่งออกไปพระราชทาน

แล้วพระราชทานตติยจุลจอมเกล้า ๕ คือหม่อมเจ้าอำพร ดำรงวงษราชตระกูล ในพระบวรวงษเธอ กรมหมื่นสถิตยธำรงสวัสดิ์ ๑ พระมหาสงคราม (บุญ) เจ้ากรมทวนทองขวา สืบตระกูลวงษพระยาศรีหราชฤทธิไกรเดชะไชย (บัว) ๑ หลวงมหาสิทธิ (หวง) ๑ พระวิชิตสงคราม (ชุ่ม) ปลัดเมืองนครเสียมราฐ สืบตระกูลวงษพระยานภาพไตรภพ (แย้ม) แต่ตัวพระวิชิตสงครามหาได้เข้ามาไม่ พระราชทานให้กับพระยาราชวรานุกูล ปลัดทูลฉลองในกรมหาดไทยรับส่งขึ้นไปพระราชทาน

แล้วพระราชทานพรแก่ผู้ที่ได้เครื่องราชอิศริยาภรณ์ตามสมควร จึงเสดจพระราชดำเนินขึ้นไปประทับพระที่นั่งศิวาไลยมหาปราสาท ทรงจุดธูปเทียนถวายบังคมพระบรมรูปแล้วเสดจขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกมาจุดเทียนเครื่องนมัศการทรงธรรม ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระอริยมณีถวายเทศนา ปฏิสังขรทานกัณฑ์หนึ่งจบลงแล้ว ทรงถวายของเครื่องไทยทานตามสมควร แล้วเสดจลอยพระปทิปตามเคย

วันที่รัชกาล ๘๔๐๗ วัน ๓ ฯ ๒ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมตติวงษวโรทัย เสดจออกมาเลี้ยงพระสงฆ์กาลานุการ ๓๔ รูป มีพระธรรมราชานำเปนประธาน ภอพระสงฆ์รับพระราชทานฉันฑ์แล้ว ทรงผ้าสดปกรณ์พระบรมอัฐิ แลพระอัฐิ ตามเคย แล้วมีสดับปกรณ์ รายร้อยอิก ๕๐๐ รูป หอพระนาค ๑๐๐ รูป ส่งไปฝ่ายพระราชวังบวร ๑๐๐ รูป รวม ๗๐๐ รูป

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท องค์กลาง จึงพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้เสดจขึ้นไปเปนข้าหลวงใหญ่หัวเมืองลาวกาว ประจำอยู่ ณ เมืองนครจำปาศักดิ์ ได้เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลาขึ้นไปจัดราชการตามกระแสพระราชดำริห์

จึ่งทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ แลทรงเจิมพระราชทาน แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานฉลองพระองค์เยียรบับตามธรรมเนียม จึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ราชการ ๕ นาย ให้ขุนเสพสุภาตระลาการศาลแพ่งเกษม เปนหลวงธนสารสุทธารักษ มีตำแหน่งราชการในกรมแพ่งเกษม ถือศักดินา ๖๐๐ ให้ขุนวิเศษสมบัติ สารวัดที่ ๓ เปนขุนวิเศษสมบัติ มีตำแหน่งราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา ๔๐๐ ให้หมื่นชำนาญอักษร เปนขุนราชพัตฤพิทธภาร มีตำแหน่งราชการในกรมแพ่งเกษม ถือศักดินา ๔๐๐ ให้ขุนขจรบูรี เปนขุนไผทไทยพิทักษ มีตำแหน่งราชการในกรมกองตระเวนซ้าย ถือศักดินา ๔๐๐ ให้นายเปลี่ยนมหาดเลกเวรศักดิเปนขุนกัมพุชพาจา พนักงานล่ามเขมร ในตำแหน่งราชการในกรมมหาดไทย ถือศักดินา ๔๐๐

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำพระประชาคดีกิจ ๑ พระทิพยจักษุสาตร ๑ หลวงพิพิธสุนทร ๑ หลวงจำนงยุทธกิจ ๑ หลวงธนสารสุทธารักษ ๑ ขุนไผทไทยพิทักษ ๑ ขุนกัมพุชพาจา ๑ ขุนราชพัตฤพิทธ-ภาร ๑ นายร้อยโทขุนอินประสาท ๑ นายร้อยตรีนายโชด ๑ นายผาดมหาดเลกเวรฤทธิ ๑ กราบถวายบังคมลาไปตามเสดจพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเสื้ออัตลัดแก่ผู้ที่ตามเสดจด้วยคลตัว จึ่งพระราชทานพร แล้วเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๐๘ วัน ๔ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๓ / ๘๒๔)

วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานแลเจ้าน่าที่ทั้งปวง ได้จัดการตบแต่งต่าง ๆ ในพระอารามวัดบวรนิเวศวิหาร เปนการฉลองพระอารามแลพระราชพิธิมหาสมณุตตมาภิเศกต่อไป แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษข้าราชการจัดเครื่องโต๊ะเข้ามาตั้ง ในปรำน่าพระอุโบสถซึ่งปลูกไว้สำหรับทั้งซ้ายขวา

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศวิหาร เสดจพระราชดำเนินเข้าไปในอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระพุทธชินศรีปฏิมากร แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าตาดให้เจ้าพนักงานสพักพระชินศรี แล้วพระราชทานผ้าตาดให้เจ้าพนักงานสพักพระพุทธรูป ณ สถานต่าง ๆ แล้วทรงถวายไตรย่ามพัดรองแก่พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แล้วเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร แลสมเดจพระราชาคณะ ทั้ง ๒ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราช แลพระเจ้าลูกเธอ แลสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ แลพระเจ้าน้องยาเธอ ถวายไตรย่ามพัดรองต่อไป แก่พระสงฆ์ราชาคณะพระครูถานานุกรม วัดบวรนิเวศน์แลพระอารามอื่น ๆ แลพระอันดับวัดบวรนิเวศน์ บรรดาซึ่งจะได้สวดพระพุทธมนต์ทั่วกัน รวมทั้งสิ้นเปนพระสงฆ์ ๑๐๐ รูป ต่อไปพระสงฆ์ทั้ง ๑๐๐ รูปนี้จะได้สวดมนต์ในพระอุโบสถวันละ ๒๐ รูป ที่พระวิหารสาศดา ๑๔ รูป พระวิหารเก๋ง ๑๖ รูป วิหารพระพุทธไสยาศน์ ๑๔ รูป ที่เก๋งคตพระเจดีย์ ๓๒ รูป แต่พระสงฆ์ที่สวดพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถนั้น คงประจำอยู่แต่พระราชาคณะผู้ใหญ่ ๑๐ รูป พระราชาคณะถานานุกรม นอกนั้นจะได้ผลัดเปลี่ยน

กันเข้ามาสวดพระอุโบสถวันละ ๑๐ รูป จึ่งรวมเปนพระสงฆ์สวดมนต์ในพระอุโบสถวันละ ๒๐ รูป สวดมนต์ในที่ต่าง ๆ วันละ ๘๐ รูป ครั้นพระสงฆ์รับไตรแล้วถวายอติเรก โปรดเกล้า ฯ ให้ประชุมกอมมิตตีตัดสินชิ้นเครื่องโต๊ะแก้วหนามขนุนในพระอุโบสถ แล้วเสดจพระราชดำเนินทอดพระเนตรการตบแต่งในสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณพระอาราม แลโปรดเกล้า ฯ ให้กอมมิตตีตัดสินชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๘ ทุ่มเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๐๙ วัน ๕ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๒๔ / ๔)

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่ประตูวัดบวรนิเวศวิหารด้านเหนือ แล้วเสดจพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการทรงศิลแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูปก็เจริญพระพุทธมนต์ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสดจไปจุดเทียนนมัศการที่พระวิหารทั้ง ๓ แห่งแลเก๋งคดพระเจดีย์ ซึ่งพระสงฆ์จะได้เจริญพระพุทธมนต์แล้วพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถจบ ถวายอติเรกแล้ว เสดจพระราชดำเนินออกทางประตูวัดบวรนิเวศวิหารข้างตวันออก ประทับพลาทรงจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสดจพระราชดำเนินกลับมาประทับพลาเปลื้องเครื่อง ที่ข้างประตูวัดด้านเหนือ เสรจแล้วเสดจกลับมาประทับที่ปรำเครื่องโต๊ะ ทรงประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๘ ทุ่มเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาค่ำวันนี้ มีหนัง ๒ โรง สิงโต มังกร ดอกไม้พุ่มรำกระถางเล่นน่าพลับพลา แลโขนนอนโรง

แลเวลาเช้า ๔ โมงเศษวันนี้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร แลผู้ที่จะตามเสดจด้วยมาลงเรือพร้อมกัน ออกจากกรุงเทพฯ ไปขึ้นที่ปราจิณบูรี

วันทีรัชกาล ๘๔๑๐ วัน ๖ฯ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๕ ใต้ ฯ; ๒๔ เหนือ ศก)

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงโปรดให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราช ทรงถวายอาหารบิณทบาตรแก่พระสงฆ์ ๑๐๐ รูป ตามที่เจริญพระพุทธมนต์ การมหอศพเล่นกลางวัน คือโขนโรง ๑ งิ้วโรง ๑ มอญรำโรง ๑ ไม้ลอย ๑ ยวนหก ๑ เล่นทั้ง ๓ วัน เวลากลางคืนตั้งแต่วันนี้ไป มีลครน่าจอด้วย

เวลาย่ำค่ำเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่พลับพลาวัดบวรนิเวศ ทรงโปรยผลกลัปพฤกษ สลึง ๑ ชั่ง เฟื้อง ๑ ชั่ง แลฉลากเงินเถาพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายน่า แล้วไปประทับฝ่ายใน กลัปพฤกษพุ่ม ๔ พุ่มๆ ๑๐ ตำลึง แล้วเสดจทรงพระราชยานแต่เกยน่าพลับพลาไปประทับเกยน่าพระอุโบสถ แล้วเสดจพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมศการทรงศิลแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูป ก็เจริญพระพุทธมนต์ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสดจไปจุดเทียนเครื่องนมัศการในที่ต่าง ๆ พระสงฆ์จะได้เจริญพระพุทธมนต์ เวลา ๒ ทุ่มเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ก็ถวายอติเรก แล้วเสดจพระราชดำเนินไปประทับพลับพลาเปลื้องเครื่อง

เสรจแล้ว เสดจไปประทับที่ตำหนักสมเดจพระบรมโอรสาธิราช แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจออกพลับพลา ทรงจุดดอกไม้เพลิง

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสดจกลับจากตำหนักสมเดจพระบรมโอรสาธิราชมาประทับที่ปรำทรงประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๒ ยามเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๑ วัน ๗ ๑๒ ฯ ๖ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ. ๑๒๕๓)

วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโปรดให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชถวายอาหารบิณฑบาตตามเคย

เวลาย่ำค่ำเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลาวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงโปรยผลกัลปพฤกษแลฉลากพระราชทานพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการฝ่ายน่าแลพระราชทานฝ่ายใน เวลาทุ่มเศษทรงโปรยแล้วเสดจพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสดจไปจุดเทียนพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในที่ต่าง ๆ เวลายามเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ ภอพระสงฆ์ถวายอติเรกแล้วเสดจประทับพลับพลาเปลื้องเครื่องเปลี่ยนเครื่องแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสดจพลับพลา ทรงจุดดอกไม้เพลิงตามเคย แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมคอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๒ ยามเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๒ วัน ๑ ฯ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโปรดให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชถวายอาหารบิณฑบาตรตามเคย

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้ตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน ตองที่น่าพระอุโบสถ เวลา ๕ โมงเยนโปรดให้พระมหาราชครูพิธีพระครูพราหมณ์เบิกแว่นให้ข้าราชการเวียนเทียนสมโภชพระพุทธชิณศรีปฏิมากร แต่น่าพระอุโบสถเปนทักษีณาวัฏ ผ่านน่าพระวิหารมาบรรจบ

เวลาย่ำค่ำโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลา ทรงโปรยผลกัลปพฤกษแลฉลากพระราชทานพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการฝ่าย {น่า, ใน} เสรจแล้วทรงจุดดอกไม้เพลิงตามเคย

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศวิหาร เสดจพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้วทรงโปรยสุหร่ายถวายพระพุทธปฏิมากร แล้วถวายต้นไม้ทองเงินบูชาพระพุทธชินศรีปฏิมากร คู่หนึ่งสูง ๒ ศอก ๗ นิ้ว แล้วโปรดเกล้าฯ ให้กอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๗ ทุ่มเสศเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๓ วัน ๒ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เจ้าพนักงานได้รื้อโต๊ะหมู่เครื่องโมราในพระอุโบสถ แลได้ตั้งพระแท่นมณฑลที่น่าพระชิณศรีปฏิมากร แลตั้งโต๊ะหยกสองข้างพระแท่นมณฑล น่าพระแท่นมณฑลตั้งพระแท่นทรงกราบ มีเครื่องนมัศการทองใหญ่ แลตั้งเตียงพระสงฆ์สวดภาณวารที่ผนังข้างเหนือ น่าเตียงพระสงฆ์ตั้งกระโจมเทียนไชย แลตั้งพระแท่นบัญจมพดลเสวตรฉัตร ร่วางเสาพระอุโบสถด้านตวันตกริมโต๊ะหยกเขียว ตั้งพระแท่นทรงกราบที่นมัศการเครื่องแก้วสำหรับพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ในร่วางเสาด้านตวันออกตรงพระแท่นเสวตรฉัตร แล้วตั้งพระแท่นสรงเพดานปักเสวตรฉัตร ๕ ชั้น ที่ชลารักแลพระอุโบสถด้านตวันออกเฉียงเหนือ

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเจ้าพนักงานได้แห่พระสุพรรณบัตรขึ้นพระราชยานเปนกระบวนแต่วัดศรีรัตนสาศดารามไปวัดบวรนิเวศวิหาร เชิญขึ้นบนพระแท่นมณฑล ในพระแท่นมณฑลตั้งม้าปิดทอง ประดิษฐานพระไชยวัฒน์ประจำรัชการที่ ๑ รัชการที่ ๔ แลประจำรัชการประจุบันนี้เรียงลำดับกัน แลตั้งไตรบาตเหนือพานพระมหากฐิน แล้วตั้งพานทองสองชั้นรองพระสุพรรณบัตร เบื้องหลังพระสุพรรณบัตรปักตาลปัตรแฉกพื้นตาดปักเลื่อมกลางเปนเบญจปดลเสวตรด้านหนึ่ง อิกด้านหนึ่งปักเปนรูปประทุมอุณาโลม ยอดงาแกะเปนบัญจปดลเสวตรฉัตรพัตรองพื้นแพรเหลืองปักตราเสวตรฉัตร จาฤกอักษร ๑๑ การพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเศก ในพระแท่นมณฑลตั้งพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ต่าง ๆ

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับประตูวัดบวรนิเวศวิหารทรงพระราชดำเนินเข้าไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการโปรดให้พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระป่วเรศวริยาลงกรณ์ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ พระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยรวม ๒๐ รูปก็เจริญพระพุทธมนต์ มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวิชิรญาณวโรรศนำเปนประธาน เวลา ๒ ทุ่มเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ เสดจพระราชดำเนินไปประทับในปรำทรงประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๒ ยามเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๔ วัน ๓ ฯ๑๒ ค่ำ ๖ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔
วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายอาหารบิณฑบาตรพระสงฆ์ที่มาเจริญพระพุทธมนต์เสรจแล้ว เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่ประตูวัดบวรนิเวศวิหารแล้วเสดจพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ เวลา ๕ โมงกับ ๔๖ นาทีเปนประฐมฤกษทรงจุดเทียนชนวนด้วยไฟฟ้า ถวายพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงอธิษฐานแล้ว ประทานพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรศทรงจุดเทียนไชย พระสงฆ์ก็สวดคาถาถวายไชยมงคล พราหมณ์ก็เป่าสังข์บันเฑาะว์ เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยางดนตรีขึ้นพร้อมกัน จึ่งเสดจทรงเจิมเบญจปดลเสวตรฉัตร แล้วโปร่ดเกล้าฯ

ให้กรมพระตำรวจยกขึ้นตั้งบนแท่น แล้วโปรดให้พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ถวายบาตร ย่าม พัดรอง ปั๊กตราเสวตรฉัตร ๕ ชั้น งานมหาสมณุตตมาภิเศก แก่พระสงฆ์ ๓๐ รูป แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก แล้วพระราชาคณะ ๔ รูป คือพระกิจติสามนี ๑ พระสุเมธาจาริย ๑ พระโพธิวงษาจาริย ๑ พระเทพโมลี ๑ ขึ้นเตียงสงฆ์สวดภาณวาร พระ-ธรรมวโรดมนั่งปรก แลต่อไปพระราชาคณะจะได้ผลัดเปลี่ยนกันสวดภาณวารประจำเทียนไชยคราว ๔ รูป นั่งปรก ๑ ทั้งกลางวันกลางคืน เวลาบ่ายโมงเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศวิหาร เสดจพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว แลโปรดให้พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์จุดเทียนเครื่องนมัศการ พระสงฆ์ ๓๐ รูปก็เจริญพระพุทธมนต์

เวลายามเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ก็ถวายอติเรกแล้ว เสดจพระราชดำเนินทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลต่อไป จนเวลา ๗ ทุ่มเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๕ วัน ๔ ฯ ๑๐ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ถวายอาหารบิณฑบาตรพระสงฆ์ตามเคย

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แล้วโปรดให้ พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระ-ปวเรศวริยาลงกรณ์จุดเทียนเครื่องนมัศการตามเคย พระสงฆ์ก็เจริญพระพุทธมนต์ เวลายามเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ ภอพระสงฆ์ถวายอดิเรกแล้วเสดจพระราชดำเนินมาประทับที่ปรำตั้งโต๊ะ ทรงประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๘ ทุ่มเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๖ วัน ๕ ฯ ๑๑ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ. ๑๒๕๓)

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าพระเจ้าบรมวงษเธอ ถวายอาหารบิณฑบาตรตามเคย เวลา ๒ ทุ่มเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แลโปรดให้พระเจ้าบรมวงษเธอ จุดเทียนเครื่องนมัศการตามเคย เวลายามเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ก็ถวายอดิเรก เสดจพระราชดำเนินมาประทับในปรำตั้งโต๊ะ ทรงประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๓ ยามเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๗ วัน ๖ ฯ ๑๒ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ. ๑๒๕๓)

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ถวายอาหารบิณฑบาตรพระสงฆ์ ๓๐ รูปรับพระราชทานฉันท์เสรจแล้ว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ บวรรังษีสุริยพันธ์
ปียพรหมจรรย์ธรรมวรยุติ ฯลฯ พุทธบริสัษยเนตร สมณคณินทราธิเบศร์ สกล·
พุทธจักโรปการกิจสฤษฎิศุภการ มหาปาโมกษประธานวโรดม บรมนาถบพิตร
พระมหาสมณเจ้า

เวลาเช้า ๔ โมง กับ ๔๐ นาที เปนประฐมฤกษ เสดจทรงเครื่องอย่างเตมยศอย่างพลเรือน ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มหาจักรกรีบรมราชวงษ เสดจมาทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่ประตูวัดบวรนิเวศวิหารด้านเหนือ แล้วเสดจพระราชดำเนินเข้าไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมศการทรงศิลแล้ว ทรงถวายไตรซึ่งตั้งไว้พระแท่นมณฑลแก่พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แล้วพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระก็เสดจไปสู่พระแท่นสรง ประทับเหนือตั่งไม้อุทมพร

เวลาเช้า ๕ โมง กับ ๑๐ นาที แล้วเสดจพระราชดำเนินไปถวายน้ำพระพุทธมนต์ แก่พระเจ้าบรมวงษเธอ พระสงฆ์ก็สวดถวายไชยมงคล พราหมณ์ก็เป่าสังข์บันเฑาะว์ เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยดนตรีขึ้นพร้อมกัน แลพราหมณ์โหรดาจาริย์ พราหมณ์พฤฒิบาศ ก็เข้าไปถวายน้ำกลดสังข์ตามไสยเวท แล้วพระเจ้าบรมวงษเธอ ทรงครองไตรที่พระราชทานใหม่เสดจมาประทับในพระอุโบสถ จึ่งทรงอาราธนาให้เสดจขึ้นประทับเหนือพระแท่นบัญจปดลเสวตรฉัตร พระบรมวงษานุวงษ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าไปยืนประชุมเฝ้าพร้อมกันที่ในพระอุโบสถ จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระอาลักษณอ่านประกาศมหาสมณุตตมาภิเศกเลื่อนพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ขึ้นเปนพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมสมเดจพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ให้ทรงศักดินา ๑๕๐๐ พระราชทานนิตยบูชาเดือน ๑๒ ตำลึง แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเจ้ากรมเปนพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ถือศักดินา ๑๐๐๐ ปลัดกรมเปนพระสุนทรสรรพการ ถือศักดินา ๘๐๐ สมุหบาญชี เปนหลวงชำนาญเลขา ถือศักดินา ๕๐๐

ฝ่ายสมณศักดินั้นให้ทรงตั้ง พระครูปลัดมหานุนายก ธรรมยุติกาดิลก โลกยปสาทานุบาล มหาเถรานุฐานกิจการีย์คณาธิบดีศรีรัตนสรณคมกาจารีย์ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓ ตำลึง พระครูสังฆกรรมมานุโยค มีนิตยภัตร ราคาเดือนละ ๒ ตำลึง พระครูวราโภคสังฆกิจ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง พระครูบริตโกศล มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ บาท พระครูพุทธมนต์ ปรีชา มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ บาท พระครูคหาปณานุกิจ มีนิตยภัตร ราคาเดือนละ ๖ บาท พระครูพิพิธภัณฑ์วิภัชน์ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ บาท พระครูวิไนยธร ๑ พระครูวิไนยธรรม ๑ พระครูอเนกสาวัน ๑ พระครูอนันตฤนาท ๑ พระครูสังฆบริบาล ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู ใบฎีกา ๑ รวม ๑๕ รูป ภออาลักษณอ่านประกาศจบแล้ว ทรงถวายพระ สุพรรณบัตร แลตาลิปั่ตรแฉกพัตรรองบาตรซึ่งตั้งไว้บนพระแท่นมณฑล แลเครื่องราชประโภคเจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยดนตรี พระสงฆ์ก็ สวดถวายไชยมงคลแล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวุฒิการบดีอาราธนาศิล กรม สมเดจถวายศิล ทรงศิลจบแล้ว ชาวประโคมก็ประโคม ๆ ดุริยดนตรีอีกครั้ง หนึ่ง แล้วทรงถวายดอกไม้ธูปเทียนแลต้นไม้เงินทองสูงต้นละ ๒ ศอก ๕ นิ้ว แล้วกรมสมเดจ แลพระสงฆ์ก็ถวายอติเรกอนุโมทนา แล้วโปรดให้ กรมสมเดจเสดจมาประทับพระเก้าอี้น่าอาศน์สงฆ์ ทรงประเคนของไทยธรรม แก่พระสงฆ์ ๓๐ รูป แล้วโปรดให้สมเดจพระพุทธโฆษาจาริย์ดับเทียนไชย ขณะนั้นพระสงฆ์ก็สวดคาถาดับเทียนไชย แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระ เจ้าลูกยาเธอ แลสมเดจพระเจ้าลูกเธอ ถวายดอกไม้ธูปเทียนแก่กรมสมเดจ พระสงฆ์ ๓๐ รูปก็ถวายอนุโมทนา แล้วกรมสมเดจได้เสดจมาประทับรับ ดอกไม้ธูปเทียนของข้างในที่ศาลาการปเรียญ แลพระบรมวงษานุวงษ ข้า ทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยได้ถวายดอกไม้ธูปเทียนต่อไป

เวลาเที่ยงเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่าย ๔ โมงเจ้าพนักงานได้ตั้งบายศรี ตอง แก้ว ทอง เงิน เวียนเทียนสมโภชพระสุพรรณบัตร

เวลายามเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งไปประทับในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระพุทธชิณศรีแล้ว เสดจพระราชดำเนินไปประทับที่ตำหนักสมเดจพระบรมโอรสาธิราช โปรดให้เจ้าน่าที่แจกสิ่งของรางวัล ซึ่งสมเดจพระบรมโอรสาธิราชจัดถวายในกรมสมเดจเพื่อจได้ประทานแก่ผู้ที่มาตั้งเครื่องโต๊ะทั่วกันตามชั้นรางวัล จนเวลา ๒ ยามเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๑๘ วัน ๗ ฯ ๑๓ ๑๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสดจทรงรถพระที่นั่งเปนกระบวนข้างในตามเสดจด้วย ไปประทับวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่ง ในวันที่ ๒๗ ที่ ๒๘ กรมสมเดจได้มีธรรมเทศนาในพระอุโบสถรวม ๓ กัณฑ์

อนึ่ง ในการมหาสมณุตตมาภิเศกครั้งนี้ ในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน เวลาเช้าสมเดจพระพุทธโฆษาจาริย์วัดราชประดิษฐ มารับพระราชทานฉันท์ในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร แล้วได้รับเครื่องไทยทานของหลวงที่โปรดให้สมเดจถวายแก่พระสงฆ์ คือวันนั้นสมเดจพระพุทธโฆษาจาริย์ได้

โคมกับเครื่องบริขานอื่น ๆ ให้สิทธิถือตามหลังไปถึงน่าวัดมหรรณพาราม โปลิศเข้าจับเอาสิทธิสมเดจว่าลักเอาโคมของหลวงไป นำตัวเอาไปส่งให้พระประสิทธิสัลการที่วัดบวรนิเวศวิหาร พระประสิทธิสัลการถามได้ความแล้วจึ่งว่าถ้าโคมของหลวงหายไปไม่พ้นตัวนายคนนี้ที่เปนสิทธิสมเดจแล้วสั่งให้ปล่อยตัวไป สิทธิสมเดจจึงได้ไปเรียนความกับสมเดจพระพุทธโฆษาจาริย์ ครั้นเวลาค่ำสมเดจพระพุทธมาสวดมนต์จบแล้ว จึ่งถวายพระพรกล่าวโทษพระสิทธิว่าเปนการปมาท จึ่งมีพระราชดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิอธิบดีกรมพระนครบาล ว่ายศสมเดจพระพุทธโฆษาจาริย์ก็เสมอกับยศสมเดจเจ้าพระยา ซึ่งพระประสิทธิว่ากล่าวเหลือเกินดังนี้ ให้พระประสิทธิไปสวดมนต์เลี้ยงพระสงฆ์ในวัดราชประดิษฐทั้งวัด แล้วให้มีลครสมโภชด้วยวันหนึ่ง ครั้นต่อมาพระประสิทธิก็ได้ทำตามพระบรมราชโองการแล้ว

วันที่รัชกาล ๘๔๒๑ วัน ๓ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑๒ ๔ written above)

วันที่ ๑ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจออกขุนนาง พระยาศรีนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระพิเรนทรเทพข้าหลวงประจำหัวเมืองลาวกลาง เมืองนครราชสีหมา ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ ว่า เดือนพฤศภาคม ฝนหาตกไม่ เดือนมิถุนายนฝนตก ๑ ครั้ง รองน้ำฝนได้ ๔ ทสางค์ เดือนกรกฎาคมฝนตก ๒ ครั้ง รองน้ำฝนได้หนึ่งนิ้ว ๑ ทสางค์ มากกว่าปี ๑๐๙ หกทสางค์ เดือนสิงหาคมฝนตก ๓ ครั้ง รองน้ำฝนได้หนึ่งนิ้ว ๗ ทสางค์ น้อยกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว เดือนกันยายนฝนตก ๙ ครั้ง รองน้ำฝนได้ ๕ นิ้ว ๒ ทสางค์ มากกว่าปี ๑๐๙ ๓ นิ้ว ๖ ทสางค์ นาลุ่มทำได้ประมาณ ๑ ส่วนยัง ๙ ส่วน นาดอนทำได้ ๑ ส่วนยัง ๑๙ ส่วน ราคาเข้าเปลือกซื้อขายแก่กันตวงด้วยถัง ๆ ๒๐ ทนานร้อยถังเปนเกวียน ๆ ละ ┼๑๐๐

ฉบับ ๓ บอกเมืองไชยนาท ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีสิงห์ปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สองนิ้ว ราษฎรปักดำทำนาได้ประมาณ ๗ ส่วนยังส่วน ๑ ราคาเข้าเปลือกซื้อขายแก่กันสัด ๒๕ เกวียนละ ๘┼๓

ฉบับ ๔ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ถึงวันที่ ๑๕ ฝนตกสองครั้งรองน้ำฝนได้ ๑๔๙ เซนได้เกนกรมการออกปิดคลองเล็กไว้ ๑๑๖ คลอง นาดอนน้ำแห้งนาลุ่มน้ำภูกคืบหนึ่งคืบเสศ

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองราชบุรี ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเผาศพพระยาภักดีนฤบดินทรจางวาง แลได้มอบเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้าดวง ๑ พานทองคำเครื่องในพร้อม ๑

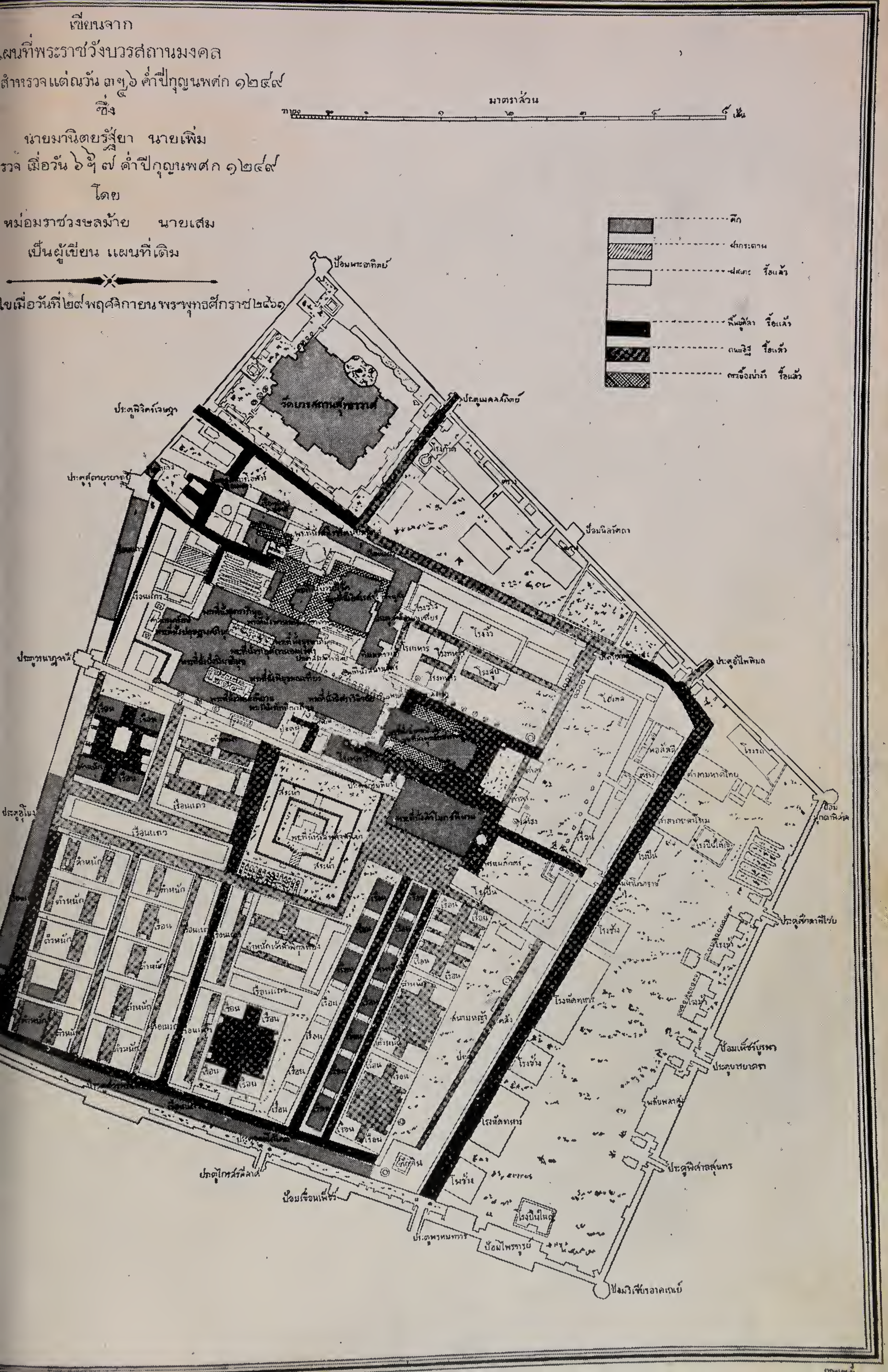
คนโททองคำ ๑ กะโถนทองคำ ๑ ลูกประคำทองสาย ๑ กระบี่บั้งทอง เล่ม ๑ หมวกตุ้มปี่ ๑ เสื้อทรงประภาศ ๑ โต๊ะเงินคาว ๑ หวาน ๑ มอบให้หลวงมหาดไทยคุมมาส่ง

ฉบับ ๒ บอกพระยาศรีสรราชภักดีข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าพระยาเสนานุชิตได้จัดโปลิศรักษาถนนเมืองตะกั่วป่า ครู ๑ นาย ๑ ไพร่ ๒๔ คน ค่ากินค่าเสื้อกังเกงเงินเดือน รวมปีละ ๑๐๙๒ เหรียญ

ฉบับ ๓ บอกเมืองประทุมธานี ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ขอพระมหาพุทธวงษ์วัดปากอ่าว เปนที่พระไตรรัตนวงษ์ แขวงเมืองประทุมธานี

จึ่งดำรัสด้วยพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ว่า ที่พระยาประทุมมาขอไปเสียนั้นดีแล้ว เพราะไปตั้งซ้อนกันอยู่ไม่รู้จะเอาไปไว้วัดไหน ครั้นจะให้ไปอยู่วัดไทยก็กลัวจะไปวิวาทกันขึ้นกับพระไทย แล้วดำรัสต่อไปว่าดูเหมือนพระไตรรัตนธัช ไม่ใช่พระไตรรัตนวงษ์ ฤๅเดิมจะเปนพระไตรรัตนวงษ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่จะมาทรงแก้เสียใหม่ว่าพระไตรสรณธัช แต่พระไตรสรณธัช เพราะดีกว่าพระไตรรัตนวงษ์

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรกับข้าราชการ ๑๑ นาย ให้หลวงศิวาจาริย์ปลัดกรม เปนพระครูอัษฎาจาริย์ เจ้ากรมโหรดาจาริย์ ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายฉ่ำมหาดเวรศักดิ์ บุตรขุนชลาไลยไกยกล เปนขุนชลาไลยไกยกล มีตำแหน่งราชการในกรมมหาดเล็ก ถือศักดินา ๓๐๐ ให้นายควรรู้อัดถ์นายเวร เปนหลวงเสนาภักดี มีตำแหน่งราชการในกรมมหาดไทย ถือศักดินา ๘๐๐ ให้หลวงผลาญสะเทื้อญ เปนพระประสิทธิสรจักร เจ้า

เขียนจาก
แผนที่พระราชวังบวรสถานมงคล
สำหรวจแต่ณวัน ๓ฯ๖ ค่ำปีกุญนพศก ๑๒๔๙
ซึ่ง
นายมานิตยรัฐยา นายเพิ่ม
รวจ เมื่อวัน ๖ ฯ ๗ ค่ำปีกุญนพศก ๑๒๔๙
โดย
หม่อมราชวงษลม้าย นายเสม
เป็นผู้เขียน แผนที่เดิม
ไขเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๑
มาตราส่วน
ตึก
ถนนอิฐ รื้อแล้ว
ป้อมพระอาทิตย์
ป้อมนิลวัตถา

กรมทหารปืนใหญ่หลัง ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดิ์นา ๔๐๐ ให้หมื่นภาชนานุสนธิ เปนจมื่นราชภัณฑนารักษ์ ปลัดกรมพระคลังในซ้าย ถือศักดิ์นา ๘๐๐ ให้ขุนสิทธิสังหาร เปนขุนแผลงสท้าน เจ้ากรมทหารปืนใหญ่น่าขวา ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดิ์นา ๔๐๐ ให้นายบุก บุตรพระบันฦๅสิงหนาทคนเก่า เปนหลวงผลาญสะเทื้อญ เจ้ากรมทหารปืนใหญ่ซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดิ์นา ๔๐๐ ให้นายแซก บุตรหลวงแผลงสะท้านคนเก่าเปนขุนสิทธิสังหาร ปลัดกรมปืนใหญ่น่าขวา ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดิ์นา ๒๐๐ ให้นายเจริญ เปนขุนฤทธิพลไชย ปลัดกรมทหารปืนใหญ่หลัง ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดิ์นา ๒๐๐ ให้นายเคียง เปนขุนไกรตรวจพล ปลัดกรมทหารปืนใหญ่น่าซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดิ์นา ๒๐๐ ให้หมื่นมณเฑียรพิทักษ์ ปลัดกรมพระตำรวจสนมขวา เปนหลวงเสนีพิทักษ์ มีตำแหน่งราชการในกรมมหาดไทย ถือศักดิ์นา ๘๐๐ แต่ตัวหาได้เข้ามาไม่ รับราชการอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์ โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้กับพระยาศรีสิงหเทพในกรมมหาดไทยส่งขึ้นไปพระราชทาน

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๒๒ วัน ๔ ฯ ๒ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ. ๑๒๕๓ ๒๔)

วันที่ ๒ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เปนวันจะได้พระราชทานเงินเบี้ยหวัดตามปีที่กล่าวมาแล้ว เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๑๔ องค์ที่จะรับพระราชทานเบี้ยหวัด มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศร์วริยาลงกรณ์ นำเปนประธานในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

เวลาบ่าย ๓ โมงเศสโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสด็จออกมาจุดเทียนเครื่องนมัศการ แลจุดเทียนโต๊ะเครื่องสังเวย อาลักษณ์ก็อ่านประกาศตามพระราชพิธีจบแล้ว ทรงเจิมภูเขาแท่นทองแลทรงเจิมเงินที่จะได้พระราชทานเบี้ยหวัด แล้วทรงถวายใบเบี้ยหวัดต่อ พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศร์วริยาลงกรณ์ แลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรศ พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร ต่อมาจนสิ้นพระสงฆ์ ๑๔ องค์ แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอดิเรกพระพรลา แล้วพระราชทานพราหมณโหรต่อไป จนสิ้นงบที่ ๑ สิ้นเงิน ๒๖๕ ชั่ง ๘ บาท

วันที่รัชกาล ๘๔๒๓ วัน ๕ ๗ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๔ (จุลศักราช)
วันที่ ๓ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์อธิบดีที่ ๒ ในพระคลังมหาสมบัติ แจกเบี้ยหวัดตามงบที่ ๒ ในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท สิ้นเงิน ๑๕๑ ชั่ง ๗๒ บาท

วันที่รัชกาล ๘๔๒๔ วัน ๖ ๔ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๔
วันที่ ๔ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ แจกเบี้ยหวัดในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ตามงบที่ ๓ สิ้นเงิน ๑๘๖ ชั่ง ๓๔ บาท

วันที่รัชกาล ๘๔๒๕ วัน ๗ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๕ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก แลมีพระอาการทรงพระประชวรเสียดแน่นในพระนาภี

วันที่รัชกาล ๘๔๒๖ วัน ๑ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๖ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ พระราชทานเบี้ยหวัดในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทตามเคย ในงบที่ ๔ สิ้นเงิน ๑๗๙ ชั่ง ๘ บาท

วันที่รัชกาล ๘๔๒๗ วัน ๒ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๗ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ พระราชทานเบี้ยหวัดในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทตามเคย ในงบที่ ๕ สิ้นเงิน ๒๓๙ ชั่ง ๔๐ บาท

วันที่รัชกาล ๘๔๒๘ วัน ๓ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๘ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เปนวันพระไม่เสด็จออก แลมีการสวดมนต์เซยิดที่ตำหนักพระไป่ยิกาเธอ กรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูรตามเคย แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสด็จไม่ เพราะยังพึ่งคลายทรงพระประชวร

วันที่รัชกาล ๘๔๒๙ วัน ๔ ๆ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช ๑๒๕๓

วันที่ ๘ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าพระสงฆ์ที่มาเจริญพระพุทธมนต์ ที่ตำหนักพระไปยิกาเธอ กรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร รับพระราชทานฉันเสร็จแล้วถวายของเครื่องไทยทานตามสมควร แลมีการสรงแลทรงธรรมตามเคย แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสด็จไม่

อนึ่ง ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท พระสงฆ์จะได้เจริญพระ-พุทธมนต์ ๕ รูป ในการหล่อพระพุทธรูปฉลองพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบันฑรวรรณวโรภาศ ที่สิ้นพระชนม์ในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ร,ศ, ๑๑๐ มีหม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรตนำ

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งแต่ประตูน่าบันใดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันออก ไปประทับทอดพระเนตรลำเภาที่น่าพระที่นั่งสุทไธสวริย จนเวลาย่ำค่ำเสศเสด็จกลับมาประทับพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงซ้อมเทศน์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสร็จแล้ว ทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะอยู่จนเวลา ๒ ยามเสศเสด็จขึ้น

อนึ่ง ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท เวลาทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชายอาภากรเกียรติวงษ์ เสด็จมาจุดเทียนเครื่องนมัศการ

เวลายามเสศโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ พระราชทานเบี้ยหวัดในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทตามเคย ในงบที่ ๖ สิ้นเงิน ชั่ง บาท

วันที่รัชกาล ๘๔๓๐ วัน ๕ ฯ๑๐ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (มีเลข ๑๒๔ กำกับบน)

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๒ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงศรีวิไลยลักษณ์ เสด็จออกมาหล่อพระพุทธรูปฉลองพระองค์ พระองค์เจ้าหญิงบัณฑรวรรณวโรภาศ พระองค์เจ้าชายอาภากรเลี้ยงพระ

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับที่พระที่นั่งไชยชุมพล มีกระบวนข้างในด้วยไปทอดพระเนตรแบลูนที่มิศเตอร์

เปนราคา ๑๐๐๐ เหรียญ เวลาย่ำค่ำเสศลูกแบนลูนขึ้นแล้ว เสด็จทรงพระราชยานจากพระที่นั่งไชยชุมพลมาออกประตูเทวาพิทักษ์ เสด็จไปประทับบนสำเภาจนเวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้นพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงซ้อมเทศน์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จนเวลา ๒ ทุ่มเสศทรงซ้อมเทศน์แล้วประชุมกอมมิตตีที่จะได้ตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลาย่ำรุ่งเสศเสด็จขึ้น

อนึ่ง โดยกระแสพระราชดำริห์ว่า ในราชการที่ ๔ ขณนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชเปนสามเณร ก็เคยมีบำเพญพระราชกุศลเทศนามหาชาต ในพระบรมมหาราชวังครั้งหนึ่ง ครั้งนี้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมงกุฎราชกุมารทรงผนวชเปนสามเณรก็ควรมีมหาชาตกระจาดสำเภาใหญ่อีกครั้งหนึ่ง จึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดชกระทรวงยุทธนาธิการจัดการทำสำเภาใหญ่ใส่กระจาดเครื่องกัณฑ์ประดับ

ประดาตบแต่งด้วยอาหารบริโภคแลเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ที่สนามหญ้าน่าพระที่นั่งสุทไธสวริยได้ลงมือทำตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคมจันถึงวันที่ ๑๐ ธันวาคม เปนการแล้วเสร็จครั้นเวลาค่ำเสด็จประทับในสำเภา โปรดเกล้า ฯ ให้มีลครฉลองตั้งแต่วันนี้ไปจนสิ้นงาน

วันที่รัชกาล ๘๔๓๑ วัน ๖ ฯ ๑๑ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๑๑ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งแต่น่าเชิงบันใดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทมีข้างในตามเสด็จด้วย ไปประทับรถพระที่นั่งที่น่าประตูมณีนพรัตน์ ทอดพระเนตรแบนลูนที่ทุ่งสนามหลวง แล้วเสด็จไปประทับในสำเภาจนเวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้นพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงซ้อมเทศสักบรรพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแล้ว โปรดให้ประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๑๐ เสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๓๒ วัน ๗ ฯ ๑๒ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๑๐ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๓๓ วัน ๑ ๑๓ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๓ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับในสำเภา เวลาทุ่มเสศเสด็จกลับมาประทับในพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงประชุมคอมมิตตีตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลาเช้าโมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันท์ธรรมเจดีย์เข้าไปถวายเทศนามหาชาต ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แลพระเจ้าลูกเธอจุดเทียนตามโต๊ะเครื่องบูชา แล้วหม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันท์ธรรมเจดีย์ ถวายเทศนาทศพรพรรณา ๑๙ พระคาถาจบลงแล้ว ทรงถวายไตรแลเครื่องบริขารตามสมควร แล้วพระสงฆ์วรานุเถร ถวายเทศนาหิมพานต์ต่อไป เวลาเช้า ๒ โมงเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๓๔ วัน ๒ ๑๔ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๔ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ครั้นหิมพานต์ ๑๓๘ พระคาถาจบลงแล้ว พระครูธรรมวิจารณ์ถวายเทศนาทานกัณฑ์ ๒๐๙ พระครูพจนโกศล ถวายเทศนาวันประเวศน์ ๕๗ พระเจิม วัดอมรินทราราม ถวายเทศนาชูชก ๗๙ หม่อมเจ้าสามเณรนพมาศ ถวายเทศนาจุลพล ๓๕ พระมหาอุ่น เปรียญวัดมหาธาตุ ถวายเทศนามหาพน ๘๐ เจ้าอธิการทินวัดพิกุล ถวายเทศนากุมาร ๑๐๑ ครั้นเวลายามเสศเสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ พระศรี วัดสุวรรณารามมัทรี ๙๐ แล้วหม่อมสามเณรดนัยวรนุช ถวายเทศนาสักรบรรพ ๔๓ หม่อมเณร

คนัยวรนุช ถวายเทศถูกทำนองเรียบร้อยดี พระราชทานรางวัล ๕ ชั่ง แล้ว พระทัศ วัดราชบุรณะ ถวายเทศนามหาราช ๖๙ แล้วพระครูปลัดสุวัฒน์ ศรีศิลคุณ ถวายเทศนาฉอกระษัตรีย์ ๑๖ พระครูไกรสรวิลาศ ถวายเทศนา นครกัณฑ์ เวลา ๒ ยามเสศมหาชาตจบ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระพรลา แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งสุทไธสวริย์ โปรดเกล้าฯ ให้ ประชุมกอมมิตตีตัดสินเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลาเช้าโมงเสศ วันที่ ๑๕ วันนี้ จะได้เทศนามหาเวศสันดรชาฎก สำหรับวันที่จะได้พระราชทานกระจาด สำเภาใหญ่ แด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จกลับมาประทับในพระที่นั่ง อนันตสมาคม โปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณ วโรรส เข้ามาถวายเทศนาทศพรเปนทำนองเรียบร้อยดี พระราชทานรางวัล ๓ ชั่ง แล้วพระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร ถวายเทศนา หิมพานต์ ถูกทำนองตามแบบอย่าง พระราชทานรางวัล ๑ ชั่ง เวลาเช้า ๓ โมงเสศเสด็จขึ้น มีเทศนาตามลำดับต่อไป

วันที่รัชกาล ๘๔๓๕ วัน ๓ ฯ ๑๕/๑ค่ำ ๑๒๔ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๕ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

แล้วพระธรรมธานาจาริย์ ถวายเทศนาทานกัณฑ์จบแล้ว พระประสิทธิ ศิลคุณ ถวายเทศนาชูชก แล้วหม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ ถวายเทศนาจุลพล แล้วพระญาณไตรโลกย์ ถวายเทศนามหาพล แล้วพระสาธุสังวรเถร ถวาย เทศนากุมาร เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จออกประทับในพระที่นั่งอนันตสมาคม แล้วสมเด็จพระพุฒาจาริย์ ถวายเทศนามัทรี จึงเสด็จพระราชดำเนินไป ประทับพระที่นั่งสุตไธสวริย์ ทรงซ้อมเทศสมเด็จ พระบรมโอรสาธิราช เวลา

๑ ทุ่มเสศ สมเด็จพระพุฒาจาริย์ ถวายเทศนามัทรีจบ จึ่งเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เข้าไปถวายเทศนาสักรบรรพ แล้วโปรดให้นิมนต์ พระราชาคณผู้ ใหญ่ น้อย } เข้ามาฟังพระธรรมเทศนา แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจุดเทียนเครื่องนมัศการตามโต๊ะลายคราม โต๊ะเครื่องแก้วทั่วในพระที่นั่งอนันตสมาคม แล้วพระบรมวงษานุวงษ์ แล ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทคอยฟังพระธรรม เทศนาพร้อมกัน จึ่งทรงโปรดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ซึ่งประทับในพระที่นั่งบุศบกแล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชก็ถวายเทศนาสักรบรรพ เวลา ๒ ทุ่มเสศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ถวายเทศนาจบ แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จกลับลงมาประทับบนอาศน์สงฆ์ ทรงถวายไตรแลเครื่องบริขารต่าง ๆ กับมูลค่า ๑๐ ตำลึงตามท้องกัณฑ์ แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จไปประทับในพระที่นั่งสุทไธสวริย์ พร้อมกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึ่งทรงประทานไตรแพรซึ่งตั้งไว้ในบุศบกกระจาดสำเภาใหญ่แลผลกัลปพฤกษ์ ๓ ชั่ง เปนการพระราชทานกระจาดสำเภาใหญ่ แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จกลับ จึ่งเสด็จพระราชดำเนินมาประทับในพระที่นั่งอนันตสมาคม แล้วพระครูศิลขันธ์สุนทร ถวายเทศนามหาราชจบแล้ว หม่อมเจ้าพระพร้อม เปรียญ ถวายเทศนาฉอกระษัตรีย์ พระราชานุพันธ์มุนี ถวายเทศนานครกัณฑ์ เวลา ๗ ทุ่มเสศเทศนามหาชาติจบ พระสงฆ์ก็ถวายอนุโมทนาถวายพระพรลากลับ จึ่งเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งสุทไธสวริย์ โปรดเกล้าฯ ให้ประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๑๐ ทุ่มเสศ

๘ ๒๕
เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๓๖ วัน ๔ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๖ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาย่ำค่ำเสศ เสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกไปประทับที่สำเภา จนเวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จกลับมาประทับที่พระที่นั่งสุทไธสวริย์ ทรงประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะต่อไป จนเวลา ๒ ยามเสศเสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่พระที่นั่งอนันตสมาคม จะได้ทรงธรรมเทศนาจตุราริยสัจ จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานนิมนต์หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต เข้ามาถวายเทศนาทุกขอริยสัจ พระราชพงษ์ปฏิพัทธมุนี ถวายเทศนาสมุทัยอริยสัจ พระญาณรักษขิต ถวายเทศนาทุกขนิโรธอริยสัจ พระเมธาธรรมรส ถวายเทศนาทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ครั้นจบแล้วทรงถวายไตรแลเครื่องบริขารตามสมควร แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอนุโมทนา ถวายพระพรลากลับ จึ่งเสด็จพระราชดำเนินทรงปั๊กเหรียญรางวัลพระราชทานตามชิ้นเครื่องโต๊ะตามกอมมิตตีตัดสินแล้ว จนเวลาย่ำรุ่งเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๓๗ วัน ๕ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๗ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชทานเหรียญรางวัลกอมมิตตีตรวจเครื่องโต๊ะ แลพระราชทานเหรียญรางวัลผู้ที่จัดสิ่งของมาประดับแต่งในสำเภาตามลำดับชั้น จนเวลา ๘ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๓๘ วัน ๖ ๆ๓ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๑๘ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย กรมมหาดไทยกระลาโหมหามีใครเข้ามาเฝ้าไม่ เพราะพ้น เวลา ๕ ทุ่มเกินกำหนดขุนนางเฝ้าแล้ว พากันกลับเสียหมด มีแต่กรมตำรวจแลมหาดเล็กขุนนางเฝ้าบ้างเล็กน้อย จึงมีพระราชดำรัสถามพระยามหามนตรีว่ามหาดไทยกระลาโหมไม่มีใครเข้ามาเฝ้าฤๅ พระยามหามนตรีกราบบังคมทูลว่า พอดี ๕ ทุ่มแล้วก็พากันกลับไป แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๓๙ วัน ๗ ๆ๔ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาด-ไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองปราจิณบุรี ลงวันที่ ๒ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าได้ปลูกตำหนักประทับแรมถวายพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร แลได้จัดสเบียงอาหารส่งตามรายทางถึงเมืองกระบิลแล้ว

ฉบับ ๒ บอกหลวงจินดารักษ์ข้าหลวงเมืองฉเชิงเซา ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าหลวงจ่าเมืองกรมการเมืองฉเชิงเซา ซึ่งมีโจทหา ๒๒ ชื่อว่าปล่อยผู้ร้ายแลฆ่าอ้ายกล่อมตายกับ พระยาวิเสศฤๅไชย หลวงจ่าเมืองต้องรับอาญา ๓๐ ที แล้วกินยาครดินตาย

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองกลันตัน ว่ามีตราโปรดออกไปว่าพี่น้องของซ้าพระพุทธเจ้าไม่ปรองดองกัน ไพร่บ้านพลเมืองเปนที่หวาดหวั่น ถ้าขัดข้องอย่างไรให้มีหนังสือเข้ามาทูลพระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงษ์นั้นได้ทราบเกล้า ฯ แล้ว การที่เมืองกลันตันก็เปนการเรียบร้อยดี

ฉบับ ๒ บอกเมืองตะกั่วป่า ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าได้จัดเงินภาษีผลประโยชน์ ร้ายค้างปี ๑๐๙ เงิน ๒๓๓๙๗ ๓๖ เหรียญ ส่งพระยาศรีสรราชภักดีนำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๓ บอกเมืองระนอง ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าได้จัดเงินที่ช่วยในโรงพยาบาล ๔๔ ๗๔ เหรียญ ซื้อสะเบียงอาหารเลี้ยงหม่อมเจ้าเจียกหมอปลูกไข้ทรพิศม์

ฉบับ ๔ บอกพระยาทิพยโกษา เจ้าหมื่นเสมอใจราช หลวงนริศรราชกิจขุนสมุทโคจร ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าได้ออกจากกรุงเทพถึงเมืองภูเก็จในวันที่ ๒๘ ตุลาคมแล้ว

พระยาสุรินทรเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวังบวรขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๑ ฉบับ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๑๐๙ ว่าทองคำฉลองต่างต้นไม้ทองซึ่งขึ้นฝ่ายพระราชวังบวร จำนวนปี ๑๐๙ ทองคำหนักสามตำลึงแขก เทียนพนมหนักเล่มละบาทพันเล่ม กันแชงเตย ๒๔ ผืน ใต้น่าช้าง ๘ ดวง รางปืน ๑๐ ราง ไม้พลวงคันขอ ๑๖๐ คุ้น

หวายแซ่ม้า ๑๖๐ เส้น หวายโบ่ง ๑๖๐ เส้น คลุ้มพันซีก มอบให้ หลวงอนุศรกฤษพาคย์กรมการคุมเข้ามาส่ง จึงดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนีว่า ซึ่งเมืองระนองเขาเอาเงินที่ช่วยในโรงพยาบาล มาจัดซื้อสะเบียงอาหารส่งหม่อมเจ้าเจียกนั้นไม่ถูก เพราะหม่อมเจ้าเจียกก็ได้เงินเดือนแลเบี้ยเลี้ยงแล้ว ให้มีตราออกไปให้เรียกเอาเงินมาส่งกรมศึกษาธิการส่งโรงพยาบาล

แล้วดำรัสด้วยกรมหมื่นนราธิปประพันธพงษ์ว่า ตำแหน่งขุนนางที่ว่างอยู่ไม่มีตัวนั้น ให้คิดอ่านจัดหากันเข้ามาใส่เสียให้เตมที่ ถึงกรมมหาดเล็กก็เหมือนกัน

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๔๐ วัน ๑ ฯ๕ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๐ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเสศเสด็จออกพระราชทานเบี้ยหวัด ประทับที่ออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราชพิจิตรหามีไม่ ที่นาดอนเข้าแห้งน้ำไปหมด ที่นาลุ่มพอวิดน้ำตามคลองไว้ได้

ฉบับ ๒ บอกเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ส่งเงินผูกปี้จีน ๓๐๐ คน เงิน ๑๕ ┼ มอบให้หลวงสุนทรพิทักษยกรบัตรแลนายจ่าเรศรข้าหลวงคุมลงมาส่ง

ฉบับ ๓ บอกเมืองสิงคบุรี ลงวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๑๑๐ ส่งเงินผูกปี้จีน ๒๑๒ จีน เงิน ๑๒ ๑๒ ให้นายเสนองานประภาศซ้ายหลวง ขุนรองแขวงกรมการคุมลงมาส่ง

ฉบับ ๔ บอกพระยาสุรเดชปลัดข้าหลวงเมืองลาวพวน ลงวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๑๑๐ ขอราชวงษ์ เปนที่อุปฮาดราชบุตรเปนที่ราชวงษ์ หลวงศรีวรวงษ์ผู้ช่วยเปนที่ราชบุตรเมืองโพนพิไสย

ฉบับ ๕ บอกเมืองโพนพิไสย ลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ เวลายามเสศเกิดเพลิงไหม้บ้านราษฎรแล้วลามไปไหม้บ้านราชบุตร ปืนขายกยาง ๒ บอก ปืนปลายหอก ๑๕ บอก ของหลวงไฟไหม้เสียสิ้น ครั้นวัน ๑๒ พฤศจิกายน ๑๑๐ เวลาประมาณ ๔ ทุ่ม เสศเกิดเพลิงไหม้ที่เรือนพระพิไสยสรเดช เพลิงไหม้ของหลวงเสียไป ปืนหามแล่น ๑ เสื้อทหาร ๕๐ สำรับ หมอกทหาร ๕๐ หมอก สัญญาบัตร ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณ์ ๑ เครื่องยศ สัปทน ๑ จอกหมาก ๑ ตลับยา ๑ สัญญาบัตรพระสุรศักดิสุนทรเจ้าเมืองประชุมชะนาไลย ๑

ฉบับ ๖ ว่าได้แต่งให้ท้าวไกรษรสุริยวงษ์ ไปทำบาญชีครอบครัวที่พระจันทรเทพสุริยวงษาเจ้าเมืองหมอก คุมครอบครัวเข้ามาตั้งอยู่ในโพนพิไสย ๔๔๗ ครัว ตามท้องตราลงมาส่ง

พระสุรินทรามาตย์ นำบอกพระยาศรีสรราชภักดี ข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตกเมืองภูเก็จ ขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๑๐ ฉบับ ๑ ว่าได้จัดทำโรงภาษีร้อยชักสามหลังหนึ่ง ขื่อกว้าง

๑๐ ศอก เฉลียงกว้าง ๕ ศอก ๔ ด้าน ยาว ๗ วา ๓ ศอก ครัวหลังหนึ่งขื่อกว้าง ๘ ศอก ยาว ๘ วา ๒ ศอก เฉลียงด้านน่ากว้าง ๔ ศอก สองหลังสิ้นเงิน ๒๒๐๙ ๔๑ ๑ เหรียญ

ฉบับ ๒ ว่าจีนหงอฮะคีเจ้าภาษีสุกรจำนวนปีรกาสัปตศก ถึงแก่กรรมเงินค้าง ๓๒๖๓ ๐ เหรียญ มีตึกแถวหลังตลาดยาว ๑๔ วา ๒ ศอก กว้าง ๘ ศอก สูง ๘ วาสองชั้น ได้ริบเอามาเปนของหลวงแล้ว

ฉบับ ๓ ว่าห้างโกวานจำหน่ายดีบุกที่ค้างได้อีก ๖๗ ชั่งเปนเงิน ๑๕๒๓๓ ๐ เหรียญ หักค่าโสหุ้ยห้างโกวาน เงิน ๒๖๗ ๒๙ เหรียญ คงเหลือเงิน ๑๔๙๖๕ ๑๕ เหรียญ ส่งหลวงทวิปน้ำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๔ ว่าได้เก็บภาษีผืนคอเวอนแมนต์เมืองภูเก็จ เดือนสิงหาคมหักจำหน่ายราชการแล้ว คงเปนเงิน ๑๐๔๑๙ ๒๘ เหรียญ นำฝากแบงก์ปีนังแล้ว

จึงดำรัสด้วยพระยาศรีว่าเมืองโพนพิไสยบอกมาว่า ปีนหามแล่นไฟไหม้นั้นมันจะไหม้จริงฤๅไม่ไหม้ก็ไม่รู้ แล้วดำรัสสั่งให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ พระราชทานเบี้ยหวัดตามงบที่ ๘ สิ้นเงิน ชั่ง บาท เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๔๑ วัน ๒ ฯ ๖ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๑ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองพิไชย ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกันย์ปี ๑๑๐ ฝนตก ๑๔ ครั้ง มากกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งนิ้ว ๙ ทสางค์ น้ำท่าในราษีกัญปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ เก้าศอก ๑๐ นิ้ว ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานเกวียนละ ๑๐┼

ฉบับ ๒ บอกเมืองพิจิตร ลงวันที่ ๙ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกัญปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สิบ ๙ นิ้ว ๓ ทสางค์ น้ำท่าในราษีกัญปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ หกศอก ๓ นิ้ว ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานเกวียนละ ๘┼

ฉบับ ๓ บอกเมืองอินทบุรี ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีสิงหปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ เจ็ดนิ้ว ๖ ทสางค์ น้ำท่าในราษีสิงหปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ ศอก ๗ นิ้วกึ่ง ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานเกวียนละ ๗┼

ฉบับ ๔ บอกเมืองสรรคบุรี ลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกัญปี ๑๑๐ น้อยกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งทสางค์ น้ำท่าในราษีกัญปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ หนึ่งศอก ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานเกวียนละ ๘┼๓

ฉบับ ๕ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราชีกัญปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ สองนิ้วหนึ่งทสางค์ น้ำท่าในราชีกัญปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ ศอกสิบแปดนิ้ว ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัต ๒๕ ทนาน เกวียนละ ๙

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาศรีสรราชภักดีซ้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าเมืองตะกั่วป่าส่งลิสิทธิหลวงทวีปสยามกิจรับเงินฝากแบงก์ ๑ ฉบับได้ส่งเข้ามายังเจ้าพนักงานด้วยแล้ว

ฉบับ ๒ ว่านายตาดบุตรพระภูเก็จ นำกรมการไปทำบาญชีตึกร้านบ้านเรือนสวนไร่นาทรัพยสมบัติ รวมเปนราคาเงิน ๓๓๘๑๕ ๓๕ เหรียญมอบเปนของหลวงแล้ว

ฉบับ ๓ บอกหลวงชาติสุรินทร กรมพระกระลาโหม หลวงชนานุกูลกรมนา ลงวันที่ ๙ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าได้ออกกรุงเทพถึงเมืองไชยาแล้ว ได้พระราชทานเข้าเกลือให้ราษฎรตามที่ทรงพระกรุณาโปรด

ฉบับ ๔ บอกเมืองไชยา ลงวันที่ ๙ ธันวาคม ๑๑๐ ว่านาของราษฎรในแขวงเมืองไชยา น้ำบ่าท่วมต้นเข้าเสียไปหมด เมื่อเวลาถูกลมพยุหน้ำท่วมแล้วลดลงบ้าง ภายหลังฝนตกทั้งกลางวันคืน จนทุกวันนี้น้ำบ่ากลับท่วมทวีมากกว่าแต่ก่อน แล้วไข้เกิดทรพิศม์ตายชุกชุม

จึ่งมีพระบรมราชโองการว่า เมืองฝ่ายทเลถ้าออกไข้หัวแล้วกลัวกัน เสมอโรคหิวาทีเดียว

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการ ๓ นาย ให้นายฤทธิภักดีนายเวร เปนจ่าหาญยุทธกิจ กรมพระตำรวจในซ้าย ถือศักดิ์นา ๖๐๐ ให้จ่าเล่นผจญผลาญ เปนหลวงพลไชย เจ้ากรมเรือดั้งคู่ชักซ้ายฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดิ์นา ๔๐๐ ให้หมื่นนราพิทักษสมุหบาญชี เปนหลวงพิทักษ์โยธี เจ้ากรมไพร่หลวง ขึ้นกรมนครบาลฝ่ายพระราช-วังบวร ถือศักดิ์นา ๔๐๐

แล้วพระศรีเสนา นำราชวงษ์ผู้จะเปนที่อุปฮาดเมืองโพนพิไสยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จัดขี้ผึ้งหนัก ๑ หาบขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๔๒ วัน ๓ ฯ ๗ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๒ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำศุภอักษรพระเจ้านครเชียงใหม่ขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ ว่าเจ้าพระยาพลเทพ ที่สมุหพระกระลาโหมขึ้นไปจัดราชการแลภาษีอากรเมืองนครเชียงใหม่ ภาษียาสูบเงินขึ้นอีก ๕๐๐๐ รูเปีย

ฉบับ ๓ ว่าพระยารัตนวนาเขตรเมืองเชียงราย ป่วยเปนโรคชรา วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๑๑๐ ถึงแก่กรรม อายุ ๗๓ ปี ได้ยกศพใส่หีบไว้แล้ว

พระยานรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเจ้าหมื่นเสมอใจราช ข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่ามีท้องตราขึ้นไปว่า มิศเตอรวิลลิกนายช่างจะออกไปทำการสายโทเลข การก็ถึงแปดเดือนมาแล้วหาเหนออกไปไม่ นายจงใจภักดิ์ก็ได้มาเบิกเงินเดือนแลเบี้ยเลี้ยงไปเดือนละ ๑๐๐ เหรียญทุกเดือนหาได้ทำการไม่ เหนว่าการสายโทเลขไม่มีข้าหลวงประจำรออยู่ก็ได้ ถ้ามิศเตอร์วิลลิกออกไปเมื่อไรจึ่งจะจัดคนให้ทำต่อไป

ฉบับ ๒ บอกเมืองระนอง ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าได้ส่งเงินอากรดีบุกฝ่ายพระราชวังบวร จำนวนปีกุน ๑๐ ชั่ง ปีชวด ๑๐ ชั่ง ได้นำเงิน ๒๐ ชั่งฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๓ บอกเมืองไชยา ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าเลขส่วยไม้กระดานปี ๑๐๙ เงิน ๗ ชั่ง ๔ ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึง มอบให้หลวงอุดมคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๒ ว่าเลขส่วยสัพเหตุ ปี ๑๐๙ เงิน ๙|๑ มอบให้หลวงอุดมคุมมาส่ง

ฉบับ ๓ ว่าเลขรักษาสวนลิเล็ต ปี ๑๐๙ เงิน ๔|๑ ๒ มอบให้หลวงอุดมกรมการคุมเข้ามาส่ง

พระยาสุรินทรเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวังบวรขึ้นอ่านกราบบังคมทูลฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๑๐๙ ว่าภาษีดีบุกเมืองยลาปี ๑๐๘ เงิน ๗ ชั่ง ได้มอบให้หลวงอุรักษ์กฤษภาคย์ กรมการคุมเข้ามาส่ง

จึ่งมีพระราชดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนีว่า นายจงใจภักดิ์นั้นเล่าก็เผลอตัวอยู่เปล่า ๆ ให้หาตัวกลับเข้ามาเสียเถิด แล้วให้ถามกรมโทรเลขดูเสียหน่อยหนึ่ง ว่าอีกสักกี่เดือนถึงจะพาดสายถึงเมืองภูเก็จ

แล้วมีพระราชดำรัสด้วยพระยาวุฒิการบดี พระสงฆ์ที่จะสวดมนต์ในงานรับพระสุพรรณบัตคริ้งนี้เปนสองคราวให้ซ้ำแต่พระราชาคณะผู้ใหญ่ แต่พระราชาคณผู้น้อยนั้นแบ่งคราวละงาน แล้วพระยาวุฒิการกราบบังคมทูลถามว่าจะใช้พระหัวเมืองฤๅไม่ต้องใช้ จึ่งดำรัสว่าต้องใช้ด้วย เพราะซองเครื่องไทยทานเปนการดี ๆ

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๔๓ วัน ๕ ฯ ๘ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๓ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันทีรัชกาล ๘๔๔๔ วัน ๕ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๔ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระยานรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาศรีสรราชภักดีข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าพระยาศรีสรราชภักดี ได้ส่งเงินภาษีผล ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ บอกเจ้าหมื่นเสมอใจราชซ้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตะวันตก ประโยชน์เมืองภูเก็จ ปี ๑๐๙ เงิน ๑๘๖๒๔ ชั่ง ๗๗ (?) เหรียญ นำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๓ ว่าพระยาศรีสรราชภักดีจะกลับเข้ามากรุงเทพ ได้มอบการให้พระนราธิราชภักดี เปนผู้ส่งบาญชีเงินตามท้องตราแล้ว

ฉบับ ๔ บอกเมืองพังงา ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

จึ่งมีพระราชดำรัสสั่งพระยาศรีสิงหเทพว่า พระยาวิเสศไชยชาญ เมืองอ่างทอง มีใบบอกลงมาขอข้าหลวงขึ้นไปชำระผู้ร้าย การที่ผู้จะเปนข้าหลวงได้นั้นก็มีอยู่น้อยตัว ต้องไปราชการในที่ต่าง ๆ หามีตัวไม่ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งเจ้าเมืองกรมการไว้ก็เพื่อจะสำหรับดับทุกข์ศุขราษฎรแลเปนพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าแผ่นดิน ที่เกิดการผู้ร้ายขึ้นมีบอกลงมาขอข้าหลวงขึ้นไปชำระ ถ้าอย่างนั้นจะตั้งเจ้าเมืองกรมการไว้ทำไม ให้พระยาศรีบอกกับเจ้าพระยารัตนบดินทรให้ว่ากล่าวเสียบ้าง

แล้วพระยาศรีกราบบังคมทูลว่า เจ้าพระยารัตนบดินทรไม่อยู่ขึ้นไปวัดไชยโย จึ่งดำรัสสั่งพระยาศรีถ้าอย่างนั้นให้ทำตราขึ้นไปถึงเจ้าพระยารัตนบดินทร ให้เจ้าพระยารัตนบดินทรหาตัวพระยาอ่างทองมาว่ากล่าวเสียบ้าง

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๔๕ วัน ๖ ฯ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๑๐ ๑๒๔

วันที่ ๒๕ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระมนตรีพจนกิจนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาศรีพิทักษข้าหลวงเมืองขุขันธ์ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับ ๒ ว่ามีอ้ายผู้ร้ายปล้นราชวงษ์เมืองเขมราฐที่เมืองสิงขรภูม ซึ่งออกมาจากกรุงเทพ ได้ตัวอ้าย { เบ้า เทบ อง } มาถามให้การสารภาพรับเป็นสัจนำของกลางได้ถาดหมากคนโทเงินของพระราชทาน

พระยานรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระทรงสุรเดชข้าหลวงเมืองราชบุรี ลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการพระราชทานผ้าไตรกฐินออกไปทอดวัดศรีสุริยวงษาราม

ฉบับ ๒ บอกเมืองเพชรบุรี ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการพระราชทานผ้าไตรกฐินออกไปทอดวัดมหาสมณารามวัดคงคาราม

ฉบับ ๓ บอกเมืองนครศรีธรรมราช ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการพระราชทานผ้าไตรกฐินออกไปทอดวัดพระธาตุ

ฉบับ ๔ บอกเจ้าหมื่นเสมอใจราช ข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๑๐ ขออนุญาติตั้งโรงพยาบาลที่เมืองภูเก็จ

พระยาสุรินทรเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวังบวรขึ้นอ่านกราบบังคมทูลฉบับ ๑ ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าพระยารัตนเสรฐีเจ้าเมืองระนอง ส่งเงินอากรดีบุกฝ่ายพระราชวังบวร ปีกุนนพศก ๑๐ ชั่ง ปีชวดสัมฤทธิศก ๑๐ ชั่ง พระยารัตนเสรฐีได้นำเงิน ๒๐ ชั่ง ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

จึ่งมีพระราชดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนีว่า โรงเมืองภูเก็จเขาตั้งโรงพยาบาลนั้นเปนการดีแล้ว แต่หมอที่จะเอาออกไปจากกรุงเทพฤๅจะเอาที่นอกให้ปฤกษาดูกับกรมศึกษา แลให้ขอข้อบังคับสำหรับกรมพยาบาลไปจากกรุงเทพ ถ้าในกรุงเทพจัดข้อบังคับอันใดขึ้นใหม่ก็ให้รู้ไปถึงเมืองภูเก็จด้วย แต่เมืองภูเก็จจะตั้งโรงพยาบาลนั้นเปนหว่างกลางของเมืองอื่น ๆ ที่จะต้องมาเมืองภูเก็จ

แล้วดำรัสถามเจ้าประภากรว่า หมอที่ออกไปปลูกฝีหัวเมืองนั้นมีเงินเดือนแลเบี้ยเลี้ยงทุกคนไม่ใช่ฤๅ หม่อมเจ้าประภากรกราบบังคมทูลว่ามีทุกคน จึ่งดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนีว่า นี่แน่พระยานรินทรให้มีตราออกไปถามดู ว่าเมืองไหนหมอได้เรียกเอาค่าอะไรบ้าง ให้เจ้าเมืองกรมการบอกเข้ามาให้ชัดเจน ถ้าไม่เรียกเอาก็แล้วไปฤๅเรียกเอาแต่เจ้าเมืองกรมการ

เขาออกของเขาให้ ไม่คิดหักเงินหลวงแลเงินช่วยในโรงพยาบาลก็แล้วไป ถ้าเอาเงินหลวงแลเงินในโรงพยาบาลออกซื้อจ่ายใช้ให้ก็ให้เรียกก็เอาคืน เงินช่วยในโรงพยาบาลก็ให้เรียกมาส่งกรมศึกษา

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๔๖ วัน ๗ ฯ ๑๑ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๒๖ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เจ้าพนักงานจัดพระสงฆ์ วัดเสนาศนาราม คือพระพรหมเทพาจาริย์ ๑ ถานานุกรม ๒ พระอันดับ ๗ รวมเปนพระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่จะได้รับผ้าไตรแลเครื่องบริขาร ขึ้นไปจำพรรษาอยู่วัดบ่อหักแขวงเมืองตาก มาคอยอยู่ที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันออก

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกทรงถวายไตรแลเครื่องบริขาร แก่พระสงฆ์ ๑๐ รูปทั่วแล้ว ทรงถวายจตุปัจจัยเปนราคา ๒ ชั่ง แก่พระพรหมเทพาจาริย์ แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา แล้วเสด็จขึ้น

วันนี้มีทรงเครื่องใหญ่ด้วย

วันที่รัชกาล ๘๔๔๗ วัน ๑ ฯ ๑๒ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๓] ๑๒๕๓

วันที่ ๒๗ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระภักดีณรงค์ข้าหลวงที่ ๒ หัวเมืองลาวฝ่ายตวันออกเฉียงเหนือ ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๑๑๐ ว่าเรือ บำรุงบุรทิศ พานิชวัฒนา ได้ใช้จักรเดินเมล์ในลำน้ำพมูนจากเมืองอุบลราชธานี จนถึงตำบลท่าช้าง แขวงเมืองนครราชสีหมา ค่าโดยสารคนหนึ่งเงิน ๘ บาท ค่าบันทุกสิ่งของหาบละ ๓ ๒

ฉบับ ๒ บอกเมืองสุพรรณบุรี ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าตั้งแต่วันที่ ๑ จนวันที่ ๑๕ ธันวาคม มีผู้มาฟ้องความนครบาล ๓ เรื่อง

ฉบับ ๓ บอกเมืองพิจิตร ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าหมื่นสุนทรกับราษฎร ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดบ้านทนง ยาว ๑๑ วา กว้าง ๙ วา

พระยานรินทรราชเสนี นำบอกเจ้าหมื่นเสมอใจราชข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตกขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ ลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๑๑๐

ฉบับ ๑ ว่าขุนพิทักษสมบัตินำบาญชี เงินที่ค้างเจ้าภาษีนายอากรอยู่ตั้งแต่ปีรกาสัปตศก ถึงปี ๑๐๙ รวม ๖ ปี เปนเงิน ๑๔๕๗๖๖ ๓๓ เหรียญ ตั้งจำหน่าย ตายหนี้มีตัวบ้าง

ฉบับ ๒ ว่าพระยาศรีสรราชภักดี ส่งเงินภาษีคอเวอนแมนต์เมืองภูเก็จ จำนวนเดือนกันยายน ๑๑๐ เงิน ๒๐๙๓๘ ๗๖ เหรียญ ได้นำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๓ ว่าโปลิศ ๗ กอง คน ๒๖๘ คน แต่ปืนที่จะใช้ให้โปลิศรักษาหาพอไม่ ขอปืนออกไปเพิ่มเติม

จึ่งมีพระราชดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนีว่า ถ้าพระยาศรีสรราชภักดีกลับเข้ามาแล้วให้สอบถามดูเสียหน่อยรายเงินภาษีอากรที่ค้างนั้น

รายที่จะขอปืนให้ไว้สำหรับรักษาราชการนั้น ได้ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์มีหนังสือออกไปถามดูแล้ว ว่าคือที่โปลิศเมืองภูเก็จนั้นมันเปนจีนบ้างแขกบ้าง มันจะรับทำการกับเราจริง ๆ ฤๅจะไม่จริงให้พิจารณาดู หน่อยขอเครื่องอาวุธไปให้มันถือมันจะเอาเครื่องอาวุธนั้นกลับเข้ามาสู้กับเรา ให้พระยานรินทรมีตราตอบออกไป ว่าได้มีพระบรมราชโองการให้พระองค์โสณบัณฑิตย์ถามออกไป ถ้ามันเปนการเรียบร้อยดี จะเอาอะไรบ้างก็ให้บอกขอเข้ามา

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๔๘ วัน ๒ ฯ ๑๓ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๔๙ วัน ๓ ฯ ๑๔ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๒๙ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๕๐ วัน ๔ ฯ ๑๕ ๑ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๕๓
วันที่ ๓๐ ธันวาคม ร,ศ, (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ด้วยเมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๑๑๐ เวลา ๒ ทุ่มเสศ ฝนตกพยุหพัดแรง ต้องยอดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ด้านตวันตกหักหลุดลงมาถูกสิงห์โตหินที่น่าประตูพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทคอหักตัวหนึ่ง โปรดเกล้า ฯ ให้กรมโยธาธิการตรวจดูได้ความว่า โคนไม้ที่ยอดนั้นคลอนอยู่แล้ว เพราะช่างก่อสร้างเดิมทำไม่แน่นหนาแขงแรงเมื่อถูกลมพยุหพัดกล้าจึ่งหักตกลงมา บัดนี้โปรดเกล้า ฯ ให้กรมโยธาธิการทำยอดขึ้นใหม่เปนการแล้วเสร็จ จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการพิธีที่จะยกยอดพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันตกตามธรรมเนียมสืบมา เวลา ๒ ทุ่มเสศโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธเสด็จไปจุดเทียนเครื่องนมัศการ ที่พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท พระสงฆ์ ๑๐ รูปจะได้เจริญพระพุทธมนต์ มีหม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันท์ธรรมเจดีย์ นำเปนประธาน

วันที่รัชกาล ๘๔๕๑ วัน ๕ ฯ ๑ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๕๓
วันที่ ๓๑ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโมงเสศในระหว่างพระฤกษ์ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระ-ลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ ออกทรงเจิมแล้วทรงชักเชือกยกยอดพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามประเพณีพระสงฆ์ก็สวดถวายไชยมงคล เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยางดนตรี แล้วพระสงฆ์ก็ได้รับพระราชทานฉันแล้วถวายของเครื่องไทยทานตามสมควร

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๕๒ วัน ๖ ๆ ๓ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช

วันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๒ โมงกับ ๔๗ นาที สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ประสูตร สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชาย (มหิดลอดุลเดช นเรศวร มหาราชาธิบดินทร์ จุฬาลงกรณนรินทร์วรางกูร สมบูรณ์เบญจพรสิริสวัสดิ์ ขัตติยวโรภโตสุชาต คุณสังกาศเกียรติประกฤษฐ์ ลักษณวิจิตรพิสิษฐบุรุษ ชนุตมรัตนพัฒนศักดิ์ อัครวรราชกุมาร)

วันนี้ไม่เสด็จออกขุนนาง

วันที่รัชกาล ๘๔๕๓ วัน ๗ ๆ ๔ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช

วันที่ ๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออกขุนนาง

วันที่รัชกาล ๘๔๕๔ วัน ๑ ๆ ๕ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช

วันที่ ๓ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออกขุนนาง

วันที่รัชกาล ๘๔๕๕ วัน ๒ ๆ ๖ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช

วันที่ ๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๗ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเจ้าพระยาพลเทพ ฯ ที่สมุหพระกระลาโหม พระยาไกรโกษาข้าหลวงเมืองลาวเฉียง ลงวันที่ ๒๙ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ ว่าได้เลิกเก็บค่าหักหลังคาเรือนตามท้องตราแล้ว คงเก็บแต่ภาษีเบ็จเสร็จตามเดิม ฯ

ฉบับ ๒ ว่ามีตราส่งเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ชั้นที่ ๔ ภูษนาภรณ์กับเงินตรา ๕ ชั่ง ให้พระราชทานแก่หลวงสรสิทธยานุการตามความชอบที่ไปชี้แจงอธิบายพระราชอาณาเขตร ได้พระราชทานตามท้องตราแล้ว ฯ

ฉบับ ๓ บอกนายจ่ารงข้าหลวงผู้ช่วยราชการเมืองลาวกลาง ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ร,ศ, ๑๑๐ ว่าพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ รับสั่งให้ส่งจ่าโผนวิ่งชิงไชยกับขุนหมื่นสองคนซึ่งมิได้มารับราชการโดยสุจริตลงมา ณ กรุงเทพ ฯ ฯ

ฉบับ ๔ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ว่าช้างที่ไปส่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ เมืองนครราชสีห์มาล้มตัว ๑ ได้ตัดหางส่งลงมาด้วยแล้ว ฯ

ฉบับ ๕ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าวันที่ ๑ พฤศจิกายน มีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๑๕ / ๑๖ คน ปล้นเรือนนายอุ่มเก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป รวมเปนราคา ๒๘ ๑ | ๑๐ ๑ แล้วอ้ายผู้ร้ายหนีไปทางเมืองอ่างทอง ยังสืบจับตัวหาได้ไม่ ฯ

ฉบับ ๖ บอกเมืองปราจิณบุรี ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าได้ให้กรมการคุมตัวนายสาม ซึ่งนายตันหาว่าเอาปืนยิงนายแด่นตายไปถวายพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณอ่างสิลาแล้ว

พระยานรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองไชยา ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าได้นำตัวนายกองมาเร่งส่วยน้ำรัก ปี ๑๐๙ ได้น้ำรัก ๙๕๐ ทนานมอบให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๒ ว่าเงินค่านาปีชวดสัมฤทธิศก ได้ส่งเข้ามาแต่ก่อน ๒ ครั้งเงิน ๖๐ ชั่ง ครั้งนี้อีก ๑๙ ชั่ง ๒ บาท ๓๒ อัฐ เสร็จสิ้นจำนวนเงินนา

ฉบับ ๓ ว่าค่านาปี ๑๐๘ ได้ส่งแต่ก่อน ๒ ครั้ง เงิน ๗๐ ชั่ง ได้ส่งครั้งนี้อีก ๓๘ ชั่ง ๖๒ บาท ๔๘ อัฐ เปนเสร็จสิ้นจำนวนเงินนาแล้ว

ฉบับ ๔ บอกพระยาศรีสรราชภักดี ซ้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าได้มอบถาดหมากคนโททอง ลูกประคำทอง กระบี่บั้งทอง สัปทนคัน ๑ ของพระยาภูเก็จที่ถึงแก่กรรมให้หลวงพิมลคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๕ บอกเมืองประจวบคิรีขันธ์ ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าได้แต่งกรมการคุมเงินค่านาปี ๑๐๙ เงิน ๔ ชั่ง ๔๑ บาท ๕๖ อัฐ เปนเสร็จสิ้นจำนวนเงินนาแล้ว

จึ่งมีพระราชดำรัสสั่งพระยาศรีสิงหเทพว่า จ่าโผนวิ่งชิงไชยนั้นเขาเอาคำส่งลงมาแล้ว ให้เอาตัวไปสอบถามดู ว่าคนที่กรมหมื่นสรรพสิทธิ ฯ สั่งให้ปล่อยแล้วทำไมจึ่งไม่ปล่อย

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำหลวงสมรรคสโมสรยกระบัตรซ้ายฝ่ายพระราชวังบวร ฯ กรุงเก่ากราบถวายบังคมลากลับออกไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่มตามสมควร

แล้วพระยาสีหราชเดโชไชย กราบถวายบังคมลายืนชิงช้า จึ่งมีพระ-ราชดำรัสด้วยพระยาสีหราชเดโชไชยว่า คนไม่ภอกระบวนแห่ก็ขอเอาทหารช่วยเข้าบ้าง แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๓ นาย ให้จหมื่นประธานมณเฑียร เปนพระสำเร็จสมบัติ มีตำแหน่งราชการในพระคลังมหาสมบัติ ฝ่ายพระราชวังบวร ฯ คงถือศักดินา ๘๐๐

ให้จ่าห้าวยุทธการ เปนพระศิริไอสวรรย์ มีตำแหน่งราชการในพระคลังมหาสมบัติฝ่ายพระราชวังบวร ฯ ถือศักดินา ๑๐๐๐

ให้จ่าชำนาญทั่วด้าว เปนหลวงโกษากรวิจารณ์ มีตำแหน่งราชการในกรมพระคลังมหาสมบัติ ถือศักดินา ๖๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๕๖ วัน ๓ ๗๒๔ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร เสด็จออกทอดพระเนตรกระบวนแห่ พระยาสีหราชเดโชไชยยืนชิงช้าที่พระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ตามเคย

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกประทับที่ออกขุนนาง แต่หามีราชการสิ่งใดไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานเบี้ยหวัดมหาดเล็กแล้วทั้ง ๔ เวรสิ้นเงิน ชั่ง บาท เวลา ๒ ยามเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๕๗ วัน ๔ ฯ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๖ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทมุขตวันออก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการเสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำ เซอ เอด เวิดโอมันเล ตระลาการใหญ่เมืองสิงคโปร์ ๑ แลเคอลแนล เปอตัน บราวน์ นายทหารปืนใหญ่อังกฤษ ๑ รวม ๒ นาย เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชปฏิสันฐารไต่ถามด้วยตามสมควร แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ ก็นำ เซอ เอด และแลเคอลแนลออกมาจากที่เฝ้า แล้วเสด็จพระราชดำเนินมาประทับพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ โปรดเกล้าฯ ให้เดินกระบวนแห่สวนสนาม แต่น่าพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์มาน่าห้องเวรชาววังถึงพระที่นั่งอาภรณพิโมกขปราสาท ภอสิ้นกระบวนแล้วเสด็จพระราชดำเนินมาประทับพระที่นั่งอาภรณพิโมกขปราสาท ทรงรับพระกรพระเจ้าลูกเธออย่างสวนสนามแล้ว เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

อนึ่ง ในเดือน มกราคมนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชายบริพัฒน์สุขุมพันธ์ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชายจักรพงษภูวนารถจะได้แห่รับพระสุพรรณบัตรเปนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนทั้งสองพระองค์ โปรดเกล้าฯ ให้ซ้อมกระบวนแห่ตั้งแต่วันที่ ๒ มกราคม จนถึงวันที่ ๕

ครั้นถึงวันที่ ๖ เปนการแห่สวนสนาม คือมีพระเจ้าลูกเธอลงประทับในพระที่นั่งพุดตาลแลมีกระบวนทั้งข้าง น่า/ใน } เต็มที่

วันที่รัชกาล ๘๔๕๘ วัน ๕ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ โปรดเกล้าฯ ให้เดินกระบวนแห่พิธียัมพวายตามเคย เวลาย่ำค่ำเศษสิ้นกระบวนแล้ว เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่ตำหนักสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช วัดบวรนิเวศนวิหาร จนเวลายามเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๕๙ วัน ๖ ๑๐ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๘ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้ มีการสวนสนามตามเคย

เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระที่นั่งอาภรณพิโมกษปราสาท ทรงรับพระกรส่งพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์แล้ว เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๐ วัน ๗ ๑๑ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๙ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๙ ฉบับ

ฉบับ ๑ เมืองเพชรบูรณ์ ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าได้แต่งให้หมื่นภักดีกรมการ คุมเครื่องราชบรรณาการปี ๑๐๘ ขอนดอก ๒ ท่อน

ขี้ผึ้งหนัก ๑๐ ชั่งจีน แหน่ง ๑๐๐ ชลอม เนียม ๑๐๐ ชลอม เสื่อลวด ๑๔ ลวด ลงมาทูลเกล้าฯ ถวาย

ฉบับ ๒ บอกเมืองฉะเชิงเทรา ลงวันที่ ๙ ธันวาคม ๑๑๐ ว่า เจ้าอธิการทินกับราษฎรขอที่ผูกพัทธเสมาวัดหนองแหม ยาว ๑๑ วา กว้าง ๗ วา

ฉบับ ๓ ว่านายจันดี อำแดงแป ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดบุศบันจันดีศรัทธาราม ยาว ๑๑ วา กว้าง ๗ วา

ฉบับ ๔ บอกเมืองกำแพงเพชร ลงวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่า พระยากำแพงเพชรกับภรรยา ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดบาง ยาว ๗ วา กว้าง ๑๐ วา

ฉบับ ๕ ว่านายยังกับราษฎร ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดบ่อถ้ำ ยาว ๑๕ วา กว้าง ๑๐ วา

ฉบับ ๖ บอกเมืองอ่างทอง ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๑๑๐ ว่า เจ้าอธิการซ่อยกับราษฎร ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดซ่อย ยาว ๑๕ วา กว้าง ๙ วา

ฉบับ ๗ บอกเมืองนครสวรรค์ ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่า เจ้าอธิการบั้นกับราษฎร ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดช่องลม แขวงเมืองบรรพตพิไสย ยาว ๙ วาสองศอก กว้าง ๖ วาสองศอกคืบ

ฉบับ ๘ ว่าเจ้าอธิการสิงกับราษฎรขอที่ผูกพัทธเสมาวัดเนินขี้เหล็ก แขวงเมืองบรรพต ยาว ๙ วาสองศอก กว้าง ๖ วาศอกคืบ

ฉบับ ๙ ว่าเจ้าอธิการแฉ่งวัดเนินมะขามเตี้ย แขวงเมืองบรรพตพิไสย ขอที่ผูกพัทธเสมาวัด ยาว ๙ วาสองศอก กว้าง ๖ วาศอกคืบ

พระยานรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหม ขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเจ้าหมื่นเสมอใจราชข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๑ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าได้มีหนังสือไปเตือนผู้ว่าราชการซึ่งทำภาษีอากรเมืองรนอง ตอบมาว่าได้จ่ายราชการตามท้องตราได้ส่งบาญชีเข้ามากรุงเทพฯ

เมืองตกั่วทุ่งได้นำเงิน ๑๔๔๐๐ เหรียญ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว ฉบับ ๒ บอกเมืองหลังสวน ลงวันที่ ๘ พฤษภาคม ๑๑๐ ว่าดีบุกอากรได้จัดไว้คอยคลื่นลมสงบแล้ว จึ่งจะคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๓ บอกเมืองถลาง ลงวันที่ ๑ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระยาถลาง (เกษ)

จึ่งมีพระราชดำรัสด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย ว่าพัฒเสมานั้นเห็นจะกว่าพันกว่าหมื่นแล้ว พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยกราบบังคมทูลว่าจะลองคิดบาญชีดูว่าจะมีมากน้อยเท่าใด แล้วดำรัสว่ากรมศึกษาได้คิดบาญชีถวายแล้ว แล้วรับสั่งถามเจ้าฟ้ากรมขุนนริศราว่า ที่ตึกน่าวัดราชบุรณนั้น เปนการตกลงกับมิศกาซีแล้วฤๅยัง เจ้าฟ้ากรมขุนกราบบังคมทูลว่ายังไม่ตกลง จึ่งดำรัสว่าเปนการป่วยการมาก

แล้วเจ้าฟ้ากรมขุนฯ กราบบังคมทูลว่า ก็ได้ทำไปบ้างแล้ว ในเดือนละ ๒๐๐ ชั่ง แล้วดำรัสถามว่าเอาเงินที่ไหนทำ เจ้าฟ้ากรมขุนกราบบังคมทูลว่าแบ่งมาจากห้างมิศซิก

เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๑ วัน ๑ ๑๒ฯ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๕๒
วันที่ ๑๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกทรงรับชิ้นเครื่องโต๊ะที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๒ วัน ๒ ๑๓ฯ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย รวม ๓๐ รูป มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมสมเด็จพระปวเรศร์วริยาลงกรณ์ นำเปนประธานบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกจุดเทียนเครื่องนมัศการ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายบริพัฒสุขุมพันธ์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายจักรกระพงษภูวนารถ ถวายไตรแพร ย่ามกำมหยี่ปัก พัดรองปักเปนลาย ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์ถวายองค์ละ ๑๕ รูป แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอติเรกพระพรลากลับ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้กอมมิดดี ที่ ๑ ได้รับชิ้นลายคราม พื้นครามของผู้ที่นำมาตั้งแล้ว กอมมิดดีทั้ง ๓ กองประชุมตัดสินรางวัลผูกผ้าชิ้นเหล่านั้นแล้วเสร็จ

เวลา ๓ ยามเศษ เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๓ วัน ๓ ๑๔ฯ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เปนวันแห่รับพระสุพรรณบัตร เฉลิมพระนามตามเคยที่กล่าว

มาแล้ว เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จลงส่งพระกรข้างในแล้วเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งอาภรณพิโมกซปราสาท ภอกระบวนแห่ถึงแล้ว ทรงรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์ แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท

เวลาทุ่มเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จลงส่งพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกซปราสาท ภอกระบวนแห่ออกประตูพิมานไชยศรีแล้ว เสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาททรงรับพระกรข้างใน

แต่คู่เคียงกระบวนแห่ครั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายบริพัฒน์สุขุมพันธ์ ๖ คู่ คือ

ที่ ๑ พระยาภาสกรวงษ พระยามนตรีสุริยวงษ

ที่ ๒ พระยาศรีธรรมราช พระยาราชวรานุกูล

ที่ ๓ พระยานรินทรราชเสนี พระยาศรีสิงหเทพ

ที่ ๔ พระยาพิไชยบุรินทรา พระยามณเฑียรบาล

ที่ ๕ พระยาเพชรปาณี พระยาอรรคราชนารถภักดี

ที่ ๖ พระยาไพบูลยสมบัติ พระยาสุรินทรราชเสนี

คู่เคียงสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายจักรกระพงษภูวนารถคือคู่

ที่ ๑ พระยาสุรศักดิมนตรี พระยาสีหราชเดโชไชย

ที่ ๒ พระยามหาอำมาตยาธิบดี พระยานรรัตนราชมานิต

ที่ ๓ พระยาราชประสิทธิ พระยาอนุชิตชาญไชย มาได้วันหนึ่งป่วย พระยาพิพัฒนโกษาแทนพระยาอนุชิต ฯ

ที่ ๔ พระยาไชยวิชิต พระยาสุรินทรฦๅไชย

ที่ ๕ พระยาจ่าแสนบดี พระยาประสิทธิศุภการ

ที่ ๖ พระยาราชโยธา พระยาเสนาภูเบศร

เวลายามเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท กอมมิดตี กองที่ ๒ รับชิ้นเครื่องโต๊ะแลประชุมตัดสินรางวัลเสร็จแล้ว

เวลา ๑๐ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๔ วัน ๔ ฯ ๑๕ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๓ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จลงส่งพระกรข้างใน แล้วเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งอาภรณพิโมกขปราสาท ทรงรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์แล้ว เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท

เวลาทุ่มเศษเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จลงส่งพระกร แล้วเสด็จขึ้นรับพระกรข้างใน เวลายามเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท โปรดเกล้าฯ ให้กอมมิดตี กองที่ ๓ รับชิ้นเครื่องโต๊ะตั้งประชุมตัดสินรางวัลแล้วเสร็จ

เวลาย่ำรุ่งเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๕ วัน ๕ ๑ฯ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษลงส่งพระกรข้างใน แล้วเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกขปราสาท ทรงรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท เวลาทุ่มเศษเจริญพระพุทธมนต์จบเสด็จลงส่งพระกรแล้วเสด็จขึ้นรับพระกรข้างใน

เวลายามเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท โปรดเกล้าฯ ให้กอมมิดตีกองที่ ๑ ได้รื้อเครื่องโต๊ะที่คุมครั้งที่ ๑ นั้นลง กอมมิดตีกองที่ ๒ ได้คุมโต๊ะใหม่แล้วเสร็จ

เวลา ๘ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๖ วัน ๖ ๒ฯ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโมง ๑ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แล้วเสด็จทรงพระดำเนินไปประทับพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ ทรงส่งพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์แล้ว เสด็จทรงพระราชยานผ่านน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท มาประทับพระที่นั่งอาภรณพิโมกษ์ปราสาท ภอกระบวนแห่มาถึงทรงรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์แล้ว เสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์ เปลื้องเครื่องทรงเครื่องถอด ครั้นเวลาเช้าโมง ๑ กับ ๒๕ นาทีในระหว่างพระฤกษทรงจูงพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์เสด็จประทับที่สรงน้ำ ณ เขาข้างพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาทเสร็จแล้ว เสด็จมาสู่พระแท่นที่สรงน้ำพระพุทธมนต์ เพดานมีฉัตร ๕ ชั้น ทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ พระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชประทานน้ำพระพุทธมนต์ แลพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ กรมหลวงเทวะวงษวะโรประการ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล แล้วเจ้าพระยารัตนบดินทรที่สมุหนายก พระยาภาสกรวงษที่เกษตราธิบดี พระยามนตรีสุริยวงษแทนที่สมุหพระกลาโหมถวายน้ำพระพุทธมนต์ พราหมณ์ก็ถวายน้ำกลดสังข์ตามไสยวิธี

สรงเสร็จเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท ทรงเครื่องเฉลิงพระอังษาอย่างขัติยราชกุมาร แล้วทรงจูงพระกรมาประทับเหนือพระเก้าอี้น่าพระแท่นมณฑล พระบรมวงษานุวงษข้าราชการประชุมพร้อมกัน อาลักษณอ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการจบแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จเข้าไปน่าพระที่นั่งทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ แลทรงเจิมแล้วพระราชทานพระสุพรรณบัตร แลใบกำกับพระสุพรรณบัตร คำประกาศเฉลิมพระนาม แลเครื่องราชอิศริยาภรณมหาจักรกรีบรมราชวงษ แลพระราชลัญจกรแล้วพระราชทานพระมาลาหุ้มตาด ประคำสายดิ่งพระ

เครื่องรางทองคำ พานหมากเสวยลงยา เครื่องในลงยา หีบหมากเสวยลงยา กาน้ำทองคำ ที่ชาทองคำ พระแสงดาบยี่ปุ่นฝักลงยา พระแสงกระบี่สันปรุลงยา พระแสงกั้นหยั่นเหมือนกันทั้งสองพระองค์

ครั้นพระราชทานแล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนทั้งสองพระองค์ทูลเกล้าฯ ถวายต้นไม้ทองเงิน ธูปเทียนปิดทอง แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ ๓๐ รูปรับพระราชทานฉันแล้ว จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนทั้งสองพระสงฆ์ ถวายของไทยธรรม แลเหรียญที่รฦกแก่พระสงฆ์ ๓๐ รูปแล้ว เสด็จขึ้นทรงเครื่องอย่างเทศที่ได้พระราชทาน ทรงพระมาลาตาดเหน็บพระแสงกั้นหยั่น เวลาเช้า ๔ โมงเศษแห่กลับ กระบวนเปลี่ยนเครื่องสีชมพูตามธรรมเนียม เสด็จขึ้น

อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์นี้ คือแห่รับพระสุพรรณบัตรเฉลิมพระนามตามในพระสุพรรณบัตรว่า

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายบริพัฒน์สุขุมพันธ์ ดิลกจันทรนิภาพงษมหามกุฎวงษนราธิราช จุฬาลงกรณนารถราชวโรรสอดุลย์ยศอุภโตพงษพิสุทธิ์ นรุดมรัตนขัติยราชกุมารกรมขุนมไหสูริย์สงขลา มุสิกนาม ทรงศักดินา ๔๐๐๐๐

เจ้ากรม เปนขุนมไหสูริย์สงขลา ถือศักดินา ๘๐๐

ปลัดกรม เปนหมื่นจำปาศักดิ์เกษตร ถือศักดินา ๖๐๐

สมุหบาญชี เปนหมื่นปลิกเทศพลานุรักษ ถือศักดินา ๓๐๐

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายจักรพงษภูวนารถ นริศรราชมหามกุฎวงษ จุฬาลงกรณนรินทร สยามพิชิตินทรวรางกูรสมบูรณพิสุทธิชาติ

ขัติยราชกุมาร กรมขุนพิศณุโลกย์ประชานารถ มุสิกนาม ทรงศักดินา ๔๐๐๐๐

เจ้ากรม เปนขุนพิศณุโลกย์ประชานารถ ถือศักดินา ๘๐๐

ปลัดกรม เปนหมื่นมาตยหริภุญไชย ถือศักดินา ๖๐๐

สมุหบาญชี เปนหมื่นกลันตไนยสุริยพล ถือศักดินา ๓๐๐

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทั้งสองพระองค์ทรงเครื่องต้นแห่มาสมโภช เสด็จลงส่งพระกรข้างในแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทเสด็จไปทับพระที่นั่งอาภรณพิโมกข์ปราสาท ทรงรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอแล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอประทับเหนือพระที่นั่งกงน่าพระที่นั่งเสวตรฉัตร พราหมณ์ก็เบิกแว่น พระบรมวงษานุวงษแลเสนาบดีข้าราชการรับแว่นเวียนเทียนสมโภชโดยทักษิณวัฏคำรบเบญจวาร พราหมณ์ก็กระทำการศิริสมโภชตามประเพณีแล้ว จึ่งทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์แลทรงเจิมพระราชทานทองคำใบหนัก ๑ ชั่ง เงินพระคลังมหาสมบัติ ๒๐ ชั่ง เงินพระคลังข้างที่ ๒๐ ชั่ง กับหนังสือสำคัญเงินพระคลังข้างที่ พันชั่งแทนสมโภชซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศห้ามพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการที่จะสมโภชนั้น เท่ากันทั้งสองพระองค์แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ ๑ สมเด็จกรมพระจักรพรรดิพงษ ๑ สมเด็จกรมพระภาณุพันธ์วงษวรเดช ๑ กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ ๑ กรมหมื่นศิริธัช-สังกาศ ๑ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ ๑ กรมหมื่นนราธิปประพันธพงษ ๑ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ ๑ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ๑

ฝ่ายขุนนาง เจ้าพระยารัตนบดินทร, พระยาภาสกรวงษ, พระยามนตรีสุริย์วงษ, พระยาอิศรานุภาพ, ถวายทรงเจิมตามลำดับ

เวลาทุ่มเศษแห่กลับ เสด็จขึ้น

เวลายามเศษเสด็จออก พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท โปรดเกล้าฯ ให้กอมมิตตี กองที่ ๓ ได้ตั้งโต๊ะเครื่องสี

อนึ่ง ในการตั้งโต๊ะครั้งนี้ มีเหรียญรางวัลพระราชทานฉเพาะชิ้นนั้นตามชั้นที่กอมมิตตีตรวจตัดสิน แลชิ้นใดที่ดียิ่งได้ผูกแพรเหลือง แล้วพระราชทานป้ายเปนอักษรจีนว่า (เซียงฮ้อ) เปนเครื่องหมายว่า ชิ้นนั้นพิเศษแลมีรางวัลกอมมิตตีด้วย

เวลา ๘ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๖๗ วัน ๗ ฯ ๓ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (จ.ศ.)

วันที่ ๑๖ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๖๘ วัน ๑ ฯ ๔ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันทีรัชกาล ๘๔๖๙ วัน ๒ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๕
๒๔
วันที่ ๑๘ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

อนึ่ง วันนี้จะได้มีมหาชาติที่พระที่นั่งทรงธรรมในการบำเพ็ญพระราชกุศลของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี เวลาย่ำรุ่งเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงโปรดนิมนต์พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เข้ามาถวายเทศนามหาเวสสันตรชาฎกทศพร จบลงแล้ว พระบรมราชเทวีทรงถวายของเครื่องไทยธรรมกับเงินตรา ๕ ตำลึง พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร ถวายเทศนาหิมพานต์เครื่องไทยธรรมท้องกันตามเคย แต่มีรางวัลวิเศษอิกสองชั่ง

เพราะถวายเทศนาตามแบบอย่างเรียบร้อยดี แล้วพระครูธรรมวิจารณ วัดศรีสุดาราม ถวายเทศนาทานกัณฑ์ หม่อมเจ้าพระพร้อมเปรียญถวายเทศนากัณฑ์วันประเวศน์ พระราชทานรางวัล ๑๐ ตำลึง แล้วพระสอนวัดกุฎีเมืองอ่างทอง ถวายเทศนาชูชก พระราชทานรางวัล ๑ ชั่ง เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น มีเทศนาต่อไป หม่อมเจ้าเณรนพมาศ ถวายเทศนาจุลพน หม่อมเจ้าชัชวาลถวายเทศนามหาพน เจ้าอธิการวัดพิกุล ถวายเทศนากุมาร เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จลงกุมารจบ พระราชทานรางวัล ๑ ชั่ง ๕ ตำลึง แล้วพระศรี วัดสุวรรณาราม ถวายเทศนามัทรี พระราชทานรางวัล ๑ ชั่ง ๔ ตำลึง

แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ ถวายเทศนาสักกะบรรพจบลงแล้ว พระเจ้าอยู่หัวทรงจูงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ เข้าไปรับเครื่องกัณฑ์ที่พระบรมราชเทวี แล้วพระแจ้ง วัดมหาธาตุ ถวายเทศนามหาราช พระราชทานรางวัล ๑๐ ตำลึง

แล้วหม่อมเจ้าเณรดไนยวรนุช ถวายเทศนาฉกษัตริย์ พระราชทานรางวัล ๑๐ ตำลึง พระครูไกรสรวิลาศ วัดพระเชตุพน ถวายเทศนานครกัณฑ์ พระราชทานรางวัล ๑ ชั่ง แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๗๐ วัน ๓ ฯ ๖ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๑๙ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายมีเทศนาจตุราริยสัจต่อไป พระธรรมราชานุวัตร ถวายเทศนาทุกขอริยสัจ พระอมราภิรกขิต ถวายเทศนาสมุทยอริยสัจ พระวิเชียรมุนี ถวายเทศนาทุกขนิโรธอริยสัจ พระธรรมวโรดม ถวายเทศนานิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

เครื่องบูชากัณฑ์ เหมือนกับเทศนามหาชาต

วันที่รัชกาล ๘๔๗๑ วัน ๔ ฯ ๗ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๒๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๐๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพ นำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองปราจิณบุรี ลงวันที่ ๑๒ ธันวาคม ร,ศ, ๑๑๐ ส่งเงินผูกปีค่าแรงจีน ๕๒๔ คน เงิน ๒๖ ๔

ฉบับ ๒ บอกเมืองสระบุรี ลงวันที่ ๑๔ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐ ขอหลวงแพ่งกรมการเปนที่หลวงศรีสรภูมยกรบัตร

ฉบับ ๓ บอกพระพิเรนทรเทพข้าหลวงเมืองนครราชสีห์มา ลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือนกันยายน ได้ชำระความนครบาลแพ่งแล้วไป ๓๔ เรื่อง

พระวิจารอาวุธนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการพระราชทานผ้าไตรกฐินออกไปพระราชทานวัดมัชฌิมาวาศ

ฉบับ ๒ บอกเมืองถลาง ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา

จึ่งดำรัสถามพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ว่าใครมานั่งพับเพียบท้าวแขนอยู่หลังขุนนางเปนหมู่ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ จึ่งกราบบังคมทูลว่าผู้ที่จะเข้ามารับพระราชทานสัญญาบัตร คือกรมพระสุรัศวดี กรมพระแสงหอกดาบ กรมท่ากลางฝ่ายพระราชวังบวร ฯ แล้วหลวงมหาสิทธิโวหารกรมพระอาลักษณ์นำสัญญาบัตรเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย จึ่งดำรัสสั่งว่ายกเลิกยังไม่พระราชทาน ให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์มีพระราชหัดถเลขาไปต่อว่า กรมพระสุรัศวดี กรมวัง กรมท่า ว่าคนที่เข้ามาเฝ้าคอยรับพระราชทานสัญญาบัตรเข้ามาพับเพียบท้าวแขนเฝ้าจะเปนการเคารพหรือไม่เคารพ จะเปนการเคารพก็หมอบลงหรือยืนขึ้น จึ่งจะเห็นว่าเปนการเคารพนี่เข้ามานั่งท้าวแขนมองดูดังนี้ ตั้งแต่คราวนี้ให้กรมวังคอยตรวจดูมักมีชุม ๆ ถ้าเสด็จออกขุนนางมักมีคนมานั่งมองดู ทอดพระเนตรเห็นบ่อย ๆ แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการ ๕ นาย แก่ผู้ที่มายืนเฝ้าตามตำแหน่ง

ให้นายเอิบ มหาดเล็กเวรสิทธิ บุตรพระยาวิเศษโภชนา เปนนายบรรจงสารวินิจ หุ้มแพรวิเศษในกรมพระอาลักษณ์ ถือศักดินา ๕๐๐

ให้นายนาค มหาดเล็กเวรศักดิ บุตรพระยาวิชิตชลที ผู้ว่าราชการเมืองตาก (ยัง) เปนนายประสิทธิวรรณลักษณ์ หุ้มแพรวิเสศกรมพระอาลักษณ์ ถือศักดินา ๕๐๐

ให้หมื่นรจนานิมิตร เปนขุนปฏิภาณพิจิตร มีตำแหน่งราชการในกรมพระอาลักษณ์ ถือศักดินา ๖๐๐

ให้หมื่นบวรลิกขิต เปนขุนพิพิธอักษรพรรณ มีตำแหน่งราชการในกรมพระอาลักษณ์ ถือศักดินา ๖๐๐

ให้ขุนรจนาอาศน์ นายเวร ชาวที่ใหญ่ เปนขุนพิพิธมณเฑียร เจ้ากรมเฝ้าพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท ถือศักดินา ๖๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๗๒ วัน ๕ ๆ ๘ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๒๔

วันที่ ๒๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ๒๔

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๗๓ วัน ๖ ๆ ๘ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๒๔

วันที่ ๒๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ๒๔

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำศุภอักษร ๑ บอก ๗ รวม ๘ ฉบับ ในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล

ฉบับ ๑ ศุภอักษรเจ้านครเชียงใหม่ ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าในปี ๑๑๐ มีฝนตกน้อยราษฎรทำนาไม่ได้ผล ราคาเข้าเปลือกซื้อขายแก่กัน ร้อยสัดเปนเงิน ๕๐ รูเปี่ย

ฉบับ ๒ บอกพระภักดีณรงค์ ข้าหลวงที่ ๒ เมืองอุบลราชธานี ลงวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๑๑๐ ว่าท้าวเพี้ยกรมการแลคู่ความโจทจำเลย ว่าปี ๑๐๘ ๑๐๙ } ทำนาไม่ได้ผล ปี ๑๑๐ เดือนกรกฎาคม ซอเลิกโรงศาลไปทำนาถึงเดือนตุลาคม จึ่งจะกลับเข้ามาว่าความ

ฉบับ ๓ ว่าเดือนกรกฎาคม ๑๑๐ น้ำในลำมูนลำพาชียังน้อย จะเอาเรือเข้าไปบรรทุกเข้าหาได้ไม่ ราคาเข้าเปลือกซื้อขายแก่กันหาบละ ๒|๒

ฉบับ ๔ ว่าข้าหลวงคุมโคกระบือของหลวงไปทำนาได้ ๒๕๙ ไร่ ถึงวันที่ ๑๕ กันยายน น้ำมากท่วมเข้าของหลวงเสียไปประมาณ ๓ ส่วน ยังส่วน ๑

ฉบับ ๕ ว่าราษฎรทำนาในแขวงเมืองอุบลราชธานี เดือนตุลาคม ปี ๑๑๐ น้ำมากกว่าปี ๑๐๘/๑๐๙ ลึกประมาณ ๔ วาเศษ ท่วมเข้าราษฎรเสียประมาณกึ่งหนึ่ง ราคาเข้าสารซื้อขายกัน ถังละ ๓ บาท ๑๓ อัฐ

ฉบับ ๖ บอกเมืองพิไชย ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าผ้า ลาย ขาว } ซึ่งส่งขึ้นไปพระราชทานแจกครัวเมืองหลวงพระบาง ยังเหลืออยู่ที่เมืองพิไชยผ้าลาย ๖๑ กุลี ผ้าขาว ๕๓ พับ มอบให้หลวงพิไชยภักดีผู้รักษาเมืองน้ำปาดคุมลงมาส่ง

ฉบับ ๗ ขอหลวงพิไชยภักดี เปนที่พระสงครามภักดี ผู้ว่าราชการเมืองน้ำปาดขึ้นเมืองพิไชย

ฉบับ ๘ บอกเมืองพิจิตร ลงวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าหลวงประชาบาลกับราษฎร ขอที่ผูกพัทธเสมาวัดดงกลาง ยาว ๑๓ วา กว้าง ๙ วา

พระวิจารอาวุธนำบอกเมืองระนอง กรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าลูกจ้างทำทางได้ ๑๔ / ๑๕ วัน บอกป่วยบ้าง ลาไปบ้าง

ฉบับ ๒ ว่ามีตราออกไปให้กะค่ากินค่าจ้างคนทำทางไปเมืองชุมพร ได้คิดค่า กิน / จ้าง รวมกันคนหนึ่งเดือนละ ๙ เหรียญ

ฉบับ ๓ ว่าซึ่งจะให้คุมคนโทษในเมืองชุมพรไปทำทางนั้นเห็นจะไม่ได้ด้วยเมืองชุมพรเขตรแดนต่อกับเมืองมลิวัลฝ่ายอังกฤษ ถ้าคนโทษหนีไปเมืองมลิวัลผู้คุมก็จะหนีไปเสียด้วย

ฉบับ ๔ ว่าค่าจ้างช้างบรรทุกของ ตั้งแต่เมืองชุมพรถึงกระบุรี ราคา ๑ | ๑ แต่ราคาชักไม้เครื่องตะพานวันละเที่ยว ไม้ยาว ๕ วา ราคา | ๑

จึ่งมีพระราชดำรัสด้วยเจ้าฟ้า กรมขุนนริศรานุวัติวงษ ว่าได้ทรงรับหนังสือกรมหลวงพิชิตปรีชากรฉบับ ๑ ว่าด้วยการถนนเก่าตั้งแต่พระ-

ตะบองไปเมืองศรีโสภณซาดอยู่ใน ๓๐๐ เส้นจะถึงศรีโสภณ ถนนนั้นเปนดินแดงกว้างอยู่ในสัก ๖ วา

แต่ทางเกวียนที่เดินนั้น ไม่เปนฝุ่นฟุ้งเหมือนทางเมืองนครราชสีห์มา แล้วมีทางอยู่จำเพาะทางเกวียนเท่านั้น แต่นอกจากทางเกวียนนั้นต้นไม้ขึ้นเสียหมด แล้วตะพานข้ามที่ตะพานนั้นเสายังดี เปนแต่รอดกับกระดานชำรุด

ฉันคิดว่าให้ใครขึ้นไปตรวจดูแต่ไม่ต้องลงทุน เพราะไพร่หลวงอาษาของเรามีเวลานี้ก็ไม่มีเกนเสาเมรุเสาเกนอไร เกนมาทำทางแลเกนไม้ทำตะพาน แต่ปีหนึ่งให้คิดออกไปตรวจทำเสียคราวหนึ่ง แล้วดำรัสสั่งพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ว่า ปริศปอนเด็นกระลาโหม มหาดไทย แลกรมท่ามีอยู่ที่ออฟฟีศหลวง เวลานี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชว่างอยู่ ให้จัดหามีมาให้อ่านแล้วกะดูจะให้อ่านวันละเท่าใดจนหมดสักกี่ปีจะแล้วก็ตาม แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๔ นาย ให้หลวงพิศณุเสนี เปนพระราชมานู เจ้ากรมกลองชนะขวา ถือศักดินา ๑๐๐๐ ให้นายกลอมการเวก เปนหลวงพิศณุเสนี เจ้ากรมกลองชนะซ้าย ถือศักดินา ๑๐๐๐ ให้ขุนวิเสศ เปนพันทอง ปลัดกรมอภิรมย์ ถือศักดินา ๓๐๐ ให้ราชวงษเมืองโพนพิไสย เปนอุปฮาดเมืองโพนพิไสย

เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันนี้เวลาเช้าโมง ๑ กับ ๑๕ มินิดเปนพระฤกษ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชลาผนวชจากสามเณร เวลาเช้า ๓ โมงเศษเสด็จกลับสู่พระบรมมหาราชวัง ประทับในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทมุขด้านตวันออก

วันที่รัชกาล ๘๔๗๔ วัน ๗ ฯ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๒๔ / ๑๐)

วันที่ ๒๓ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) (๒๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๗ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระภักดีณรงค์ ข้าหลวงที่ ๒ เมืองอุบลราชธานี ลงวันที่ ๓ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษาพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระนางเจ้า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

ฉบับ ๒ บอกเมืองนครเสียมราษฎ์ ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา

ฉบับ ๓ บอกเมืองอ่างทอง ลงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการพระราชทานผ้าไตรกฐิน เครื่องบริกขารออกไปพระราชทานวัดป่าโมกข์ วัดไชโย

ฉบับ ๔ บอกเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการโรงพยาบาลเมืองอินทรบุรี

ฉบับ ๕ บอกเมืองสระบุรี ลงวันที่ ๑ ธันวาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการพระราชทานผ้าไตรกฐินเครื่องบริกขารขึ้นไปให้พระราชทานวัดเขาแก้ว วัดสมุหประดิษฐ

ฉบับ ๖ ว่าน้ำฝนในราชีกัน ปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙/๕ นิ้ว ๒ หสาง น้ำท่าขึ้น ๔ ศอก ๑๑ นิ้ว มากกว่าปี ๑๐๙/๒ ศอก ๑๑ นิ้ว น้ำท่าในราชีดุล ปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙/๓ ศอกคืบ ราษฎรเก็บเกี่ยวได้ประมาณ ๒ ส่วน ยัง ๓ ส่วน

ฉบับ ๗ บอกเมืองสุโขทัย ลงวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าพวกลาวเมืองนครลำปางค์ เมืองเถิน มาขอหุงดินประสิวที่ถ้ำเจ้าราม ได้ดินประสิวสองร้อย ๙๐ หาบ ๑๐ ชั่ง เก็บชักดินประสิวไว้ ๑๐ ชัก ๑ ได้ ๒๙ หาบ ๑ ชั่ง จ่ายกรมการผู้กำกับ ๒ หาบ ขอไว้สำหรับเมือง ๗ หาบ ๑ ชั่ง เหลืออีก ๒๐ หาบ มอบให้กรมการคุมลงมาส่ง

พระวิจารณอาวุธนำบอกกรมพระกระลาโหม ขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองสงขลา ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๑๑๐ ว่าเลขส่วยแทนไม้กระดาน ขุนหมื่น เสมียน ทนาย เชลย ๕๔๑ คน ๆ ละ $\frac{}{}\Big|\frac{๓}{๒}$ เลขสม ๗๓๒ คน ๆ ละ $\frac{}{}\Big|\frac{๗}{}$ รวม ๑๒๗๓ คน เปนเงิน $\overset{๘๒}{\frac{}{}\Big|\frac{๑}{๒}}$ มอบให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๒ ว่าเลขส่วยทองบี่ ๑๐๙ จีน ๑๘๓ คน ทองคนละ $\frac{}{๑}\Big|\frac{}{๑}$ เปนทอง $\frac{๑๓}{๑}\Big|\frac{}{๒}$ ส่งเงินแทนบาทละ ๑๗ เงิน $\overset{๑๔}{\frac{๑๑}{๑}\Big|\frac{๒}{๒}}$

ฉบับ ๓ ว่าผลกระวานเกนเมืองสงฃลาจำนวนบี่ ๑๑๐ ผลกระวาน ๒ หาบ กรรแชงเตย ๒๐ ผืน มอบให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๔ บอกเมืองปทุมธานี ลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกันบี่ ๑๑๐ มากกว่าบี่ ๑๐๙/๘ นิ้ว ๙ ทสาง ราษฎรบั๊กดำทำนาได้ประมาณ ๗๐๐๐๐ ไร่ ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนาน เกวียนละ $\frac{๙}{}\Big|\frac{๑}{๒}$

ฉบับ ๕ บอกเมืองราชบุรี ลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกันบี่ ๑๑๐ มากกว่าบี่ ๑๐๙/๑ นิ้ว ๕ ทสาง น้ำฝนในราษีตุล

ปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙/๓ นิ้ว ราษฎรไถหว่านปักดำทำนาได้แล้วประมาณ ๒๐๐๐๐ ไร่ ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยสัด ๒๕ ทนาน เกวียนละ ๑๐|๒

จึ่งมีพระราชดำรัสด้วยพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ว่า การฉลองพระพุทธรูปของพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบัณฑรวรรณภาษนั้น อยากจะให้ได้ฉลองเสียสิ้นเดือนนี้ แล้วจะได้เอาไปวัดเสียทีเดียว แล้วรับสั่งถามพระยาวุฒิการบดีว่า การถวายผ้าจำพรรษาปีนี้นั้น ถวายแล้วหรือยัง พระยาวุฒิการบดีกราบบังคมทูลยังไม่ได้ถวาย แล้วดำรัสว่า ถ้าอย่างนั้นไว้พร้อมกันกับแห่พระพุทธรูปไปไว้วัดทีเดียว แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๒ นาย

ให้นายอิน บุตรพระกัลยาภักดี เปนหลวงทิพยธารา ในกรมท่าซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๔๐๐

ให้นายเปลี่ยน หลานพระกัลยาภักดี เปนหลวงสุนทรวารี ในกรมท่าซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๔๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๗๕ วัน ๑ ฯ ๑๑ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองลพบุรี ลงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่ามีตราพระราชสีห์ส่งผ้าไตรกฐินแลเครื่องบริกขารขึ้นไปพระราชทานวัดมณีชลขันธ์ วัดขิศรวราราม วัดเสาธงทองนั้น ได้นำผ้าไตรกฐินไปทอดเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ บอกเมืองสิงคบุรี ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่ามีตราส่งผ้าไตรกฐินแลเครื่องบริกขาร ขึ้นไปพระราชทานวัดพระนอนจักรศรีนั้น ได้นำผ้าไตรกฐินไปทอดเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๓ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่ามีตราส่งผ้าไตรกฐินแลเครื่องบริกขาร ออกไปพระราชทานวัดวรนายก วัดตูม วัดสาศดารามได้ทอดแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๔ บอกเมืองพระพุทธบาท ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่ามีตราส่งผ้าไตรกฐินแลเครื่องบริกขาร ขึ้นไปพระราชทาน วัดพระพุทธบาทนั้นได้ทอดแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๕ บอกเมืองพระพิศณุโลก ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา

ฉบับ ๖ บอกเมืองนครสวรรค์ ลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าน้ำฝนในราษีกันปี ๑๑๐ มากกว่าปี ๑๐๙ / ๓ นิ้ว ๒ ทสาง น้ำท่าในราษีกันปี ๑๑๐ ศอก ๕ นิ้ว มากกว่าปี ๑๐๙ ศอก ๘ นิ้ว เข้าไร่ของราษฎรได้ผลแล้ว ราคาเข้าเปลือกซื้อขายแก่กัน ตวงด้วยสัด ๒๕ ทนาน เกวียนละ ๘ | ๒

พระวิจารณอาวุธนำบอกเมืองรนอง กรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ ฉบับ ๑ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าได้

จ่ายเงินลูกจ้างทำทางสายโทรเลขแลเสบียงอาหารสิ่งของใช้ต่าง ๆ ตั้งแต่พลับพลาเมืองชุมพร ถึงเมืองกระบุรีรวมเปนเงิน ๔๔๕๗ ๖๔ เหรียญ

ฉบับ ๒ ว่าเงินเหลือ ๗๐๕ ๔๓ เหรียญ เข้ากล้อง ปลาเค็ม เคยเหลือ เปนราคา ๒๗๒ ๑๗ เหรียญ มอบให้พระยาเพชรกำแหงสงครามรักษาไว้

ฉบับ ๓ ว่าเงินล่วงน่าภาษีปี ๑๑๐ เงิน ๖๓ ๓๗ ๔๘ ได้จัดซื้อม้ารถส่งพระยานรรัตนราชมานิตแล้ว

ฉบับ ๔ ว่าเจ้าหมื่นเสมอใจราชข้าหลวง ได้มีหนังสือไปเร่งเงินภาษีปี ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ที่เมืองรนอง จึ่งได้ตอบข้าหลวงไปว่า ได้หักจ่ายใช้ราชการแลบอกหักเข้ามาแล้ว

จึ่งดำรัสถามพระยานรรัตนราชมานิติว่า รถแลม้ารายนี้หรือไม่ใช่ที่พระยาเทเวศรวงษวิวัฒนสั่ง พระยานรรัตนฯ กราบบังคมทูลว่า รถม้ารายนี้

แล้วดำรัสสั่งพระยานรรัตนฯ ว่า การมหาดเล็ก ถ้าคราวนี้ขัดข้องอันใดให้มาปฤกษากับชายใหญ่ เพราะมหาดเล็กเปนการแขงแรง ใครว่าไม่ใคร่กลัว แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๒ นาย ให้ขุนนเรนทรภักดี เปนหลวงศรีมหาราชา เจ้ากรมอาษาจามซ้าย ถือศักดินา ๑๖๐๐ ให้หมื่นชำนาญชลสินธุ์ เปนขุนนเรนทรภักดี ปลัดกรมอาษาจามขวา ถือศักดินา ๘๐๐ แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๗๖ วัน ๒ ๆ ๑๒ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๒๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนางตามเคย พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระพิศณุเทพ ข้าหลวงที่ ๒ รักษาราชการหัวเมืองลาวกาวลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ ว่าในเดือนกันยายนเมืองสีทันดรเกิดโจรผู้ร้ายเทียวตีชิงแย่งทรัพย์สิ่งของ ๆ ราษฎรชุกชุม พระยามหาอำมาตย ฯ ข้าหลวงใหญ่แต่งให้ขุนมหาวิไชย ขึ้นไปรักษาราชการเมืองสีทันดรจับตัวอ้ายผู้ร้ายได้หลายรายเร่งของกลางได้คืนเจ้าของไป ผู้ร้ายก็สงบเรียบร้อยลง

ฉบับ ๒ บอกพระยาสุรเดช ข้าหลวงรักษาหัวเมืองลาวพวน ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา

ฉบับ ๓ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวี

ฉบับ ๔ บอกพระยาไกรโกษา ข้าหลวงรักษาราชการหัวเมืองลาวเฉียง ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา

ฉบับ ๕ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา

ฉบับ ๖ บอกเมืองภนมศก ลงวันที่ ๒๕ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี

พระวิจารณอาวุธ นำบอกเมืองสงขลา กรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ ลงวันที่ ๙ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าเมืองภัทลุงมีหนังสือมาว่าให้จับตัวอ้ายผู้ร้ายปล้นเจ้าของทรัพย์ตายหลายราย กับหลวงวิชิตสงครามอำเภอ ได้จับตัวส่งไปเมืองภัทลุงแล้ว อ้ายผู้ร้ายก็สงบเรียบร้อยลง

ฉบับ ๒ ว่าพระรัตนมนตรีผู้ช่วยราชการเมืองสายบุรี บ่วยเปนไข้จุกเสียด วันที่ ๙ สิงหาคม ถึงแก่กรรม ได้ทำบุญฝั่งศพเสร็จแล้ว ได้นำเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ช้างเผือกสยามชั้นที่ ๔ ภูษนาภรณ์ ๑ เข้ามาส่ง

จึ่งดำรัสว่า การที่จับโจรผู้ร้ายได้แล้วส่งไปให้ซึ่งกันแลกันดังนี้ การมันจึ่งได้เรียบร้อยลงได้ เมื่อแต่ก่อนต่างคนตั้งอิศรภาพเสียด้วยกันทุกเมือง ผู้ร้ายมันจึ่งได้เกิดชุกชุม แล้วดำรัสถามพระยานครศรีธรรมราชว่า ที่ทเลน้อยนั้นมีผู้ร้ายชุกชุมมีแต่กำนันอำเภอหรือมีกรมการไปอยู่บ้าง พระยานครศรีธรรมราชกราบบังคมทูลว่ามีกรมการไปอยู่รักษา แล้วดำรัสถามต่อไปว่าชาวบ้านนั้นทำมาหากินด้วยทำปลาหรือทำโตนด พระยานครศรีธรรมราชกราบบังคมทูลว่า ทำปลากับทำนา โตนดมีบ้างก็เล็กน้อย จึ่งดำรัสถามต่อไปว่า โตนดไม่มากเหมือนสงขลาดอกหรือ

พระยานครศรีธรรมราชกราบบังคมทูลว่า น้อยกว่าเมืองสงขลา แล้วดำรัสเล่าต่อไปว่าปลาในทเลน้อยชุมเต็มที่ เปนที่เอดซ์ของเมืองสงขลา ๆ บริบูรณด้วยปลาที่ทเลน้อยนี้ คล้ายกับทเลสาบเมืองเขมร เว้นแต่เล็กกว่าทเลสาบหน่อยหนึ่ง เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินคราวนี้ จะเสด็จเข้าไปทอดพระเนตรแล้ว น้ำแห้งเสียเข้าไปไม่ได้ แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๑ นาย ให้นายร้อยตรี นายสรวงทหารมหาดเล็ก เปนขุนสุรพลเรืองเดช มีตำแหน่งราชการในกรมยุทธนาธิการ ถือศักดินา ๖๐๐

เวลาย่ำสองยามเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๗๗ วัน ๓ ฯ๑๓ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๒๖ มกราคม รัตนโกสินทรศก[๒๔] ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๗๘ วัน ๔ ฯ๑๔ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๒๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก[๒๔] ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษวโรทัย เสด็จลงไปเลี้ยงพระสงฆ์ ๒๐ รูปในการพระราชพิธีตรุศจีนตามเคย มีสมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์นำเปนประธาน ที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย อาลักษณก็อ่านประกาศตามพระราชพิธีทั้ง ๓ เวลา

วันที่รัชกาล ๘๔๗๙ วัน ๕ ฯ๑๕ ๒ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๒๘ มกราคม รัตนโกสินทรศก[๒๔] ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมุติวงษวโรทัย เสด็จไปเลี้ยงพระสงฆ์ ๒๐ รูปที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย มีสมเด็จพระพุฒาจารย์นำเปนประธาน

วันที่รัชกาล ๘๔๘๐ วัน ๖ ๑ฯ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๔
วันที่ ๒๙ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ๒๔

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษวโรทัย เสด็จไปเลี้ยงพระสงฆ์ ๒๐ รูปที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสนำเปนประธาน

วันที่รัชกาล ๘๔๘๑ วัน ๗ ๒ฯ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๔
วันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ๒๔

มีการเลี้ยงโต๊ะจีนเครื่องเหลา ที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ด้านตวันออกตามเคย

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออก โปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบรมวงษานุวงษแล้วเสด็จประทับโต๊ะเสวย เวลา ๔ ทุ่มเศษเสวยแล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๘๒ วัน ๑ ๓ฯ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๔
วันที่ ๓๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ๒๔

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๘๓ วัน ๒ ๔ฯ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช ๑๒๕๓

วันที่ ๑ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาค่ำพระสงฆ์ ๑๐ รูป มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนประธานเจริญพระพุทธมนต์ ในการสมโภชเดือนสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ซึ่งประสูตรในวันที่ ๑ มกราคม ๑๑๐ เวลาเช้า ๕ โมง ๑๑ นาที ที่ตำหนักสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี

วันที่รัชกาล ๘๔๘๔ วัน ๓ ๕ฯ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าพระสงฆ์ ๑๐ รูปรับพระราชทานฉันเสร็จ ถวายของเครื่องไทยธรรมตามสมควร เวลาค่ำเจ้าพนักงานทรงเครื่องสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ตามขัติยราชกุมาร เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จลง โปรดเกล้าฯ ให้เวียนเทียนสมโภชตามประเพณี แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหิตลอดุลเดช นเรศวรมหาราชาธิบดินทร จุฬาลงกรณินทรวรางกูร สมบูรณเบญจพรศิริสวัสดิ ขัติยวโรภโตสุชาติคุณสังกาศเกียรติประกฤษฐ ลักษณวิจิตรพิสิฐบุรุษย์ ชนุตมรัตน์พัฒนศักดิ อรรควรราชกุมาร

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสร็จการสมโภช

วันที่รัชกาล ๘๔๘๕ วัน ๔ ๆ ๖ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๓ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระวิจารณอาวุธ นำหลวงชาติสุเรนทร ๑ หลวงชนานุกูล ๑ หลวงวิสูตรบริหาร ๑ ซึ่งเปนข้าหลวงออกไปแจกเข้าเกลือพระสงฆ์สามเณร แลราษฎร ณ เมืองไชยา ซึ่งถูกอุทกภัย กลับเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๘๖ วัน ๕ ๆ ๗ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๔ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้จัดตั้งแท่นมณฑล แลพระแท่นที่สรงแลเครื่องตบแต่งต่าง ๆ ที่วังพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย ตามธรรมเนียมพิธีตั้งกรม

เวลาค่ำพระสงฆ์ราชาคณผู้ใหญ่ ๑๐ รูปมีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมสมเด็จพระปวเรศรวริยาลงกรณเปนประธาน เวลายามเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่ง ไปประทับที่วังพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน

เวลา ๒ ยามเศษเสด็จกลับสู่พระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๘๗ วัน ๖ ฯ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๕ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระสงฆ์ ๑๐ รูปฉันเสร็จแล้ว

เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จทรงเครื่องจักรกรีบรมราชวงษ เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่วังพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พอได้เวลาพระฤกษพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ผลัดผ้าทรงแลทรงฉลองพระองค์ขาวเสด็จสู่แท่นสรงน้ำพระพุทธมนต์ พระสงฆ์สวดไชยมงคล เจ้าพนักงานประโคมเครื่องดุริยางคดนตรีขึ้นพร้อมกัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์พระราชทาน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ สมเด็จกรมพระจักรพรรดิพงษ สมเด็จกรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ กรมหมื่นนราธิปประพันธพงษ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ พระราชทานน้ำพระพุทธมนต์

ฝ่ายพระสงฆ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์ รดน้ำพระพุทธมนต์ ฝ่ายข้าราชการ เจ้าพระยารัตนบดินทร ที่สมุหนายก พระยาภาสกรวงษ ที่เกษตราธิบดี พระยามนตรีสุริยวงษแทนที่สมุหพระกระลาโหม ถวายน้ำพระพุทธมนต์

สรงเสร็จ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ผลัดผ้าทรงสีเหลืองแก่ แลฉลองพระองค์เยียรบับพื้นเหลืองตามสีวัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับพระราชอาศน์ พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามลำดับ

กรมพระอาลักษณอ่านประกาศตามกระแสพระบรมราชโองการซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เปนพระองค์เจ้าต่างกรม

มีพระนามตามจาฤกในพระสุพรรณบัตรว่า พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย เปนกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา มุสิกนาม ทรงศักดินา ๑๕๐๐๐

เจ้ากรม เปนหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา ถือศักดินา ๖๐๐

ปลัดกรม เปนหมื่นอุสาห์ลาภประสิทธิ ถือศักดินา ๔๐๐

สมุหบาญชี เปนหมื่นฤทธิลาภพลารักษ ถือศักดินา ๓๐๐

จบแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เฝ้าน่าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ แลทรงเจิมแล้วพระราชทานพระสุพรรณบัตรแลใบกำกับ แลพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มหาจักรกรีบรมราชวงษ แลพระมาลาเส้าสเทิน ๑ พระแสงดาบยี่ปุ่นฝักกาไหล่ทอง ๑ กาน้ำเสวยทองคำ ๑ ประคำทองสำหรับ ๑

รับของพระราชทานแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดาทูลเกล้าฯ ถวายต้นไม้ ทอง เงิน ธูปเทียนบี่ดทอง เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จกลับ

จึ่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศนำ มฯ วิออดเซน กงสุลรุสเซีย ณ เมืองสิงคโปร์ ซึ่งเปนผู้นำเครื่องราชอิศริยาภรณ์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงรุสเซียเข้ามาถวายพระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการผู้ที่มีหน้าที่ในการรับ แกรนด์ ดุก ซารวิศ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชดำรัสปฏิสัณฐารไต่ถามด้วยตามสมควร

แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๘๘ วัน ๗ ๙ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๖ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้เชิญถ้ำพระบุพโพ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบัณฑรวรรณวโรภาศขึ้นพระราชยานกงแห่ไปเข้าปรำวัดสะเกษ พระราชทานผ้าขาว ๒๐ พับ เงิน ๑๐๐ เฟื้อง เวลาบ่ายพระราชทานเพลิง ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๔๘๙ วัน ๑ ๑๐ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๗ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระยาศรีสิงหเทพ นำพระยาสุริยวงษา ผู้ว่าราชการเมืองหล่มสัก อุปฮาดเมืองโพนพิไสย กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการเมืองโปรดเกล้าฯ พระราชทานโต๊ะทองคำแก่พระยาสุริยวงษา แลผ้าพรรณแก่อุปฮาดตามสมควร

กรมมหาดไทยนำบอกขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ ว่าพระภักดีณรงค์ข้าหลวงที่ ๒ เมืองอุบล ที่ ๕๕ ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๑๑๐ ว่านายรองชิดข้าหลวงเมืองสารคาม อุปฮาดราชวงษได้เชิญพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระรูปสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ขึ้นสถิตยที่สมควร แล้วตั้งเครื่องบูชาอาราธนา พระสงฆ์ ๕๒ รูปเจริญพระพุทธมนต์ รุ่งขึ้นเวลาเช้าได้ถวายอาหารบิณฑบาตแลมีธรรมเทศนาถวายเครื่องไทยธรรม เวลาค่ำจุดประทีปมีการเล่นต่าง ๆ

เสร็จการเฉลิมพระชนมพรรษาแล้ว ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ ว่าหลวงวิจารณพยุห ปลัด กรมการเมืองพยุหคีรี ที่ ๑๓ ลงวันที่ ๒ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าได้แต่งให้กรมการกำกับข้าหลวงผูกปี้ข้อมือจีนจำนวนปี ๑๑๐ ได้จำนวนจีน ๑๓๗ คนๆ ละ ๑|— เปนเงิน ๖ ๑๗|— ค่าฎีกา —|๑ ๒ รวมเงิน ๖ ๑๗|๑ ๒ เสร็จสิ้นจำนวนจีนแล้ว แต่งให้ขุนแพ่งกรมการคุมเงินลงมาส่ง ณ กรุงเทพฯ

ฉบับ ๓ ว่าพระยาสุรบดินทรสุรินทรฦๅไชย ผู้ว่าราชการเมืองไชยนาท ที่ ๗๐ ลงวันที่ ๒ มกราคม ๑๑๐ ว่าได้แต่งให้หลวงคลังกรมการกำกับเจ้าภาษีไม้ซอนสัก จำนวนปี ๑๐๙ วัดราย กำ วา } ไม้ซอนสักเรียกภาษีได้จำนวนไม้ขอนสัก ไม้หลักแพ ไม้กระยาเลย ไม้เหลี่ยม ๘๗๔๔๘ ท่อน เงิน ๑๕๘๐ —|๑๔ ๒ ๓ ได้ส่งบาญชีไม้แลราย กำ วา } ลงมายังเจ้าพนักงานหอรัษฎากรพิพัฒน์ ฉบับ ๑ ความต้องกัน

ฉบับ ๔ ว่าพระพิสารท์สงคราม ผู้ว่าราชการเมืองสิงหบุรี ที่ ๓๐ ลงวันที่ ๑๕ กันยายน ๑๑๐ ว่า พระครูสงฆภาระสวาหะ เมืองลพบุรี นายมั่งทายกกับราษฎรบ้านคอกช้าง มีศรัทธาสร้างพระอุโบสถวัดดงยาง แขวงเมืองสิงหบุรีเสร็จแล้ว ขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธสีมา กว้าง ๘ วา ยาว ๑๐ วา ไว้สำหรับพระสงฆ์ทำสังฆกรรมต่อไป

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันทีรชกาล ๘๔๘๐ วัน ๒ ฯ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๘ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลายามเศษ เสด็จออกขุนนาง กรมพระกระลาโหมนำบอกเมือง ระนองอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ ว่าพระยารัตนเศรษฐี ได้มีหนังสือถึงกอมมิชเนอร์เมือง มลิวัน ขอทราบความเรื่องผู้ร้ายปล้นเรือจีนโกยติ่ง จีนจีหวนที่ท่านายหมัด ได้วัดขี้ไฟ

ครั้น ณ วันที่ ๔ สิงหาคม ร,ศ, ๑๑๐ ได้รับอักษรอังกฤษฉบับ ๑ ว่าในการเรื่องนี้ได้ชี้แจงกับจีนฮองหลายแล้ว ว่าเว้นไว้แต่จะมีโจทฟ้องผู้มี ชื่อคนข้างองกฤษเปนอย่างใดจึ่งจะเปนความได้ ได้ตรวจดูสำเนาจดหมาย ของโปลิศไม่เห็นมีข้อวิรุธอันใด ถ้าที่ราย ความใหม่อีกจึ่งจะช่วยจับตัวผู้ที่ สงไสยได้

ฉบับ ๒ ว่าพระยารัตนเศรษฐี ได้รับหนังสือคอมมิชเนอร์เมืองมลิวัน ว่า ขอให้จับอ้ายแดงแปะผู้ร้ายลักกระบือ พระยารัตนเศรษฐี จึ่งมีหนังสือ ส่งอ้ายแดงแปะผู้ร้ายกับคำร้องโจทพยานมาชำระ ณ เมืองรนอง ถ้าคอมมิช- เนอร์มีตอบส่งมาประการใด จะมีหนังสือมาให้ทราบครั้งหลัง ได้คัดสำเนามี

ไป / มา } รวม ๔ ฉบับส่งมาด้วยแล้ว

ฉบับ ๓ ว่าหลวงไชยสงคราม ซายันโปลิศเกาะหาดทรายขาวมา แจ้งความว่า นาย หิด / นุ้ยตาขาว } ลงเรือไปคบคิดกับนายมั่งโปลิศเปนผู้ร้าย ลักผู้คนแลเงินทองสิ่งของสำหรับโปลิศ ๆ จับตัวนายนุ้ยตาขาวมาซักถามให้

การสารภาพ แต่นาย หิด มั่ง } หนีไปอยู่แขวงเมืองมลิวัน พระยารัตนเศรษฐี ได้มีหนังสือส่งอ้ายนุ้ยตาขาวนายคล้ายพยานแลคำร้องคำให้การไปเมืองมลิวัน ขอตัวอ้าย หิด มั่ง } อี ชู พาน } มาชำระที่เมืองระนองตามหนังสือสัญญา ถ้ากอมมิชเนอร์ตอบมาประการใดจะบอกมาให้ทราบครั้งหลัง

เพลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๔๙๑ วัน ๓ ๑๒ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๙ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับทอดพระเนตรเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ พระยาศรีสิงหเทพ นำพระศักดิเสนีข้าหลวง พระประสิทธิวิทยา หมอยา ขุนองค์รักษา หมอนวด กราบถวายบังคมลาออกไปรักษาพระยาคทาธรธรณินทร์ ฯ ณ เมืองพระตะบอง แล้วเสด็จเข้าไปทอดพระเนตรทั่วแล้ว

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๙๒ วัน ๔ ๑๓ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานเชิญพระพุทธรูปฉลองพระองค์กรมสมเด็จฉลองพระเทพศิรินทรามาตย์แลพระพุทธรูปฉลองพระองค์ สมเด็จพระเจ้าน้องนาง เจ้าฟ้าจันทรมณฑล โสภณภัควดีกรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ แต่

ในพระอุโบสถวัดเทพศิรินทราวาศ มาประดิษฐานเหนือชั้นแว่นฟ้าในพระเมรุ แล้วเชิญพระพุทธรูปฉลองพระองค์พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบัณฑรวรรณวโรภาศตั้งที่ฐานบัตรด้านเหนือ แวดล้อมด้วยเครื่องสูงเปนพระเกียรติยศ

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลายกวัดเทพ-ศิรินทราวาศแล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระเมรุ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระสงฆ ๒๐ รูปก็เจริญพระพุทธมนต์ มีพระธรรมราชานุวัตรนำเปนประธานในการฉลองพระพุทธรูปฉลองพระองค์ เวลา ๔ ทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ ทรงถวายผ้าไตรแก่พระสงฆ์ ๒๐ รูปที่เจริญพระพุทธมนต์ แล้วพระสงฆ์ก็ถวายอติเรกพระพรลากลับ

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จออกพลับพลาทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาค่ำมีหนัง ๒ โรง ญวนหก สิงโต มังกรรำกระถางเล่นน่าพลับพลา แลโขนนอนโรงด้วย

วันที่รัชกาล ๘๔๙๓ วัน ๕ ฯ๑๔ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เปนวันจะได้เชิญพระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบันทรวรรณวโรภาศเข้าพระเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการจัดเครื่องโต๊ะลายครามเข้าไปตั้งตามคดพระเมรุด้านตวันออก เวลาเช้าพระสงฆ์ ๒๐ รูปรับพระราชทานฉัน เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลาวัดเทพศิรินทราวาศ เจ้าพนักงานทิ้งผลกัลปพฤกษ ๔ พุ่ม ๆ ละ ๒๐ บาท แล้วทรงโปรยผล

กัลปพฤกษ พระราชทานพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการฝ่ายน่าแล้วเสด็จขึ้นพระราชทานฝ่ายใน เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกประทับที่ตั้งโต๊ะ โปรดเกล้า ฯ ให้กอมมิตตีตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะ จนเวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จออกพลับพลา ทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

การมหอระศพตั้งแต่วันนี้ต่อไป คือโขน ๑ โรง หุ่น ๑ โรง งิ้ว ๑ โรง มอญรำ ๑ หนัง ๒ โรง ญวนหก ๑ รำกระถาง ๑ สิงห์โต ๑ มังกรตามเคย เวลา ๗ ทุ่มเสศโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระโกษส่งพระศพ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบันทรวรรณวโรภาศ ขึ้นพระราชยานสามลำคานพร้อมด้วยคู่แห่ถือโคมบัว แลกลองชนะ แตรสังข์ เครื่องสูงอินทร์พรหมออกประตูศรีสุนทร สุนทรทิศา ลงท่าพระ เชิญพระโกษส่งพระศพลงเรือเอกไชย ประกอบพระโกษทองน้อยแห่ไปวัดเทพศิรินทราวาศ

เวลา ๘ ทุ่มเสศเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับเรือกลไฟที่ท่าพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย โปรดเกล้า ฯ ให้ล่องเรือกระบวนแห่พระศพไปเข้าคลองผดุงกรุงเกษมหยุดน่าวัดเทพ-ศิรินทราวาศ แล้วเสด็จขึ้น

วันรัชกาล ๘๔๔ วัน ๖ ฯ ๑๕ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาย่ำรุ่งเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพระที่นั่งทรงธรรมที่พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานแห่พระศพเข้าพระเมรุด้านตวันออก เวียนพระเมรุครบ ๓ รอบแล้ว เจ้าพนักงานเปลื้อง

พระโกษประกอบนอกออก เชิญพระโกษลองในขึ้นเสลี่ยงห้ำไปตั้งบนเกรินบันไดนาคในพระเมรุมุขด้านใต้ เลื่อนพระโกษขึ้นตั้งที่เหนือชั้นแว่นฟ้า ๓ ชั้น ประกอบนอกตามเดิมเสร็จแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสดัปกรณ์สังเค็ดสำบั้นเก๋ง ๒ ไตร สำบั้นพระบิณฑบาต ๕ ไตร เปล่า ๑๕ ผ้าขาว ๒๐๐ พับ พระสงฆ พระอารามต่าง ๆ มีพระวรวงษเธอ พระองค์อรุณนิภาคุณากรน้ำเปนประธานแล้วมีสดัปกรส่วนข้างในต่อไป เวลาเช้า ๓ โมงเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลา โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานทิ้งผลกัลปพฤกษ ๔ ต้น แล้วทรงโปรยผลกัลปพฤกษแลเหรียญทองคำ พระราชทานพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการฝ่ายน่าแล้วเสด็จขึ้นพระราชทานฝ่ายใน เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระเมรุประทับมุขตวันออกทรงทอดผ้าไตรสดัปกรณ์สังเค็ดเอกสำบั้นเก๋ง ๒ ไตรเรือสำบั้นพระบิณฑบาต ๕ ไตร เปล่า ๑๕ ย่าม ๑๐๐ รูป มีพระสมุทมุนีพระปถม-เจดีย์นำเปนประธาน แล้วเสด็จออกพลับพลาทรงจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งทรงธรรม พระธรรมวโรดมเข้าไปถวายเทศนากายานุปัสสนากัณฑ์หนึ่ง จบแล้วทรงถวายสังเค็ดสำบั้นเก๋งแล้วเสด็จออกตัดสินรางวัลชิ้นเครื่องโต๊ะพร้อมด้วยกอมมิตตีต่อไป จนเวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

การจัดโต๊ะหมู่บูชาชิ้นลายครามกิมตึ๋ง ในรัชกาลที่ ๕

วันที่รัชกาล ๘๔๙๕ วัน ๗ ๑๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในพระเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเรือสำปั้นเก๋ง ๒ ไตรสังเค็ด ๒ ไตรเรือบิณฑบาต ๕ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๒๐๐ สดัปกรณ์ สมเด็จพุฒาจาริยนำเป่นประธาน แล้วเสด็จออกประทับพลับพลาทรงโปรยผลกัลปพฤกษแลเหรียญทองพระราชทานข้างน่าแล้วเสด็จขึ้นพระราชทานข้างในแล้วเสด็จออกทอดพระเนตรรำกระบี่ ๑ คู่ เวลา ๒ ทุ่มเสศทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จขึ้น เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกตัดสินเครื่องโต๊ะแล้วพระราชทานดุมเงินมีพระนามพระเจ้าลูกเธอ ที่สิ้นพระชนม์แก่พระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการ จนเวลา ๒ ยามเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง การพระราชทานดุมมีทั้งสามเวลา

วันนี้ทรงกริ้วขุนนางที่เสด็จออกพลับพลาแล้วข้างน่ายืนกลาง ๆ นั่ง ดำรัสสั่งให้พระองค์เจ้าไชยันตมงคล บังคับให้กรมวังเอาหวายไปคอยเฆี่ยนให้ลุกขึ้นยืนเฝ้า

วันที่รัชกาล ๘๔๙๖ วัน ๑ ๒ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานเชิญพระศพเข้าไปชำระในพระฉากรักแร้พระเมรุด้านตวันตกเฉียงเหนือ รื้อชั้นแว่นฟ้าตั้งถานพระราชทานเพลิงตามเคย แล้วเชิญพระโกษลองในทรงพระศพขึ้นตั้งเหนือพระจิตกาธาร ตั้งฉากบังเพลิงบนถานบัตรทั้ง ๔ ด้าน

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในพระเมรุมุขตวันออก ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเรือสำปั้นเก๋ง ๕ สังเค็ดเปล่า ๑ ไตรเรือพระบิณฑบาต ๑๐ ไตรเปล่า ๑๕ ย่าม ๑๐๐ ผ้าขาวพับน่า ๒๐๐ พระสงฆ์สดัปกรณ์มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์นำเปนประธาน สดัปกรณ์เสร็จแล้ว เสด็จพระราชทานเพลิง แล้วเสด็จออกพลับพลา ทรงโปรยผลกัลปพฤกษแลเหรียญทองพระราชทานข้างน่า แล้วเสด็จขึ้นพระราชทานข้างใน แล้วเสด็จออกทอดพระเนตรรำง้าว ๑ คู่ แล้วเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพลับพลา ทรงจุดดอกไม้เพลิงทอดพระเนตรรำกระถาง แล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงปักเหรียญรางวัลโต๊ะเครื่องบูชาตามชั้นที่กอมมิตตีตรวจตัดสิน แลมีสดัปกรณ์ของหลวงไตรเปล่า ๑๕ ฉลาก ๑๐๐ เวลา ๒ ยามเสศเสด็จประทับพระที่นั่งทรงธรรมพระพรหมมุณีเข้าไปถวายเทศนาจิตตานุปัสนากัณฑ์หนึ่ง จบแล้วทรงถวายสังเค็ดเรือสำปั้นเก๋ง เวลา ๘ ทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันทีรัชกาล ๘๔๘๗ วัน ๒ ฯ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๓ ใต้ ฯ; ๑๒๔ เหนือ ปี)

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาย่ำรุ่งเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพระที่นั่งทรงธรรม โปรดเกล้าฯ ให้เดินสามหาบเวียนพระเมรุครบสามรอบแล้ว เสด็จขึ้นบนถานบัตรในพระเมรุ ทรงทอดไตรแพรสามหาบหกสดัปกรณ์ แล้วทรงเก็บพระอัฐิลงบันจุในพระโกษทองคำ แล้วทรงถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์

๖ รูปที่สดับปกรณ์ เจ้าพนักงานได้ตั้งม้าหมู่เหนืออาศน์สงฆ์ที่พระเมรุมุขตวันตกเชิญพระโกษพระอัฐิขึ้นประดิษฐาน ภอพระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเรือสำปั้นเก๋ง ๑ ไตรสังเค็ด ๒ ไตรเรือสำปั้นบิณฑบาต ๕ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๒๐๐ สดับปกรณ์ พระธรรมราชานุวัตรนำเปนประธาน เวลาเช้า ๓ โมงเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เจ้าพนักงานได้จัดการบนถานบัตร เชิญพระโกษพระอัฐิขึ้นสถิตยในบุษบกเหนือชั้นแว่นฟ้า

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลาวัดเทพศิรินทราวาศ ทรงโปรยผลกัลปพฤกษแลเหรียญทองพระราชทานข้างน่าแล้วเสด็จขึ้นพระราชทานข้างใน แล้วเสด็จออกทอดพระเนตรมวย ๑ คู่ เวลาทุ่มเสศทรงจุดดอกไม้เพลิง แลพระราชทานรางวัลนายด้านทำการพระเมรุ แล้วเสด็จขึ้นประทับในพระเมรุมุขด้านตวันออก ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ดเรือสำปั้นเก๋ง ๑ สังเค็ด ๓ ไตรเรือบิณฑบาต ๕ ไตรเปล่า ๑๕ ย่าม ๑๐๐ ฉลาก ๑๐๐ สดับปกรณ์พระอัฐิ พระอมราภิรักขิตนำเปนประธาน แล้วเสด็จประทับพระที่นั่งทรงธรรม พระโพธิวงษาจาริยถวายเทศนาธัมมานุปัสนากัณฑ์หนึ่ง จบแล้วทรงถวายไตรเครื่องบริกขารตามสมควร แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญทองคำแก่พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการตามที่มีน่าที่ทำการในงานพระเมรุครั้งนี้ทั่วกัน แล้วพระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่มาตั้งโต๊ะเครื่องบูชาแลผู้ที่ตั้งกระถางต้นไม้เสร็จแล้ว เวลา ๗ ทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๔๙๘ วัน ๓ ๔ฯ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้ามีสดัปกรณ์ของหลวง ไตรสังเค็ดเรือสำปั้นเก๋ง ๑ ไตรสังเค็ด ๑ ไตรเรือพระบิณฑบาต ๖ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าพับน่า ๒๐๐ ย่าม ๑๐๐ เวลาบ่ายโมงเสศเจ้าพนักงานตั้งกระบวนแห่พระอัฐิแต่พระเมรุไปส่งที่ตำหนักในพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๒ ทุ่มเสศเจ้าพนักงานชุตศพเจ้าจอมมารดาหญิง ซึ่งฝังไว้ ณ วัดเทพศิรินทราวาศ ขึ้นบรรจุในโกษลองใน ขึ้นเสลี่ยงหิ้วมาประดิษฐานเหนือแว่นฟ้า ๒ ชั้น ประกอบโกษแปดเหลี่ยมเปนเกียรติยศ มีฉัตรเครื่องสูงตั้งแวดล้อม ๑๒ คัน การมหอศพต่าง ๆ แลผลกัลปพฤกษคงมีเหมือนงานก่อน แต่เงินทรงโปรยบนพลับพลาลดคงวันละ ๑ ชั่ง เหรียญทองไม่มี

วันที่รัชกาล ๘๔๙๙ วัน ๔ ๕ฯ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในพระเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ด ๕ ไตรเปล่า ๒๑ ผ้าพับน่า ๑๐๐ ย่าม ๕๐ พระสงฆ ณ พระอารามต่างๆ มีพระธรรมราชานุวัตรนำบังสุกุลเปนประธาน แล้วเสด็จออกพลับพลา ทรงโปรยแล้วมีมวย ๒ คู่ เวลา ๒ ทุ่มเสศทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จขึ้นประทับในพระเมรุ ทรงทอดผ้าขาวพับ ๓๐ ฉลาก ๑๐๐ บังสุกุล แล้วโปรดเกล้าฯ ให้กอมมิตติตรวจโต๊ะซึ่งตั้งใหม่ที่นักเร้พระเมรุ ๔ โต๊ะ แลกระถางต้นไม้ แลพรรณไม้ที่ปลูกมาในกระถางที่ตั้งใหม่จนตลอด เวลา ๘ ทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๕๐๐ วัน ๕ ฯ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๖
วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้ยกศพจากชั้นแว่นฟ้า มาชำระในฉากที่มุมเมรุด้านตวันตกเฉียงเหนือ แลจัดการที่จะพระราชทานเพลิงตามเคย

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในพระเมรุมุขตวันออก ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ด ๕ ไตรเปล่า ๒๐ บังสุกุล พระวรวงษเธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากรนำเปนประธาน แล้วเสด็จขึ้นพระราชทานเพลิง แล้วเสด็จออกพลับพลา ทรงโปรยผลกัลปพฤกษพระราชทานข้างน่าข้างใน แล้วมีมวย ๑ คู่ แล้วเสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งทรงธรรม พระราชทานรางวัลกอมมิตตี แลผู้ที่ตั้งกระถางว่าน เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๕๐๑ วัน ๖ ฯ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๗
วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าเจ้าพนักงานได้แปรรูป แลมีการสามหาบ แล้วพระสงฆ์ฉัน แลอัฐิลงบันจุโกษทองคำ แลมีบังสุกุลตามสมควร เวลา ๕ โมงแห่อัฐิไปส่งที่วัง พระวรวงษเธอ พระองค์เจ้าสายสินิทวงษ

เวลาทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททรงรับชิ้นเครื่องโต๊ะ แล้วโปรดเกล้า ฯ กอมมิตตีตรวจตัดสิน จนเวลาย่ำรุ่งเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๐๒ วัน ๗ ฯ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
(superscript ๒๔ and subscript ๘ as printed)

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เจ้าพนักงานจัดการที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระสงฆ์ ๑๕ รูปจะได้เจริญพระพุทธมนต์ ซองหลวง ๑๐ ซองเจ้าภาพ ๕ จึ่งรวมเปน พระสงฆ์ ๑๕ รูป มีพระกิติสารมุณีนำเปนประธาน ในการสัตวารพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบันทรวรรณวโรภาศ

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วพระสงฆ์ ๑๕ รูปก็เจริญพระพุทธมนต์ ครั้นจบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ทั่วแล้ว พระสงฆ์ก็ถวายอนุโมทนาพระพรลากลับ ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ด ๒ ผ้าขาวพับ ๓๐ มีหม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต ๑ พระปลัดแช่ม ๑ นำเปนประธาน สดับปกรณ์เสร็จแล้ว โปรดให้นิมนต์พระศรีสมโภชเข้ามาถวายเทศนาสัตวารสูตรกัณฑ์หนึ่ง เปนกัณฑ์ของหลวงจบลงแล้ว ทรงถวายไตรแลเครื่องบริกขารตามสมควร แล้วพระมหาเพิ่มเข้าไปถวายเทศนาชรามรณสูตรกัณฑ์หนึ่ง เปนกัณฑ์เจ้าภาพ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชายอาภากรถวายไตรแลเครื่องบริกขาร แลโปรดเกล้า ฯ ให้จุดดอกไม้เพลิงด้วย แล้วทรงตัดสินชิ้นเครื่องโต๊ะพร้อมด้วยกอมมิตตีต่อไป จนเวลาสามยามเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๐๓ วัน ๑ ๙ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๖
วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอาภากรออกมาเลี้ยงพระที่พระที่นั่งดุสิดมหาปราสาทเสร็จแล้ว พระครูศรีปัญญามุนีเข้ามาถวายเทศนาสังฆหะกัณฑ์หนึ่ง ของเจ้าภาพ พระองค์เจ้าอาภากรถวายไตรแลเครื่องบริกขาร แล้วมีสดัปกรณ์รายร้อยอีก ๕๐๐ รูป

เวลาทุ่มเสศเสด็จออกในพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท โปรดให้นิมนต์พระราชมุนีเข้ามาถวายเทศนาเบญจพลี ๕ กัณฑ์หนึ่ง เปนกัณฑ์ของหลวง จบแล้วทรงถวายไตรแลเครื่องบริกขารตามสมควร แล้วทรงทอดผ้าไตรสดัปกรณ์สังเค็ดหัวพาน ๑ ไตรเปล่า ๑๐ ผ้าขาวพับ ๒๐ พับ ผ้าพับน่า ๑๐๐ ของเจ้าภาพ ผ้าขาวพับ ๓๐ ผ้าพับน่า ๑๐๐ พระราชพงษปฏิพัทธมุนีนำเปนประธาน แล้วเสด็จออกมุขเด็ดพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท ทรงโปรยผลกลัปพฤกษ แลเหรียญทอง พระราชทานพระบรมวงษานุวงษแล้ว เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น พระองค์เจ้าอาภากรจุดดอกไม้เพลิงอิกคืนหนึ่ง

วันที่รัชกาล ๘๕๐๔ วัน ๒ ๙ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๑๐
วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

อนึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หมายเลื่อนท้าวทองผยศ (นาค) วิเสศกลางซึ่งถึงกำม์แล้ว เปนท้าวสุจริตธำรง มีบรรดาศักดิ์เสมอท้าวสนอง

พระโอษฐ ถือศักดินา ๑๐๐๐ พระราชทานหิบหมากทองคำใหญ่ จำหลักเชิงชายเครื่องในพร้อม กาทองคำจำหลักเชิงชาย ถาดทองคำสำรับหนึ่ง ขันล้างหน้าพานรองทองคำสำรับหนึ่ง กระโถนทองคำ หิบหมากทองคำเล็ก โต๊ะเงินคู่ ๑ พระราชทานโกษรองศพเพิ่มขึ้นเปนเกียรติยศ

เวลายามเสศ เจ้าพนักงานได้ยกศพ ท้าวสุจริตธำรงเปลี่ยนใส่โกษที่พระราชทานแห่ออกจากบ้านพระยาราชประสิทธิ ขึ้นตั้งเหนือเสลี่ยงแปลงประกอบนอกโกษแปดเหลี่ยมตั้งกระบวนแห่แต่ถนนวัดสุทัศเทพวรารามมาเข้าเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ มีกลองชนะเขียว ๒๐ จ่าปี่ ๑ ฉัตรเบญจา ๑๒ คัน ตั้งเหนือชั้นแว่นฟ้า ๒ ชั้น

แล้วได้ขุดศพ หม่อมเจ้าหญิงในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวโรประการหม่อมเจ้าชายในพระองค์เจ้าสวัสดิโศภน ลงหีบทองทึบทั้งสองศพ ใส่เรือเก๋งออกจากวัดบรมนิวาศ หยุดท่าวัดเทพศิรินทราวาศ เจ้าพนักงานยกหีบศพหม่อมเจ้าชายทั้ง ๒ ใส่วอแห่เข้าในเมรุ ศพท้าวสุจริตธำรงอยู่กลาง ศพหม่อมเจ้าหญิงในกรมหลวงเทววงษอยู่ด้านเหนือ ศพหม่อมเจ้าชายในพระองค์เจ้าสวัสดิโศภนอยู่ด้านใต้

เครื่องตบแต่งในการเมรุครั้งนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ผู้ที่เล่นเครื่องโต๊ะ จัดโต๊ะโขกเครื่องสี เครื่องสังกโลก แลเครื่องขาวต่าง ๆ มาตั้ง ณ ส้างทั้ง ๓ แลตั้งที่นักแร้เมรุทั้ง ๔ มุม แต่โต๊ะของหลวง แลของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แลของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ตั้งบนพระที่นั่งทรงธรรม์ แลตั้งกระถางต้นไม้แลกระถางว่านบนร้านดอกไม้รอบเมรุด้วย

อนึ่ง การมหอศพในงานนี้ มีโขน ๑ โรง หุ่น ๑ โรง หนัง ๑ โรง แลโปรดพระราชทานผลกลัปพฤกษพุ่มวันละ ๒ พุ่ม ๆ ละ ๒๐ บาท ทรงโปรยบนพลับพลาสำหรับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชวันละ ๑ ชั่ง พระราชทานเงินเฟื้องในส่วนศพหม่อมเจ้าทั้ง ๒ ศพละ ๒๐๐ เฟื้อง ผ้าไตรศพละ ๕ ไตร ผ้าขาวพับศพละ ๕ พับ ศพท้าวสุจริตธำรง พระราชทานผ้าไตร ๑๐ ไตร ผ้าขาวพับ ๒๐ พับ แลมีดอกไม้เพลิงพุ่ม ๕ ชั้น ๒๐ พุ่ม ระทา ๖ ระทากระถาง ๘ กระถาง พเนียง ๒๐ พลุ ๕๐ พลุ จุดทั้งสองคืน

วันนี้ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๕๐๕ วัน ๓ ฯ ๓ ค่ำ ๑๑ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๔

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในพระเมรุแล้วเสด็จออกพลับพลา ทรงโปรยผลกลัปพฤกษพระ-ราชทานพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการ เจ้าพนักงานก็ทิ้งต้นกลัปพฤกษ ๒ ต้น เสร็จแล้วมีมวย ๑ คู่

เวลาทุ่มเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลาวัดเทพศิรินทราวาศ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสด็จประทับ ณ ส้างด้านตวันออก ทอดพระเนตรกอมมิตตีตรวจเครื่องโต๊ะ แลกระถางต้นไม้ จนเวลา ๒ ยามเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๕๐๖ วัน ๔ ฯ ๑๒ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๔

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้ยกโกษศพท้าวสุจริตธำรง แลหิบศพหม่อมเจ้าชายทั้ง ๒ ไปชำระที่รักแร้เมรุด้านตวันตกเฉียงเหนือ รื้อชั้นแว่นฟ้าแลยกวอช่อฟ้า ตั้งฐานพระราชทานเพลิง ๓ ฐาน ชำระศพแล้วยกศพขึ้นตั้งตามที่ เวลาบ่าย ๓ โมงเสศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จประทับในเมรุ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในเมรุมุขตวันออก ทรงทอดผ้าไตรบังสุกุล แลสดับปกรณ์

มีพระธรรมวโรดมนำเปนประธาน แล้วเสด็จขึ้นพระราชทานเพลิง แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออกพลับพลาทรงโปรยเหมือนวันก่อน เวลายํ่าค่ำเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๕๐๗ วัน ๕ ฯ ๑๓ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๔

วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าเจ้าพนักงานได้แปรรูป แลเก็บอัฐิท้าวสุจริตธำรง แห่ส่งบ้านพระยาราชประสิทธิ

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท มุขตวันออก จึ่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำมิศเตอ แกมเปอแมนต์ราชทูต เยอรมัน ๑ มิศเตอ

พูลเกอ ๑ รวม ๒ นาย เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมลากลับออกไปบ้านเมือง มีพระราชปฏิสันฐานไต่ถามด้วยตามสมควร พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษวโรประการ ก็นำมิศเตอทั้งสองถวายคำนับออกมาจากที่เฝ้า เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๐๘ วัน ๖ ฯ ๑๔ ๓ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เปนวันพระไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๕๐๙ วัน ๗ฯ๑๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๒๔ มกราคม ๑๑๐ ว่าได้แต่งให้กรมการพร้อมกับกองทหารไปจับผู้ร้ายที่ปลายแดนเมืองนครนายกกับสระบุรีต่อกัน ได้ตัวอ้าย ดี บุญ เชียงเหิน แต่ตัวอ้ายสีงแก้วหนีไปได้

ฉบับ ๒ บอกหลวงจินดารักษข้าหลวงเมืองฉเชิงเทรา ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ว่าได้ชำระความนครบาล อาญาแพ่งอุทธรณ แล้วไป ๑๘๖ เรื่อง ยังค้างอยู่ ๒๘๒ เรื่องมอบให้กรมการไว้พิจารณาต่อไป

ฉบับ ๓ ว่าได้ส่งตัวอ้ายจุ่นซึ่งเอาปืนยิงอำแดงผ่องตายเข้ามากรุงเทพ ฯ

ฉบับ ๔ ว่าได้ส่งตัวอ้ายจีนซือ ความหากันว่าแทงจีนจิ้นตายเข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ

พระวิจารณอาวุธ กรมพระกระลาโหมนำบอกพระยาศรีสรราชภักดีข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตกขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ ลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าเงินภาษีฝิ่นเมืองภูเกจปี ๑๐๙ เงิน ๑๓๐๑๓๓
๔๔ } เหรียญ นำฝากแบงเมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๒ ว่าภาษีผลประโยชน์เมืองถลาง ปี ๑๐๙ เงิน ๔๕๙๔
๒๕
๑ } เหรียญ นำฝากแบงเมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๓ ว่าเงินภาษีร้อยชักสามเมืองภูเก็จปี ๑๐๙ เงิน ๒๒๔๒๒๑
๘๗ } เหรียญ นำฝากแบงเมืองปีนังแล้ว

แล้วพระศรีเสนานำหลวงจินดารักษข้าหลวงเมืองฉเชิงเทรากลับเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จึ่งมีพระราชดำรัสถามว่าหลวงจินดารักษออกไป

กับใคร พระยาศรีสิงหเทพกราบบังคมทูลว่าตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโศภนออกไป

จึ่งดำรัสถามพระยาศรีว่าอาการพระยาคธาธรธรณินนั้นค่อยคลายแล้วไม่ไชฤๅ พระยาศรีกราบบังคมทูลว่าดีโทรเลขออกไปถามบอกเข้ามาว่าค่อยคลายแล้ว ภอลุกนั่งได้ แล้วดำรัสถามพระยาศรีว่าพระยามหาอำมาตย์จะออกไปเมื่อไร พระยาศรีกราบบังคมทูลว่าจะกราบถวายบังคมลาในแรมเดือนสี่

จึ่งดำรัสด้วยพระยาวุฒิการบดีว่า การที่เลื่อนพระราชาคณะผู้ใหญ่ในเดือนหกก็เหนจะได้ เอาพระธรรมวโรดมเปนสมเด็จพระวรรณรัตเอาหม่อมเจ้าพระพุทธบาทเปนพระมงคลเทพ แต่สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์นั้นเปลี่ยนตาลบั๊ดให้ใหม่ กับให้ตั้งถานาได้เตมสิบสองรูปอย่างสมเด็จพระวรรณรัต แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๑๐ วัน ๑ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓[๒๔]

วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)[๒๔]

วันนี้เปนจัดการที่จะได้ชักศพสมเด็จพระวรรณรัต มาเข้าเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ ทรงพระกรุณาโปรดให้พระสงฆ์ แลพระบรมวงษานุวงษจัดเครื่องโต๊ะลายครามแลเครื่องขาวมาตั้งตามเคย

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่พระที่นั่งทรงธรรม ณ วัดเทพศิรินทราวาศ ทรงจัดเครื่องโต๊ะของหลวงอยู่จนเวลาสามยามเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๕๑๑ วัน ๒ ๆ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๓ โมงเสศ เจ้าพนักงานได้ยกโกษศพสมเด็จพระวรรณรัต วัดโสมนัศวิหาร ลงเรือขนานที่ท่าน่าพระอาราม มีเรือกันยาบรรทุกกลองมลายู แลมณฑปเพลิงนำน่า เรือดั้งบรรทุกกลองชนะ จ่าปี่ จ่ากลองแตรสังข์ มาเข้าเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ มีการมหอศพ โขน ๑ หุ่น ๑ หนัง ๑ พุ่มกลัปพฤกษวันละ ๒ พุ่ม ๆ ละ ๒๐ บาท แลมีดอกไม้เพลิง ๕ ชั้น ๒๐ พุ่ม ระทา ๘ กระถาง ๘ เพนียง ๒๐ พลุ ๕๐ จุดทั้ง ๓ คืน

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในเมรุมุขตวันออก ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ผ้าขาวพับ ๒๐ บังสุกุล มีพระธรรมวโรดมนำเปนประธาน แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะ แล้วโปรดเกล้า ฯ กอมมิตตีตัดสินกระถางต้นไม้แลต้นไม้แต่เครื่องโต๊ะนั้นโปรดให้พระสงฆ์เปนกอมมิตตี ประทับอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๕๑๒ วัน ๓ ๆ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาค่ำกอมมิตตี ได้ตรวจกระถางต้นไม้ต่อไปจนเสร็จ

ไม่เสด็จออก

วันทีรัชกาล ๘๕๑๓ วัน ๔ ๆ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๒ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้ยกโกษศพ สมเด็จพระวันรัตลงมาชำระเสร็จแล้ว ยกขึ้นไปตั้งบนฐานพระราชทานเพลิงตามเคย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับในเมรุมุขตวันออก ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ผ้าขาวพับ ๒๐ พับ บังสกุล มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์นำเปนประธาน แล้วเสด็จขึ้นพระราชทานเพลิงแล้วเสด็จทรงพระราชยานออกมาประทับพลับพลา เจ้าพนักงานก็ทิ้งผลกัลปพฤกษตามเคย โปรดเกล้า ฯ พระราชทานรางวัลกอมมิตตีตรวจกระถางต้นไม้ทั่วกันตามลำดับ เวลาทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันทีรัชกาล ๘๕๑๔ วัน ๕ ๆ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๓ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระพิศณุเทพข้าหลวงหัวเมืองลาวกาว ณ เมืองนครจำปาศักดิ์ ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าพระศรีพิทักษข้าหลวงเมืองคูขันธ์จับได้ตัวอ้ายผู้ร้ายรายปล้นราชวงษเมืองเขมราฐกับซองกลางเสร็จแล้ว

ฉบับ ๒ ว่าได้รับหีบศิลาน่าเพลิงกับของเครื่องไทยทานในการเผาศพขุนพิพาทอักษรเสมียนตรากรมนาฝ่ายพระราชวังบวร ฯ เสร็จแล้วขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๓ บอกเมืองตาก ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าหลวงสุพมาตรา กับราษฎรขอที่ผูกพัทธเสมาวัดมุขอำพวัน กว้าง ๖ วา ยาว ๙ วา

ฉบับ ๔ บอกเมืองนครนายก ลงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๑๑๐ ขอหลวงวิจารณจีนประเทศอำเภอ เปนหลวงพินิจจีนประเทศปลัดจีนเมืองนครนายก

พระวิจารณอาวุธ นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเจ้าหมื่นเสมอใจราชข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๑๑๐ ขออนุญาตซื้อเครื่องทำแร่ดีบุกเงิน ๒๘๐ ปอล

ฉบับ ๒ ว่าตึกคอเวอนแมนต์ที่กับตันเวเบอร์อยู่ชำรุด ขออนุญาตทำใหม่ เงิน ๓๔๕๐ เหรียญ

ฉบับ ๓ ว่าได้คัดคำหาให้การนายหนีโจท ขุนพิทักษสมบัติจำเลยหากันเรื่องตีตราดิบุก เสร็จสิ้นสำนวนส่งเข้ามากรุงเทพ ฯ

ฉบับ ๔ ว่าได้คัดคำหาให้การนายเดชโจท ขุนพิทักษสมบัติจำเลยหากันเปนเนื้อความ ๑๒ ข้อ เสร็จสิ้นสำนวนส่งเข้ามากรุงเทพ ฯ

ฉบับ ๕ บอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ๑๑๐ ว่าวันที่ ๑๒ มกราคม ๑๑๐ เวลาดึกประมาณสามยามมีอ้ายผู้ร้ายขึ้นไปอ่องเบาเรือนอำแดงไผ่ แล้วเอาปืนยิงนายบางบุตรเขยอำแดงไผ่ตาย ยังสืบจับตัวหาได้ไม่

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำหลวงวิจารณจีนประเทศ ผู้จะเปนพี่หลวงพินิจจีนประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท จัดได้น้ำตาลทรายหนักสองหาบขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย

จึ่งมีพระราชดำรัสถามเจ้าหมื่นเสมอใจราชว่า ตึกที่กับต้นเวเบอร์อยู่ชำรุดแล้วตัวยังอยู่ได้ฤๅไม่ได้ เจ้าหมื่นเสมอใจราชกราบบังคมทูลว่าเอาไม้เสาค้ำจุนไว้จึ่งดำรัสว่ายอมอนุญาตให้ทำใหม่ แล้วดำรัสสั่งพระวิจารณอาวุธว่า ที่ขอซื้อเครื่องทำแร่ดิบุกนั้นก็ยอมอนุญาตให้เหมือนกัน

จึ่งดำรัสถามพระยาสมุทบุรานุรักษว่า เขาว่าไม่ใคร่จะได้อยู่ในที่กลับเข้ามาเมื่อไร พระยาสมุทกราบบังคมทูลว่าเข้ามาถึงเมื่อวันที่ ๑ แล้วดำรัสถามว่าตึกนั้นจะแล้วเดือนนี้ฤๅไม่แล้ว พระยาสมุทกราบบังคมทูลว่าเหนจะแล้วทันในเดือนนี้ จึ่งดำรัสต่อไปว่าต้นไม้ที่เกาะทำไมมันจึ่งตายมากนักพระยาสมุทกราบบังคมทูลว่าเพราะน้ำเคมจัด จึ่งดำรัสถามว่าในบ่ออัศฎางค์นั้นกร่อยฤๅไม่กร่อย พระยาสมุทกราบบังคมทูลว่าจืดสนิตเพราะบ่อน้ำทเลไม่ซึมเข้าได้

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้หลวงแพ่งกรมการเปนหลวงสุนทรภักดีผู้ช่วยราชการเมืองสมุทปราการ ถือศักดินา ๕๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันทีรัชกาล ๘๕๑๕ วัน ๖ ๗ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๒๔

วันที่ ๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ๒๔

วันนี้เปนเปนวันสวรรคตพระบาทสมเด็จ พระพุทธเลิศหล้านภาไลย เวลาเช้า ๔ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชาย จักรพงษภูวนารถ เสด็จลงมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๑๕ รูป ที่พระพุทธมณเฑียร มีพระราชมุนีเปนประธาน รับพระราชทานฉันแล้วทรงสดับปกรณ์ตามเคย

เวลาทุ่มเสศโปรดเกล้าฯให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษวโรทัย เสด็จมาจุดเทียนเครื่องนมัสการ หม่อมเจ้าพระธรรมุณหิศธาดา ถวายเทศนากะตัญญูสูตรกัณฑ์หนึ่ง จบลงแล้วทรงถวายไตรแลเครื่องปริกขารตามสมควร

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระพิศณุเทพข้าหลวงหัวเมืองลาวกาว ณ เมืองนครจำปาศักดิ์ ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่ามีตราส่งผ้าไตรกฐินออกไปพระราชทานวัดมหาอำมาตยาราม เสร็จแล้วขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ บอกพระภักดีณรงค์ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ฉบับ ๓ บอกเมืองยโสธร ความต้องกัน ลงวันที่ ๒๓ มกราคม ๑๑๐ ว่าพระสุนทรราชวงษาเจ้าเมืองยโสธร ป่วยเปนไข้จับ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๑๑๐ ถึงแก่กรรม ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ

หลวงชาติสุรินทร์นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ฉบับ ๑ บอกเมืองไชยา ลงวันที่ ๒๖ มกราคม ๑๑๐ ว่านายหมวดนายกองซึ่งคุมส่วยน้ำรัก ทำหางว่าวมายื่นว่า ต้นรัก แลไม้ยวนถูกลมพยุหักไปโดยมาก

จึ่งดำรัสถามว่าใครอ่าน พระวิจารณอาวุธกราบบังคมทูลว่าหลวงชาติสุรินทร์ จึ่งดำรัสว่าหลวงชาติสุรินทร์ลูกเจ้ามั่นฤๅ พระวิจารณกราบบังคมทูลว่าพระพุทธเจ้าคะ แล้วทรงดำรัสต่อไปว่าทำไมไม่มียอดบาญ น้ำ / ชี้ } เข้ามา พระวิจารณอาวุธกราบบังคมทูลว่า ได้คัดยอดบาญชีส่งไปยังหอรัษฎากรพิพัฒแล้ว จึ่งดำรัสว่าทำไมจึ่งไม่ใส่มาในท้ายบอก

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำพระประสิทธิศัลการข้าหลวงที่ ๒ หลวงวินิจวิทยาการข้าหลวงที่ ๓ พระรักษาเทพ ๑ หลวงฤทธิพลไชย ๑ ผู้ช่วยราชการ ๒ นายเลื่อนมหาดเล็ก ๑ นายเจริญ พระพี่เลี้ยง ในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ ๑ รวม ๖ นาย กราบถวายบังคมลาขึ้นไปคอยรับเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา ณ เมืองนครราชสีห์มา จึ่งดำรัสสั่งพระยาศรีสิงหเทพ ให้สั่งโต๊ะทองกาทองมาพระราชทานพระประสิทธิศัลการ แล้วดำรัสถามกรมหมื่นพิทยลาภว่า จะไปกันเมื่อไร กรมหมื่นพิทยลาภกราบบังคมทูลว่า จะไปในวันที่ ๑๒ มีนาคม จึ่งดำรัสต่อไปว่าที่จะให้ขึ้นไปจัดราชการเมืองนครราชสีห์มาครั้งนี้ ใช่จะให้ขึ้นไปคอยแต่ชำระความเท่านั้น คือให้ไปจัดผลประโยชน์แลสินค้าคอยทางรถไฟ ฤๅถนนอันใดที่จะเจริญแก่บ้านเมือง เหมือนอย่างถนนเมืองพระตะบองที่กรมหลวงพิชิตบอกเข้ามาก็ให้คิดจัดขึ้นจะเปนเมืองนครราชสีห์มาแลเมืองชั้นกลาง ชั้นนอกก็ดี ถ้าจะเปนผลประโยชน์แล้วก็ให้คิดจัดทำขึ้น

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๓ นาย ให้นายโล๊ะมหาดเล็กเวรฤทธิ เปนขุนยนโยควิชาชาญ ปลัดกรมพระแสงหอกดาบ ถือศักดินา ๔๐๐

ให้สมิงไชยชาญศึก เปนหลวงปราบทวายสูญ ปลัดพระชนะภูกาม ฝ่ายพระราชวังบวรฯ ถือศักดินา ๔๐๐

ให้สมิงจำนงภูบาล เปนหลวงไกรสรเดช ปลัดปราบอังวะฝ่ายพระราชวังบวรฯ ถือศักดินา ๔๐๐

แล้วดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ว่า อ้ายสมิงสองคนเข้ามายืนเฝ้ากับมหาดเล็ก ให้ฟองไปยังพระยามนตรีผู้ว่าการกรมพระกระลาโหม แต่ไม่เหมือนมานั่งท้าวแขนท้าวคาง เปนแต่ไปยืนผิดตำแหน่งเฝ้า

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๑๖ วัน ๗ฯ๕ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๕ มีนาคม รันตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันพระไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๕๑๗ วัน ๑ฯ๕ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๒๔ ๑๒๕๓

วันที่ ๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๒๔ ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลที่ให้ทานแก่ราษฎรในการโรงพยาบาลเมืองอินทรบุรี

ฉบับ ๒ บอกเมืองพรหมบุรี ลงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ว่า วันที่ ๒๖ มกราคม เวลาสองยามเสศ มีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๒๐ คน ปล้นโรงบ่อนบางกทุ่มโพรงแล้วเอาปืนยิงถูกจีนในบ่อนตาย ๓ คน จีนในบ่อนเอาปืนยิงถูกอ้ายผู้ร้ายป่วย ๒ คน อ้ายผู้ร้ายเก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป ได้แต่งกรมการตามรอยโลหิตอ้ายผู้ร้ายไปเข้าบ้านขุนเจริญกำนันแขวงเมืองอ่างทอง ได้มีหนังสือไปขอตัวขุนเจริญแก่พระยาอ่างทองก็หาส่งตัวมาไม่

ฉบับ ๓ ว่าวันที่ ๒๖ มกราคม เวลาสองยามเสศ มีอ้ายผู้ร้าย ๖ ๗ คน ปล้นเรือนนายกอนอำแดงปริก อ้ายผู้ร้ายเก็บเอาทรัพย์สิ่งของไปเจ้าของทรัพย์จำหน้าได้ว่าสำนักที่อยู่ที่บ้าน นายเบี่ยม ได้หาตัวนายเปี่ยมมาถามยังหาได้ความไม่

พระวิจารณอาวุธ นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๗ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกเมืองกาญจนบุรี ลงวันที่ ๑๙ มกราคม ๑๑๐ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ พระพลสงครามจางวางด่าน

ฉบับ ๒ บอกเมืองรนอง ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าญวนเอกเมริพื่น มีหนังสือส่งตัวอ้ายมั่งผู้ร้ายกับเครื่องสาตราอาวุธมาให้ ได้เอาตัวอ้ายมั่งมาถามให้การรับเปนสัตยว่าได้ลักเอาเงินแลสิ่งของในโรงโปลิศแล้วหนีไปกับนายหิต

ฉบับ ๓ บอกเมืองไชยา ลงวันที่ ๒๖ มกราคม ๑๑๐ ส่งเงินค่านาปี ๑๐๙ เงิน ๑๐|๒ ๗๐ ๓ ครึ่งหนึ่งก่อน

ฉบับ ๔ บอกเมืองกระบุรี ลงวันที่ ๕ ธันวาคม ๑๑๐ ขออนุญาตทำเสาแลเพดานเรือสติมลอนซึ่งถูกพยุห์พัดหักไป เปนเงิน ๑๐๐ เหรียญเสศ

ฉบับ ๕ บอกเมืองตรัง ลงวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าหมอ่มเจ้าเจียกออกไปปลุกผี่ ได้ชายหญิงรวม ๙๔๐๔ คน ได้จัดเรือส่งหมอ่มเจ้าเจียกหมอไปเมืองสตุนแล้ว

ฉบับ ๖ บอกเมืองกาญจนดิฐ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลที่ได้รับหีบศิลาน่าเพลิง เงินเฟื้อง ผ้าไตร ร่ม รองท้าว ออกไปพระราชทานในการศพพระยากาญจนดิฐบดีเสร็จแล้ว

ฉบับ ๗ ถวายพระราชกุศล ที่ได้รับศิลาน่าเพลิง ผ้าขาว ร่ม รองท้าว ออกไปพระราชทานในการศพพระเจริญราชภักดี ผู้ว่าราชการเมืองเกาะสมุยเสร็จแล้ว

จึ่งดำรัสถามพระยาศรีว่า บอกเมืองพรหมเรื่องผู้ร้ายปล้นบ่อนเบี้ยนั้นเจ้าพระยารัตนบดินทร์สั่งว่ากระไรบ้าง พระยาศรีกราบบังคมทูลว่าไม่ได้สั่งว่ากระไร จึ่งดำรัสต่อไปว่าเมืองเหล่านี้เจ้าพระยารัตนบดินทร์ก็ได้ขึ้นไปจัดการอยู่แล้ว แล้วเจ้าพระยารัตนบดินทร์ก็เปนเจ้าของกรมควรจะคิดจัดเข้ามาเสียให้เสร็จ นี้มาคอยกราบทูลเสียก่อนพระพรหมมันมาติดที่พระยาอ่างทองแล้วก็คงไม่สำเร็จ ให้เจ้าพระยารัตนบดินทร์จัดดูข้าหลวงขึ้นไป ถ้ามันไปฉ้อโกงแล้วก็เฆี่ยนมันเสียอีก

แล้วพระยานรินทรราชเสนี นำพระยาศรีสรราชภักดี ซึ่งออกไปเปนข้าหลวงรักษาราชการหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ๑ พระยาวิชิตภักดี ฯ ผู้ว่าราชการเมืองไชยา ๑ กลับเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จึ่งมีพระราช

ดำรัสถามพระยาศรีสรราชว่ามานานแล้วทำไมจึ่งพึ่งมาถึง พระยาศรีสรราชภักดีกราบบังคมทูลว่าป่วยแล้วมาพักอยู่รักษาที่เมืองพังงา จึ่งมีพระกะทู้ถามต่อไปว่าพระยาศรีสรราชทำไมจึ่งทำให้ผิดจากพระราชบัญญัติปล่อยให้เงินหลวงคั่งค้าง จึ่งดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนีว่า ให้กรมพระกระลาโหมเอาตัวไปถามเสียหน่อย

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำขุนสรชาญพลไกร ๑ นายร้อยตรีหม่อมราชวงษ ๑ รวม ๒ นาย กราบถวายบังคมลา จัดทหารขึ้นไปรับพระยามหาอำมาตย ณ เมืองจำปาศักดิ์ จึ่งดำรัสถามพระยาสุรศักดิ์ว่าเอาทหารที่ไหนออกไป พระยาสุรศักดิ์กราบบังคมทูลว่าเอาทหารในนี้ไปกึ่งหนึ่ง ไปเอาเมืองฉเชิงเซรากึ่งหนึ่ง แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานโต๊ะทองกาทองแก่พระประสิทธิศัลการ เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๑๘ วัน ๒ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

(ในต้นฉบับพิมพ์ตัวเลขเล็ก "๑๐" ไว้เหนือ "๒ ฯ ๔" และพิมพ์ "๑๒๔" กับ "๒๔" ไว้เหนือคำ "ตรีศก" และ "รัตนโกสินทรศก")

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ว่ามีตราส่งใบบรมราชานุญาต พระราชทานขยายภูมสถานวัดนิเวศธรรมประหวัติเพิ่มเติมออกไป วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ได้เชิญใบพระบรมราชานุญาตออกอ่านประกาศพระสงฆ์สามเณรทราบทั่วกันแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ บอกเมืองพิไชย ลงวันที่ ๒๔ มกราคม ๑๑๐ ว่าราษฎร ยกอพยบครอบครัวไปอยู่ต่างแขวงเพราะไม่มีเข้าจะรับพระราชทาน เดือน ธันวาคม มกราคม รวม ๕๐ ครัว

ฉบับ ๓ บอกพระพิศณุเทพข้าหลวงหัวเมืองลาวกาว ณ เมืองนคร จำปาศักดิ์ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในเฉลิมพระชนม์ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ฉบับ ๔ บอกส่งขุนพรพิทักษ หลวงโจมพินาศ ขุนพิศณุแสน กลับ ลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

พระยานรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบ บังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองรนอง ลงวันที่ ๒๗ พฤษจิกายน ๑๑๐ ว่าเมือง คิริรัฐนิคม ให้กรมการคุมตัวอ้ายเวศผู้ร้ายปล้นเรือนอำแดงทองบ้านเชียว กะเหลี่ยงแขวงกะเปอมาส่ง เอาตัวมาถามให้การสารภาพรับเปนสัตยซัด พวกเพื่อน ๘ คน

ฉบับ ๒ ว่าได้มีหนังสือส่งตำหนิรูปพรรณ์ นายหนู นายพัง นายนิ่ม อำแดงแย้ม ซึ่งเปนผู้ร้ายลักปืนแลเครื่องแต่งตัวโปลิศแล้วหนีไป ยังดีปุติ กอมมิชเนอร์เมืองมริศ ขอให้จับตัวคน ๔ คนกับ เรือ / ปืน แลเครื่องแต่งตัวไว้ ด้วย

ฉบับ ๓ บอกเมืองตรัง ลงวันที่ ๙ ตุลาคม ๑๑๐ ส่งคำปฤกษาโทษ นายหนู นาย เอี่ยม / เพง เสนา ซึ่งฉ้อบังเอาเนื้อนาของหลวงไว้รับเปนสัตย

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำพระยามหาอำมาตยาธิบดี หลวงเสนาภักดี หลวงวิชิตเสนี นายทองมหาดเล็ก กราบถวายบังคมลา เชิญสัญญาบัตร เครื่องราชอิศริยาภรณ์ แลเครื่องยศท้องตราตั้งออกไปเลื่อนพระยาคทาธรธรณินทร์ เปนเจ้าพระยาคทาธรธรณินทร์ ณ เมืองพระตะบอง

จึ่งโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ จุลวราภรณ์ ช้างเผือกสยามชั้นที่ ๒ แก่พระยามหาอำมาตยาธิบดี ๑

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร พระยาคทาธรธรณินทร์ เปนเจ้าพระยา กับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ที่ ๑ ปฐมจุลจอมเกล้า ฯ

ให้พระยามหาอำมาตยรับไปพระราชทาน แล้วพระราชทานที่ ๓ ตติยจุลจอมเกล้า ฯ แก่พระอภัยพิทักษผู้ช่วยราชการเมืองพระตะบอง พระยามหาอำมาตยรับไปพระราชทานเหมือนกัน

แล้วมีพระราชดำรัสด้วยพระยามหาอำมาตยว่าเจ้ากลับมาอยู่บ้านใหม่ได้สักเท่าไร ก็ต้องกลับออกไปรับราชการอีกเปนการเหนื่จเหนื่อยมากเพราะไม่มีตัวใครจะใช้จริง ๆ แล้วการข้าก็เชื่อเจ้ามาก

จึ่งดำรัสสั่งกรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ว่า หีบทองอย่างพระราชทานพระองค์เจ้าวังน่าอย่างไม่ได้ลงยาข้างในเปนไม้หลังหีบเป็นตราพระคชสีห์บ้าง พระราชสีห์บ้าง คือพระยามนตรีสุริยวงษ (ชุม) ได้หีบ ๑ เจ้าพระยามุขมนตรีได้หีบ ๑ แล้วใครจะได้อีกจำหาได้ไม่ ให้เอามาพระราชทานพระยามหาอำมาตยหีบ ๑ ถ้าไม่ตราหลังก็ทำใส่ลงให้ทันในคราวนี้

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำพระสงครามภักดี ผู้ว่าราชการเมืองนำปาดกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาราชการบ้านเมือง จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่มทั้งพระยามหาอำมาตย แลผู้ที่จะไปกับพระยามหาอำมาตยกับผู้ว่าราชการเมืองนำปาดด้วย

เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันทีรัชกาล ๘๕๑๙ วัน ๓ ๑๑ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ฯ ๒๔

วันที่ ๘ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกแขกเมืองที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระศรีเสนานำนายน้อยรัตนรังษรี ๑ นายน้อยบุญเรือง ๑ พระยาสิทธิ บั้ญญา ๑ แสนหลวงอนุราช ๑ แสนใจอักษร ๑ นายหนานกา ๑ รวม ๖ นาย ซึ่งคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการลงมาทูลเกล้าฯ ถวายจากนครเมืองน่าน กราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปรักษาราชการบ้านเมือง

จึ่งมีพระบรมราโชวาท แลพระบรมราชโองการด้วยตามสมควร แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่ม แล้วเสด็จขึ้น

เวลายามเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งแต่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับเยี่ยมประชวรพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันทีรัชกาล ๘๕๒๐ วัน ๔ ๑๒ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ฯ ๒๔

วันที่ ๙ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้จะเบิกทำทางรถไฟเมืองนครราชสิห์มา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับพลับพลายก น่าวัดเทพศิรินทราวาศตรงกันข้ามภอพระฤกษ ได้เวลาทรงขุดดินถมทางเปนฤกษก่อน เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยางค์ดนตรีเสร็จแล้ว เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๘๕๒๑ วัน ๕ ๑๓ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔

วันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ ศุภอักษร ๑ ฉบับ รวม ๗ ฉบับ ฉบับ ๑ ในศุภอักษรพระเจ้านครเชียงใหม่ ลงวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพเจ้านครลำพูน

ฉบับ ๒ บอกเจ้าอุปราชเมืองนครลำพูน ลงวันที่ ๑๑ มกราคม ๑๑๐ ว่าเจ้าบุรีรัตนป่วยเปนโรคชรา ลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๑๑๐ ถึงแก่กรรม ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ

ฉบับ ๓ บอกพระพิศณุเทพข้าหลวงหัวเมืองลาวกาว ณ เมืองนครจำปาศักดิ์ ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าจีนกรมการซื้อเข้าสาร ๕๔ หาบ หม้อ ๕๔ หม้อ ถวายแก่พระสงฆ์ ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๔ บอกพระภักดีณรงค์ ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ลงวันที่ ๗ ธันวาคม ๑๑๐ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษาเมืองกาลสิน

ฉบับ ๕ บอกนายจ่ารง ผู้ช่วยข้าหลวง ลงวันที่ ๑๒ มกราคม ๑๑๐ ว่ามีตราส่งเหรียญที่ระฦกกับโปเครม ในการพระมหาสมณุตมาภิเศกไปถวายกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ ได้ถวายแล้ว

ฉบับ ๖ บอกเมืองพรหม ลงวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ หลวงนรินทร์ภักดีปลัด หลวงสุนทรภักดีผู้ช่วย

ฉบับ ๗ บอกเมืองฉเชิงเซรา ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ พระพนมสารนรินทร์ เจ้าเมืองพนมสารคาม หลวงบุรีพิทักษยกรบัตรเมืองฉเชิงเซรา

พระวิจารณอาวุธ นำบอกเจ้าหมื่นเสมอใจราช ข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก กรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๘ ฉบับ

ฉบับ ๑ ลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าพระนราธิราชภักดี ส่งลิลิทธิฝากแบงก์ ๙ ฉบับ เงิน ๕๒๗๕๘ ๔๔ เหรียญ เข้ามากรุงเทพ

ฉบับ ๒ ว่าดีบุกเมืองภูเก็จจำหน่ายที่ห้างโกวาน เงิน ๑๒๓๕๓ ๔๑ เหรียญ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๓ ว่าดีบุกเดือนพฤษจิกายน จำหน่ายที่ห้างโกวาน ได้เงิน ๑๖๐๗๘ ๙๗ เหรียญ นำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๔ ว่าได้รับค่าจำหน่ายผึ้นที่พระนราธิราชภักดี ส่งเงิน ๑๒๔๐๗ ๔ เหรียญ นำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๕ ว่าได้ยกหลวงสุนทรจีนประชาออกจากตระลาการด้วยชำระความไม่แล้ว เอาหลวงประเทศจีนารักษ์เข้าชำระความต่อไป

ฉบับ ๖ ว่าภาษีคอเวอนแมนต์เมืองภูเก็จ เงิน ๑๓๙๗๓ ๑๕ เหรียญ เงินภาษีผลประโยชน์เมืองถลาง เงิน ๓๓๘๐ เหรียญ รวมเปนเงิน ๑๗๐๐๙ ๓๕ ๑ เหรียญ นำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๗ ว่าพระนราธิราชภักดี ส่งเงินภาษีผลประโยชน์เมืองภูเก็จถลาง เงิน ๑๙๖๕๗ ๔๔ เหรียญ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

พระราชบัลลังก์ประดับมุก ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ลายฝังมุกที่พระแท่นบรรจถรณ์ ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ฉบับ ๘ ว่าดีบุกจำหน่ายห้างโกวาน เดือนธันวาคม เงิน ๑๓๔๗๕ / ๕๒ } เหรียญ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

จึ่งดำรัสด้วยกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ว่า การที่ตั้งพระเห็นจะต้องตั้งเปนสองคราว เพราะจะให้หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันท์ นั่งน่าพระธรรมวโรดมก็ไม่ได้

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๒๒ วัน ๖ ฯ ๑๔/๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓/จุล๒๔
วันที่ ๑๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท โปรดเกล้า ฯ ให้เดินกระบวนแห่สวนสนาม สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงษ์วโรทัย เจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพร รับพระสุพรรณบัตร ประทับอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนานำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกกรุงเก่า ลงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ว่าวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ มีอ้ายผู้ร้าย ๖ คนปล้นเรือนจีนอิวที่บ้างไซ อ้ายผู้ร้ายเก็บเอาเงิน ๒๕ ตำลึง กับทองคำหีบหนึ่งไป แล้วเอาปืนยิงจีนอิวกับนายแดงตาย

ฉบับ ๒ ว่าวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ มีอ้ายผู้ร้าย ๑๕ / ๑๖ } คน ปล้นโรงจีนอู๋ เก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป

ฉบับ ๓ บอกเมืองสุพรรณบุรี ลงวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ว่า วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ มีอ้ายผู้ร้ายปล้นเรือนจีนเทียนลูกช่วงบ่อนเบี้ยที่ท่าตรวจ เก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป แล้วเอาปืนยิงจีนเทียนตาย

จึ่งดำรัสสั่งพระยาศรีว่า พระยาสุพรรณจับผู้ร้ายไม่ได้ก็ให้ถอดเสีย

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำหลวงวิเสศโอสถกรมหมอ ฝ่ายพระราชวังบวร กราบถวายบังคมลาขึ้นไปกับพระยามหาอำมาตย ณ เมืองพระตะบอง

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๓ นาย ให้นายสรรพวิไชยมหาดเล็กหุ้มแพรนายยามเวรเดช เปนหลวงวิทยาธิกรณ์ศักดิ์ มีตำแหน่งราชการในกรมยุทธนาธิการ ถือศักดินา ๘๐๐

ให้หลวงวิจารณจีนประเทศ เปนหลวงผดุงกิจจีนวิจารณ์ ปลัดฝ่ายหัวน่าจีนเมืองนครนายก ถือศักดินา ๖๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๒๓ วัน ๗ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๑๒ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงรับชิ้นเครื่องโต๊ะตัดสินรางวัลอยู่จนเวลา ๘ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้พระราชทานหีบทองพระยามหาอำมาตย์ด้วย

วันที่รัชกาล ๘๕๒๔ วัน ๑ฯ๑๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๓ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงถวายไตรย่ามพัด แก่พระสงฆ์ ๓๐ รูป ที่จะได้เจริญพระพุทธมนต์ใน.ฉลิมพระประมาภิไธย มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศร์นำ แล้วโปรดเกล้าฯ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์ถวายด้วย พอพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายพระพรลากลับ ทรงรับชิ้นเครื่องโต๊ะแลทรงตัดสินต่อไป จนเวลา ๘ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันนี้ โปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ดุษดีมาลาแก่นายพินิจราชการ (เชย) ๑ เพราะถวายอยู่งานพัดดีกว่าผู้อื่นๆ

แลวันนี้เปลื้องเครื่องพระศรีรัตนสาศดารามตามฤดู เวลาทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต เสด็จไปเปลื้องเครื่องตามเคย

วันที่รัชกาล ๘๕๒๕ วัน ๒ฯ๒๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้จัดกระบวนแห่ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าชายสมมติวงษ์วโรทัย พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพร รับพระสุพรรณบัตรเฉลิมพระนามตามเคย เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จลงส่งพระกรแล้วเสด็จออก ทรงรับพระกรแล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลาทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จลงส่งพระกรแล้วเสด็จขึ้น

คู่เคียงในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษ์วโรทัย

คู่ที่ ๑ พระยาภาสกรวงษ์ พระยามนตรีสุริยวงษ์

คู่ที่ ๒ พระยานครศรีธรรมราช พระยาราชประสิทธิ

คู่ที่ ๓ พระยาราชวรานุกูล พระยาอนุชิตชาญไชย

คู่ที่ ๔ พระยาพิไชยบุรินทรา พระยามณเฑียรบาล

คู่ที่ ๕ พระยาอรรคราชนารถภักดี พระยาพิพัฒโกษา

คู่ที่ ๖ พระยาเพชรชฎา พระยาเจริญราชไมตรี

คู่เคียงพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพร ๖ คู่

คู่ที่ ๑ พระยาสุรศักดิ์มนตรี พระยาสีหราชเดโชไชย

คู่ที่ ๒ พระยานรรัตนราชมานิต พระยาศรีสิงหเทพ

คู่ที่ ๓ พระยานรินทราชเสนี พระยาสุรินทฤๅไชย

คู่ที่ ๔ พระยาไชยวิชิต พระยาจ่าแสนบดี

คู่ที่ ๕ พระยาประสิทธิศุภการ พระยาเพชรปาณี

คู่ที่ ๖ พระยาไพบูลย์สมบัติ พระยาสุรินทรราชเสนี

เวลายามเสศออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะ จนเวลา ๑๐ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๒๖ วัน ๓ฯ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จลงส่งพระกร แลรับพระกรก็เหมือนวันที่กล่าวมาแล้ว เวลาทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จลงส่งพระกรแล้วเสด็จขึ้น

เวลายามเสศเสด็จออกตัดสินเครื่องโต๊ะ ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท จนเวลาสามยามเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๒๗ วัน ๔ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๔ ๒๔

วันที่ ๑๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จลงส่งพระกรแลรับพระกร เวลาทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จลงส่งพระกรแล้วเสด็จขึ้น เวลายามเสศออกตัดสินเครื่องโต๊ะ ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท จนเวลาสามยามเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๒๘ วัน ๕ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๕ ๒๔

วันที่ ๑๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาย่ำรุ่งเสศ สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ ทั้งสองพระองค์ทรงเครื่องถอด พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประทับพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ ส่งพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์ แล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับที่พระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ปราสาท รับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงศิลแล้วเวลาเช้าโมงเสศระหว่างพระฤกษ์ เสด็จลงประทับเขาข้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจูงพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จประทับที่สงน้ำ ณ เขา เจ้าพนักงานไขน้ำออกจากปากสัตว์ ประโคมเครื่องดุริยางคดนตรี แล้วเสด็จสู่พระแท่นที่สงน้ำพระพุทธมนต์ ทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์พระ

ราชทานแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนบดินทรไพศาล โสภณ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพัติพงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ กรมหมื่นนราธิป ประพันธ์พงษ์ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ์ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล ฝ่ายขุนนาง เจ้าพระยารัตนบดินทร ที่สมุหนายก พระยาภาสกรวงษ์ ที่เกษตราธิบดี พระยามนตรีสุริยวงษ์ แทนที่สมุห พระกระลาโหม ถวายน้ำพระพุทธมนต์ แล้วฝ่ายใน สงเสร็จเสด็จขึ้น พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงเครื่องเฉียงพระอังษาอย่างขัติยราชกุมาร ทรงจูงพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ มาประทับเหนือ พระเก้าอี้น่าพระแท่นมณฑล พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการ ผู้ ใหญ่ น้อย เฝ้าโดยลำดับ จึ่งหลวงมหาสิทธิโวหารกรมพระอาลักษณ์ อ่าน ประกาศเฉลิมพระนามาภิธัยจบแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษ์วโรทัย เสด็จเข้าไปน่าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ แลทรงเจิม แลพระราชทานพระสุพรรณบัตร แลใบกำกับพระสุพรรณบัตร เฉลิมพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายสมมติวงษ์วโรทัย สตสมัยมงคลเขตร บรมนฤเบศร์จักรกรีวงษ์ จุฬาลงกรณ์นารถนรินทรสยา-มินทรราชวโรรส อุกฤษฐวรยศอุภัยปักษ์ วิสุทธิศักดิ์อรรควิมลรัตนขัติยราช กุมาร กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์ (อัชนาม) ทรงศักดินา ๔๐๐๐๐ เจ้า กรม เปนขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ ถือศักดินา ๘๐๐ ปลัดกรม เปนหมื่น สิทธิศรีสัตนาคนหุต ถือศักดินา ๖๐๐ สมุหบาญชี เปนหมื่นวิสุทธิตรัง กานุพล ถือศักดินา ๓๐๐ แล้วพระราชทานพระลัญจกรแลเครื่องราช

จากซ้าย : สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษย์บรมนราธิราช จุฬาลงกรณนาถราชวโรรส มหาสมมติขัตติยพิสุทธิ์ บรมมกุฎสุริยสันตติวงศ์ อดิศัยพงศ์วโรภโตสุชาต คุณสังกาศวิมลรัตน์ ทฤฆชนมสวัสดิ์ขัตติยราชกุมาร

สมเด็จเจ้าฟ้าชายจักรพงศ์ภูวนาถ นริศรราชมหามกุฎวงศ์ จุฬาลงกรณนรินทร์ สยามพิชิตินทรวรางกูร สมบูรณ์พิสุทธิชาติ วิมโลภาสอุภัยปักษ์ อรรควรรัตน์ขัตติยราชกุมาร

สมเด็จเจ้าฟ้าชายมหาวชิรุณหิศ อดิศรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรสมมติเทพยวรางกูร บรมมกุฎนเรนทรสุริย์ ขัตติยสันตติวงศ์ อุกฤษฐพงศ์วโรภโตสุชาต ธัญญลักษณวิลาสวิบูลยสวัสดิ์ สิริวัฒนราชกุมาร

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร จุฬาลงกรณราชรวิวงศ์ อุภัยพงศ์พิสุทธิ์ วรุตโมภโตสุชาต บรมนฤนาถราชกุมาร

อิศริยาภรณ์ มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ แลพระมาลาหุ้มตาด ฉลองพระองค์เยียระบับริ้ว เจียระบาดตาด พระธรรมรงค์นพเก้าประคำสายดิ่ง พระเครื่องรางทองคำ พานหมากเสวยลงยาเครื่องในแลหีบพร้อม พระเต้าน้ำลงยา บ้วนพระโอฐทองคำลงยา กาน้ำเสวยทองคำ ที่ชาทองคำ พระแสงดาบยี่ปุ่นลงยา พระแสงกระบี่สันปุระลงยา พระแสงกั้นหยั่น แต่ของที่พระราชทานนี้เหมือนกันทั้งสองพระองค์ แล้วพระราชทานพระสุพรรณบัตร แลใบกำกับเฉลิมพระนาม ว่าสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพร จุฬาลงกรณ์ราชรวีวงษ์ อุภัยพงษ์พิสุทธิ วิรุตโมภโตสุชาติ บรมนฤนารถราชกุมาร กรมหมื่นลพบุราดิศร (คชนาม) ทรงศักดินา ๔๐๐๐๐ เจ้ากรม เปนหมื่นลพบุราดิศร ถือศักดินา ๘๐๐ ปลัดกรม เปนหมื่นนนทนครอำรุง ถือศักดินา ๖๐๐ สมุหบาญชี เปนหมื่นผดุงยลาพหล ถือศักดินา ๓๐๐ ทรงพระราชทานพระสุพรรณบัตร์ แลเครื่องราชอิศริยาภรณ์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทั้งสองพระองค์เสร็จแล้ว ทรงถวายอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ แล้วสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทูลเกล้าฯ ถวายต้นไม้ ทอง เงิน ธูปเทียนบิดทอง แล้วเสด็จขึ้นเปลี่ยนเครื่องแต่งพระองค์ที่ได้พระราชทาน เหน็บพระแสงกั้นหยั่น เวลาเช้า ๓ โมงเสศแห่กลับเสด็จขึ้น

เวลาย่ำค่ำเสด็จลงส่งพระกร แล้วเสด็จออกทรงรับพระกร แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงสมโภชแลพระราชทานก็เหมือนคราวที่กล่าวมาแล้ว เวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงพระราชทานรางวัลชื้นเครื่องโต๊ะ แลกอมมิตตี จนเวลา ๗ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๒๙ วัน ๖ ฯ$_{๖}$ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓

วันที่ ๑๘ มีนาคม รัตนโกสินทรศก[๒๔] ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระวิจารณอาวุธ นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเจ้าหมื่นเสมอใจราช ข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ลงวันที่ ๒๗ มกราคม ๑๑๐ ว่าพระนราธิราชภักดี ส่งลิลิทธิรับแบงก์ เงิน ๒๙๘๑ เหรียญ

ฉบับ ๒ ว่าขุนพิทักษ์สมบัติยื่นเรื่องราวว่า เงินภาษีผลประโยชน์เมืองถลาง ค้างอยู่กับหลวงนรินทรบริรักษ์ เงิน ๑๖๔๐ เหรียญ หลวงนรินทร์ว่าได้ส่งกับพระสุรินทรามาตย์ แลขุนพิทักษสมบัติเสร็จแล้ว

ฉบับ ๓ ว่าเงินภาษีอากรเมืองตรังเมืองปะเหลียน ปี ๑๑๐ งวดที่ ๒ เงิน ๑๕๖๗๐ เหรียญ นำฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๔ บอกเมืองพัทธลุง ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๑๑๐ ว่าต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณา ปี ๑๐๙ ต้นไม้ทอง ๖ ต้น หนักต้นละ ┼๑ ต้นไม้เงิน ๖ ต้นหนักเท่าต้นไม้ทอง เทียนพนมเล่มละบาท ๑๐๐๐ เล่ม ผ้าขาว ๒๐ พับ เสื่อลวด ๑๕ ลวด มอบให้หลวงบุรีบริบาล หลวงจักรานุชิต ผู้ช่วยคุมเข้ามาส่ง

ฉบับ ๕ ว่ามีตราส่งผ้าไตรกะฐิน ออกไปพระราชทานวัดพัทลุงเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล

แล้วพระวิจารณ์อาวุธ หลวงบุรีบริบาล หลวงจักรานุชิต ผู้ช่วยราชการเมืองพัทลุง เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท จัดได้ผ้าไหมนุ่งสีต่าง ๆ ๔ ผืน ผ้าพื้นสีต่าง ๆ ๘๐ ผืน ผ้าชับอาบ ๘๐ ผืน ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย จึ่งมีพระราชดำรัสไต่ถามด้วยตามสมควร แล้วดำรัสถามพระยาวุฒิการบดีว่า การที่ตั้งสมเด็จพระราชาคณะผู้ใหญ่นั้น มีประโคมด้วยฤๅเปล่า พระยาวุฒิการกราบบังคมทูลว่าไม่มีประโคม จึ่งดำรัสสั่งกรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริยที่จะเลื่อนเปนสมเด็จพระอริยวงษาจาริย์นั้น แต่สร้อยชื่อให้เอาสร้อยของสมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์เดิม เปลี่ยนแต่พระพุทธโฆษาจาริย์ แลอริยวงษาจาริยเท่านั้น

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรมีศักดินา ๔ นาย สัญญาบัตรทหาร ๓ นาย รวม ๗ นาย ให้จมื่นสมุหพิมาน ปลัดกรมพระตำรวจสนมขวา เปนพระศักดาเดชวรฤทธิ มีตำแหน่งราชการในกรมยุทธนาธิการ ถือศักดินา ๑๐๐๐ ให้ขุนบำรุงโยธา เปนหลวงภักดีชุมพล เจ้ากรมไพร่หลวงขึ้นกรมพระสุรัศวดีกลาง ถือศักดินา ๖๐๐ ให้ขุนภักดีภิรมย์ เปนขุนวิเสศเสนี มีตำแหน่งราชการในกรมพระสุรัศวดีขวา ถือศักดินา ๖๐๐ ให้สมิงเทวชำนาญ เปนสมิงนราเดชะ ปลัดกรมดั้งทองซ้าย ถือศักดินา ๘๐๐ ให้จ่านายสิบ นายหลำ เปนนายร้อยตรี ในกรมทหารบก ให้จ่านายสิบ นายแก้ว เปนนายร้อยตรี ในกรมทหารบก ให้นายชมบุตรพระสุขุมาลบริหาร เปนนายร้อยตรี ปลัดกรมแพทย์ ในกรมทหารบก

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๓๐ วัน ๗ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๑๙ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนาง พระราชพินิจจัยนำบอกเมืองลพบุรี ในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูลฉบับ ๑ ลงวันที่ ๔ มีนาคม ๑๑๐ ว่ามีตราขึ้นไปว่าหมื่นกำจัดพบบ่อทองที่พุขี้ริ้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการไต่สวนดูว่าทองเกิดขึ้นด้วยแร่ฤๅทองคำทราย ได้ตรวจดูว่าทองคำทรายทำแผนที่ส่งลงมาแล้ว

พระวิจารณอาวุธ นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองเพชรบุรี ลงวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ ว่าวันที่ ๒ ตุลาคม ๑๑๐ อ้ายน้อยวิวาทกับศิศย์พระโตแล้วแทงพระโตตาย หนีไปอยู่เมืองประจวบคีรีขันธ์ ได้มีหนังสือไปถึงเมืองประจวบคีรีขันธ์ ๆ ตอบมาว่าจะส่งตัวมายังไม่ได้ มีผู้ฟ้องว่าอ้ายน้อยลักทาษแลเก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป

ฉบับ ๒ บอกเมืองตรัง ลงวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๑๑๐ ว่าวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๑๑๐ มีอ้ายผู้ร้าย ๗ คนปล้นเรือนนายชุ่มบ้านโพ แขวงเมืองตรัง ได้ตัวอ้ายสมี ชื่น ชู } มาถามให้การสารภาพรับเปนสัตย์ ซัดพวกเพื่อน

จึงดำรัสสั่งพระวิจารณ์อาวุธว่าซึ่งพระวิไชยชลสินธเมืองประจวบคีรีขันธ์ตอบมานั้นไม่ถูก เขาหากันว่าความฆ่ากันตายที่จะเอาความอะไรมาขัดไว้นั้นไม่ได้ แล้วพระวิจารณ์กราบบังคมทูลว่า ได้มีตราออกไปถึงเมืองประจวบคีรีขันธ์แล้ว ให้ส่งตัวอ้ายน้อยมาพิจารณาเมืองเพชรบุรี

การไปรษณีย์สมัยรัชกาลที่ ๕
ไปรษณีย์บุรุษพายเรือส่งจดหมายตามแม่น้ำลำคลอง

แล้วพระยาราชวรานุกูล นำพระอินทราภิบาล เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ขวาฝ่ายพระราชวังบวร กราบถวายบังคมลาขึ้นไปชำระผู้ร้าย ณ เมืองพรหมบุรี

จึ่งมีพระราชดำรัสว่า อินทราภิบาลคิดว่าจะให้ขึ้นไปรับตัวผู้ร้ายที่เมืองตากแต่ไม่สู้เปนการสำคัญให้คนอื่นขึ้นไปก็ได้ แล้วดำรัสถามพระยามหามนตรีว่าอ้ายลูกชายเจ้ามันหายหน้าไปไหน พระยามหามนตรีกราบบังคมทูลว่าออกไปผูกปี้เมืองเพชรบุรี แล้วดำรัสถามว่า จมื่นราชามาตย์อยู่ฤๅเปล่า พระยามหามนตรีกราบบังคมทูลว่าอยู่จึ่งดำรัสว่าจมื่นราชามาตย์ก็ได้เปนการ แต่ไปรับตัวผู้ร้ายเท่านั้น แล้วดำรัสสั่งกรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ว่าพระอินทราภิบาลได้ไปราชการหลายครั้งแล้ว เปนการเห็นจเหนื่อยมากที่อินทรเดชว่างอยู่แต่ศพยังไม่ได้เผา ให้พระอินทราภิบาลมาเปนพระอินทรเดช เวลาพรุ่งนี้ให้ได้

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรทหารนาย ๑ ให้หม่อมราชวงษ์รองในกองทหารมหาดเล็ก เปนนายร้อยตรี ในกรมทหารบก

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๓๑ วัน ๑ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วันนี้เจ้าพนักงานจัดการที่วัดพระศรีรัตนสาศดารามเสร็จแล้ว พระสงฆ์ผู้ใหญ่ ผู้น้อย ที่จะได้รับบันดาศักดิ์ใหม่ ๑๖ รูป พระสงฆ์นำ ๒๐ รูป มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศร์วริยาลงกรณ์ เปนประธาน

เวลาเช้า ๔ โมงเสศเสด็จลงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับที่ประตูวัดพระศรีรัตนสาศดาราม แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการทรงศิลแล้ว หลวงมหาสิทธิโวหารกรมพระอาลักษณ์ อ่านประกาศกระแสพระบรมราชโองการจบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายไตรแพรแลสุพรรณบัตร ใบกำกับสุพรรณบัตร มีนามตามจาฤกในสุพรรณบัตรว่า ให้เลื่อนสมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย เปนสมเด็จพระอริยวงษาคตญาณ สุขุมธรรมวิธาน ธำรงมหาสงฆ์ปรินายก ตรีปิฎกกลากุสโลภาศปรมินทรมหาราชหิโต ปสัมปทาจาริย์ ปุสสเทวาภิธานสงฆ์วิสุต ปาวจมุตมหาสาสน์โสภณ วิมลศิลสมาจาริยวัตร พุทธสาสนิบริสัชคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลคัมภิรญาณสุนทรมหาอุดรคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสีอรัญวาสี สถิตย ณ วัดราชประดิฐ สถิตยมหาสิมารามวรวิหาร พระอารามหลวง เปนเจ้าคณใหญ่ฝ่ายเหนือ พระราชทานนิตยภัตร ราคาเดือนละสิบสองตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๑๒ รูป

คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์สิลาจาริย์ญาณวิมล สกลคณิศร อุดรสังฆ์นายก ปิฎกธรรมรักขิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓|— ๑ พระครูธรรมกถาสุนทร มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๑|๒ ๑ พระครูวินัยกรโสภณ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๑|๒ ๑ พระครูวิไนยธร ๑ พระครูวิไนยธรรม ๑ พระครูเมธังกร ๑ พระครูวรวงษา ๑ พระครูธรรมราต ๑ พระครูธรรมรูจี ๑ พระครูสังฆวิจารณ์ ๑ พระครูสมุห ๑ พระครูใบฎีกา ๑ แล้วถวายผ้าขาวพับ แลตาลิปัตแฉกพื้นตาดขาวสลับสี ปักเลื่อมดิ้นพัดรองโหมดเทศเปนเครื่องยศ แล้วทรงถวายไตรแพรแลสุพรรณบัตร ใบกำกับพระ

สุพรรณบัตร มีนามจาฤกในสุพรรณบัตรว่า ให้เลื่อนพระธรรมวโรดม เปนสมเด็จพระวันรัต ปริยัติพิพัฒพงษ์ วิสุทธิสงฆ์ปรินายก ตรีปิฎกโกศลวิมลคัมภิรญาณสุนทร มหาทักษิณคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสีอรัญวาสี สถิตย ณ วัดสุทัศนเทพวราราม วรวิหารพระอารามหลวง เจ้าคณใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๗|— มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๑๐ รูป่

คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒนสุตาจาร ญาณโกศลสกลคณินทร์ ทักษิณสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิตา มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓|— ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูธรรมคุต ๑ พระครูพุทธบาล ๑ พระครูพรหมสร ๑ พระครูอมรศับท์ ๑ พระครูสังฆกิจจานุรักษ์ ๑ พระสมุห ๑ พระครูใบฎีกา ๑ แล้วทรงถวายตาลิปั้ตพัตรองผ้าขาวพับเหมือนกันทุกรูป แล้วทรงถวายไตรแพร แลหิรัญบัตร ใบกำกับหิรัญบัตร มีนามตามจาฤกในหิรัญบัตรว่า ให้เลื่อนพระธรรมไตรโลกาจาริย์ เปนพระธรรมวโรดม บรมญาณอดูรสุนทรนายก ตรีปิฎกคุณาลังการภูสิต ทักษิณทิศคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสีอรัญวาสี สถิตย ณ วัดราชบูรณวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตยราคาเดือนละ ๖|— มีถานานุศักดิควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ ไพบูลยคณินทร์ ทักษิณสังฆานุนายก ปิฎกธรรมรักขิต มีนิตยภัตยราคาเดือนละ ๒|— ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสัทธาวิมล ๑ พระครูมงคลวิลาศ ๑ พระครูสังฆรักขิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป่ แล้วทรงถวายไตร แลตาลิปั้ตพัตรองแก่พระพรหมมุนีให้ใหญ่ยิ่งขึ้นไป

แต่หามีสัญญาบัตรไม่ มีแต่คำประกาศเพิ่มนิตยภัตยราคาเดือนละ ๕|๒ พระราชทานเพิ่มถานานุศักดิ์ให้ตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดพิพัฒนพรหมจริยคุณ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ —|๖ ๑ พระครูวิไนยธร ๑ พระครูวิไนยธรรม ๑ พระครูพุทธพจนประกาศ ๑ พระครูธรรมสาสน์อุโฆษ ๑ พระครูสังฆบริหาร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ ทรงถวายไตรแลตาลิปัตพัตรองก็เหมือนกันทุกองค์ ให้พระโพธิวงษาจาริยเปนพระธรรมไตรโลกาจาริย์ ญาณวิสาระทะนายก ตรีปิฎกปรีชามหาคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสีอรัญวาสี สถิตย ณ วัดบพิธภิมุขวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔|๓ มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวิไนยธร ๑ พระครูวิไนยธรรม ๑ พระครูสมุห ๑ พระครูใบฎีกา ๑ ให้เลื่อนพระวรญาณมุนี วัดจักรวัดิราชาวาศเปนพระโพธิวงษาจาริย์ ญาณนายกตรีปิฎกธรา มหาคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสีอรัญวาสี สถิตย ณ วัดจักรวัดิราชาวาศวรวิหารพระอารามหลวงมีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวิไนย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

แต่พระอมรโมลี วัดโสมนัศวิหาร แลพระเมธาธรรมรส วัดพิไชยญาติการาม เปนแต่ออกประกาศเพิ่มอิศริยยศ แลเพิ่มนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔|๒ ทั้งสองรูป หามีสัญญาบัตรไม่

ให้พระมหาสาทเปรียญ ๓ ประโยค วัดหงษาราม เปนพระธรรมปหังษ์นาจาริย์ ที่พระราชาคณมีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓|๒

ให้พระครูปลัดสัมพิพัฒนสุตาจารย์ วัดโสมนัศวิหาร เปนพระวิเชียรกระวีที่พระราชาคณะ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓|—

ให้พระครูคหาปณานุกิจ วัดบวรนิเวศวิหาร เปนพระธรรมวิโรจน์ ที่พระราชาคณมีนิตย์ภัตรราคาเดือน ๓| ไปอยู่วัดบุญศิริมาตยาราม ให้พระครูวรปรีชาญาณ วัดอนงคาราม เปนพระธรรมธราจาริย ที่พระราชาคณ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓| ให้พระครูราชสังวร วัดชนะสงคราม เปนพระอริยธัชชะ ที่พระราชาคณ มีนิตยภัตย์ราคาเดือนละ ๓| ให้พระครูวินัยกิจการี วัดรัชรฎาธิฐาน เปนพระวินัยกิจการีเถร ที่พระราชาคณมีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓|

ให้พระครูมหาสิทธิการ วัดอำพวันเจดียาราม เปนพระสนิทสมณคุณ ที่พระราชาคณะ เจ้าคณใหญ่เมืองสมุทสงคราม มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓| ให้พระสมุหเนตร วัดเครือวัลวรวิหาร เปนพระครูธรรมาภินันท์ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒| ให้พระสมุหสวน วัดเทพธิดาราม เปนพระครูธรรมสารโสภณ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒|

ให้พระอาจาริยโหมด วัดเสวตรฉัตร เปนพระครูวินัยสังวร มีนิตยภัตรราคา ๒| ครั้นทรงถวายสุวรรณบัตร หิรัญบัตร สัญญาบัตรเสร็จแล้ว ทรงถวายอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ ๓๖ รูป แล้วเสด็จมาประทับที่โธรน โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรนาย ๑ ให้พระอินทราธิบาล เจ้ากรมพระตำรวจในซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร เปนพระอินทรเดชเจ้ากรมพระตำรวจนอกซ้าย ถือศักดินา ๑๖๐๐ พอพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ถวายอติเรกอนุโมทนาพระพรลา เวลาเที่ยงเสศเสด็จขึ้น

วันนี้กริ้ว หลวงมหาสิทธิโวหารกรมพระอาลักษณ ด้วยอ่านประกาศผิดๆ เพี้ยนๆ

วันที่รัชกาล ๘๕๓๒ วัน ๒ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย หลวงจินดารักษ์ นำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระภักดีณรงค์ ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ลงวันที่ ๒๑ มกราคม ๑๑๐ ว่าพระภักดีณรงค์หยิบปืนปี่ศตันมาวางไว้บนโต๊ะเขียนหนังสือจะชำระสนิม ปืนลั่นไปถูกคอเพียชาเนตรเมืองอุบลถึงแก่กรรม ได้เอาเงิน ๕|๖|— ให้กับภรรยาเพียชาเนตรทำศพ แลจะให้เงินเลี้ยงบุตรภรรยาอีกปีละ ๑๐|—

ฉบับ ๒ บอกเมืองอ่างทอง ลงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๑๑๐ ว่ามีอ้ายผู้ร้ายปล้นเรือนนายทิมบ้านบางแพแขวงเมืองอ่างทอง สืบจับได้ตัวอ้ายอิ่ม : หรา } มาถามให้การสารภาพรับเปนสัตยซัดพวกเพื่อน

พระวิจารณอาวุธ นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองพัทลุง ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๑๑๐ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ พระทิพยกำแหงสงครามปลัด หลวงสิทธิศักดิ์ภักดีผู้ช่วย

ฉบับ ๒ บอกเมืองราชบุรี ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ๑๑๐ ส่งเงินค่านาปี ๑๐๙ ๑๘๐ ชั่ง

ฉบับ ๓ บอกเมืองพังงา ลงวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๑๑๐ ส่งเงินภาษีห้าอย่าง ปี ๑๐๙ เงิน ๘๒๘๖ ๑๐ } เหรียญ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

พระราชพิธี ณ พระลานพระราชวังดุสิต
เห็นพระที่นั่งอนันตสมาคม กำลังสร้าง

ฉบับ ๔ บอกเมืองหลังสวน ลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๑๑๐ ว่าหลวงบริรักษ์โลหวิไสย นำเงินภาษีผลประโยชน์ ปีจออัฐศก เงิน ๑๑๐ ชั่ง ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

ฉบับ ๕ บอกเมืองคีรีรัฐนิคม ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๑๑๐ ส่งเงินอากรปี ๑๐๙ เงิน ๑๓๔๔ เหรียญ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว

จึ่งดำรัสสั่งพระยาศรีสิงหเทพว่า พระภักดีณรงค์นั้นเปนการไม่แกล้งก็แล้วกัน

จึ่งพระยาชลยุทธโยธินทรซึ่งตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพออกไปราชการเมืองยุโรป กลับเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทแล้วเสด็จขึ้น

โปรดเกล้าฯ ให้พระยาชลยุทธไปเฝ้าที่พระที่นั่งจักรกรีด้านตวันออก

เวลาค่ำพระสงฆ์ ๑๐ รูปจะได้เจริญพระพุทธมนต์ ในการสมโภชเดือน พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชาย ซึ่งประสูตรเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๑๑๐ เวลาเช้า ๑ โมง ๕๐ นาที

วันที่รัชกาล ๘๕๓๓ วัน ๓ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก[๒๔] ๑๒๕๓
๑๐

วันที่ ๒๒ มีนาคม รัตนโกสินทรศก[๒๔] ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าพระสงฆ์ ๑๐ รูปรับพระราชทานฉันเสร็จแล้ว ถวายของเครื่องไทยทานตามสมควร เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จลง เจ้าพนักงานแต่งพระองค์พระเจ้าลูกเธอ ตามขัติยราชประเพณี อย่างสมโภชเดือนมาแต่ก่อนแล้วพระราชทานพระนาม พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชาย อนุสรณ์ศิริประสาธน์ เวลายามเสศเสร็จการสมโภช

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๕๓๔ วัน ๔ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓
๑๑ ๒๕
วันที่ ๒๓ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

อนึ่ง พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ แลโสกันต์ เกษากันต์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามเคย

คือพระเจ้าลูกเธอ ๒ องค์ พระองค์เจ้าศะศิพงษ์ประไพ ๑ พระองค์เจ้าพิศมัยวิมลสัตย ๑ แลเกษากันต์หม่อมเจ้า ๗ องค์ คือหม่อมเจ้าหญิงบรรสานสนิท ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ ๑ หม่อมเจ้าหญิงนิพาภา ในกรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร ๑ หม่อมเจ้าหญิงผกามาลย์ ในพระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค ๑ หม่อมเจ้าชายสฤษดีเดช ในพระองค์เจ้าไชยานุชิต ๑ หม่อมเจ้าชายธำรงวรวัตร ในพระบวรวงษ์เธอ กรมหมื่นสถิตยธำรงสวัสดิ์ ๑ หม่อมเจ้าชายนรลักษณวิบูล ในพระองค์เจ้าจรูญโรจเรืองศรี ๑ หม่อมเจ้าชายจินดารักษ์ ในพระองค์เจ้าสนั่น ๑ หม่อมราชวงษ์ลดามาลย์ ในพระสัมพันธวงษ์เธอ กรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์ ๑

แต่พระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ แลหม่อมเจ้าในพระเจ้าน้องยาเธอทั้ง ๔ พระองค์ ซึ่งกล่าวพระนามมาข้างต้นนั้นแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้แห่มาทรงฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แต่ในพระบรมมหาราชวังชั้นในตามเคย แลหม่อมเจ้าในพระบวรวงษ์เธอ ๓ หม่อมราชวงษ์ ๑ หาได้แห่ไม่ แต่มาฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เหมือนกัน

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเดินกระบวนแห่ตามเคย เวลาทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์นำเปนประธาน เวลาทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรกพระพรลากลับเสด็จขึ้น เดินกระบวนแห่กลับ

วันที่รัชกาล ๘๕๓๕ วัน ๕ ฯ ๑๒ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาย่ำรุ่งแล้ว ๓๕ นาที ระหว่างพระฤกษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการทรงศีลแล้ว ทรงจุดเทียนถวายพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ จุดโคมเทียนไชย เจ้าพนักงานก็ประโคมเครื่องดุริยางค์ดนตรี พราหมก็เป่าสังข์บัณเฑาะ พระสงฆ์ก็สวดคาถาพร้อมกัน ครั้นจุดเทียนไชยแล้วทรงถวายอาหารบิณฑบาตร พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ ๒๐ รูป พระครู ๘ พระพิธีธรรม ๔๐ รวมพระสงฆ์ ๖๘ รูป รับพระราชทานฉันแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูปก็ถวายอนุโมทนาอติเรกพระพรลากลับ แล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการ พระพิธีธรรมได้สวดภาณวารประจำเทียนไชยต่อไป มีพระราชาคณนั่งปรก ๑ ผลัดเปลี่ยนกันตามธรรมเนียม เวลาเช้า ๒ โมงเสศเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เดินกระบวนแห่ข้างในตามเคย เวลาทุ่มเสศโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกมาจุดเทียนเครื่องนมัศการ พระสงฆ์ก็เจริญพระพุทธมนต์ เวลา ๒ ทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จขึ้น แห่กลับ

วันที่รัชกาล ๘๕๓๖ วัน ๖ ๑๓ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้าโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เดินกระบวนข้างในตามเคย เวลาทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย พระยานรินทร์ราชเสนี นำพระยารัตนเสรฐีผู้ว่าราชการเมืองระนองซึ่งตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเข้ามา ๑ นายจงใจภักดิ์ข้าหลวงตรวจทางสายโทรเลข หัวเมืองฝ่ายทเลตวันตก ๑ นิเงาะหลานพระยาระแงะ ๑ เมืองกลันตัน ๔ ตนกูบี้ตรอ ๑ ตนกูจี ๑ จีนหลาย ๑ เถ้าแก่ ๑ ศรีตวันกรมการเมืองระแงะ ๖ นาย เข้าไปเฝ้าทูลลองธุลีพระบาท มีพระราชปฏิสันฐานแก่นิเงาะตามสมควร แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้นิเงาะเปนพระยาภูผาภักดี ศรีสุวรรณประเทศวิเสศวังษา เจ้าเมืองระแงะ ๑ ให้ตนกูบี้ตรอเปนพระพิทักษ์ประชาราษฎร์ ผู้ช่วยราชการเมืองกลันตัน ๑ ให้ตนกูจี เปนพระอำนาจอำนวยกิจ ผู้ช่วยราชการเมืองกลันตัน ๑ จีนหลายเปนหลวงประธานจีนนิกร หัวน่าจีนเมืองกลันตัน ๑

แล้วพระยาพิพัฒโกษา นำพระยาเทเวศร์วงษ์วิวัฒน์ ๑ หลวงสรยุทธโยธาหาร ๑ หลวงกำจัดไพรินทร์ ๑ หลวงสุนทรโกษา ๑ รวม ๔ นายซึ่งตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ไปราชการ ณ ประเทศยุโรป กลับเข้ามาเฝ้าทูลลองธุลีพระบาท

แล้วพระนรินทร์ราชเสนี นำพระกาญจนดิฐบดี ผู้ว่าราชการเมืองกาญจนดิฐ ๑ พระยาภูผาภักดีศรีสุวรรณประเทศวิเสศวังษา พระยาระแงะ ๑ พระพิทักษ์ประชาราษฎร์ ๑ พระอำนาจอำนวยกิจ ๑ ผู้ช่วยราชการเมืองกลันตัน ๒ หลวงประธานจีนนิกร หัวน่าจีนเมืองกลันตัน ๑ กราบถวายบังคมลาออกไปรักษาราชการบ้านเมือง มีพระบรมราโชวาทแลพระบรมราชโองการด้วยตามสมควร แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลายามเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จขึ้น แห่กลับ

วันที่รัชกาล ๘๕๓๗ วัน ๗ ฯ ๑๔ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ วันที่ ๒๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศเดินกระบวนแห่ พระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้าที่จะโสกันต์เหมือนวันก่อน ทรงเปลื้องเครื่องทรงเครื่องถอด แล้วเสด็จมาประทับเก้าอี้น่าอาศนสงฆ์พร้อมกันทั้งหม่อมเจ้าแลหม่อมราชวงษ์ เจ้าพนักงานก็แบ่งพระเกษาเปนสามปอยเสร็จแล้ว

เวลาเช้า ๕ โมงเสศเสด็จออก ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการทรงศิลแล้ว พอพระฤกษได้เวลาทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ พระราชทานบนพระเกษาแล้ว ทรงจรดพระกันไกรตัด องค์ระปอยจนถึงหม่อมราชวงษ์ แล้วโปรดเกล้าฯให้พระราชวงษ์เธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนตรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ กรมพระภาณุพันธุ

วงษวรเดช ทรงเจริญพระเกษาแลตัดเกษาต่อไป เสร็จแล้วทรงถวายอาหารบิณฑบาตร พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน พระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้า หม่อมราชวงษ์ ไปสู่ที่สงน้ำ ณ เขาข้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามเคย แล้วเสด็จพระราชดำเนิน ไปพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแลพระบรมวงษานุวงษ์ที่สมควร แลท่านเสนาบดี รดน้ำพระพุทธมนต์ต่อไป แล้วเสด็จขึ้นมาประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้า หม่อมราชวงษ์ สรงน้ำพระพุทธมนต์แล้ว เสด็จขึ้นมาแต่งพระองค์ตามธรรมเนียม แล้วเสด็จออกไปเฝ้าทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์แลทรงเจิม พระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ ถวายไตรย่ามแก่พระสงฆ์ ๒๐ รูป แล้วพระราชทานน้ำพระมหาสังข์แลทรงเจิมหม่อมเจ้า แลหม่อมราชวงษ์ทั่วแล้ว พระธรรมวโรดมประกาศเทวดาตามพิธีตรุศแล้วพระสงฆ์ก็ถวายอนุโมทนาอดิเรก พระพรลากลับ เวลาเที่ยงเสศเสด็จขึ้น แห่กลับ

เวลาค่ำมีการสมโภช พระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้า หม่อมราชวงษ์ ที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

เวลาย่ำค่ำเสศโปรดเกล้าฯ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกมาประทับที่เก้าอี้สนามหญ้าน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทอดพระเนตรกระบวนแห่ พระราชาคณะผู้ ใหญ่ น้อย } แลพระพิธีธรรมตามเคย เสร็จแล้วเสด็จไปประทับที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการพระสงฆ์ ๖๘ รูปเจริญพระพุทธมนต์ เวลายามเสศเจริญพระพุทธมนต์จบเสด็จออกพระธรรมวโรดมประกาศเทวดาเสร็จแล้ว เสด็จจุดเทียนเครื่อง

นมัศการพระครู ๔ รูป สวดธรรมจักกัปปวัตนสูตรจบแล้ว ทรงจุดเทียน พระครู ๔ รูปสวดมหาสมัยสูตรจบแล้ว ทรงจุดเทียน พระพิธีธรรม ๔ รูป สวดอาฏานาฏิยสูตรภาณยักษ์ แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานมงคล แลตะบองเพชร พิศมอน แก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการทั่วแล้ว เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๓๘ วัน ๑ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑๕) (จ ๒๔)

วันที่ ๒๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) (๒๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๖๘ รูป ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สมเด็จพระพุฒาจาริย์ดับเทียนไชย เวลาบ่ายมีการเวียนเทียนสมโภช พระมหาเสวตรฉัตร แลพระพุทธรูปตามเคย

วันที่รัชกาล ๘๕๓๙ วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓ (๑) (จ ๒๔)

วันที่ ๒๘ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) (๒๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์กาลานุการ ๓๔ รูป ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ พระบรมอัฐิ แลพระอัฐิ เสร็จแล้วตามเคย แลมีสดับปกรณ์รายร้อยอีก ๕๐๐ รูป แล้วส่งไปสดับปกรณ์ ณ หอพระนาค ๑๐๐ ฝ่ายพระราชวัง ๑๐๐ รูป

วันที่รัชกาล ๘๕๔๐ วัน ๓ ฯ ๔ ค่ำ ปีเถาะตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๒๙ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่วัดราชบพิธ ทรงสดับปกรณ์พระอังคาร พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบัณทรวรรณวโรภาศ แลอังคารเจ้าจอมมารดาหญิงเนื่องเสร็จแล้ว ก็เชิญพระอังคารไปบันจุอนุสาวรีของพระเจ้าลูกเธอ แลของเจ้าจอมมารดาตามเคย เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลายามเสศเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ไปประทับที่ประตูวัดพระศรีรัตนสาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว อาลักษณก็อ่านคำประกาศตามพระราชพิธีศรีสัจปานกาลจบแล้ว พระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่ ผู้น้อย ๓๘ รูป ก็เจริญพระพุทธมนต์ มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์นำเปนประธาน เวลา ๕ ทุ่มเสศเจริญพระพุทธมนต์จบ เสด็จกลับ

วันที่รัชกาล ๘๕๔๑ วัน ๔ ฯ ๕ ค่ำ ปีมโรงยังเปนตรีศก ๑๒๕๓

วันที่ ๓๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศ พระสงฆ์ ๓๘ รูป ที่เจริญพระพุทธมนต์ รับพระราชทานฉันแล้ว ก็ประชุมอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดาราม

ตามเคย เวลาบ่ายโมงเสศเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท โปรด-เกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้าฯ แก่พระยาเทเวศร์วงษ์วิวัฒน์ (หม่อมราชวงษ์หลาน) จางวางมหาดเล็ก แลพระราช-ทานพานทองคำใหญ่เครื่องในพร้อม ๑ กระโถนทองคำ ๑ คนโททองคำ ๑ ของเหล่านี้ได้พระราชทานแต่ปี ๑๐๘ แล้วมีความผิดในราชการต้องคืน แล้วพระราชทานตราตั้ง ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช เปนผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการทั่วไป แล้วเสด็จทรงพระราชยานแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับพระราชยานที่ประตูวัดพระศรีรัตนสาศดาราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว อาลักษณก็อ่านคำประกาศแช่งน้ำตามเคย เวลาบ่าย ๒ โมงเสศถือน้ำพระพิพัฒสัตยาแล้วเสด็จกลับ วันนี้กรัวหลวงมหาสิทธิโวหารกรมพระอาลักษณ์อ่านประกาศแช่งน้ำผิด ดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ อธิบดีในกรมพระอาลักษณ์ ว่าอ้ายนี้ใช้ไม่ได้เปนการยกเลิก

เวลาค่ำพระสงฆ์ ๑๐ รูปจะได้เจริญพระพุทธมนต์ ที่พระที่นั่งสุทไธยสวริยปราสาท ตามพระราชพิธีคเชนทรัศวสนาน มอญ ๕ ไทย ๕ มีพระ-สุเมธาจาริยนำเปนประธาน พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียติวงษ์เสด็จไปจุดเทียนเครื่องนมัศการ อาลักษณก็อ่านประกาศตามพระราชพิธี

วันที่รัชกาล ๘๕๔๒ วัน ๕ ๆ ๕ ค่ำ ปีมะโรงยังเปนตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔
วันที่ ๓๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) ๒๔

เวลาเช้า ๔ โมงเสศ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชายอาภากรณ์เกียติวงษ์ เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ ๑๐ รูป ที่พระที่นั่งสุทไธยสวริยปราสาท

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกมาทอดพระเนตรคเชนทรัศวสนาน ที่พระที่นั่งสุทไธยสวริยปราสาท

ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๕๔๓ วัน ๖ ๆ ๕ ค่ำ ปีมโรงยังเปนตรีศก ๑๒๕๓ ๑๒๔
วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ๒๕

วันนี้เปนวันขึ้นปีใหม่ เจ้าพนักงานจัดโรงลครที่ลานน่าพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาทตามเคย เวลาทุ่มเสศเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับทอดพระเนตรเครื่องฉลากที่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร จัดไว้เพื่อจะได้พระราชทานพระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการมุขตวันออก แล้วเสด็จกลับมาประทับโต๊ะเสวย

โปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบรมวงษานุวงษมาเสวยตามลำดับ เวลา ๔ ทุ่มเสศเสวยแล้ว โปรดเกล้าฯ พระราชทานฉลากทั่ว จึ่งเสด็จไปประทับมุขตะวันออกพระราชทานพวงมาไลยแก่พระบรมวงษานุวงษ แลทรงรับฉลากพระราชทานของตามฉลากเสร็จ เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

เวลาวันนี้ลครหาได้เล่นไม่เพราะฝนตก

วันที่รัชกาล ๘๕๔๔ วัน ๗ ๖ฯ ๕ ค่ำ ปีมโรงยังเปนตรีศก ๑๒๕๓ จุลศักราช ๑๒๕๔

วันที่ ๒ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่วัง พระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ ที่สิ้นพระชนม ในคืนที่ ๑ เมษายน ๑๑๑ เวลา ๘ ทุ่มเสศชำรพระศพ เจ้าพนักงานทรงเครื่องพระศพตามขัติยราชประเพณี แล้วยกพระศพลงลองในเชิญพระโกษออกตั้งที่ ทรงทอดผ้าไตรสดัปกรณพระสงฆ ๓๐ รูป พระวรวงษเธอ พระองคเจ้าอรุณนิภาคุณากรนำเปนประทาน แล้วทรงทอดผ้าขาวพับสดัปกรณ์อีก ๖๐ พับ เวลาทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง พระราชทานโกษมณฑปใหญ่จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ กลองชะนะแดง ๒๐ คู่ สังข์ ๑ แตร ๔ เครื่องสูง ๑๒ คัน

พระสงฆสวดอภิธรรมกลาง คืน / วัน } ๘ รูป ฉันเช้า ๘ เพน ๘ รวม ๑๖ รูป

เวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย หลวงจินดารักษนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ

ฉบั้บ ๑ บอกพระพิเรนทรเทพเมืองนครราชสีห์มาว่าได้พร้อมกันกับกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค ออกไปรับกรมหมื่นประจักษศิลปาคมที่หนองตะแบก

ฉบับ ๒ บอกเมืองศรีโสภณ ว่าได้แต่งการรับเสด็จกรมหลวงพิชิตปรีชากร แลจัดเสบียงอาหารส่งเสด็จไปเมืองสวายจีกแล้ว

๑๑
ฉบับ ๓ บอกเมืองหล่มสัก ส่งเงินเลขส่วยทองปี ๑๑๙ เงิน ๑๓|๑

พระวิจารณอาวุธนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกเมืองเพชรบุรี ส่งเงินปี่ค่าแรงจีน ๒๒๑๔ คน
๑๑๐
เงิน ๑๔|

ฉบับ ๒ บอกเมืองนครศรีธรรมราช ว่าน้อยใหญ่เจ้าจอมมารดาอายุ ๙๑ ปี ป่วยเปนลมถึงแก่กรรม

ฉบับ ๓ บอกเมืองชุมพร ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระครูจุฬามุนี

ฉบับ ๔ บอกเมืองนครเขื่อนขันธ ว่านายชื่นเอาปืนยิงนายผ่องตาย

จึ่งดำรัสด้วยพระยานครศรีธรรมราชว่า น้อยใหญ่นั้นเหนจะเปนโรคเดิมของแก่ เพราะแก่เคยเปนลมอยู่ แล้วหลวงจินดารักษ นำพระรามฤทธีเจ้าเมืองแก่นท้าวเผ้าทูลอองธุลีพระบาท จัดได้ขี้พึ่งหนัก ๑ หาบ ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย จึ่งดำรัสถามว่าพระรามฤทธีนั้นเข้ามาด้วยราชการอไร พระยาศรีกราบบังคมทูลว่า ออกไปอยู่เมืองเชียงขวางกับพระยาศรีวงษาเมืองหล่มศัก จึ่งดำรัสต่อไปว่าออกไปอยู่เชียงขวางด้วยฤๅ

แล้วพระยาราช นำพระมนตรีบวร ฝ่ายพระราชวังบวรกราบถวายบังคมลาคุมสิ่งของเครื่องไทยทานแลพาเจ้าพนักงานคุมโกษฐขึ้นไปพระราชทานทำการปลงศพเจ้าดาราดิเรกรัตนไพโรจเมืองนครลำพูน แล้วนำหลวงผดุงกิจจีนนิกร ปลัดจีนเมืองนครนายกกราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง

โปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานผ้าพรรณนุ่งห่มตามสมควร แล้วพระวิจารณอาวุธ นำพระยารัตนเสรฐีผู้ว่าราชการเมืองรนอง กราบถวายบังคมลากลับออกไปรักษาราชการบ้านเมือง

จึ่งดำรัสด้วยพระยารัตนเสรฐีว่า หมั่นเข้ามาบ่อย ๆ แล้วดำรัสกับพระยารัตนเสรฐีต่อไปว่าอังกฤษจะเข้ามาขอซาระเวทางอีก เดียวนี้มาซาระเวอยู่ที่มลีวันไม่ใช่ฤๅ พระยารัตนเสรฐีกราบบังคมทูลว่าอยู่เพียงมลีวัน

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๓ นาย ให้ขุนพิพิธราชการเป่นหลวงอักษรสมบูรณ เสมียนตรากรมพระตำรวจวัง ถือศักดินา ๖๐๐ ให้นายสวัสดิภักดีนายเวรกรมวัง เปนขุนพิพิธราชการ มีตำแหน่งประจำราชการที่ห้องชาววัง ถือศักดินา ๕๐๐ ให้ขุนพินิจอักษร กรมเขนทองซ้าย เปนหลวงวุธกำแหง ปลัดกรมเขนทองซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๓๐๐

แล้วพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ ช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณแก่ขุนพิศณุแสน (โหมด) ปลัดกรมพระตำรวจภูธรขวา ๑ มงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ แก่หลวงโจมพินาศ (ทอง) ปลัดกรมทวนทองขวา ๑

เวลา ๕ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๔๕ วัน ๑ ฯ ๕ ค่ำ ปีมโรงยังเปนตรีศก ๑๒๕๓ จ.ศ. ๑๒๕๔
วันที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จออกขุนนางตามเคย หลวงจินดารักษ์ นำบอกในกรมมหาดไทย ขึ้นอ่านกราบบังคมทูล ๖ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกหลวงวิชิตสรสาตร ข้าหลวงที่ ๓ เมืองลาวพวน ว่าได้รับหีบศิลาน่าเพลิงร่มรองเท้าเครื่องไทยธรรมขึ้นไปพระราชทานในการศพพระวิเสศสุรฤทธิเจ้าเมืองบริคันนิคมเสร็จแล้ว ซอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๒ ว่าพระราชทานเหรียญที่รฦกกับไปเครมในการมหาสมณุตมาภิเศกส่งไปถวายกรมหมื่นประจักษศิลปาคมได้ถวายแล้ว

ฉบับ ๓ ว่ากรมหมื่นประจักษศิลปาคม เหนท้าวดวงดีที่เปนหลานพระวิเสศสุรฤทธิที่ถึงแก่กรรม ขอให้เปนที่พระวิเสศสุรฤทธิเจ้าเมืองบริคันนิคม กับขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพอุปฮาดเมืองบริคันนิคม

ฉบับ ๔ ว่ากรมหมื่นประจักษศิลปาคม ถึงเมืองนครราชสิห์มา แลออกจากจากเมืองนครราชสิห์มา ถึงหนองคายวันที่ ๒๔ มกราคม ๑๑๐

ฉบับ๕ บอกเมืองฉเชิงเซา ซอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระเกรียงไกรกระบวนยุทธ (เสือ)

ฉบับ ๖ บอกเมืองพิจิตร ว่าเจ้าอธิการวัดบางมูลขอที่ผูกพัทเสมาวัดบางมูล กว้าง ๙ วา ยาว ๑๑ วา

พระวิจารณอาวุธ นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นอ่านกราบบังคมทูลฉบับ ๑ บอกเมืองพัทลุง ส่งตัวอ้ายผู้ร้ายที่หนีมาจากเมืองตรัง ๑๔ คนกลับไปเมืองตรัง

แล้วพระวิจารณอาวุธ นำพระยาวิชิตภักดีผู้ว่าราชการเมืองไชยา กราบถวายบังคมลากลับออกไปรักษาราชการบ้านเมือง จึงดำรัสด้วยพระยาไชยา ว่าปีนี้ฝนเห็นจะดีพระยาไชยา แล้วดำรัสต่อไปว่าที่เกาะสมุยก็ถูกพยุห์เหมือนกันพึ่งบอกเข้ามา แล้วก็ไม่ได้บาญชีว่ามากน้อยเท่าใดด้วย เมืองนครศรีธรรมราชมันเหลวจริง ๆ

จึงดำรัสสั่งพระยาศรีว่า ท้าวดวงดีนั้นถ้าตัวมันเข้ามาถึงหนองคาย แล้วบอกให้ลงมารับสัญญาบัตรเสีย เพราะบ้านเมืองมันว่างเปล่าอยู่ไม่มีใครเปนผู้ใหญ่ แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรนายหนึ่ง ให้นายอวบมหาดเล็กเวรสิทธิ บุตรเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น) เปนหลวงวิเสศภักดีผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา ถือศักดินา ๑๐๐๐

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๘๕๔๖ วัน ๒ ๆ ๕ ค่ำ ปีมโรงยังเปนตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๔ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

วันที่ ๔ ไม่เสด็จออก

วันที่รัชกาล ๘๕๔๗ วัน ๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีมโรงยังเปนตรีศก ๑๒๕๓
วันที่ ๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศเสด็จทรงพระราชยาน แต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปประทับที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย รับสั่งด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการตามสมควร แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งสุริยมณฑลไปประพาศเกาะสีชัง ประทับแรมปากน้ำเจ้าพระยาคืนหนึ่ง

สารบาญค้นเรื่อง

โดย
นายยิ้ม ปัณฑยางกูร

ก

ค

ง

จ

(๑) ดูรายการละเอียดในหนังสือตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น พระนิพนธ์สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ.

น

---

(๑) ที่ถูก คือ นายผาด เทพหัศดิน–พระยาเทพหัศดิน

(๑) ที่ถูก คือ นายหั้ง โชติกเสถียร—พระวิทยุธุรลิขิต.

(๑) หัวเมืองลาวพวน คือเมืองอุดร, ขอนแก่น, นครพนม, สกลนคร, เลย, หนองคาย.

พ

(๑) ที่ถูก คือ พระยานรินทรราชเสนี (บั้น บั่นยารชุน)—พระยาเทพอรชุน.

หลวงภักดีสมบัติ (?)	เป็นหลวงโภคาพิพัฒน์	๓๕
ราชวงศ์ (?) เมืองสกล	เป็นอุปฮาด	๓๕
ราชบุตร (?) เมืองสกล	เป็นราชวงศ์	๓๕
ท้าวสุริย (?) เมืองสว่างแดนดิน	เป็นพระสิทธิศักดิ์ประสิทธิ์	๓๕
ท้าววรบุตร (?) เมืองวานรนิวาศ	เป็นพระประชาราษฎร์รักษา	๓๕

พระราชทานสัญญาบัตร–วันที่ ๗ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐

ท้าวบุญเรือง เมืองภูเขียว	เป็นราชวงศ์	๔๐

พระราชทานสัญญาบัตร–วันที่ ๑๖ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐

นายต่วน อาจาริย์	เป็นขุนบำเหน็จวรญาณ	๕๒
นายจัน ,,	เป็นขุนบรรหารวรอรรถ	๕๒
นายใจ	เป็นหลวงศาวคณฆราณัตถ์	๕๓
นายฉัตร (วิสุทธิสมาจาริย์)	เป็นขุนวิสุทธิภัณฑาจาริย์	๕๓

พระราชทานสัญญาบัตร–วันที่ ๒๔ กันยายน ร,ศ, ๑๑๐

พระยาสุนทรบุรี (โต โชติกเสถียร)	เป็นพระยาทิพยโกษา	๖๑
หลวงพินิจวิรัชกิจ (แดง)	เป็นพระไพรัชพากย์ภักดี	๖๑
หมื่นวิเสศอักษร (อิน)	เป็นหลวงพินิจวิรัชกิจ	๖๑
นายหนา บุนนาค–บุตรพระยาวิชยาธิบดี (หวาด บุนนาค)	เป็นหลวงอุดมภักดี	๖๒
นายเสศติโนซาเวีย–บุตร ม. หลุยซาเวีย	เป็นหลวงจำนงดิฐการ	๖๒

(๑) ที่ถูก คือ นายอุ่ม คุรุกุล—พระมหาราชครูพิธี.

(๑) หัวเมืองลาวกาว คือ อุบลราชธานี, นครจำปาศักดิ์, ศรีสะเกษ, สุรินทร์, ร้อยเอ็ด, มหาสารคาม, กาฬสินธุ์.

(๑) หัวเมืองลาวเฉียง คือ เชียงใหม่, ลำปาง, ลำพูน, น่าน, แพร่, เถิน.

ส

---

(๑) หัวเมืองลาวกลาง คือเมืองนครราชสีมา, ชัยภูมิ, บุรีรัมย์.

(๒) เรื่องเสด็จประพาสเกาะสีชัง ตลอดจนทรงพัฒนาเกาะให้เจริญนั้น พึงดูรายการละเอียดในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘ เล่ม ๙.

สารบาญค้นนามบุคคล

หมวดเจ้านาย

หมวดขุนนาง

ก

ค

จ

ช

ณ

ภ

ม

ย

ร

ล

ว

ศ

ส

อ

หมวดชาวต่างประเทศ

หมวดพระภิกษุสงฆ์

ธ

ป

พ

ม

ร

อ

คำไว้อาลัย

[illegible]

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าได้รับคำขอร้องจาก คุณจงกลนี จันทรสาขา ให้เขียนคำไว้อาลัยแก่คุณสงวน จันทรสาขา ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกเบ็นเกียรติและยินดีรับสนองคำขอนี้ด้วยความเต็มใจ

ข้าพเจ้าได้รับทราบข่าวการถึงแก่อนิจกรรม ด้วยโรคมะเร็งของคุณสงวน ฯ เมื่อ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๔ ด้วยความเศร้าสลดใจยิ่ง ก่อนหน้านั้นก็ได้ทราบข่าวว่าคุณสงวน ฯ ได้เข้าบ่วยอยู่ในโรงพยาบาล แต่ก็คิดว่าคงจะไม่เจ็บบ่วยรุนแรงอะไรมากนักเพราะด้วยวัยและสุขภาพของคุณสงวน ฯ เอง ไม่น่าที่จะต้องจากโลกไปในลักษณะอันรวดเร็วเช่นนี้

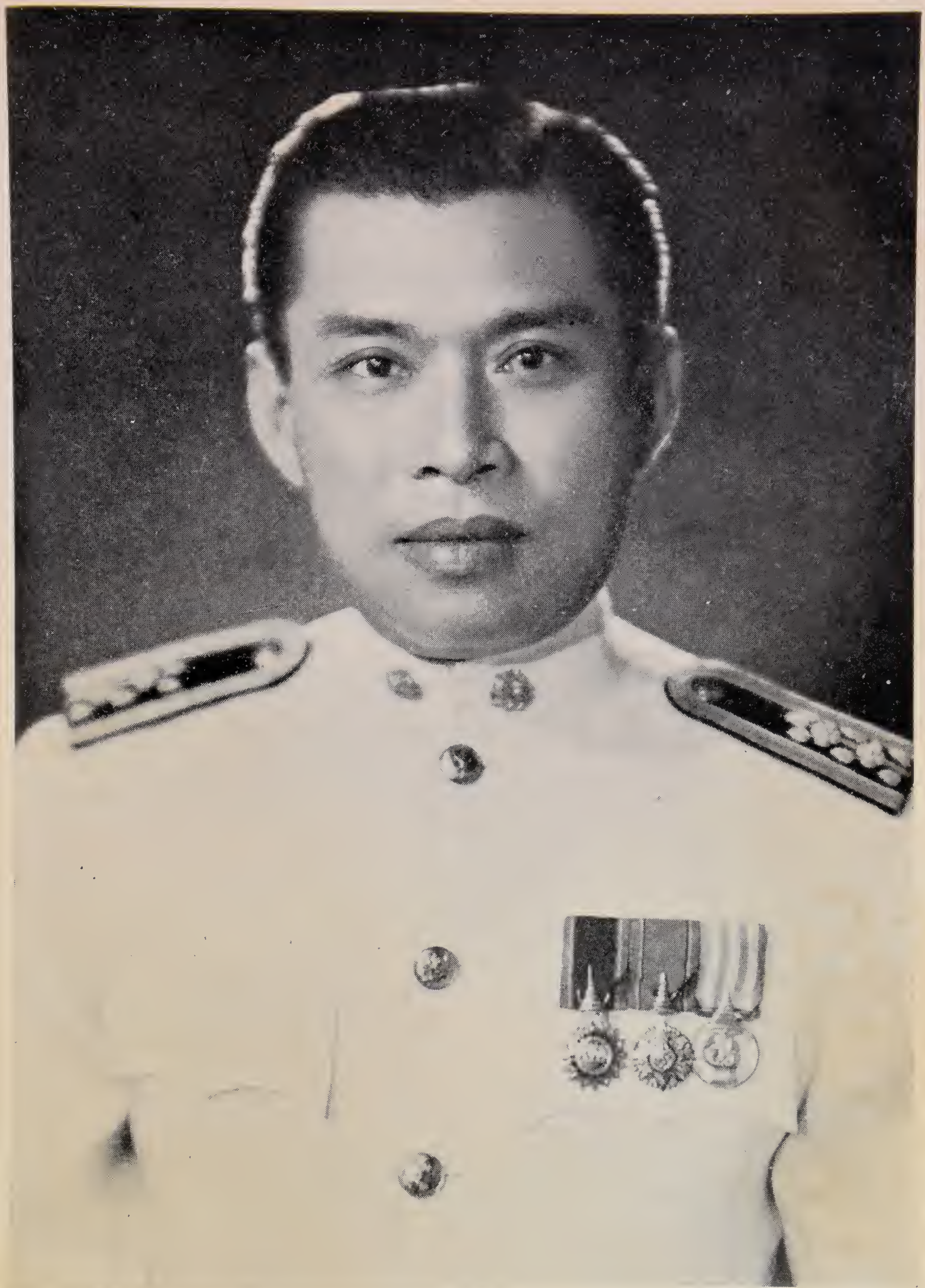
จากประวัติในการรับราชการของ คุณสงวน ฯ จะเห็นได้ว่า คุณสงวน ฯ สามารถไต่เต้า แผ้วถาง วิถีทางแห่งชีวิตจากตำแหน่งปลัดอำเภอจัตวาในบี ๒๔๘๕ ขึ้นมาจนได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมในบี ๒๕๐๑ ย่อมเบ็นเครื่องแสดงคุณค่าความสามารถของคุณสงวน ฯ ได้เบ็นอย่างดี ข้าพเจ้าได้รู้จักคุ้นเคยกับคุณสงวน ฯ ในระยะนั้นเองโดยข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐการ ซึ่งรัฐบาลชุดนั้นมี ฯพณฯ พจน์ สารสิน เบ็นนายกรัฐมนตรี แม้ว่ารัฐบาลชุดนั้นจะมีระยะเวลาอันสั้นแต่ก็เบ็นเวลา

และพื้นฐานที่เพียงพอต่อการให้ข้าพเจ้าได้ทราบถึงลักษณะอุปนิสัยใจคอของคุณสงวน ฯ ว่าเป็นบุคคลที่มีความนุ่มนวล อ่อนน้อมในการโอภาปราศรัย อัธยาศัยใจคอเยือกเย็น ไม่ว่าจะเป็นการโต้เถียงกันในที่ประชุม หรือบรรยากาศในการรับประทานเลี้ยง คุณสงวน ฯ รักษาบุคลิกแห่งความเป็นสุภาพบุรุษ อ่อนน้อมถ่อมตนโดยไม่เสื่อมคลาย

ข้าพเจ้ายังจำได้ว่าในการติดตาม ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปตรวจราชการต่างจังหวัดในระยะนั้น จำต้องไปพักแรมในสนาม กางเต็นท์นอนในภูมิประเทศ คุณสงวนฯเป็นบุคคลที่ทำให้เกิดบรรยากาศ ของความสนุกสนาน เฮฮาในการพูดจาและมีลีลาในการเล่าเรื่องขำขันไม่ซ้ำแบบใคร ทำให้ผู้รับฟังติดอกติดใจ และเพื่อนฝูงต้องถามหาทุกครั้งหากมิได้มาเข้าร่วมวงสังสรรค์

ในด้านความโอบอ้อมอารีต่อมิตรสหายนั้น คุณสงวน ฯ เป็นมิตรในยามยากที่เพื่อนฝูงที่ประสบทุกข์ร้อนจะต้องซาบซึ้งในน้ำใจ ความรักพวกพ้องเพื่อนฝูงของคุณสงวน ฯ นั้น เป็นที่รู้จักเลื่องลือและยังความประทับใจแก่พวกเขาอยู่มิรู้ลืม คุณสงวน ฯ คบกับชนทุกชั้น ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ จนใคร ๆ ต่างก็เรียกหากันว่า "น้าหงวน" เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

นอกเหนือจากเพื่อนฝูงแล้ว ในด้านการปฏิบัติ และวางตนต่อครอบครัว คุณสงวน ฯ ได้กระทำครบสิ้น สมบูรณ์แล้ว และได้รับผลสนองตอบอย่างเต็มภาคภูมิ หากจะอัญเชิญพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ มากล่าว ณ ที่นี้ ก็คงจะไม่เกินเลยต่อความเป็นจริง ที่คุณสงวน ฯ ได้ประพฤติและปฏิบัติไปแล้วว่า คุณสงวน ฯ โชคดียิ่ง ได้ทั้งมิตรและภริยาที่ดี

พุทธศักราช ๒๔๙๕
ถ่ายเมื่อดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกการเมือง สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี
กระทรวงมหาดไทย

"จะหามณีรัตน์ รุจิเลิศก็อาจหา
เพราะมีวณิชค้า และดนูก็มั่งมี
ก็แต่จะหาซึ่ง ภริยาและมิตรดี
ผิทรัพยะมากมี ก็บ่ได้ประดุจใจ"

คุณสงวน ฯ ได้จากมิตรสหายเพื่อนฝูงและวงศ์ญาติไปแล้ว เป็นการจากซึ่งนำความเศร้าสลด อาลัย แก่ผู้อยู่เบื้องหลัง แม้การจากนี้เป็นการจากไปโดยธรรมดาของโลกซึ่งไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ แต่ก็ก่อให้เกิดความอาลัยอาวรณ์แก่ทุกท่านที่ได้เคยมีส่วนสัมพันธ์ สนิทสนม และได้รับความเอื้ออารีสนองตอบจากคุณสงวน ฯ

ขอกุศลผลบุญที่ญาติมิตร เพื่อนฝูง ได้บำเพ็ญกุศลอุทิศ และด้วยกุศลผลบุญที่คุณสงวน ฯ ได้สร้างสมไว้ จงเป็นพลวปัจจัยเกื้อกูลหนุนอวยส่งให้คุณสงวน ฯ ได้ประสบซึ่งอิฐวิบูลมนูญผลตามคติวิสัย ขอวิญญาณของคุณสงวน จันทรสาขา จงไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพตลอดกาลนาน เทอญ.

พลเอก จ. นาวิเสถียร

(จิตติ นาวีเสถียร)
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

คำไว้อาลัย

คุณจงกลนี จันทรสาขา ได้ทำหนังสือขอให้ผมเขียนคำไว้อาลัยเพื่อเป็นเกียรติแก่ คุณสงวน จันทรสาขา สามีผู้ถึงแก่อนิจกรรม ผมรู้สึกเป็นเกียรติและยินดีเขียนคำไว้อาลัยให้ตามคำขอด้วยความเต็มใจ

คุณสงวน จันทรสาขา เป็นน้องชายต่างบิดาของท่านจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัช ผู้บังคับบัญชาของผม คุณสงวนกับผมได้เคยร่วมปฏิบัติงานโดยใกล้ชิดเพื่อประโยชน์สำคัญอัน เป็นส่วนรวมของชาติบ้านเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ.2501 เป็นต้นมา แม้จะมีพระบรมราชโอง การโปรดเกล้าฯ ให้ผมไปดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 ณ จังหวัดนครราชสีมา ก็ ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการพบปะและความคุ้นเคยมาแต่ก่อนแต่อย่างใด เพราะทุกครั้งที่ท่าน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปตรวจราชการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คุณสงวน ในหน้าที่เลขาธิการบริหารของนายกรัฐมนตรี และผมในหน้าที่แม่ทัพกองทัพภาคที่ 2 ก็ต้องติดตามท่านไปตรวจราชการด้วยเสมอ เราทั้งสองได้นอนกลางดินกินกลางทรายในภูมิประเทศทุรกันดารของภาคนี้มาด้วยกันโดยตลอด จึงทำให้ผมได้ทราบอุปนิสัยใจคอของคุณสงวนเป็นอย่างดีคนหนึ่ง คุณสงวน เป็นคนใจคอเยือกเย็น สุภาพอ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักพวกพ้อง มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความกตัญญูและเป็นมิตรที่ดีกับคนทั่วไป ด้วยคุณสมบัติอันดีง ของคุณสงวนนี้เอง จึงมีมิตรสหายและบุคคลทั่วไปเรียกคุณสงวนว่า "น้าหงวน" ซึ่งผมเอง ได้เรียกคุณสงวนว่า "น้าหงวน" เช่นเดียวกัน และจะขอเรียกเช่นนี้ตลอดไป แม้ว่า "น้าหงวน" จะหาชีวิตไม่แล้วก็ตาม

การที่ "น้าหงวน" ได้มาด่วนถึงแก่อนิจกรรมลงในวัยที่ยังจะก่อประโยชน์ต่อครอบครัว ญาติมิตรและชาติบ้านเมืองได้อยู่อีกเช่นนี้ นับว่าเป็นการสูญเสียและหลักหร อันใหญ่หลวง ทั้งยังความโศกสลดให้แก่ คุณจงกลนี จันทรสาขา ผู้ภรรยา ตลอดจนบุตร ญาติมิตรที่อยู่เบื้องหลัง ผมขอร่วมแสดงความเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้งไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย และหวังว่า ด้วยอำนาจคุณงามความดีที่ "น้าหงวน" ได้สร้างสมไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ และอำนาจบุญกุศลที่ภรรยาตลอดจนญาติมิตรสหายได้บำเพ็ญทักษิณานุปทานเป็นประจำตลอด คงจะเป็นผลวปัจจัยและพาหนะประเสริฐช่วยส่องทางพาดวงวิญญาณของ "น้าหงวน" ไปสู่สวรรค์ชั้นสุคติได้ด้วยดี.

พลเอก

(กฤษณ์ สีวะรา)

รัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงกลาโหม.

งาน

เมื่อเป็นเลขาธิการพรรคสหภูมิ ปี พ.ศ. ๒๕๐๐

เขาพระวิหาร ปี พ.ศ. ๒๕๐๔

ติดตาม ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปตรวจราชการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กับครอบครัว

ที่สะพานโกลเด้นท์เกจ ซานฟรานซิสโก พ.ศ.๒๕๐๔

ที่ลูเบค ประเทศเยอรมันนี พ.ศ. ๒๕๐๔

คำไว้อาลัย
แด่
คุณสงวน จันทรสาขา

ผมรู้จักและคุ้นเคยกับคุณสงวน จันทรสาขาเป็นเวลาร่วม ๒๐ ปี ตั้งแต่คุณสงวน จันทรสาขายังเป็นข้าราชการผู้น้อยสังกัดกระทรวงมหาดไทย สมัยนั้นผมออกจากราชการได้มีโอกาสร่วมงานกับคุณสงวนในด้านธุรกิจหนังสือพิมพ์ คุณสงวนเป็นผู้อำนวยการบริษัท ธนะการพิมพ์ จำกัด ผมเป็นผู้อำนวยการหนังสือพิมพ์ ต่อมาเมื่อมีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ คือพรรคสหภูมิผมกับคุณสงวนก็ได้มีโอกาสร่วมงานกันอีกโดยได้อยู่ในพรรคเดียวกัน ต่อมาอีกระยะหนึ่งพรรคสหภูมิได้เลิกล้มไป ตั้งเป็นพรรคใหม่ คือพรรคชาติสังคมเราก็ได้ร่วมงานกันอีกโดยเป็นรองเลขาธิการพรรคทั้งสองคน ในสมัยที่ ฯพณฯ จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก (ปี พ.ศ. ๒๕๐๑) ผมกับคุณสงวนก็เป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลนั้นร่วมกันจนเมื่อมีการปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ผมกับคุณสงวนพ้นจากตำแหน่งแล้วเราก็มาร่วมราชการกันอีกในสำนักนายกรัฐมนตรีตราบจนเมื่อ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงอสัญกรรม คุณสงวนออกจากราชการผมยังรับราชการต่อไปจนกระทั่งครบเกษียณอายุ แต่เรายังติดต่อพบปะกันอยู่เสมอในฐานะผู้ที่รักใคร่และคุ้นเคยกันเสมือนญาติตลอดมาจนคุณสงวน จันทรสาขาถึงแก่อนิจกรรม

มิตรภาพอันยาวนานดังกล่าวนี้ผมแน่ใจว่าคุณสงวนเป็นคนดี เป็นผู้ที่รักเพื่อน มิตรสหาย และครอบครัวตลอดจนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา สุภาพอ่อนโยนต่อบุคคลทั่วไป แม้ว่าในสมัยที่พี่ชาย คือ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอำนาจในราชการและเป็นนายกรัฐมนตรี คุณสงวน จันทรสาขา ก็วางตัวสม่ำเสมอเคยอย่างไรก็อย่างนั้นเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ใหญ่ทั่ว ๆ ไป เพราะฉะนั้น คุณสงวน จันทรสาขาจึงเป็นที่รักใคร่ของเพื่อนฝูงและบุคคลทั่วไป แม้ว่าในบั้นปลายของชีวิตจะอยู่นอกราชการเพื่อนฝูงและมิตรสหายก็ยังรักใคร่และนับถือคุณสงวนอยู่ตลอดมา ไม่เปลี่ยนแปลง

คุณสงวน จันทรสาขาในระหว่างมีชีวิตอยู่ได้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อทางราชการ ประเทศชาติ และครอบครัวเป็นอย่างดียิ่ง โดยเริ่มต้นเป็นข้าราชการผู้น้อยในกระทรวงมหาดไทยและได้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการจนได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีอยู่ในคณะรัฐบาลถึงสองสมัย ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งสำหรับตนเองและวงศ์ตระกูลเป็นอย่างยิ่ง น้อยคนนักที่จะได้รับเกียรติเช่นนี้

เมื่อคุณสงวน จันทรสาขาแต่งงานมีครอบครัวก็ได้ปฏิบัติตนเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี มีความปกติและราบรื่นภายในครอบครัวตลอดมา

สำหรับญาติมิตรและบุคคลทั่วไป คุณสงวน จันทรสาขา ก็มีน้ำใจโอบอ้อมอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสมอมา ประพฤติตนสม่ำเสมอแม้ว่าในคราวที่ประสบเคราะห์กรรมก็ยังรักษาคุณธรรมอันดีงามเช่นนั้นมาด้วยดี

ดังนั้น การที่คุณสงวน จันทรสาขามาถึงแก่อนิจกรรมโดยโรคภัยไข้เจ็บที่เหลือความสามารถของแพทย์จะช่วยเหลือได้ในขณะที่ยังไม่ถึงวัยอันสมควรเช่นนี้ จึงเป็นที่น่าเสียดาย เฉพาะอย่างยิ่งได้ยังความสลดใจแก่ญาติมิตรสหายและครอบครัวของคุณสงวน จันทรสาขา เป็นอย่างยิ่ง

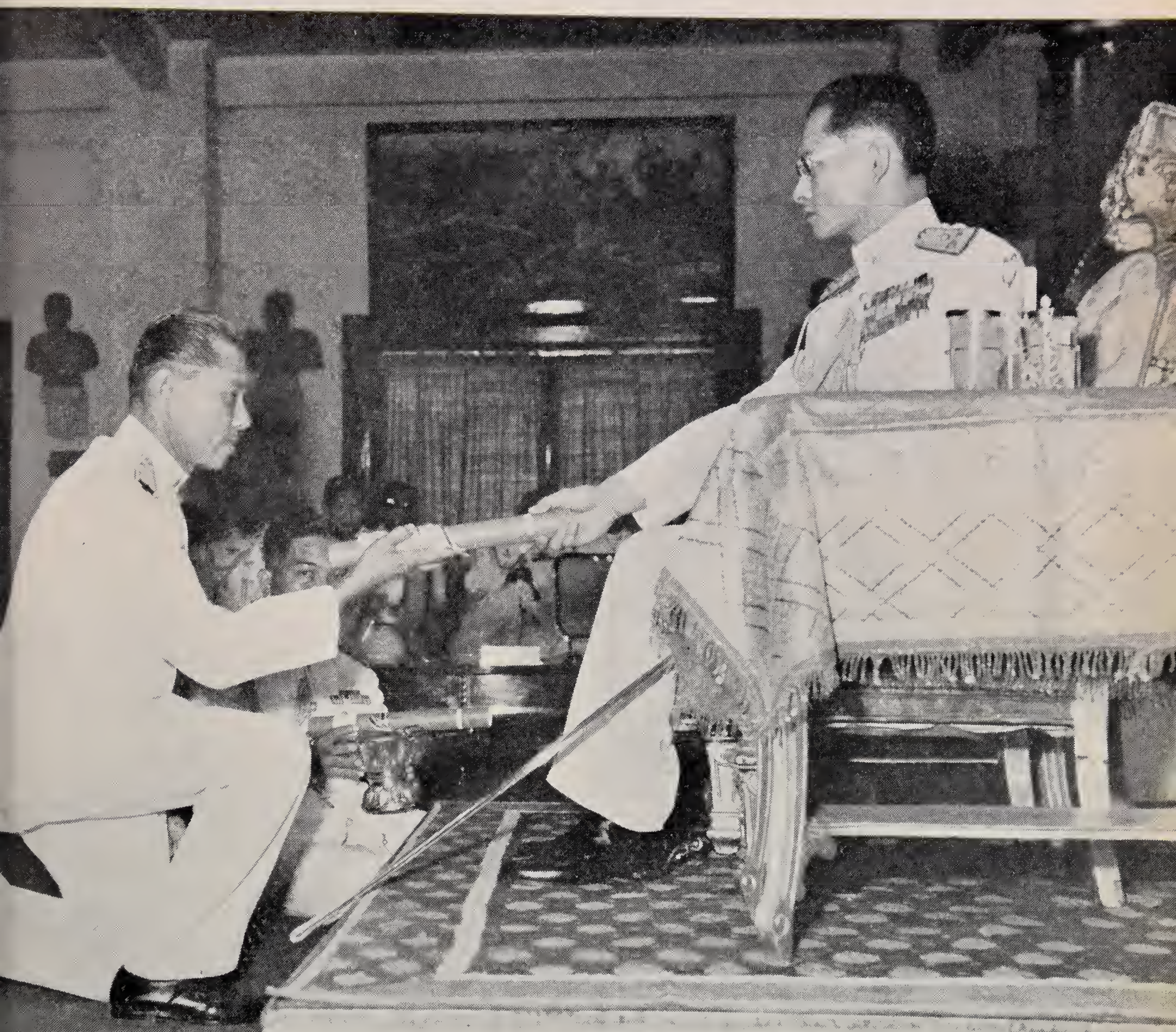
ด้วยผลกรรมอันดีที่ คุณสงวน จันทรสาขา ได้บำเพ็ญมาตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ และด้วยกุศลกรรมที่บรรดาญาติมิตรสหายและครอบครัวของคุณสงวน จันทรสาขาได้ร่วมใจกันบำเพ็ญเพื่อคุณสงวน จันทรสาขา ขอได้ดลบันดาลให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณสงวน จันทรสาขา ได้ไปสู่สุคติวิสัยในสัมปรายภพ เทอญ.

(พลเอก เนตร เขมะโยธิน)
๔ ธันวาคม ๒๕๑๔

นศษ. วปอ.
ชุด๕

คำระลึกถึงคุณสงวน จันทรสาขา จากเพื่อนนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรชุดที่ ๕

คุณสงวน จันทรสาขา ท่านเป็นรองเลขาธิการบริหาร ของนายกรัฐ-มนตรี (อดีต) ท่านมีคุณค่ามากในราชการ มีฝีมือในการบริหารงานในหน่วยราชการของท่านมาก กิจราชการได้ดำเนินการไปด้วยดี ผู้อยู่ในบังคับบัญชาของท่านรักและเคารพท่านกันจริง ๆ ด้วยท่านได้ปกครองบังคับบัญชาโดยธรรม ตลอดจนเอื้อเฟื้อเจือจุนด้วยน้ำใจและทรัพย์สิน ในยามที่แต่ละคนได้รับความเดือดร้อนในการครองชีพ โดยทั่วกันอยู่เสมอ นอกจากผู้อยู่ในบังคับบัญชาของท่านแล้ว ผู้ที่รู้จักคุ้นเคย เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง ท่านก็ให้ความเคารพนับถือและเจือจุนตามกำลังอันสมควร เช่นเดียวกัน ในวงการสังคมสงเคราะห์ และในการกุศลทางพระศาสนา ท่านได้คลุกคลีด้วยตนเองกับได้บริจาคเงินทั่วไป ในวงการสังคมสงเคราะห์ ในวงการกาชาด ในวงการโรงพยาบาล ในสถานที่สาธารณะและในวัดในการพระศาสนาไว้มาก จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและเคารพรักหรือนับถือของคนทั่วไป ท่านได้ทำประโยชน์แก่สังคมและบำเพ็ญกุศลไว้มาก อายุของคุณสงวน ท่านน่าจะยาวออกไปอีก เพื่อจะได้ทำประโยชน์แก่สังคมและบำเพ็ญกุศลตามอัธยาศัยได้มากขึ้นอีก

รับพระราชทานปริญญาบัตร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๐๖

กับเพื่อน

รื่นเริงกับเพื่อนนักศึกษา ว.ป.อ. รุ่น ๕ พ.ศ. ๒๕๐๖

เมื่อเดินทางไปดูกิจการและศึกษาภูมิประเทศร่วมกับคณะนักศึกษา ว.ป.อ. รุ่น ๕
ที่นิวซีแลนด์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖

เลี้ยงรุ่นเพื่อนนักเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง ที่บ้านมุกดาหาร
จังหวัดนครพนม เมื่อ กรกฎาคม ๒๕๑๒

แสดงเป็นเจ้าเงาะ ในงานรื่นเริงครบ ๓๐ ปี ของนักเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง
รุ่นปี พ.ศ. ๒๔๘๓ เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๑๓

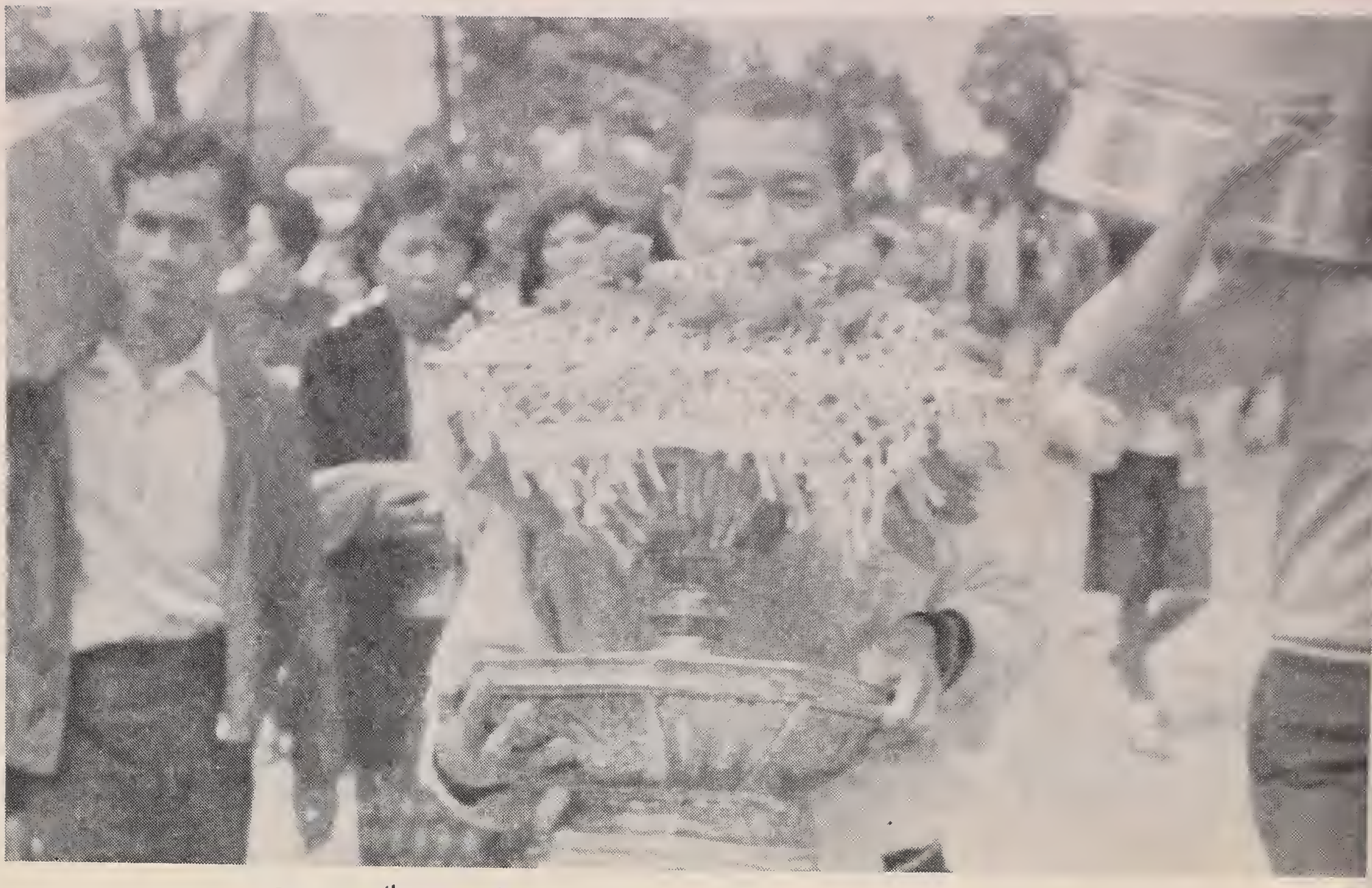

ในงานเลี้ยงส่งปีเก่า รับปีใหม่ กับสมาชิกคณะวันพุธ

รับประทานอาหารกลางวันประจำสัปดาห์ กับสมาชิกคณะวันพุธ

การบุญกุศล

ทอดกฐินวัดป่าศิลาวิเวก อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม
พฤศจิกายน ๒๕๑๓

ร่วมสนุก รำกับผู้สาวฟ้อนรำ ในงานทอดกฐิน
วัดป่าศิลาวิเวก อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม

การดำเนินชีวิตของท่าน ทั้งในทางราชการ นอกราชการ และส่วนตัว ได้แสดงให้เห็นชัด ในความรักชาติอย่างที่สุด ในการยึดมั่นในพระศาสนา กับในการเทิดทูนพระมหากษัตริย์อย่างสูงยิ่ง ท่านมีความดีทุกทาง เมื่อพระสงฆ์ ท่านผู้ใหญ่ ญาติมิตร ผู้ที่รู้จักคุ้นเคย ตลอดจนผู้ที่เคยได้รับอุปการะจากท่าน ได้ทราบข่าวอนิจกรรมของท่าน ด้วยความเสียใจและเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านด่วนจากไปด้วยโรคมะเร็ง ในเวลาที่ควรจะอยู่บำเพ็ญประโยชน์ต่อไปได้อีกนาน

คุณสงวน จันทรสาขา เป็นเพื่อนรักร่วมชุดนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรชุดที่ ๕. ของเราทุกคน วปอ. ๕ เป็นครอบครัวใหญ่ ที่รวมครอบครัวส่วนตัวของเราไว้ด้วยกันอย่างมั่นคง เรารักกันจริง ๆ เราไม่เคยทอดทิ้งกัน ไม่ว่าในงานใด จะเป็นการนัดพบรับประทานอาหาร นัดประชุมชุดที่ ๕. ไปทัศนาจร ไปเล่นกอล์ฟ และอื่น ๆ คุณสงวนจะไปร่วมสนุกกับพวกเราเสมอ และมักจะมีอาหารบ้าง ผลไม้บ้าง หรืออื่น ๆ ไปรับประทานด้วยกัน หรือไปแจกเพื่อน ด้วยความเต็มใจและยิ้มแย้มแจ่มใสจริง ๆ เป็นที่ซาบซึ้งตรึงใจพวกเรามาก ท่านเป็นคนคุยสนุก และมีเรื่องสนุกแปลก ๆ คุยให้พวกเราฟังกัน เป็นที่สนุกสนานครื้นเครงกันอยู่เสมอ ในครอบครัวส่วนตัวของท่าน ท่านอ่อนหวานนุ่มนวล รักและเคารพศรีภริยาของท่านอย่างที่สุด ตามใจและให้เกียรติอยู่เป็นนิตย์ เมื่อเราทุกคนได้สูญเสียท่านไป จึงเสียใจและเสียดายเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพวกเราขอร่วมในความทุกข์ความเสียใจอย่างยิ่ง กับคุณจงกลนี จันทรสาขา ไว้ในโอกาสนี้ อีกด้วย

คุณความดีและบุญกุศลทั้งหลาย ที่ คุณสงวน จันทรสาขา ได้ทำมาอย่างมากแล้ว และบุญกุศลที่ครอบครัว พวกเรา เพื่อน ผู้ที่รู้จักคุ้นเคย

ญาติพี่น้อง และท่านที่เคารพนับถือ ของ คุณสงวน จันทรสาขา ได้ตั้งใจทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ คุณสงวน จันทรสาขา นั้น ขอให้ร่วมเป็นพลังอันใหญ่ยิ่ง ส่งให้ท่านได้ไปอยู่ในที่อันมีแต่ความสงบ มีความสุขสำราญตลอดไป.

พลเรือเอก **ร.น. วปอ.**

(อนันต์ เนตรโรจน์)

ประธานนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรชุดที่ ๕

คำไว้อาลัย
แด่
คุณสงวน จันทรสาขา

คนเราตายไปแล้วร่างกายก็ถูกทอดทิ้งเช่นกับท่อนไม้ที่ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ ดังที่ชาวพุทธศาสนิกชนทราบทั่วไปว่าไม่นานหนอกายนี้จะนอนทับแผ่นดิน กายนี้มีวิญญาณไป ปราศจากอันบุคคลทิ้งแล้วราวกับท่อนไม้ไม่มีประโยชน์อะไรเลย แม้เราจะทราบถึงความอนิจจังแห่งสังขารว่าต้องเป็นเช่นนี้เราก็อดสลดสังเวชใจไม่ได้

วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ครอบครัวของดิฉันต้องได้รับความเศร้าสลดใจและสะเทือนใจอีกครั้งหนึ่งในการที่ต้องสูญเสียคุณสงวน จันทรสาขา ผู้เป็นญาติสนิทที่ดีมีความใกล้ชิดไปอย่างน่าเสียดาย ดิฉันคิดไม่ถึงว่าคุณสงวนจะด่วนมาสิ้นชีวิตลงรวดเร็วเช่นนี้

คุณสงวน เป็นบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีและผู้มีพระคุณอย่างประเสริฐ มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อญาติพี่น้อง มีใจคอกว้างขวางรักมิตรสหาย ชอบช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความทุกข์ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใครถ้ามาขอความช่วยเหลือมักจะไม่ใคร่ผิดหวัง โดยเฉพาะในด้านส่วนตัวของดิฉันหลังจากที่ท่าน จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถึงอสัญกรรมจากดิฉันไปแล้ว ดิฉันได้รับความช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่จากคุณสงวนด้วยดี

ตลอดมา ไม่ว่าจะมีปัญหาใดเกิดขึ้นคุณสงวนจะเป็นธุระช่วยเหลือจัดการแทนโดยไม่คำนึงถึงความยากลำบากและเหน็ดเหนื่อย

คุณสงวนเป็นผู้ที่ไม่มีพิษมีภัยแก่ใครเป็นคนมีความสนุกสนานร่าเริงอยู่เสมอ ไม่เคยเจ็บป่วยถึงล้มหมอนนอนเสื่อจึงไม่ใคร่ระวังสุขภาพของตนเอง ทั้ง ๆ ที่คุณสงวนเริ่มไม่สบายแต่ก็ฝืนใจฝืนร่างกายเพื่อให้ทุกคนเห็นว่าไม่เป็นอะไร จนกระทั่งดิฉันและน้องสาว (คุณจงกลนี จันทรสาขา) รวมทั้งคุณแม่และญาติพี่น้องต่างลงความเห็นว่าควรจะให้แพทย์ตรวจร่างกายดูสักครั้ง และหลังจากนายแพทย์ให้ความเห็นว่าควรจะได้เข้าอยู่โรงพยาบาลเพื่อรับการรักษา คุณสงวนจึงได้เข้ารับการรักษาครั้งแรกที่โรงพยาบาลศิริราชเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับการดูแลรักษาและเอาใจใส่อย่างดีจากนายแพทย์ จนอาการดีขึ้นเป็นที่พอใจของนายแพทย์ และอนุญาตให้กลับบ้านได้ เมื่อกลับมาอยู่บ้านคุณสงวนแจ่มใส แข็งแรงรับประทานอาหารได้ น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น เข้าสังคมกับเพื่อนฝูงได้บางโอกาส ญาติทุกคนพากันดีใจที่เห็นคุณสงวนมีสุขภาพดีขึ้น ครั้นต่อมาประมาณต้นเดือนสิงหาคม คุณสงวนเริ่มมีอาการอ่อนเพลีย แน่นเบื่ออาหารร่างกายทรุดโทรมลง ญาติพี่น้องมีความเห็นว่าควรเข้าอยู่โรงพยาบาลเพื่อจะได้รับการรักษาที่ถูกต้อง เมื่อพูดถึงไปอยู่โรงพยาบาลคุณสงวนจะปฏิเสธเสมอเคยปรารภว่าอยากรักษาตัวอยู่กับบ้าน แต่เมื่อทุกคนช่วยกันพูดชี้แจงเหตุผลจึงยินยอม การเข้ารับรักษาตัวของคุณสงวนทั้งสองครั้งได้รับความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกเป็นอย่างดีจาก ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วีกิจ วีรานุวัตติ์ และได้รับการดูแลรักษาเยี่ยมถามอาการเป็นประจำจากศาสตราจารย์นายแพทย์

ปัญญาสมวาร

ท่านผู้หญิง วิจิตรา ธนะรัชต์
บำเพ็ญกุศล ปัญญาสมวาร (๕๐ วัน) เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

กษาน จาติกวณิช ศาสตราจารย์นายแพทย์ โรจน์ สุวรรณสุทธิ์ และนายแพทย์ผู้ใหญ่รวมทั้งพยาบาลผู้น้ำใจอันดีงามอีกหลายท่าน ซึ่งดิฉันต้องขอขอบคุณแทนครอบครัวของคุณสงวนไว้ ณ ที่นี้ด้วย

การเข้ารับการรักษาตัวของคุณสงวนในครั้งที่สองนี้อาการไม่ดีขึ้นมีแต่ทรงกับทรุด ดิฉันเห็นอาการของคนป่วยแล้วใจหายด้วยความสงสาร ดิฉันได้ไปเยี่ยมคุณสงวน และรับฟังอาการป่วยจากนายแพทย์ที่โรงพยาบาลทุกวัน ด้วยความสงสารคนป่วยและความเป็นห่วงน้องสาวซึ่งมีอยู่คนเดียว รู้สึกว่ากำลังใจเสีย และโศกเศร้าอยู่ตลอดเวลา

ดิฉันได้ทราบความเป็นมาของโรคและอาการป่วยของคุณสงวนจากนายแพทย์โดยตลอดว่าป่วยครั้งนี้อาการหนักมากความหวังมีน้อยเหลือเกิน แต่ดิฉันก็ยังมีความเชื่อมั่นและคิดเสมอว่าคงมีทางรักษาให้หายได้ ดิฉันได้ปรารภกับนายแพทย์ว่าจะมีทางใดที่จะช่วยให้คนป่วยมีอายุยืนยาวต่อไป ถึงแม้ว่าจะต้องนอนป่วยอยู่เช่นนี้ญาติทุกคนก็พอใจแล้ว

ดิฉันเองก็ทราบดีว่าไม่มีสิ่งใดในโลกที่จะสามารถยับยั้งความตายไว้ได้ การ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสิ่งที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ทุกคนต้องตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์นี้ และถึงแม้ว่าความหวังจะน้อยลงทุกที ตราบใดที่ยังมีลมหายใจภรรยาคุณสงวนญาติพี่น้องก็ยังรอความหวังอยู่ ในที่สุดคุณสงวนก็จากญาติพี่น้อง และภรรยาที่รักไปจริง ๆ ด้วยอาการอันสงบทิ้งความเศร้าโศก ความอาลัยรักไว้แก่ครอบครัว ญาติ มิตรสหายอย่างไม่มีวันกลับ

คุณสงวน จันทรสาขา ได้ถึงอนิจกรรมไปแล้วร่างกายกลับเป็นเถ้าถ่าน กลายเป็นธาตุทั้งสี่ไปตามสภาวธรรม สิ่งที่ยังเหลืออยู่ก็คือคุณงาม

ความดีที่ได้บำเพ็ญไว้แต่ครั้งยังมีชีวิต และฝังอยู่ในจิตใจของผู้ที่เคยปฏิบัติงานและอยู่ร่วมกันมาในอดีตให้รำลึกถึงคุณสงวน จันทรสาขาไม่รู้ลืม

ขอกุศลผลบุญราศีแห่งความกตัญญูกตเวที อีกทั้งความดีทั้งหลายที่คุณสงวน จันทรสาขาได้ประกอบกรรมดีไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ จงเป็นดวงประทีปนำดวงวิญญาณไปสู่สุคติในสัมปรายภพชั่วกัลปาวสาน.

(ท่านผู้หญิงวิจิตรา ธนะรัชต์)

เวลากว่า ๒๐ ปีที่ได้คบหา รักใคร่สนิทสนมกันมา ยิ่งมิตร ยิ่งญาติ น่าประหลาดที่ไม่เคยผิดพ้องหมองใจกันเลยแม้แต่ครั้งเดียว คุณสงวนเรียกผมว่า "พี่จิตต์" ติดปากทุกคำไม่ว่าพูดกับผู้ใด เช่นเดียวกับที่ผมเรียกคุณสงวนว่า "น้าหงวน" ตามที่นิยมเรียกกันในบรรดาผู้ใกล้ชิดภายใน พวกช่างเคาะก็เลยลำดับญาติระหว่างกันไม่ถูก เป็นเหตุให้เกิดอาการหมั่นไส้กันขึ้นบ้างก็มี

ผมรู้จักคุณสงวนครั้งแรกตั้งแต่เป็นเลขานุการกองสลากฯ จนเป็นผู้อำนวยการ – เป็นรัฐมนตรี แล้วมาเป็นราษฎรชั้นสายสะพาย จนเข้าโกฐไม่ใช่ชั่วเวลาเล็กน้อย ผมรับรองได้ว่า คนคนนี้ไม่เคยเปลี่ยนแปรคุณลักษณะไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเช่นใด ความเป็นผู้ดี สุภาพอ่อนโยนและรักศักดิ์ศรี ไม่ยอมให้ผู้ใดดูถูกได้เป็นอันขาด เคยอย่างใดก็อย่างนั้นตลอดเวลา คุณสมบัติที่น่าชมเชยประการหนึ่งคือการยิ้มสู้ ตั้งแต่รู้จักกันมาผมไม่เคยเห็นคุณสงวนหน้าเศร้าระทมทุกข์จากเหตุการณ์ที่ตนต้องผจญ ทั้งที่หนักหนาเพียงใด คงกัดฟันสู้ด้วยใบหน้ายิ้มแย้มเสมอ ในที่สุดแม้แต่การต่อสู้กับโรคร้ายในกายซึ่งรู้ตัวว่าฉกรรจ์นักจนไม่สามารถจะเอาชนะได้ ใบหน้าก็ยังยิ้มแย้มได้จนนาทีสุดท้าย เสมือนจะมีความสมหวังบางประการรออยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งตนกำลังจะเดินทางไปถึงกระนั้น

คิดถึงที่เราเคยร่วมชีวิตกันมาทั้งเรื่องงาน, เรื่องเที่ยวและส่วนตัวจิปาถะ แล้วก็อดใจหายมิได้ แม้ระยะหลังชักจะงอมไปด้วยกัน เลยชักห่างไปบ้างก็ยังได้พูดคุยกันถึงเรื่องที่ผ่าน ๆ มาได้ด้วยความสุข สุขได้เพราะเราไม่เคยหาความสุขบนความทุกข์เดือดร้อนของผู้อื่นใดเลย

ความรู้สึกของผมที่มีต่อคุณสงวน คงแจ่มจ้าสดชื่นอยู่อย่างใดก็อย่างนั้น ระลึกถึงครั้งใดก็เห็นแต่ใบหน้าอันยิ้มแย้มบริสุทธิ์ แต่งตัวสะอาดเรียบร้อย ผมเรียบแปร้ โอภาปราศรัยด้วยเสียงเล็กเสียงน้อย ติดตลกครื้นเครงอยู่เป็นนิจ ผมจะคงความรู้สึกของตนเองไว้เช่นนี้จนกว่าเราจะได้พบกัน และหากกรรมดีอันเราได้กระทำร่วมกันมา จะบันดาลให้เราได้เกิดร่วมกันในชาติใดได้อีก ผมก็จะยินดีเป็นที่สุด.

(พลโท จิตต์ สุนทานนท์)

คำไว้อาลัย
ของ พลโทวิรัช เพ็ชรโยธิน

คุณสงวน จันทรสาขา รู้จักชอบพอกับข้าพเจ้ามาเป็นเวลานาน ได้เริ่มรู้จักสนิทสนมกันเมื่อข้าพเจ้าได้ย้ายจากตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนเสนาธิการทหารบก มารับราชการเป็นนายทหารคนสนิทและเป็นฝ่ายเสนาธิการประจำ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตามความเห็นของข้าพเจ้าแล้วรู้สึกว่า คุณสงวน จันทรสาขา เป็นคนมีอารมณ์สนุกสนาน ไม่ถือเนื้อถือตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบใคร เข้าไหนเข้าได้ มีใจคอกว้างขวาง ทั้งยังเป็นคนเด็ดเดี่ยว บึกบึน ทรหดอดทน และเป็นคนรักพวกรักพ้องเป็นอย่างยิ่ง

นับแต่ข้าพเจ้าได้คบหาสมาคมกับ คุณสงวน ฯ เป็นต้นมา ข้าพเจ้าได้ยินบุคคลต่าง ๆ ต่างก็ใช้คำแทนชื่อเรียกคุณสงวน ฯ ว่า "*น้าหงวน*" ทุกคน ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้เรียกจะเป็นคนรุ่นก่อน รุ่นราวคราวเดียวกัน หรือคนรุ่นหลังก็ตาม ล้วนเรียกกันดังนี้ ทั้งสิ้น ซึ่งก็เป็นการแสดงชัดแจ้งแล้วว่าคุณสงวน จันทรสาขา เป็นที่นิยม รักใคร่ เคารพ นับถือ ของบรรดาญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง มิตรสหาย และผู้ใต้บังคับบัญชามากเพียงใด

คุณสงวน ฯ เป็นคนกว้างขวางทั้งในวงสังคม วงการค้า และเป็นที่รู้จักของบรรดาข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน เป็นอย่างดีและอย่างมากมายทีเดียว ทั้งนี้ ก็เห็นจะเนื่องด้วยเดิมทีเดียว คุณสงวน ฯ เคยเป็นข้าราชการฝ่ายปกครองในกระทรวงมหาดไทยมาแล้วอย่างหนึ่ง และในโอกาสต่อ ๆ มาก็ได้เคยติดตาม ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปตรวจ

ราชการต่างจังหวัดทุกจังหวัดเสมอมามิได้ขาด ยิ่งกว่านั้น คุณสงวน ฯ ยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาลอยู่หลายปี และในที่สุดยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมมาแล้วอีกด้วย ซึ่งในฐานะที่ได้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ใหญ่ ๆ โต ๆ ดังกล่าวมาแล้วเหล่านี้นี่เอง ที่ทำให้คุณสงวน ฯ เป็นที่รู้จักชอบพอทั้งในหมู่พ่อค้า คหบดี และในหมู่ข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือนเป็นอย่างดี

โดยข้อเท็จจริงแล้ว คุณสงวน ฯ เป็นคนที่มีความเจริญก้าวหน้าในวิถีชีวิตสูง เข้าทำนองที่เรียกได้ว่า เป็นอภิชาตบุตร เพราะในชีวิตของการรับราชการ คุณสงวน ฯ ได้ดำรงตำแหน่งถึงขั้นรัฐมนตรี อันเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติยิ่ง ซึ่งก็ควรที่อนุชนคนรุ่นหลังที่หวังความเจริญก้าวหน้าในวิถีชีวิต จักควรได้ยึดถือเอาเยี่ยงอย่าง

คุณสงวน จันทรสาขา เป็นน้องชายต่างบิดา ของ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เท่าที่ข้าพเจ้าเคยเป็นนายทหารคนสนิทของ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มา รู้สึกว่า คุณสงวน ฯ เป็นน้องที่ ฯพณฯ โปรดปรานรักใคร่มากที่สุด ทั้งนี้ก็เห็นจะเนื่องจากว่า คุณสงวน ฯ เป็นคนที่มีความมานะบึกบึนทรหดอดทน และเมื่อใช้ให้ไปกระทำการอะไรแล้ว ก็ได้การได้งานเป็นที่ถูกอกถูกใจนั่นเองที่เป็นลักษณะประการสำคัญ

อันที่จริงแล้ว คุณสงวน ฯ ก็เป็นนักกีฬาทั้งประเภทกลางแจ้งและในร่ม ใคร ๆ ก็ไม่เคยคาดเคยนึกมาก่อนเลยว่า คุณสงวน ฯ จะมีชีวิตสั้นแต่เรื่องทำนองนี้ก็เป็นเรื่องสุดที่ใครจะห้าม จะฝืนที่จะไม่ให้มีมิให้เป็นไปได้ เพราะคนเราทุกรูปทุกนามที่เกิดมาแล้ว ก็ต้องมีแก่ มีเจ็บป่วย ล้มตายทั้งสิ้น

เป็นธรรมดา คุณสงวน ฯ ก็อยู่ในสภาพนั้นและก็ได้จากไปแล้ว จากไปอย่างไม่มีวันจะกลับมา จะคงเหลืออยู่ก็แต่คุณงามความดีที่ คุณสงวน ฯ ได้ประกอบมาแล้วในชาติภพนี้เท่านั้น ที่จะคงเหลืออยู่เป็นที่ระลึกเป็นรอยอาลัยอาดูรแก่ผู้ที่อยู่ข้างหลังสืบไป ขอเดชะกุศลผลบุญ ตลอดจนคุณงามความดีใด ๆ ที่คุณสงวน จันทรสาขา ได้เสริมสร้างมาแล้วในชาติภพนี้ก็ดี ในภพก่อน ๆ มาก็ดี ขอจงเป็นผลานิสงส์เป็นพลวปัจจัย ช่วยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ คุณสงวน จันทรสาขา จงไปสู่สุคติ เสวยสุขอยู่ในสัมปรายภพโพ้น ตามควรแก่คติวิสัยตลอดไป . . . เทอญ.

"ผู้เป็นศิษย์และมิตรที่ดี"
คำไว้อาลัยของศาสตราจารย์หลวงนรกิจบริหาร

ผมรู้จักคุณสงวน จันทรสาขา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เพราะคุณสงวน จันทรสาขา มาเข้าโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง เป็นนักเรียนปกครองของกระทรวงมหาดไทย ขณะนั้นผมมีหน้าที่เป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการของโรงเรียนแห่งนี้อีกตำแหน่งหนึ่ง เมื่อคุณสงวน จันทรสาขา เรียนสำเร็จสอบไล่ได้แล้วออกรับราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ เริ่มต้นในตำแหน่งสำรองปลัดอำเภอเพื่อฝึกหัดงานหาความรู้ความชำนาญ และฝึกฝนตนให้เป็นนักปกครองและนักบริหารที่ดี ผมก็มีหน้าที่เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาคุณสงวน จันทรสาขา ตั้งแต่ผมมีตำแหน่งหัวหน้ากองพลำพังจนกระทั่งผมเป็นอธิบดีกรมมหาดไทย ทำให้ผมกับคุณสงวน จันทรสาขา มีความคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมและรักใคร่ต่อกันอันมีมูลฐานจากความเป็นศิษย์กับอาจารย์ มิใช่อย่างผู้อยู่ในบังคับบัญชาทั่ว ๆ ไป คุณสงวน จันทรสาขา จึงเรียกผมว่า "*อาจารย์*" ตั้งแต่นั้นมา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ผู้ที่เป็นนักเรียนโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองต้องอยู่ประจำ มีระเบียบเคร่งครัดในการปฏิบัติและต้องมีวินัยด้วยดี เพราะมีคะแนนในเรื่องนี้เป็นส่วนประกอบ คุณสงวน จันทรสาขา อยู่ในเกณฑ์เรียนดี มีความประพฤติดี สุภาพอ่อนโยน มีความรักหมู่รักคณะ และเป็นนักกีฬาที่ดีคนหนึ่งของโรงเรียน ถึงกับได้รับเลือกให้เข้าไปเล่นเทนนิสกับผู้ใหญ่ในคณะรัฐบาลที่สนามในวังสวนกุหลาบซึ่งท่านนายกรัฐมนตรีในเวลานั้นก็มาเล่น

ด้วย แม้คุณสงวน จันทรสาขา จะเป็นคนสุภาพอ่อนโยนแต่มิใช่คนอ่อนแอ มีความจริงจังต่อการเรียนและเด็ดขาดในการทำงาน ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เหมาะสมประการหนึ่งของผู้ที่จะเป็นนักปกครองและหรือนักบริหารที่ดี

ภายหลังที่คุณสงวน จันทรสาขา ได้รับราชการเป็นข้าราชการประจำในหน้าที่ฝ่ายปกครองจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ ก็เปลี่ยนวิถีชีวิตในทางราชการมาเป็นข้าราชการการเมืองในตำแหน่งหัวหน้าแผนกการเมือง สังกัดสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย แต่ตอนนี้ผมได้ออกจากราชการไปก่อนแล้ว เนื่องจากผมพลอยถูกพายุร้ายอันเกิดจากความวิปริตทางการเมืองของนักการเมืองบางคนอย่างกะทันหัน โดยรัฐบาลในขณะนั้น (คุณควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี) เห็นว่าผมแก่มากไปแล้ว ได้มีคำสั่งมาถึงผมเวลา ๒๑.๐๐ น. ให้ออกรับบำนาญฐานรับราชการนานเริ่มแต่วันรุ่งขึ้น (ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นผมมีอายุเพียง ๔๐ ปีเศษ และอายุราชการพึ่งจะครบ ๒๕ ปี) คุณสงวน จันทรสาขา จึงมิได้อยู่ในความปกครองบังคับบัญชาของผมแล้ว แต่คุณสงวน จันทรสาขา ก็ยังคงเรียกผมว่า "*อาจารย์*" ไม่มีอะไรทั้งกิริยาและวาจาที่จะเห็นได้ว่าเปลี่ยนแปลงไป

วิถีชีวิตทางการเมืองของคุณสงวน จันทรสาขา ซึ่งได้ดำเนินไปด้วยความอุตสาหะวิริยะและประกอบด้วยคุณงามความดี ทำให้คุณสงวน จันทรสาขา เจริญก้าวหน้าไปเป็นลำดับ โดยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน (จังหวัดนครพนม) เป็นเลขาธิการพรรคสหภูมิ เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นเลขาธิการฝ่ายบริหารของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

แม้ว่า คุณสงวน จันทรสาขา จะมีตำแหน่งหน้าที่ราชการสูงเป็นถึงรัฐมนตรีหรือตำแหน่งอื่นที่เทียบเท่าอธิบดีหรือปลัดกระทรวง ก็มิได้ทำให้

คุณสงวน จันทรสาขา ลืมตัวลืมเพื่อน ลืมหมู่คณะ หรือลืมที่จะกระทำตัวเป็นศิษย์ที่ดีที่น่ารักต่อบรรดาครูบาอาจารย์ซึ่งรวมทั้งตัวผมแม้ผมจะไม่มีอำนาจหน้าที่ในราชการหรือไม่อาจจะทำประโยชน์อะไรให้ได้แล้วก็ตาม

ยิ่งกว่านั้น ต่อมา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ ผมได้กลับเข้ารับราชการอีกในตำแหน่งเลขาธิการ ก.ต.ภ. โดยได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงาน ก.ต.ภ. เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติเกี่ยวแก่ภาษีอากรและรายได้อื่นของรัฐ ตำแหน่งเลขาธิการ ก.ต.ภ. และสำนักงานแห่งนี้ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี ซึ่งตามสายงานการปฏิบัติหน้าที่ในบางประการก็จะต้องผ่านเลขาธิการฝ่ายบริหารของนายกรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอ คุณสงวน จันทรสาขา ก็มิได้ทำตัวว่ามีอำนาจเหนือหรือตีเสมอเพราะตนก็เท่าเทียมหรือยิ่งใหญ่กว่า แต่กลับคอยเป็นหูเป็นตาช่วยปัดเป่าและป้องกันเมื่อมีใครแกล้งใส่ร้ายหรือให้ความไม่เป็นธรรมแก่ผมเพื่อมิให้ผู้ใหญ่เข้าใจผิด ทั้งนี้ย่อมเป็นคุณธรรมในลักษณะของกัลยาณมิตร ซึ่งผมจะลืมเสียไม่ได้

ผมได้พบคุณสงวน จันทรสาขา เป็นครั้งสุดท้ายที่โรงพยาบาลศิริราช ก่อนที่คุณสงวน จันทรสาขา จะถึงแก่กรรมประมาณสักหนึ่งเดือนเศษ เมื่อผมพบแล้วก็ได้ข่าวว่าอาการดีขึ้นกลับไปรักษาตัวที่บ้านได้แล้ว ผมก็ดีใจคิดว่าคงจะยังไม่เป็นอะไร แต่แล้วอีกไม่ช้าก็ได้ทราบว่าคุณสงวน จันทรสาขาถึงแก่กรรมเสียแล้ว

การถึงแก่กรรมของคุณสงวน จันทรสาขา เป็นการที่ผมต้องสูญเสียทั้งศิษย์ที่รักและมิตรที่ดี ซึ่งยากที่จะหาได้ จึงทำให้ผมเศร้าใจและเสียใจเป็นอย่างยิ่ง อีกไม่นานก็จะถึงวันพระราชทานเพลิง ร่างกายของคุณสงวน จันทรสาขา ก็จะหมดไป คงเหลืออยู่แต่ ชื่อเสียง คุณงามความดี เกียรติ

ประวัติที่คุณสงวน จันทรสาขา ได้กระทำไว้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นมิตรแท้ซึ่งผมและเพื่อน ๆ ของคุณสงวน จันทรสาขา จะต้องระลึกอยู่เสมอ

ขออำนาจแห่งบุญกุศลและคุณงามความดีที่คุณสงวน จันทรสาขา ได้มีอยู่ และบรรดาญาติมิตรอุทิศให้ ได้เป็นปัจจัยส่งเสริมและดลบันดาล ให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณสงวน จันทรสาขา ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

บ้านแดงอุดม

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

(หลวงนรกิจบริหาร)

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสรู้จักกับคุณสงวน จันทรสาขา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ อันเป็นปีที่ข้าพเจ้าย้ายมารับราชการในกองตำรวจสันติบาล และทำหน้าที่เป็นนายตำรวจประจำ ฯพณฯ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่นั้นมาความคุ้นเคยสนิทสนมก็มีมากขึ้นเป็นลำดับตลอดมา ทั้งนี้ก็เนื่องจากคุณสงวน จันทรสาขา เป็นบุคคลที่มีน้ำใจกว้างขวาง ไม่ถือตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบใคร รักเพื่อนฝูงหมู่คณะ ซึ่งพวกเราส่วนมากในบรรดาที่ใกล้ชิดสนิทกันให้สมญานามเรียกว่า "คุณน้า" อันเป็นคำยกย่องถือเสมือนญาติ คุณสงวน จันทรสาขา กับข้าพเจ้าได้เคยร่วมงานทั้งในราชการและงานส่วนตัวหลายครั้งหลายหน ทั้งยังได้เข้ารับการศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรชุดที่ ๕ พร้อมกันอีกด้วย เมื่อได้พ้นจากราชการมาแล้วก็ได้ไปมาหาสู่และพบปะกันในกลุ่มของสมาชิกคณะวันพุธ ๐๓ ซึ่งเป็นชุมนุมของบุคคลผู้เจริญด้วยวัย ทั้งในทางครอบครัวก็ไปมาหาสู่กันตลอดมาทำให้เกิดความรักใคร่คุ้นเคยนับถือกันเสมือนญาติอันสนิท

คุณสงวน จันทรสาขา ป่วยเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช ระยะแรกได้รับการรักษาหายออกจากโรงพยาบาลมาแล้ว ร่างกายอ้วนท้วนสมบูรณ์เป็นปกติ ไปร่วมรับประทานอาหารกลางวันและสนุกสนานกับพวกเราชาวคณะวันพุธ ๐๓ ได้ ต่อมาอีกไม่นานก็ล้มป่วยลงอีกจนถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าไปเยี่ยมอาการป่วยหลายครั้งแม้ว่าจะมีอาการทรุดมากแล้วเห็นหน้าก็ยังยิ้มได้ บางโอกาสก็ร้องเรียกชื่อข้าพเจ้าเสมอ ๆ

การจากไปของคุณสงวน จันทรสาขา กระทำให้ข้าพเจ้าและครอบครัวบังเกิดความเศร้าโศกเสียใจเป็นอันมาก แม้จะรู้อยู่แล้วว่าย่อมเป็นไปตามสภาวะของสังขารซึ่งไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ ก็ไม่อาจที่จะหักห้ามความเสียใจอาลัยรักลงได้

คุณสงวน จันทรสาขา เคยรับราชการในตำแหน่งสูง อาทิ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการสำนักบริหารของนายกรัฐมนตรี ผู้อำนวยการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล นอกจากนี้ยังได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดนครพนม และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยดีตลอดมา นับว่าเป็นผู้มีเกียรติยศชื่อเสียง เป็นที่รักใคร่นับถือของบรรดาผู้ร่วมงานและมิตรสหายทั่วไป แม้ว่าจะล่วงลับไปแล้ว คุณความดีทั้งหลายก็ย่อมเป็นอนุสรณ์ให้ปรากฏแก่คนรุ่นหลังตลอดไป

ขอบุญกุศลและคุณความดีที่คุณสงวน จันทรสาขา ได้กระทำแล้วแต่หนหลังประกอบด้วยกุศลกรรมที่ภริยา ญาติ และมิตร บำเพ็ญอุทิศให้จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ดวงวิญญาณ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกเมื่อเทอญ.

ด้วยความอาลัยรัก

พล.ต.ต. สำราญ กรัดศิริ

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าบังเกิดความปฏิเวธ รันทดใจอย่างสุดซึ้ง เสมอด้วยสูญเสียญาติสนิทไปคนหนึ่ง ทันทีที่ได้ทราบว่าคุณสงวน จันทรสาขา ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคมะเร็งในหลอดอาหาร ทั้งนี้ เพราะคุณสงวนเป็นเพื่อนที่เสมือนญาติ ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับข้าพเจ้าอย่างแน่นแฟ้น จนข้าพเจ้ามิอาจจะเว้นการกล่าวถึงคุณสงวนในฐานะผู้มีความสนิทชิดชอบเป็นพิเศษเสียได้

ตลอดระยะเวลา ๑๐ ปีของความสนิทสนมและการทำงานร่วมกัน คุณสงวนเป็นคนมองโลกในแง่ดี และมีอารมณ์สนุกสนานร่าเริงอยู่เป็นนิตย์ ชอบใช้ชีวิตเรียบ ๆ ง่าย ๆ และรักการทำงานเป็นชีวิตจิตใจ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่ช่วยให้คุณสงวนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขสมบูรณ์

ในด้านการรับราชการคุณสงวนมีธาตุแท้ของความเป็นผู้นำหลายประการ เป็นต้นว่า ความเฉลียวฉลาด ความกล้า ความเข้มแข็งอุตสาหะ และความซื่อสัตย์กตัญญูต่อผู้มีพระคุณอย่างไม่เสื่อมคลาย ยากที่จะหาผู้ใดมาเสมอเหมือน ยิ่งไปกว่านั้นในตลอดชีวิตการรับราชการ คุณสงวนยังเป็นผู้มีความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาโดยเสมอหน้ากัน ทั้งยังเป็นนักต่อสู้เพื่ออุดมการณ์มิใช่นักฉวยโอกาส สมกับที่คุณสงวนได้รับบำเหน็จความชอบพิเศษในการรับราชการฉลองเบื้องยุคลบาทภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร กล่าวคือ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาวชิรมงกุฎ ซึ่งเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งน่าสรรเสริญยิ่ง

ในด้านบุญกุศลคุณสงวนได้บริจาคทานและช่วยเหลือผู้อื่นไว้มาก โดยมิเห็นแก่ลาภ ยศ จนเป็นที่รักใคร่นับถือของบรรดาญาติมิตรและบุคคล

ทั่วไป ตราบจนกระทั่งสิ้นอายุขัย การที่คุณสงวนมาด่วนถึงแก่อนิจกรรมลงไปเช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งความโศกสลด สะเทือนใจ แก่บรรดาญาติมิตรที่อยู่เบื้องหลังและบุคคลผู้มีความเกี่ยวพันกันเป็นส่วนตัวอย่างหาที่เปรียบมิได้

ข้าพเจ้าทั้งในฐานะส่วนตัวและในฐานะผู้เคยร่วมงาน จึงใคร่ขอวิงวอนอธิษฐานให้คุณพระศรีรัตนตรัยจงช่วยดลบันดาลให้คุณความดีและกุศลบารมีทั้งหลายทั้งปวงที่คุณสงวนได้สั่งสมไว้ในชาตินี้ จงเป็นปัจจัยหนุนเนื่องอำนวยให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณสงวนได้ไปสู่สุคติ และอำนวยอิฏฐวิปุลผลในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

(ศาสตราจารย์ ทวี เจริญพิทักษ์)

คำไว้อาลัย

ทุกปีที่ข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการกองลีลาศในงานฉลองรัฐธรรมนูญ คุณสงวนก็สมัครเข้ามาเป็นกรรมการร่วมคณะ มิใช่มีความพิศวาสในศิลปประเภทนี้ เพราะปีแล้วปีเล่าข้าพเจ้าไม่เคยเห็นเธอลีลาศ เห็นแต่โปกฮาอยู่กับเพื่อนฝูงหมู่ใหญ่ ๆ ทุกคืน และเพื่อนฝูงเหล่านั้นก็มิได้มีตำแหน่งใหญ่โตหรูหราอะไร ล้วนแต่หน้าซื่อ ๆ คบหากันด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ เต็มไปด้วยไมตรีจิตมิตรภาพอันแท้จริง

ต่อมาคุณสงวนกลายเป็น พณ ฯ ท่าน เธอไม่เคยลืมตัวและลืมเพื่อนเก่า ๆ เคยอย่างไรก็อย่างนั้น ใครมีธุระปะปังมาออกปาก เธอเป็นช่วยเสมอ แต่คนไทยเรานั้น ใครมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ ก็เฮกันเข้าไปคลุกคลีคบหาเพื่อหวังประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ยิ่งคุณสงวนเป็นคนคบง่าย จึงมีเพื่อนฝูงประเภทนี้มากมาย แต่พอหมดบุญวาสนาไม่รู้หายหัวไปไหนหมด พบปะก็ทักทายอย่างเสียไม่ได้ บางคนเลี่ยงได้ก็เลี่ยง บางคนแกล้งโอภาปราศรัยแบบยั่วโทสะ แต่เธอก็ยิ้ม ยิ้มได้เสมอ ยิ้มอย่างแสดงว่า ฉันรู้ราคาของแกแล้ว ตอนท้ายนี้จึงกลายเป็นคนที่มีเพื่อนฝูงค่อนข้างจำกัด เพราะได้รู้เช่นเห็นชาติเสียหมดแล้ว

ในบั้นปลายแห่งชีวิตเธอได้พลัดเข้าไปในคณะวันพุธ มีจำนวนราว ๓๐ ส่วนมากเป็นข้าราชการบำนาญชั้นผู้ใหญ่ และพ่อค้าที่สูงวัย มีวัตถุประสงค์เพียง ร่วมกันกินร่วมกันดื่มปลื้มฤทัย ต่างร่วมใจร่วมรักสามัคคี ถึง

วันพุธก็นัดพบกันตามเหลาเป็นประจำ แม้คุณสงวนจะมีวัยงอมไม่พอ แต่คณะก็อ้าแขนรับด้วยความยินดีโดยทั่วกัน รู้สึกว่าเป็นกลุ่มเพื่อนใหม่ที่เธอมีความสุขอย่างแท้จริงและติดใจเอามาก ๆ มาห่างเอาก็เมื่อลุกขึ้นไม่ไหวเสียแล้ว

ข้าพเจ้ารักใคร่กับคุณสงวนมานาน แต่มิได้คบหากันเพื่อประโยชน์ จึงคงรักใคร่กันอยู่จนบัดนี้ ขอให้เธอไปเป็นสุขเถิด ไม่ช้าเราคงพบกัน.

หลวงเฉลิมสุนทร

แด่น้องชายที่รัก

ย้อนหลังไปเมื่อ ๔๘ ปีมาแล้ว ขณะนั้นข้าพเจ้าอายุได้ ๑๒ ปี ได้เดินทางจากบ้านไปอยู่กับคุณพ่อที่อำเภอธาตุพนมเพื่อเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๔ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับบรรดาน้อง ๆ ของข้าพเจ้า ขณะนั้นสงวนอายุได้ ๕ ปี และยังไม่ได้เข้าโรงเรียน ในระยะนี้ข้าพเจ้าและสงวนอยู่ในวัยที่ซุกซนมากกว่าพี่น้องทุกคน ฉะนั้น การจะไปไหนมาไหนสงวนมักจะติดตามข้าพเจ้าไปด้วยเสมอ เวลาโรงเรียนปิดภาคเรียนในฤดูร้อนข้าพเจ้ากลับไปอยู่กับคุณย่าที่มุกดาหาร สงวนก็ได้ติดตามไปด้วย จนคุณพ่อคุณแม่ต้องให้คนไปรับกลับด้วยความเป็นห่วง ข้าพเจ้าอยู่กับคุณพ่อที่อำเภอธาตุพนมได้ ๒ ปี ท่านก็ได้ฝากข้าพเจ้าเข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพ ฯ กับท่านเจ้าคุณศรีธรรมาธิราช ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ซึ่งไปตรวจราชการผ่านอำเภอธาตุพนม ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘

ในขณะที่ข้าพเจ้าเรียนอยู่ในชั้นมัธยมปีที่ ๖ นั้น เมื่อโรงเรียนปิดเทอมปลายข้าพเจ้าได้กลับไปเยี่ยมบ้านที่อำเภอมุกดาหาร และได้เดินทางไปเยี่ยมคุณพ่อคุณแม่ที่อำเภอธาตุพนมด้วย ได้มีโอกาสพบสงวนอีกครั้งหลังที่จากไปเรียนที่กรุงเทพ ฯ ขณะนั้นสงวนเรียนอยู่ที่โรงเรียนประจำจังหวัดนครพนม เมื่อข้าพเจ้าจะเดินทางกลับกรุงเทพฯ จำได้ว่าสงวนได้ขออนุญาตคุณแม่เข้ามาเรียนที่กรุงเทพฯพร้อมกับข้าพเจ้า คุณแม่ท่านไม่ปฏิเสธเพราะเป็นความประสงค์ของท่านอยู่แล้วที่ต้องการให้ลูกทุกคนได้รับการศึกษาดี สำหรับสงวนท่านต้องการจะมาส่งด้วยตนเองเพราะความเป็นห่วง สงวนเป็นคนใจกว้าง ใช้เงินเก่ง ค่อนข้างดื้อมาแต่เด็ก สงวนเข้ามาเรียนต่อที่

กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ในระยะนั้นมีน้องเข้ามาศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ แล้ว ๒ คน ส่วนข้าพเจ้าเรียนจบและได้เข้าทำงานแล้ว ระหว่างที่สงวนเรียนอยู่ในกรุงเทพฯ แม้จะไม่ได้อยู่ด้วยกันแต่ก็มีโอกาสพบกันอยู่เสมอเหมือนเมื่อครั้งเป็นเด็ก

เมื่อสงวนเรียนจบจากโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองแล้วและออกรับราชการในต่างจังหวัด ในระยะนี้การติดต่อก็ห่างกันไปต่างคนต่างมีหน้าที่ราชการที่จะต้องปฏิบัติ นาน ๆ จึงจะมีโอกาสได้พบกัน เมื่อสงวนย้ายเข้ามารับราชการที่กรมมหาดไทย ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้พบกันเสมออีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าต่อมาข้าพเจ้าได้ย้ายไปรับราชการที่เขตการทางอุบลราชธานี ครั้งใดที่สงวนเดินทางผ่านจังหวัดอุบล ก็จะต้องแวะเยี่ยมข้าพเจ้าเสมอมิได้ขาด จนกระทั่งข้าพเจ้าย้ายเข้าประจำกรมทางหลวง

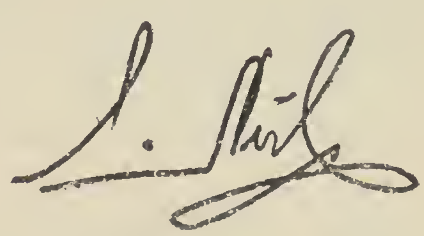
ในวัยเด็กสงวนเป็นเด็กรักสนุกและซนที่สุดในบรรดาพี่น้องด้วยกัน แม้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีตำแหน่งหน้าที่ราชการสูงความมีนิสัยรักสนุกร่าเริง ก็คงไม่เปลี่ยนแปลงกลับจะมากขึ้นเพราะมีเพื่อนฝูงมาก สงวนเป็นคนรักเพื่อน ไม่เอาเปรียบใคร รักญาติพี่น้อง รักและเชิดชูวงศ์ตระกูล มีความเมตตาอารี ให้ความช่วยเหลือไม่ว่าญาติหรือเพื่อน หากเป็นคนที่รู้จักคุ้นเคยถูกอัธยาศัยกันเมื่อเดือดร้อนมาขอความช่วยเหลือก็ไม่เคยผิดหวัง แม้แต่ครอบครัวข้าพเจ้าเอง นอกจากนี้สงวนยังเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีอย่างสูงต่อบิดามารดาและผู้มีอุปการคุณอย่างน่าสรรเสริญยิ่ง หากมีสิ่งใดที่จะกระทำเพื่อเป็นการแสดงความมีกตเวทีและเพื่อรักษาเกียรติวงศ์ตระกูลแล้ว สงวนไม่เคยละโอกาส เมื่อคราวงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ หลวงพิทักษ์ เดือนพฤษภาคม ๒๕๑๒ สงวนได้ปรารภกับญาติพี่น้องว่า ผมทน

ดูภาพที่น่าสังเวชเวลาเผาศพเช่นคนอื่นไม่ได้เพราะเป็นพ่อของเรา เนื่องจากการฌาปนกิจศพในท้องถิ่นอำเภอมุกดาหารจะต้องสร้างเมรุหรือเชิงตะกอนชั่วคราวสืบเนื่องมาช้านานแล้ว วัดทุกวัดไม่มีเมรุหรือเตาเผาเช่นในพระนคร เวลาเผาก็จะต้องเห็นภาพที่น่าสังเวชอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้สงวนจึงได้จัดการติดต่อนายช่างซึ่งมีความชำนาญในการสร้างเมรุและเตาเผามาตรฐานจากกรุงเทพ ฯ ขึ้นไปสร้างที่วัดศิลาวิเวก ตลอดจนเป็นหัวแรงในการจัดงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อร่วมกันญาติพี่น้องร่วมสกุลให้ผ่านไปอย่างสมเกียรติ เมื่อเสร็จงานแล้ว สงวนได้มอบให้เป็นฌาปนกิจสถานสาธารณะ รวมวัสดุเครื่องประกอบตกแต่งทุกชิ้นได้ถวายเป็นสมบัติของวัดทั้งสิ้น ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๓ ได้เป็นประธานจัดการทอดกฐินหาเงินให้วัดสร้างศาลาการเปรียญได้สำเร็จสมความมุ่งหมายทุกประการ

แม้สงวนจะเป็นคนรักสนุก ชอบการสรวลเสเฮฮากับคนทุกชั้นแต่ก็ยังมีใจบุญกุศลคิดที่ช่วยสร้างสรรและบำเพ็ญการกุศลให้เป็นประโยชน์แก่วัดในท้องถิ่นอยู่เสมอ ฉะนั้น สงวนจึงเป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไป

ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้กุศลผลบุญอันดีงามที่สงวน จันทรสาขา ได้ประกอบกรรมดีไว้ จงเป็นอานิสงส์นำดวงวิญญาณของสงวนน้องชายที่รักไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

(โรจน์ จันทรสาขา)

แด่ดวงวิญญาณสงวนน้องชายที่รัก

ระหว่างเดือนสิงหาคมและกันยายน ๒๕๑๔ ที่ผ่านมา เป็นเดือนที่ข้าพเจ้าและญาติพี่น้องทุกคนต้องประสบกับความเศร้าโศกเสียใจ และวิปโยคอย่างที่สุด เพราะข้าพเจ้าต้องสูญเสียน้องที่รักไปถึงสองคนในระยะใกล้เคียงกันโดยไม่คาดคิดมาก่อน แม้จะทราบดีว่าความตายเป็นอนิจจังไม่เที่ยงและไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ก็ตาม แต่เมื่อคำนึงถึงอายุและวัยของเขาแล้วยังคิดว่าเขาจากพวกเราไปเร็วเกินกว่าที่ควรจะจากไป โดยเฉพาะข้าพเจ้าเองแม้ปกติจะเป็นคนที่ไม่ยอมเสียน้ำตาง่าย ๆ แม้จะได้รับความกระทบกระเทือนในความเศร้าโศกเสียใจ หรือประสบกับความไม่สมหวังใด ๆ ก็ตาม แต่การต้องสูญเสียน้องครั้งนี้ ข้าพเจ้าถึงกับกลั้นน้ำตาไว้ไม่ได้และรู้สึกจิตใจหวาบหวิวเมื่อได้ข่าวการถึงแก่กรรมของน้อง

สงวน เมื่อยังเยาว์วัยเป็นที่รักของพ่อแม่และพี่น้องทุก ๆ คน เพราะเป็นคนที่มีนิสัยซุกซน ผิดแผกกับพี่น้องคนอื่นที่ชอบเก็บตัวพ่อแม่และพี่ ๆ จึงต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เมื่อจากพ่อแม่มาศึกษาชั้นมัธยมต่อที่กรุงเทพฯ ซึ่งขณะนั้นข้าพเจ้าศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยแล้ว แต่เราแยกกันพัก สงวนพักอยู่หอพักนักเรียน ข้าพเจ้าก็ต้องเป็นผู้ปกครองคอยดูแลความเป็นอยู่และการเรียนเขาตลอดมา มีอะไรเกี่ยวกับน้องชายคนนี้คุณพ่อมักปรึกษาหารือข้าพเจ้าเสมอ แม้จะให้สงวนไปสมัครเรียนโรงเรียนปกครองเพื่อออกรับราชการเป็นปลัดอำเภอ ข้าพเจ้าก็เป็นผู้ให้คำแนะนำให้เขาไปสมัครเรียน

กับวงศาคณาญาติ

ภาพถ่ายร่วมกับญาติ พี่น้อง และหลาน ๆ ในวันเกิดบิดา (คุณหลวงพิทักษ์พนมเขตร)
เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑

และคุณพ่อก็เห็นชอบตามความเห็นของข้าพเจ้า จากการเป็นผู้คอยควบคุมดูแลน้องคนนี้มาแต่เด็ก ๆ นั้น สงวนจึงเกรงใจข้าพเจ้ากว่าพี่น้องคนอื่น ๆ ข้าพเจ้าแนะนำอะไรส่วนมากน้องคนนี้จะไม่โต้แย้งหรือขัดใจข้าพเจ้า

จากนิสัยซุกซนมาแต่เด็ก ๆ นั้นเอง เมื่อเติบโตขึ้นสงวนจึงมีเพื่อนฝูงมากเพราะสงวนคบกับคนได้ทุกระดับ ไม่ว่ายากดีมีจนหรือเด็กผู้ใหญ่ ทั้งทำให้เขาสามารถอ่านนิสัยคนได้จากการคบคนมาก ๆ ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่เกิดประโยชน์จากการซุกซนของเขาและมีเพื่อนฝูงมากมาแต่เด็ก ๆ

ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการงานและส่วนตัวของเขานั้น เราญาติพี่น้องทุกคนภาคภูมิใจ ที่เขาเป็นลูกของพ่อและแม่คนหนึ่งที่สามารถสร้างตนเองขึ้นมาได้ จากตำแหน่งปลัดอำเภอจนถึงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นับว่าสงวนเป็นผู้สร้างชื่อเสียงและรักษาไว้ซึ่งเกียรติของวงศ์ตระกูล "*จันทรสาขา*" ซึ่งเป็นตระกูลที่เคยดำรงตำแหน่งนักปกครองมาแต่บรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน และเป็นชื่อสกุลที่ได้รับพระราชทานจากองค์พระประมุขของชาติ

โดยนิสัยความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ และคบกับคนได้ทุกระดับนั้น แม้สงวนจะมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการงานและมีเกียรติชื่อเสียงในวงการทั่ว ๆ ไปก็ตาม สงวนก็ไม่เคยลืมตนสามารถทำตัวเสมอต้นเสมอปลายโดยตลอดชีวิตของเขา สมดังสุภาษิตของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ว่า "*ได้กินโตกเงินโตกคำ บ่ลืมกระเบียนอ้าง*" (ซึ่งหมายความว่า แม้จะมีสำรับกับข้าวที่ทำด้วยเงินหรือทอง แต่ไม่เคยลืมกระด้งขาด ๆ หวิ้น ๆ ที่เคยใช้เป็นสำรับกับข้าว) นับว่าเป็นความดีในการวางตัวของสงวน ที่พวกเรา

ญาติพี่น้องภาคภูมิใจในนิสัยใจคอของเขา เขาเป็นคนรักญาติรักมิตรทุกคน มีอะไรจะช่วยเหลือจุนเจือกันได้ก็ช่วยเหลือเท่าที่จะช่วยได้

ฉะนั้น การจากไปโดยไม่มีวันกลับของน้องคนนี้ จึงเป็นที่อาลัยเสียใจของญาติมิตรพี่น้องอย่างสุดซึ้ง ด้วยกุศลผลบุญที่น้องได้ประกอบไว้แต่ความดี จงช่วยให้ดวงวิญญาณของน้องจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

(นายสง่า จันทรสาขา)
ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์

ขอไว้อาลัย
แด่
คุณสงวน จันทรสาขา

เพื่อนรัก

เรา – ขอกล่าวถึงเพื่อนในฐานะของ "นักเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง พ.ศ. ๒๔๘๓–๒๔๘๔" โรงเรียนของกระทรวงมหาดไทย ตั้งขึ้นเพื่อผลิตนักปกครองซึ่งในขณะนั้น "คณะรัฐศาสตร์" ของทั้งสองมหาวิทยาลัยยังไม่ได้ตั้งขึ้นอีกใหม่

โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ (ขณะนี้ก็ยังอยู่ที่วังสวนสุนันทาหน้าสำนักงาน รพช. ปัจจุบัน) กระทำพิธีเปิดเป็นโรงเรียนเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๓ สมัย ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี

หลังจากวันกระทำพิธีเปิดโรงเรียนแล้ว นักเรียนปกครองจากทั้ง ๗๑ จังหวัด เริ่มทยอยเข้ามารายงานตัวเพื่อเข้ามารับการศึกษาเล่าเรียน วันสุดท้ายที่เรามาถึงโรงเรียน คือวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๓ พวกเรา ๑๐๐ คน ก็มาครบพร้อมหน้าพร้อมตากัน

ในโอกาสนั้น คุณสงวน จันทรสาขา ก็เดินทางเข้ามารายงานตัวในนามนักเรียนปกครองของจังหวัดนครพนม เราได้พบเพื่อน และเริ่มความ

เป็น *"เพื่อน"* ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ถ้าจำไม่ผิด คุณสงวนได้เลขประจำตัว ๕๖

ก่อนเปิดเรียน ๑ วัน คือวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๘๓ เวลาเย็นกลางสนามหญ้าหน้าตำหนักนอน "สุวัฒนา" เราได้มานั่งล้อมวงสนทนากัน และบางรายก็แนะนำตัวต่อกันว่า เป็นใคร และมาในนามของจังหวัดไหนระยะแรกความ *"เขิน"* ก็ยังปรากฏอยู่ แต่แล้วต่อ ๆ มา ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดความรักใคร่สนิทสนม ความเป็นคนกินข้าวหม้อเดียวกันมาทำให้เรารักกันมาก ถึงขนาดไม่ต้องใช้สรรพนามว่า *"คุณ"* เหมือนเมื่อตอนแรก ๆ

ระยะเวลา ๒ ปี ที่เรามีชีวิตร่วมกันอยู่ในโรงเรียนประจำ เราถูกสอนให้อยู่ในความเป็นระเบียบ สอนให้เคารพกฎของหมู่คณะ สอนให้รักใคร่ซึ่งกันและกัน ให้รู้จักความสามัคคี ความอ่อนน้อม เสียสละและอดทนต่อทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งบทเรียนดังกล่าวต่าง ๆ ที่เราได้รับจากโรงเรียนนั้นช่วยให้เรานำมาใช้ในขณะที่ออกมาปฏิบัติราชการ และในบางรายความรู้ที่เราได้รับมาจากโรงเรียน ช่วยให้เพื่อนเราบางรายก้าวขึ้นไปได้ถึงตำแหน่ง *"รัฐมนตรี"* ในคณะรัฐบาลสมัยหนึ่ง และท่านผู้นั้นคือ คุณสงวน จันทรสาขา เพื่อนที่ไม่รู้จักลืม *"เพื่อน"* คนนี้

เราออกจากโรงเรียน และได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการกรมมหาดไทย ตำแหน่งสำรองปลัดอำเภอ เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๔๘๕ และอีก ๒ วันต่อมาเราก็ถูกส่งไปช่วยราชการตามจังหวัดต่าง ๆ ในท้องที่ที่มีภาระติดพัน และมีความจำเป็นในระยะระหว่างสงครามมหาเอเซียบูรพา คุณสงวนไปเป็นสำรองปลัดอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

ประมาณ ๗–๘ เดือน เราก็ถูกส่งกลับสังกัดจังหวัดเดิม คุณสงวนกลับไปนครพนม และต่อจากนั้น ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตราชการของเรา ก็มีการเปลี่ยนแปลงกันไป ตามสภาพ, ความรู้, สิ่งแวดล้อม, วาสนา และดวงชาตา

เพื่อนเรา -- คุณสงวน จากสำรองปลัดอำเภอ ผ่านหน้าที่ไปหลายแห่ง เช่น ปลัดอำเภอ ประจำตำบล เสมียน ปลัดอำเภอ ประจำแผนก หัวหน้าแผนก และตำแหน่งหน้าที่ในทางการเมืองอันสูงยิ่ง คือรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ในความเป็นเพื่อนที่สนิทสนมกันเป็นอย่างยิ่ง เรากล่าวได้โดยไม่กระดากว่า คุณสงวนเป็นเพื่อนของพวกเราที่ดีที่สุด เริ่มแต่เป็นนักเรียน เป็นข้าราชการตำแหน่งน้อย และแม้กระทั่งเป็นใหญ่ในแผ่นดิน

คุณสงวนวางตัวได้สนิทสนม พูดน้อย เข้ากับคนได้สนิท กิริยาท่าทาง ตอนที่คุณสงวนอยู่ร่วมกับพวกเราแถวใกล้กระทรวงมหาดไทย ความนิ่มนวลเรียบร้อยของคุณสงวนเป็นเหตุให้เราให้ฉายาคุณสงวนว่า "*หม่อม*" และคำว่า "*หม่อม*" นี่เอง ทำให้คุณสงวนเป็น "*ฮีโร่*" ของพวกเราในยุคนั้น (ปี ๒๔๘๗)

ในตำแหน่งที่สูงขึ้น คุณสงวนก็บำเพ็ญตนเป็นคน "เหลียวมองข้างหลัง" อยู่เสมอ และก็มองไปเห็นเพื่อนที่ตกอับ หรือยังอยู่ปลายแถว คุณสงวนได้ทำหน้าที่ของเพื่อนที่ดี ช่วยเหลืออนุเคราะห์ สนับสนุนอย่างเต็มที่เคียงบ่าเคียงไหล่กับศรีภริยาคือ "*คุณแดง*" หรือ คุณจงกลนี จันทรสาขา "*ความดี*" เหล่านี้ประทับใจพวกเราอยู่ตลอดกาลเวลาเรื่อยมา

ถึงวันก่อตั้งโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง แต่ละปีเราได้นัดพบกันเป็นประจำปีละครั้งในสถานที่แต่ละแห่ง เราฉลองครบรอบ ๒๐ ปี ณ ห้องอาหารกองสลาก เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๕๐๓ คุณสงวนเป็นเจ้าภาพ ในปีนั้นมีบรรดาอาจารย์ทั้งหลายไปร่วมกับเราเป็นจำนวนมาก ในวันนั้นคุณสงวนได้พบกับเพื่อนเราคนหนึ่ง และบอกกับเพื่อนคนนั้นว่า "*เพื่อนเอ๋ย*" การที่กันได้ดิบได้ดีมาถึงวันนี้ก็เพราะบุญคุณของท่านอาจารย์ทั้งหลาย และ "*ท่าน*" ของกันคนนี้เอง"

คุณสงวน เป็นคนไม่ลืมบุญคุณคนอย่างนี้

เพื่อนบำเพ็ญ "*กตัญญู กตเวที*" ดีเลิศแล้ว พวกเราจะขอจำเอาไว้เป็นแบบอย่าง

ต่อมาตอนครบรอบ ๓๓ ปี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ โรงแรมแมนฮัตตัน คุณสงวนเป็นเจ้าภาพอีกเช่นเคย ในคราวนี้เราได้เห็น "เจ้าเงาะ" ออกรำกับ "รจนา" และ "เจ้าเงาะ" ก็คือเพื่อนของเราคนนี้เอง

วันสุดท้าย... ที่พวกเราได้พบหน้าคุณสงวน คือวันที่เรานัดพบกันเป็นปีที่ ๓๔ เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ ณ ห้องอาหารแห่งหนึ่ง พวกเราในจำนวนที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ทั้งที่ยังอยู่ในราชการ และประกอบอาชีพอื่นประมาณ ๔๐ คน ได้มาพบกันและพบกับคุณสงวนด้วย ในวันที่เราพบนั้นคุณสงวนเพิ่งออกจากโรงพยาบาลครั้งแรก หมอให้พักผ่อนให้มาก แต่ "*เพื่อน*" ก็ยังมาพบเราจนได้ "*สปิริต*" ในความรักเพื่อนนั้น เข้มแข็งที่สุดหาในพวกเราผู้ใดไม่มีเหมือน

หลังจากวันที่เราได้พบกันต่อมาถึงวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๔ เราก็ได้ข่าวที่แสนสลดที่สุดในชีวิต "*เพื่อน*" จากเราไปไม่มีวันกลับ จากไปอย่างสงบ ท่ามกลางความอาลัยของญาติมิตร พี่น้อง และเพื่อนฝูง

แม้ว่าเพื่อนจากไป วิญญาณจะสิงสถิต ณ ภพใด ก็ขอจงได้โปรดรับทราบด้วยว่า เพื่อนที่อยู่ข้างหลังยังคงมีความรักความสุจริต ความคิดถึง ใน "*เพื่อน*" อยู่เสมอ ขอให้ดวงวิญญาณของ "*เพื่อน*" จงเป็นสุขในสัมปรายภพนั้นเถิด.

จาก

"คณะนักเรียนข้าราชการฝ่ายปกครอง

๒๔๘๓ – ๒๔๘๔"

ด้วยความอาลัยสามีที่รัก

ทุกสิ่งในโลกที่อุบัติขึ้นมาก็ต้องมีวิบัติควบคู่กันไป ชีวิตทุกชีวิตต้องสิ้นสุดลงด้วยความแตกดับซึ่งเป็นของจริงและแน่นอนที่มนุษย์ทุกผู้ทุกนามจะหลีกเลี่ยงไม่พ้น ทั้งๆ ที่ทราบดีว่าทุกคนหนีไม่พ้นแต่ก็ไม่มีใครอยากให้ความตายนี้มาพราก บิดา มารดา ญาติพี่น้องหรือคนที่เรารักไป ฉะนั้นเมื่อเกิดการเจ็บป่วยก็จะต้องพยายามรักษาพยาบาลกันจนถึงที่สุดเพื่อให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป

ในชีวิตของดิฉันได้รับความเสียใจโศกเศร้าอย่างยิ่งมาแล้ว ๒ ครั้งต่อหน้าต่อตาและยังเป็นภาพที่ประทับความทรงจำอยู่จนบัดนี้ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้สูญเสียคุณพ่อผู้บังเกิดเกล้า และในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ท่านจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ผู้มีอุปการคุณและเป็นที่เคารพอย่างสูงต้องจากไปอีกท่านหนึ่ง จากเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมาครอบครัวประสบแต่ความทุกข์ ความยุ่งยากนานาประการรอบด้าน และเป็นที่น่าสังเกตตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมาในเดือนพฤศจิกายน ดิฉันจะต้องได้รับข่าวหรือเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความตระหนกตกใจเสียขวัญเกิดขึ้นแก่ครอบครัวเสมอจนมีความหวั่นวิตกไม่อยากจะให้เวลาผ่านล่วงเลยไปใกล้สิ้นปี เพราะไม่ทราบว่าจะเกิดมีเหตุการณ์อะไรขึ้นอีก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เคราะห์กรรมไม่มาตามเวลาที่คอยระวังแต่กลับเกิดขึ้นเร็วกว่าที่คาดคิดในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ดิฉันต้องเข้าโรงพยาบาลเพื่อรับการผ่าตัดใหญ่ ครั้นต่อมาขึ้นศักราชใหม่ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ ท่านผู้หญิง วิจิตรา ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นพี่สาวคนเดียวที่เปี่ยมไปด้วยคุณงาม

สตมวาร

บำเพ็ญกุศลสตมวาร (๑๐๐ วัน) เมื่อ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๑๔

ความดีที่ดิฉันเคารพรักยิ่งต้องเข้าโรงพยาบาลรับการผ่าตัดอีกเป็นคนที่สอง ยังไม่จบสิ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ปีเดียวกันนั้นเอง คุณแม่ประเทียบสุดรักสุดบูชาของลูก ๆ ต้องเข้ารับการผ่าตัดไส้ติ่งโดยกะทันหันเกือบไม่ทันการ ถ้าหากถือว่าเลข ๑๓ เป็นเลขของความไม่เป็นมงคล ในครอบครัวเดียวกันต้องประสบเคราะห์ถึง ๓ คนก็น่าจะจบสิ้นกันเสียทีเพราะเวลาผ่านมา ๗ ปีเศษที่ไม่มีความสงบสุขในครอบครัวเลย ดิฉันไม่เคยคิดฝันว่าตนเองจะต้องประสบกับความสูญเสียที่นำความเศร้าสลดสุดแสนอาลัยที่ต้องเสียคนที่รักไปอีกคนหนึ่ง

หลังจากที่สมาชิกในครอบครัวเดียวกันต้องเข้ารับการผ่าตัดถึง ๓ คน ดิฉันรู้สึกเป็นห่วงคุณสงวน เพราะเป็นคนไม่เคยเจ็บป่วยและไม่ใคร่ห่วงสุขภาพของตนเอง ใช่แต่ดิฉันเท่านั้นที่เป็นห่วงแม้แต่ญาติ ๆ ก็มีความห่วงใยเช่นกัน คอยรบเร้าให้รับการตรวจสุขภาพเสียบ้าง แต่คุณสงวนเห็นว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญและมีความภูมิใจเสมอที่ไม่เคยเจ็บป่วยมากถึงขนาดต้องได้รับการรักษาจากแพทย์ โดยปกติเป็นคนมีความอดทนยิ้มสู้กับเหตุการณ์ที่ต้องผจญเสมอ ไม่เคยแสดงความทุกข์ให้ใครเห็น ทำตนเป็นคนมีอารมณ์สนุกร่าเริงอยู่เป็นนิตย์ ชอบเล่นกีฬา รักและจริงใจต่อเพื่อนทุกคน และมีเมตตาจิตช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน ไม่ว่าญาติ เพื่อน หรือผู้อาวุโสน้อยกว่า นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ไม่ว่าท่านผู้นั้นจะอยู่ในฐานะอย่างไร โดยเฉพาะท่านจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คุณสงวนมีความเคารพเทิดทูน ซื่อสัตย์กตัญญูต่อท่านอย่างยิ่ง หากมีใครกล่าวถึงคุณงามความดีของท่านในอดีต จะเป็นที่ชื่นชอบและสบอารมณ์ของคุณสงวนมาก บางรายร่วมสนทนากันจนเวลาล่วงเลยไปหลายชั่วโมง ก็ยังไม่ยุติลงได้

ดิฉันมีความเป็นห่วงสุขภาพของคุณสงวนมากขึ้นเมื่อคุณสงวนบ่นแสบคอรับประทานอาหารไม่ใคร่ได้ ถึงกระนั้นคุณสงวนก็ยังคิดว่าไม่เป็นอะไรมากเช่นเคยบอกกับดิฉันว่าคงจะเนื่องจากไอเพราะเป็นหวัดไม่กี่วันรับประทานยาแล้วคงหาย จึงได้เดินทางไปบ้านมุกดาหารเพื่อทำบุญประจำปีให้แก่คุณพ่อเช่นเคยปฏิบัติมา เมื่อกลับกรุงเทพ ฯ ก็ยังคงมีอาการเช่นเดิม ดิฉันจึงได้ขอร้องให้ไปรับการตรวจจากแพทย์เมื่อวันอังคารที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ที่วิชัยยุทธคลีนิค ในระยะนั้นรู้สึกว่าคุณสงวนเงียบขรึมเนื่องจากไม่ใคร่สบายแต่พยายามเก็บความรู้สึกไว้ นายแพทย์ได้ตรวจตั้งแต่สมองลงมารวมเวลา ๔ วัน ในวันที่ ๕ ของการตรวจสุขภาพนายแพทย์ได้บอกให้ดิฉันทราบถึงอาการของโรคที่พบจากฟิล์มเอ๊กซเรย์ ดิฉันตัวเย็นวูบพูดไม่ออกต้องระงับความรู้สึกไว้ชั่วครู่ ในใจนึกว่าเวรกรรมอะไรหนอไม่จบสิ้นกันเสียทีเคราะห์ร้ายไม่มีที่สิ้นสุด ดิฉันได้ขอร้องนายแพทย์ไม่ให้พูดให้คุณสงวนตกใจเกรงจะเสียกำลังใจ

วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้ย้ายจากวิชัยยุทธคลีนิคไปอยู่โรงพยาบาลศิริราชเพื่อรับการตรวจวินิจฉัยอย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างที่อยู่โรงพยาบาล คุณสงวนได้รับการดูแลรักษาและเอาใจใส่เป็นอย่างดียิ่งจาก ศาสตราจารย์นายแพทย์ กษาน จาติกวณิช ศาสตราจารย์นายแพทย์ โรจน์ สุวรรณสุทธิ์ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิกิจ วีรานุวัตติ์ และนายแพทย์ ประเสริฐ นิลประภัสสร ได้รับการรักษาอยู่ ๕๘ วัน แพทย์อนุญาตให้กลับบ้านได้

ระหว่างที่รับการรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลคุณสงวนมีกำลังใจดีมากไม่เคยแสดงความวิตกกังวลอะไรเลย เวลาเช้าเย็นออกไปเดินเล่นซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่านเอง ทุกวันพฤหัสบดีเช้าถวายสังฆทานพระที่หน้าโรงพยาบาล

เป็นประจำ ตรงข้าม ดิฉันสองวันแรกที่ไปเฝ้าไข้คุณสงวน ความวิตกกังวลนานาประการเมื่อได้รับทราบข้อเท็จจริงจากนายแพทย์เพียงสังเขปก็หมดแรงพูดอะไรไม่ออกไม่ทราบจะบรรยายความรู้สึกของตนเองในขณะนั้นได้อย่างไร ความสงสาร ความรู้สึกสารพัดอย่างประดังเข้ามาไม่กล้ามองหน้าคุณสงวนต้องหลบออกมานั่งร้องไห้อยู่คนเดียว คุณแม่ ท่านผู้หญิง และพี่ชายเป็นผู้ปลอบให้กำลังใจไม่ให้คิดอะไรฟุ้งซ่าน และขอร้องไม่ให้ดิฉันแสดงความรู้สึกให้เป็นที่สังเกตแก่คุณสงวน ทั้ง ๆ ที่ท่านเองก็มีความวิตกกังวลไม่น้อยไปกว่าดิฉัน เมื่อได้ประชุมปรึกษากันอย่างเคร่งเครียดระหว่างคณะนายแพทย์และญาติผู้ใกล้ชิดลงความเห็นว่าไม่ผ่าตัดเพราะจะเป็นการเสี่ยงอันตรายมาก ในระหว่างที่รับการรักษาที่โรงพยาบาล มีใครบอกยาดีหรือมีวิธีการรักษาทางใดที่ไม่เป็นการขัดต่อการรักษาของแพทย์ทางโรงพยาบาล คุณสงวนพยายามทุกทางเพราะอยากหายและตนเองมีความเชื่อมั่นอยู่มากว่าจะต้องหาย ทุกคนที่ไปเยี่ยมชมว่าคุณสงวนมีใบหน้าสดใสมองดูไม่เหมือนคนป่วย เมื่อคุณสงวนอาการดีขึ้นดิฉันก็พลอยสบายใจขึ้นบ้าง พอมีอารมณ์ที่จะฟังวิทยุ ดูทีวีได้บางโอกาส

นายแพทย์ได้อนุญาตให้กลับบ้านได้เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เมื่อได้กลับมาพักรักษาตัวที่บ้านสมความปรารถนาแล้วรู้สึกว่าคุณสงวนจิตใจดีขึ้น รับประทานอาหารได้มากน้ำหนักตัวขึ้น ออกกำลังกายเล่นกอล์ฟ และออกสังคมได้บางโอกาส เป็นที่ชื่นชมแก่ดิฉันและญาติ ๆ เป็นอย่างยิ่ง จนถึงเดือนสิงหาคม คุณสงวนเริ่มมีอาการเบื่ออาหาร แน่นและมีไข้เสมอ แต่ไม่ยอมไปอยู่โรงพยาบาลคงรับประทานยาตามแพทย์สั่งอยู่กับบ้าน จนอาการมากขึ้น และในเดือนสิงหาคมนี้เองน้องสาวคุณสงวนซึ่งป่วยเป็นโรคหัวใจรั่วมานานแล้วได้ถึงแก่กรรม แต่ทุกคนไม่บอกให้

คุณสงวนทราบ ดิฉันได้ปรับทุกข์กับคุณแม่และพี่ ๆ ว่าคนหนึ่งกำลังป่วยมาก อีกคนหนึ่งก็ต้องมาจากไปอีก ผู้ใหญ่บางท่านก็พูดปลอบใจว่าคุณสงวนคงจะไม่เป็นอะไรมากเพราะคุณสมบูรณ์น้องสาวรับเคราะห์แทนไปแล้ว แต่อาการของคุณสงวนไม่ดีขึ้น คุณแม่และท่านผู้หญิงได้พูดอ้อนวอนชี้แจงเหตุผลขอให้ไปอยู่โรงพยาบาลไม่ต้องเกรงใจใครขอให้อยู่ใกล้หมอจะได้หาย เมื่อคุณสงวนตกลงยินยอมตามที่ขอร้องจึงได้ติดต่อกับศาสตราจารย์นายแพทย์ วีกิจ วีรานุวัตติ์เป็นที่เรียบร้อยและได้รับความสะดวกด้วยดีทุกประการ คุณสงวนได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราชเป็นครั้งที่สองเมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ดิฉันคงเป็นคนที่อ่อนแอใช้ไม่ได้อีกเช่นเคย การติดต่อรับฟังการวินิจฉัยของนายแพทย์ ท่านผู้หญิงเป็นผู้รับทราบโดยตลอด เพราะดิฉันหมดแรงหมดกำลังใจที่จะรับฟังด้วยตนเอง คิดแต่เพียงว่าจะมีปาฏิหาริย์ทางใดที่จะช่วยชีวิตคุณสงวนไว้ได้ เมื่อคุณสงวนรู้สึกตัวจะรบเร้าให้พากลับบ้านอยู่เสมอรู้สึกว่ามีความหวาดกลัวหมออยู่มากทั้ง ๆ ที่แพทย์ทุกคนมาให้การรักษาและพยายามอย่างสุดความสามารถที่จะช่วยให้คุณสงวนมีชีวิตยืนยาวต่อไป แต่เป็นความรู้สึกของคุณสงวนที่ต้องการจะกลับบ้าน ดิฉันได้แต่เฝ้าพูดให้กำลังใจและพยายามอยู่ใกล้ชิดตลอดเวลา เสียงเรียกดิฉันและสายตาที่เฝ้ามองมองอยู่เสมือนจะเป็นการบอกให้ดิฉันทราบว่ามีเวลาน้อยสำหรับเราทั้งสองที่จะได้อยู่ร่วมโลกกัน แม้กระนั้นดิฉันก็ยังไม่สิ้นหวังได้กระทำทุกอย่างด้วยแรงกาย แรงใจ และแรงอธิษฐานที่มีความเชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายขอได้ช่วยให้คุณสงวนมีชีวิตอยู่ต่อไป แม้จะไม่มีสุขภาพดีเหมือนดังเดิมก็ขอเพียงให้มีชีวิตอยู่ก็เพียงพอแล้ว แต่ด้วยบุญกรรมที่สร้างมาจะต้องสิ้นสุดจากกันแต่เพียงนี้ แม้ดิฉันจะทุ่มเทด้วยแรงกายแรงใจอย่างไรก็ไม่สามารถจะช่วยชีวิตคุณสงวนไว้ได้ วาระสุดท้ายแห่งชีวิตได้มา

ถึงเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๘.๔๐ น. ดิฉันไม่คาดคิดว่าคุณสงวนจะด่วนจากไปรวดเร็วเช่นนี้ เพราะเมื่อเวลา ๗.๐๐ น. เศษของวันนั้น ดิฉันยังได้พูดกับคุณสงวนโดยที่ต่างฝ่ายต่างไม่ทราบว่าจะเป็นการพูดกันครั้งสุดท้าย คุณสงวนจากไปในขณะที่ประคองพระพุทธรูปอยู่ในอุ้งมือทั้งสอง จากไปอย่างสงบทิ้งความโศกเศร้าแสนอาลัยและเหตุการณ์ในอดีตให้ระลึกถึง ยามมีชีวิตแวดล้อมด้วยญาติ มิตรสหาย เวลาจากไป ไปเพียงคนเดียว

เมื่อดิฉันกลับจากโรงพยาบาลถึงบ้าน เดินเข้าห้องอย่างคนไม่มีจิตใจ พบแต่ความว่างเปล่า ซึ่งแต่ก่อนเคยมีคุณสงวนอยู่นับแต่นี้ไปจะไม่มีวันที่จะได้พบเห็นกันอีกแล้ว ไม่มีที่ปรึกษา ไม่มีคู่คิด ดิฉันได้ไปเยี่ยมคารวะศพทุกวันเพราะเป็นโอกาสสุดท้ายแล้ว แม้คุณสงวนจะไม่มีชีวิตอยู่แต่ก็ยังมีร่างกายคงอยู่ เมื่อรับพระราชทานเพลิงแล้วก็จะไม่มีโอกาสไปหาอีก คุณสงวนได้จากไปแน่นอนแล้วจากไปทั้งดวงวิญญาณ ร่างกายดับสูญคงเหลือแต่เหตุการณ์ในอดีตที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกันมาเป็นเวลา ๑๔ ปี ๑๐ เดือน และคุณงามความดีเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงอย่างไม่รู้ลืม

ขอกุศลผลบุญและคุณงามความดีที่คุณสงวนได้ประกอบกรรมดีไว้ จงเป็นประทีปนำดวงวิญญาณที่สงบไปสู่สุคติภพชั่วนิรันดร.

(จงกลนี จันทรสาขา)

ด้วยความอาลัยและเคารพรัก

คุณพี่สงวน จันทรสาขา เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ในสายตาของข้าพเจ้าขอเรียนท่านด้วยความรู้สึกอย่างจริงใจว่า คุณพี่สงวนฯ เป็นบุคคลที่มีอัธยาศัยน่าควรแก่การเคารพรักผู้หนึ่ง กล่าวคือ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ชอบช่วยเหลือบุคคลที่ทุกข์ยาก วางตัวเป็นกันเองกับผู้น้อย ประกอบกับให้ข้อแนะนำตักเตือนในเรื่องชั่วดีถี่ห่างต่างๆ ถึงแม้ว่าในระยะหลัง ๆ ที่ผ่านมานี้ข้าพเจ้าไม่ค่อยจะได้ไปมาหาสู่บ่อยนัก เนื่องจากต้องเดินทางไปปฏิบัติราชการสงคราม ณ สาธารณรัฐเวียดนามใต้ เป็นการบังเอิญเหลือเกินที่ทางราชการได้มีคำสั่งให้ข้าพเจ้าเดินทางมาราชการที่ประเทศไทย จึงได้ทราบข่าวว่า คุณพี่สงวนฯ ป่วยอยู่ที่ ร.พ. ศิริราช จึงได้ไปเยี่ยมเยียนถามอาการตลอดจนได้ตรวจดวงชาตาให้เห็นว่ายังไม่เป็นไร เวลาได้เนิ่นนานผ่านพ้นมาจนข้าพเจ้าเดินทางกลับมาประเทศไทยเนื่องจากจบภารกิจในเรื่องสงครามเวียดนาม สักประมาณเดือนเศษ ๆ ก็ได้ทราบข่าวว่าคุณพี่สงวนฯ ได้ล้มป่วยลงอีกวาระหนึ่งด้วยโรคมะเร็งโรคเดิมนั่นเอง

ณ ที่ ร.พ. ศิริราช เวลาบ่ายถ้าข้าพเจ้าจำไม่ผิด วันนั้นเป็นวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมคุณพี่สงวนฯ อีกเช่นเคย หลังจากได้รับการอนุญาตให้เข้าพบแล้วจึงได้ขอดวงชาตามาตรวจสอบโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง ดูไปพลางถอนหายใจ จิตชักนึกอคติ เพราะไปคิดถึงหลักจรรยาโหรที่ได้เล่าเรียนมาว่า "*ทายสมพงษ์เมียผัวเรื่องชั่วดี ทายชีวีวิบัติตัดชันษา ทายโทษทารกทาริกา เรียนโหราครูห้ามการทำนาย*" ใจหนึ่งคิดถึงหลักพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้ว่า สังขาร

ย่อมไม่เที่ยงแท้ มี เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นที่สุด ดังคำกลอนที่อาจารย์เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดราชบพิธท่านได้ประพันธ์ไว้ว่า

อันชีวิตคนเราเค้าน้ำค้างพร่างยอดหญ้า
พอสุริยากล้าแสงก็แห้งหาย
เช้าเห็นหน้าคราเที่ยงเลี่ยงไปตาย
ถึงยามบ่ายพูดเล่นเย็นม้วยมรณ์

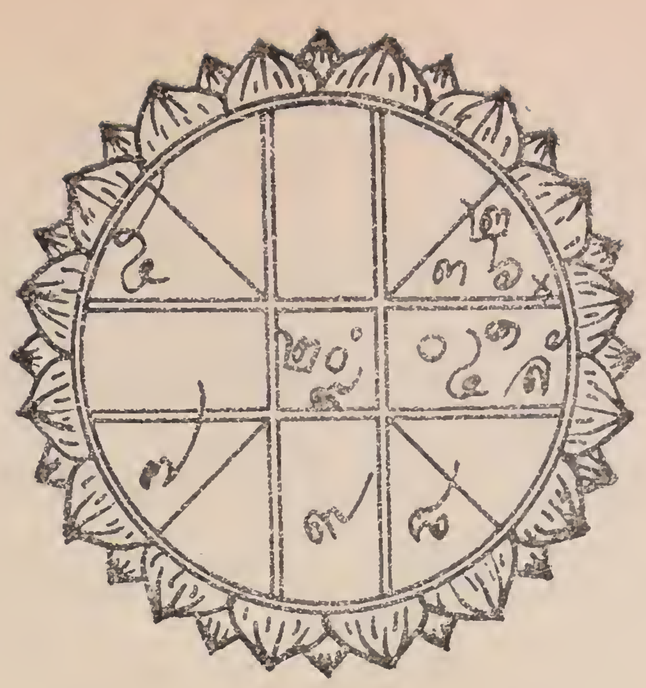
ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจำพยายามทำจิตให้เป็นปกติอย่างไรก็ตามในระยะนั้น มโนภาพต่าง ๆ ในอดีต ที่คุณพี่สงวน ฯ ได้กระทำมาด้วยความดีต่อข้าพเจ้า เช่นให้การช่วยเหลือเมตตาปรานีทุกครั้งที่ไปมาคารวะเยี่ยมเยียนท่าน ท่านไม่เคยแสดงความรังเกียจเลยจากบุญคุณอันนี้เอง เท่าที่สติปัญญาอันเล็กน้อยของข้าพเจ้าจะคิดขึ้นได้ในระยะนั้นว่า คุณพี่สงวน ฯ อายุก็ยังไม่มากนักพึ่ง ๕๔ ปี เท่านั้นเอง เรียกง่าย ๆ ว่ายังจัดอยู่ในประเภทวัยกลางคน ยังไม่ควรด่วนจะหมดอายุ ยังมีโอกาสที่จะเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบุคคลอีกหลาย ๆ คนได้อยู่ จึงได้คิดค้นหาทางผ่อนอำนาจลิขิตชีวิตที่เกิดขึ้นจากดวงชาตากำเนิด ดาวนี้และดาวนั้นกำลังโคจรให้ร้ายให้โทษอยู่ก็จริง แต่ดาวช่วยอันหมายถึงดาวศุภเคราะห์ผลบุญจะช่วยเหลือท่านให้รอดจากโรคภัยไข้เจ็บครั้งนี้จะไม่มีอยู่บ้างทีเดียวหรือ คิดจนแล้วจนรอด หาทางสะเดาะเคราะห์เป็นอย่างไร ? วิทยาการต่าง ๆ ที่ได้ร่ำเรียนมาจากครูบาอาจารย์ถูกถ่ายเทประดังลงในแผ่นดวงชาตาที่วางไว้เบื้องหน้า ส่วนมือก็จับปากกา ลากเลขผานาทีคำนวณวัย ทักษา เรือนชาตา โชคเคราะห์ต่าง ๆ จิตก็มุ่งภาวนาขออย่าให้ตกตรงที่เสียหรือที่ไม่ดีเลย ระยะนั้นถ้าสามารถมีญาณวิเศษจะกำหนดดวงชาตาให้เสียใหม่ก็จะเอาเสียเลยทีเดียว แต่ไหนเลยจะตรงกับอย่างที่จิตคาดคิด

เหมือนกับนักโทษที่ยอมจำนนต่อหลักฐาน หมากรุกชีวิตถูกรุกฆาตเข้าสู่ตาจน อย่างน่าเวทนา อนิจจา! ข้าพเจ้าถึงกับอุทานหลุดออกมาจากปากให้กับญาติของท่านได้ยินว่า "*เตรียมตัวเถิดครับ ดาวร้ายกำลังเข้าเล่นงานถึง ๗ ดวง ส่วนดีมีเพียง ๑ เท่านั้น แต่ที่ว่าดี ๑ นี้ก็กำลังจะอ่อนกำลังลงอีก คิดว่าวันอาทิตย์นี้แหละครับถ้ารอดไปได้ก็ปาฏิหาริย์*" ข้าพเจ้าพูดพร้อมกับส่งดวงคืนญาติไป ลุกออกมามองดูคนไข้ปากก็บอกสาราว่า พี่หงวนครับ ขอให้คุณพี่จงหายป่วยโดยเร็ววันผมลาก่อนละ ออกไปจากห้องคนไข้แล้วก็ต้องหวนกลับเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อท่านผู้หญิง วิจิตรา ธนะรัชต์ เรียกให้ช่วยกันยกคนไข้ขึ้นเอาศีรษะพาดหมอน เสียงนับ ๑, ๒, ๓ พร้อมกัน ประดุจเป็นสัญญาณให้คนไข้ระลึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ว่านับตั้งแต่นี้ไปแล้ววิญญาณของคุณพี่สงวน ฯ ที่สิงสถิตอยู่ ณ ที่ใด โปรดได้รับทราบถึงความอาลัยเคารพรักจากบรรดาญาติมิตรตลอดจนข้าพเจ้า

บุญกุศลใด ๆ ที่ข้าพเจ้าตลอดจนบรรดาญาติมิตร และผู้ที่เคารพนับถือได้บำเพ็ญอุทิศมาตั้งแต่ต้นจนถึงวันพระราชทานเพลิงศพนี้ ขอบุญกุศลนั้นจงเป็นพลังปัจจัยอำนวยอิฐวิบูลมนูญผลให้ คุณพี่สงวน จันทรสาขา ได้ประสบสันติสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังเจตนาอุทิศปณิธาน ทุกประการ เทอญ.

ในฐานะที่ผู้เขียนปัจจุบันเป็นกรรมการสมาคมสหพันธ์โหร จึงได้คิดเขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องราวทางวิชาโหราศาสตร์ จัดพิมพ์เป็นวิทยาทานที่ระลึก อุทิศส่วนกุศลผลบุญให้แด่คุณพี่สงวน ฯ เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้

ดวงชาตากำเนิด

คุณพี่สงวน จันทรสาขา

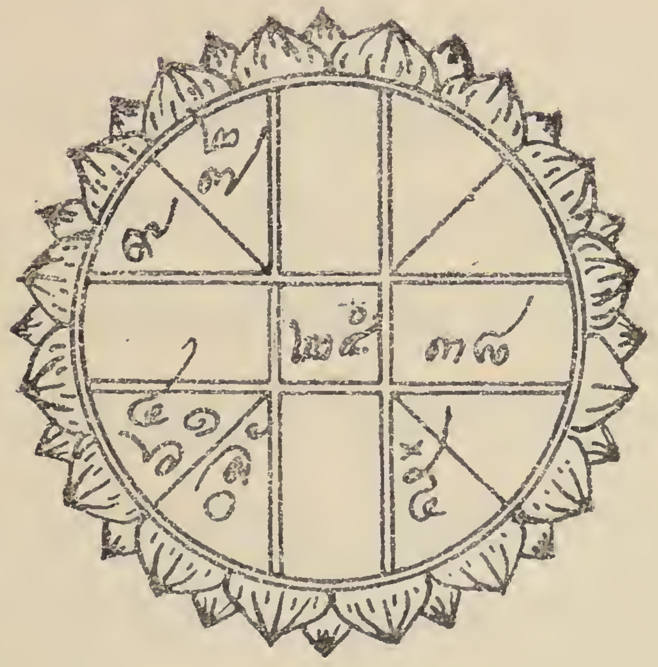
๑ ๒ฯ ๒ ค่ำ ปีมะเมีย จ.ศ. ๑๒๘๐

ตรงกับวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๑ เวลา ๐๖.๑๓ น.

จ. นครพนม

ลัคนาสถิตราศีมังกร (ปถวีธาตุ)

ดวงกาลมรณกรรม

คุณพี่สงวน จันทรสาขา

๗ ฯ๗ ๑๐ ค่ำ ปีกุน จ.ศ. ๑๓๓๓

ตรงกับวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๑๔ เวลา ๐๘.๔๐ น. เศษ

ลัคนาสถิตราศีกันย์ (ปถวีธาตุ)

คำนวณดวงชาตาคิดอายุชำระจากวันกำเนิด ถึงวันมรณกรรมได้ ๕๒ ปี ๗ เดือน ๕ วัน อายุเข้าเขตวัยพันธุ ซึ่งดาวพระศุกร์เป็นเจ้าของวัยนี้ เจ้าชาตาเกิดวันอาทิตย์อายุเข้าวัยศุกร์นับตั้งแต่อายุ ๕๐ ปี จนถึงอายุ ๕๘ ปี ๔ เดือน จึงจะหมดในวัยนี้ วัยนี้เป็นวัยเสื่อมของเจ้าชาตา ตามทักษาวันเกิดเป็นวัยกาลกรรณี อายุเข้า ๕๓ ปี ตามทักษาวันเกิดตกปูมศุกร์ เรียกว่ากาลกรรณีเดิมกลับเป็นบริวารจรตามทักษา

พระเคราะห์ที่ให้โทษหนักที่สุดคือ ราหู เมื่อเปิดปฏิทินดูจะเห็นว่า ราหูจรเข้าสู่ตำแหน่งมหาจักรเป็นกาลกรรณีจรเข้าทับลัคนากำเนิด โดยเฉพาะดาวอาทิตย์ซึ่งเป็นจุดตั้งรับที่สำคัญในดวงชาตาสนิทองศาพอดี (ระยะดาวทับกันสนิทอยู่ในเกณฑ์ ๓ องศา ๒๐ ลิปดา)

ดาวที่มีบทบาทซ้ำเติมได้แก่ดาวอังคาร ดาวเสาร์ และดาวมฤตยู สัมพันธภาพในเชิงมุมตรีโกณปถวีธาตุ ถูกจุดตั้งรับ ลัคนา และอาทิตย์ ดาวเสาร์ เป็นดาวตนุลัคน์จรเข้าสู่ตำแหน่งมหาจักร ตามมหาทักษาดาวพระเสาร์กำลังเสวยอายุเป็นพินธุบาทว์นับจากลัคน์ ดังคำเกจิอาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่า "*ระวิ ภุมมะ ทั้งโสรา บัญจ แก่ลัคนา พุธ เก้า พฤหัส จันทราเป็นแปด ศุกร์เจ็ด อาจารย์เจ้าว่าร้อนนิรันดร*" เพียงแค่นี้ท่านผู้มีความรู้ก็จะเห็นว่า ดาวบาปเคราะห์จงใจได้จังหวะเข้าพากันรุมกินโต๊ะเป็นการใหญ่ ยังไม่หนำใจ พอท่านกลัวว่าเจ้าชาตาจะว่าเอาว่าไหน ๆ ก็จะให้ไปสู่สุคติทั้งทีก็ให้รู้แล้วรู้รอดไป อย่าได้ปล่อยไว้ให้เป็นที่น่าเวทนาแก่วงศ์ญาติเลย ก็ทำการบังคับให้ดาวอายุจร ซึ่งเป็นดาวอาทิตย์โคจรเข้าสู่เรือนมรณะแก่ลัคน์แถมลากเอาสมัครพรรคพวก อันมี ดาวพุธ และดาวศุกร์ ซึ่งเป็นดาวพระเคราะห์วงในของโลกโคจรมาเป็นเพื่อนเข้าเรือนอับเสียด้วย ท่านผู้อ่านจะเห็นว่า

ดาวพระเคราะห์กำลังโคจรเข้าที่เสียถึง ๗ ดวงด้วยกันดังที่ข้าพเจ้าได้เรียนให้ทราบในทีแรกแล้วคือ ๑. ราหู ๒. ดาวอังคาร ๓. ดาวเสาร์ ๔. ดาวมฤตยู ๕. ดาวอาทิตย์ ๖. ดาวศุกร์ ๗. ดาวพุธ พิจารณาดาวที่ให้คุณดูเผิน ๆ เห็นจะเป็นดาวพฤหัสได้มาตรฐานเป็นมหาจักรอยู่ในเรือนลาภะแต่ปะทะกับราหูที่อยู่ในราศีนั้น จึงเรียกว่าไม่มีแรงต้านทานอะไรเลยที่จะช่วยไว้ได้ ยิ่งไปเหลียวดูจุดระฆังตี ซึ่งเกิดจากดาวจันทร์ในดวงชาตาก็ยิ่งไปกันใหญ่ ชาตานี้เรียกว่าบาปเคราะห์ให้โทษหนักจริง ๆ ข้าพเจ้าได้ค้นคว้าจากตำราโลกธาตุท่านได้กล่าวไว้เป็นคำกลอนในเรื่องการทายฆาตอายุขัย แล้วจะเห็นว่าการทำนายขอให้เกาะหลักครูไว้เป็นผิดยาก

ฆาตขัย

ผีจะฆาตลัคนาอายุขัย
อสุรินทร์ถึงลัคนาใน
บาปเคราะห์จรไปมาทับกัน
ทั้งพระจันทร์นั้นมาทับในลัคนา
ให้ทายตัดชีวานั้นอาสัญ
หนึ่งอาทิตย์และอังคารมาทับจันทร์
อังคารนั้นเล็งลัคน์เข้าเป็นสอง
ทั้งอาทิตย์ถึงเสาร์เข้าโดยปอง
ทายสนองควรตัดว่าถึงตาย
อนึ่งองค์อสุรินทร์ถึงภุมเมศ

อังคารประเวศต้องพฤหัสบดีหมาย
ทั้งอาทิตย์ต้องลัคน์ท่านทายตาย
ด้วยอาชญาโทษร้ายมาถึงตน
อนึ่งอังคารถูกพฤหัสบดีอาทิตย์จร
ถึงอาทิตย์ราญรอนระเหระหน
จะต้องโทษผูกมัดบรรหยัดตน
จะต้องขับไปพ้นจากฐานา
อนึ่งพฤหัสบดีต้องลัคน์และบาปเคราะห์
จรจำเพาะองค์ใดมิได้ว่า
มาเล็งพุธเล็งจันทร์และสุริยา
ถูกราหูทายว่าชีวาวาย
อนึ่งพฤหัสบดีถูกจันทร์และภุมเมศ
เล็งอังคารสุริเยศต้องลัคน์หมาย
จะต้องโทษราชทัณฑ์อาชญาตาย
ตำหรับทายชีวาตะแบงชอน
อนึ่งเสาร์เล็งลัคน์ครูเล็งจันทร์
พระศุกร์นั้นต้องพระเสาร์มาสังหรณ์
จะตายในปีนั้นพยากรณ์
เพราะหญิงร้ายราญรอนท่านทำนาย
อาทิตย์เล็งราหูจันทร์ต้องลัคน์
พระเสาร์ทักถูกอังคารทำนายหมาย

อย่าสร้างบ้านเรือนใหม่จะให้ตาย
ว่าเคราะห์ร้ายท่านห้ามในตำรา
อาทิตย์ต้องอาทิตย์เสาร์ถูกจันทร์
อังคารนั้นถึงเสาร์ในชันษา
จะตายด้วยไข้ลมเป็นโรคา
ในตำราทายตัดวิบัติเป็น
อนึ่งอังคารทับลัคน์ทำนายไว้
ราหูไส้ถูกจันทร์จะเกิดเข็ญ
พระอาทิตย์ต้องเสาร์จำเพาะเป็น
พิเคราะห์เห็นต้องตายด้วยพิษยา
อนึ่งเล่าอสุรินทร์ทับลัคน์อยู่
พระพุธเล็งราหูวิหิงสา
พระอังคารต้องเสาร์แซกเข้ามา
เสาร์เล็งศุกราท่านทำนาย
อายุตัดเร่งระมัดบรรหยัดกาย
เพราะเคราะห์ร้ายนักอยู่จงรู้ตน
อนึ่งศุกร์ต้องเสาร์จันทร์เล็งจันทร์
ราหูนั้นเล็งพุธอย่าฉงน
พระอาทิตย์ต้องลัคน์เป็นสาลาน
จะตกในสายชลชีวาวาย
หนึ่งพระเสาร์มาพ้องต้องภุมเมศ

อังคารประเวศเล็งลัคนาหมาย
อาทิตย์ถูกอังคารท่านภิปราย
อังคารต้องอาทิตย์ตายด้วยพิษงู
เสาร์ทับลัคน์ภุมม์พ้องต้องอาทิตย์
สำแดงฤทธิ์จันทร์จรถูกราหู
อาทิตย์ถูกลัคนาตำราดู
อีกราหูนั้นจรมาต้องจันทร์
อายุขาดจะพินาศมรณา
จะต้องสายฟ้าถึงอาสัญ
ถ้าพระเคราะห์ต้องทับอันดับกัน
ตำรานั้นท่านทายว่าตายเอย ฯ

จากโลกธาตุ

จากตัวอย่างคำกลอนของเกจิอาจารย์ที่คัดลอกมาเสนอแด่ท่านผู้อ่านนี้จะเห็นว่า เรื่องการทายกันถึงตาย ๆ แล้ว ท่านไม่เคยงดเลยที่จะกล่าวถึง อาทิเช่น คำว่า อสุรินทร์ อย่างนี้ แปลว่า ราหู บาปเคราะห์ก็ได้แก่ ดาวจำพวก อังคาร ดาวเสาร์ ดาวมฤตยู ดังนี้เป็นต้น เมื่อดาวพวกนี้เข้ามามีส่วนสัมพันธภาพในดวงชาตาเกิดของใคร สถิติที่ข้าพเจ้าได้ประสบการณ์มาแล้วไม่มีรายไหนที่จะหลีกเรื่องร้าย ๆ อาทิเช่น อุบัติเหตุตกจากที่สูง การผ่าตัด ประสบเคราะห์กรรมโดยอาการกะทันหันไปได้เลยยกเว้นเสียแต่จะหนักหรือเบาตามจังหวะวิถีชีวิตที่ดาวกำลังโคจรอยู่ในจุดตั้งรับที่ดีหรือร้าย

กว่ากันเท่านั้น คิด ๆ ไปโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ท่านได้สร้างไว้ดูช่างเหมาะสมสุดแต่กรรมที่ทำมาเสียจริง ๆ เมื่อมีดาวประเภทบาปเคราะห์ ก็ต้องมีดาวศุภเคราะห์คอยต้านทานช่วย และค้ำจุนผ่อนหนักให้เป็นเบา เหมือนกับเมื่อเจอร้อน ก็จำเป็นอยู่เองที่ควรจะต้องเจอความอบอุ่น และหนาว บ้างตามฤดูกาล ซึ่งเกิดจากธรรมชาติ เพราะมนุษย์เราหนีหลักธรรมชาติ เหตุผลและสิ่งแวดล้อมไปไม่พ้น ทั้ง ๓ อย่างนี้เป็นสื่อสำคัญที่ชักนำให้วิถีชีวิตเดินไปทางที่มืดหรือสว่างนั่นเอง เขียนมาถึงตรงนี้ผู้เขียนมีความซาบซึ้งในโคลงที่ท่านพระครูวิริยานุโยค ที่ท่านได้ถึงกาลมรณกรรมไปแล้วประพันธ์ไว้ว่า

เกิด มาในโลกนี้ มินาน
แก่ ย่อมตามเผาผลาญ ทั่วหน้า
เจ็บ ก็ช่วยบำนาญ เสริมส่ง กันแล
ตาย หมดทุกแหล่งหล้า บ่เว้นใครใคร

รูป ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

จ.ส.อ. สุชาติ ศุภประเสริฐ

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์
ท่าพระจันทร์ นครหลวงกรุงเทพธนบุรี
นางสนิธวรรณ บุณยศิริพันธุ์
เจ้าของ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา
พ.ศ. ๒๕๑๕